

Acta

Mnohojazyčný demografický
slovník [český svazek]

Demog

ograph

aphica

MNOHOJAZYČNÝ DEMOGRAFICKÝ SLOVNÍK

Český svazek

Druhé vydání připravili

Zdeněk Pavlík - Květa Kalibová

Acta demographica XV

Česká demografická společnost

Praha 2005

Redakční rada:

Předseda: Jitka Rychtaříková

Členové: Zuzana Finková

Pavla Horská

Jaroslav Kraus

Milan Kučera

Tomáš Kučera

Zdeněk Pavlík

ISBN 80-239-4864-4

OBSAH

<i>Z předmluvy k prvnímu francouzskému svazku .....</i>	<i>5</i>
<i>Předmluva k druhému českému vydání .....</i>	<i>7</i>
<i>Poznámky pro uživatele.....</i>	<i>9</i>
<i>Používané zkratky.....</i>	<i>10</i>
<i>První část – Text.....</i>	<i>11</i>
<i>1. Základní pojmy .....</i>	<i>13</i>
<i>2. Zpracování demografických statistik.....</i>	<i>33</i>
<i>3. Stav obyvatelstva .....</i>	<i>45</i>
<i>4. Úmrtnost a nemocnost.....</i>	<i>65</i>
<i>5. Sňatečnost a rozvodovost .....</i>	<i>77</i>
<i>6. Porodnost.....</i>	<i>85</i>
<i>7. Populační růst a demografická reprodukce .....</i>	<i>97</i>
<i>8. Migrace.....</i>	<i>103</i>
<i>9. Ekonomické a sociální aspekty populačního vývoje .....</i>	<i>111</i>
<i>Druhá část – Abecední rejstřík.....</i>	<i>117</i>
<i>Přehled vybraných publikovaných svazků .....</i>	<i>181</i>

Z předmluvy k prvnímu francouzskému svazku

Populační komise Organizace spojených národů na svém čtvrtém zasedání požádala sekretariát OSN, aby připravil vydání demografického slovníku. Již několik měsíců poté Mezinárodní unie pro vědecké studium populace nabídla při přípravě tohoto slovníku svou spolupráci. Na pátém zasedání Populační komise OSN byla sestavena komise pro vytvoření Mnohojazyčného demografického slovníku ve složení: P. Vincent (Francie) – předseda a členové C. E. Dieulefait (Argentina), H. F. Dorn (USA), E. Grebenik (Velké Británie), P. Luzzato-Fegiz (Itálie), M. Pascua (Švýcarsko) a Ros Jimeno (Španělsko). Komise dostala za úkol předložit slovník v jazycích francouzském, anglickém a španělském.

Projekt byl pojat jako skutečný mnohojazyčný slovník, určený překladatelům, ale zároveň sloužící k výkladu jednotlivých termínů. Slovník se skládá se z řady jednojazyčných svazků; v první části každého svazku jsou vysvětleny odborné demografické a v demografii používané termíny a ve druhé části je jejich abecední rejstřík. Souřadnost textů v různých svazcích a systém číslování termínů (každému termínu je přiřazeno číslo, které se skládá z čísla kapitoly, odstavce a konkrétního výrazu) umožňuje najít odpovídající termín v jiném jazyku.

První náčrt práce byl zpracován na základě francouzského textu, který byl připraven v Národním ústavu pro demografická studia (INED) a publikován v roce 1954 jako prozatímní vydání. Komise musela řešit otázky shodnosti vyjádření francouzských a románských termínů na straně jedné a anglosaských termínů na straně druhé. Ukázala se nutnost jasného vymezení jednotlivých pojmů a vysvětlení odlišných pojetí v různých jazycích. Jazyky jsou složité empirické systémy, v rámci kterých existují zavedené vztahy, jejichž logika se někdy málo shoduje s racionálními požadavky vědy. Jednotlivé termíny mají v různých jazycích odlišný kontext, který žádný slovník v plném rozsahu nevystihne. Z tohoto hlediska má nesporný význam zasazení jednotlivých termínů do širšího výkladového kontextu.

Komise měla za cíl posloužit překladatelům a proto přímo nedoporučuje nebo naopak neodmítá některé termíny a nehodlá vytvářet demografickou terminologii. Slovník není sestaven jako přehled definic a při vymezování jednotlivých termínů nebylo hlavním cílem dosáhnout přesnosti, ale spíše pochopení daného významu. Normalizace terminologie by vyžadovala jinou koncepci slovníku. Slovník bude sloužit záměrům svých tvůrců v plném rozsahu, až bude publikován ve větším počtu jazyků.

Předmluva k druhému českému vydání

Zájem o demografická studia v šedesátých letech ve světě se projevil také u nás. Takovým projevem bylo přijetí koncepce *Mnohojazyčného demografického slovníku* a jeho vydání v češtině mezi prvními jazykovými svazky. Již v roce 1959 byla vytvořena při *Ekonomickém ústavu ČSAV* komise, která první český svazek připravila. Komise pracovala ve složení Zdeněk Pavlík (redaktor) a členové Vladimír Roubíček a Vladimír Srb; některých prací komise se zúčastnil Jaromír Korčák a komise vyjádřila v prezentaci slovníku své poděkování za cenné připomínky Františku Egermayerovi, Františku Fajfroví a Milanu Kučerovi. Komise byla také v pracovním kontaktu s předsedou mezinárodní komise P. Vincentem. První vydání českého svazku *Mnohojazyčného demografického slovníku* vyšlo v roce 1965 (Nakladatelství ČSAV).

Práce mezinárodní komise pro přípravu *Mnohojazyčného demografického slovníku* při *Mezinárodní unii pro vědecké studium populace* vydáním prvních tří verzí (francouzské, anglické a španělské) neskončila. Na patnáctém zasedání *Populační komise OSN* v roce 1969 v Ženevě bylo doporučeno, aby projekt slovníku pokračoval a aby na základě získaných zkušeností bylo připraveno druhé aktualizované vydání. Také na kongresu *Mezinárodní unie pro vědecké studium populace* se konstatovalo, že projekt slovníku splnil očekávání a že nové vydání má plnou podporu. Byla vytvořena obnovená komise ve složení: P. Paillat (Francie) – předseda a členové A. J. Bojarskij (Sovětský svaz), E. Grebenik (Velká Británie), K. Mayer (Švýcarsko), J. Nadal (Španělsko), S. Kono (Japonsko); kromě toho jako členové pozorovatelé byli jmenováni S. Baum a J. Siegel (USA), A. Hill (Velká Británie), A. Lifshitz (Francie) a A. Saez (Španělsko). Komise shromáždila velké množství materiálů, které dala v roce 1976 k dispozici Louis Henrymu z *Národního ústavu pro demografická studia*; ten redigoval druhé vydání francouzského svazku (1981). Na jeho základě připravil druhé vydání anglického svazku Etienne van de Walle (1982).

Přes relativně malý rozsah slovníku se druhé vydání českého svazku dostává do rukou čtenáře s více než dvacetiletým zpožděním. Práce tohoto druhu však nezastarává a stále plní své základní cíle. Bylo by jistě vhodné připravit další hlavně anglické a francouzské vydání, neboť se objevují nové termíny, které v tomto svazku nejsou z pochopitelných důvodů zařazeny (neměly by odpovídající výrazy v jiných svazcích a tím by slovník ztratil svoji primární funkci sloužit jako pomůcka při překládání). Lze pouze vyjádřit přání, aby se v budoucnu někdo ujal pokračování tohoto projektu. Logicky by to patřilo *Mezinárodní unii pro vědecké studium populace*, která se zasloužila o obě

vydání dosavadní. Také demografie se stává stále více vědním oborem, kterému je věnována pozornost ve všech zemích světa; pro odbornou komunikaci je existence podobné slovníkové příručky velmi důležitá.

Idea textového slovníku, který vychází v různých jazykových verzích a jednotlivé termíny jsou identifikovány přiděleným číslem, byla nesporně originální. Je s podivem, že se tento způsob neujal u jiných oborů. Existuje možné vysvětlení; příprava podobného slovníku není jednoduchá. Je naší milou povinností poděkovat za cenné připomínky i pomoc při finální technické přípravě slovníku k tisku Milanu Kučerovi a za technickou pomoc při závěrečné fázi přípravy slovníku Ludmile Fialové.

V Praze dne 31. března 2005

autoři

Poznámky pro uživatele

Použití *Mnohojazyčného demografického slovníku* k jinému účelu než k překladu je patrné na první pohled a nepotřebuje bližší vysvětlení. Je však nutné poukázat na některé jeho zvláštnosti ve srovnání s běžnými jazykovými slovníky.

Mnohojazyčný demografický slovník se skládá z řady slovníků v různých jazycích. Je logické, že pro překlad je vždy nutné použít dva svazky, které obsahují jazyk, ze kterého se překládá a do kterého se překládá. Při pasivním překladu nalezneme nejprve číslo termínu v rejstříku cizího svazku a poté podle tohoto čísla určíme nejen odpovídající český termín, ale často převážně i jeho podrobnější vysvětlení. Obdobně postupujeme při aktivním překladu. Určíme nejdříve číslo termínu a pak jeho odpovídající ekvivalent i výklad v jazyku, do kterého překládáme. Velmi cenné je neomezit se pouze na porovnání termínu podle příslušných čísel, ale seznámit se s celým kontextem výkladu a s příslušnými poznámkami.

Systém slovníku je založen na očíslování jednotlivých termínů. Obsah je rozdělen do devíti kapitol a první číslice daného čísla termínu udává kapitolu (např. 101-1 je termín z první kapitoly), druhé dvě číslice odstavec v dané kapitole (v uvedeném případě první odstavec); poslední číslice (v některých případech dvě číslice) oddělené spojovací čárkou určují potom vlastní termín (v uvedeném případě je to první termín, kterým je právě *demografie*). Všechny termíny jsou pouze jedenkrát vytištěny tučně. Jestliže se stejný termín vyskytuje ještě v jiném kontextu vícekrát, je vytištěn kurzivou (event. je u něho uveden odkaz na místo v textu, kde je vytištěn tučně). Všechny tučně vytištěné termíny mají své ekvivalenty v ostatních jazycích, ve kterých existuje příslušný slovník. Kromě toho jsou vytištěny tučně také některé termíny v poznámkách; mají stejné číslo jako hlavní termín v textu, jsou však opatřeny hvězdičkou (*). V poznámkách uváděné termíny nemají přímé ekvivalenty v jiných jazycích, v některých z nich se však vyskytují (jazyk je pak zpravidla u termínu označen). Tyto termíny uváděné v poznámkách nelze proto použít přímo pro překlad, neboť mají pouze vysvětlující a doplňkový charakter. Také pro ně platí zásada, že jsou tučně vytištěny pouze jednou a vyskytují-li se vícekrát, jsou při dalším výskytu vytištěny kurzivou.

Rejstřík je uspořádán abecedně, a to tak, že víceslovní termíny jsou zpravidla uvedeny pod všemi slovy termínu (kromě spojek). V textu se používají zkratky, jejichž přehled je uveden samostatně.

Používané zkratky

apod.	a podobně
angl.	anglický jazyk, anglicky
atd.	a tak dále, et cetera
č.	český jazyk, česky
event.	eventuálně
fr.	francouzský jazyk, francouzsky
m.	mužský rod, masculinum
mj.	mimo jiné
mn.č.	množné číslo, plurál
n.	neboli
např.	například
něm.	německý jazyk, německy
odb.	odborný, odborně
podst.	podstatné jméno, substantivum
pomn.	pomnožné podst. jméno, plurale tantum
příd.	přídavné jméno, adjektivum
přísl.	příslovce, adverbium
resp.	respektive
rus.	ruský jazyk, rusky
s.	střední rod, neutrum
slov.	sloveso, verbum
syn.	synonymum
šp.	španělský jazyk, španělsky
tj.	to jest
ter.	termín
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaný
viz	porovnej
ž.	ženský rod, femininum

První část

TEXT

Kapitola první

Základní pojmy

101 Demografie¹ je vědecké studium lidských *populací*, zabývající se jejich velikostí, **strukturou**², vývojem a dalšími znaky především z kvantitativního hlediska. Ve statistické ter. může být jakýkoli souhrn rozdílných *jednotek* nazván *populací*, v tomto smyslu je syn. **souboru**³. V demografii však ter. **populace**⁴ označuje obvykle **obyvatelstvo**⁵ určitého *území*, někdy pouze část tohoto *obyvatelstva*, např. *školní populace* (346-7), *sňatkuschopná populace* n. *sňatkuschopné obyvatelstvo* (514-2), kterou označujeme jako **část populace**⁶. Méně často chápeme pod pojmem *populace* její rozsah, tzn. **počet**⁷ jejích příslušníků.

1 Od *demografie* jako vědního oboru je odvozen ter. **demografický** a ter. **demograf**, **demografka**, tj. *osoba*, která se zabývá demografickým studiem. Výše uvedené vymezení *demografie* jako vědeckého oboru nelze považovat za nejvhodnější, neboť nevystihuje jádro jejího předmětu, kterým je studium **reprodukce lidských populací**. *Demografie* bývá někdy méně vhodně nazývána **populacionistikou** n. **populační vědou**, v tomto druhém významu může však být chápána jako široce pojatá **věda o obyvatelstvu** n. jako **populační studia**.

4 Od *populace* je odvozen ter. **populační**, který je syn. ter. *demografický*; ten však označuje především způsob přístupu ke zkoumání, *populační* blíže specifikuje samotný předmět zkoumání. Ter. *populace* a *obyvatelstvo* jsou syn., ale mohou mít též rozdílný význam. *Populace* jako předmět *demografického studia* je vymezena především biologicky, mezi jejími příslušníky dochází k *demografické reprodukci*, tohoto ter. se používá v biologii k označení jakýchkoli, tj. nejen *lidských populací*. *Obyvatelstvo* je vymezeno především územně, na určitém *území* tak může žít vedle sebe po určitou dobu i několik *populací*.

6 Syn. je **subpopulace**.

7 Tím se myslí **počet obyvatelstva** nebo jeho početní velikost.

102 Některé podobory *demografie* dostaly samostatné pojmenování na základě jejich užšího předmětu nebo převážně používaných metod. **Historická demografie**¹ se zabývá studiem *populací* žijících v minulosti, o nichž se zachovaly písemné záznamy; studiem ještě starších *populací*, o kterých takové záznamy neexistují, se zabývá **paleodemografie**². **Popisná demografie**³ se omezuje na pojednání o velikosti, geografickém rozložení, struktuře a vývoji *obyvatelstva*, využívá přitom především **statistik obyvatelstva**⁴ n. *demografických statistik*.

Teoretická demografie⁵ studuje kvantitativní vztahy mezi *demografickými jevy*, a to čistě formálním způsobem, abstrahujíc od jejich spojení s jinými *jevy*; jelikož přitom používá různých matematických metod, bývá v praxi ztotožňována s **matematickou demografií**⁶. **Demografickou studii**⁷ se označuje vědecké pojednání o určité *populaci* využívající prostředky *demografické analýzy* (103-1). Předcházející obory v důsledku významu, který přiřkládají číselnému vyjádření, jsou často označovány souhrnně jako **formální demografie**⁹. Naproti tomu se širše pojatá pojednání o vztazích mezi demografickými a sociálními, ekonomickými nebo jinými *jevy* označují jako **populační studie**¹⁰.

2 *Paleodemografie* se někdy označuje jako **prehistorická demografie**.

5 Jako syn. se někdy používá ter. **čistá demografie**. *Teoretická demografie* je v tomto smyslu nesprávně zaměňována s *demografickou metodologií*.

7 *Demografická studie* ve smyslu **demografické zkoumání**.

9 *Formální demografie* se někdy nazývá též **kvantitativní demografie**. Někdy se setkáme také s ter. **regionální demografie**, kterou se chápe studium *demografické reprodukce* v různě vymezených *regionech* a jejich srovnávání. Často dochází také ke spojení *demografie* a **geografie obyvatelstva** zejména při studiu *migrací*, kdy zároveň sledujeme jejich *demografické* charakteristiky. Vzniká tak vlastně nový podobor, který bychom mohli nazvat jako **demogeografie**.

103 Demografická analýza¹ je částí *kvantitativní demografie* (102-9), která se snaží vyjádřit vliv velikosti a *struktury populace* a ev. i jiných proměnných na **demografické jevy**² n. *demografické události*, izolovat vliv jednotlivých proměnných a zejména přitom vyloučit působení tzv. **rušivých jevů**³. Přitom můžeme odlišit **longitudinální analýzu**⁴ n. **generační analýzu**⁴ n. **kohortní analýzu**⁴, která se týká *demografických jevů* jedné nebo více přesně vymezených *generací* (116-1) n. *kohort* (116-2), od **transverzální analýzy**⁵ n. **intervalové analýzy**⁵, zaměřující se na analýzu *demografických jevů*, které nastanou během přesně vymezeného období (např. během kalendářního roku) uvnitř více nebo všech exponovaných *kohort*.

1 Za jednu z metod *demografické analýzy* (103-1) je možno považovat též metodu **potenciální demografie**, která je založena na *životních potenciálech lidí* a nikoliv pouze na jejich počtu.

4 Od *longitudinální analýzy*, která dlouhodobě sleduje soubor *osob* majících alespoň jeden stejný *znak*, odlišuje se v angl. **panelová analýza**, která sleduje různé případy (*jevy*) jednotlivých *osob*.

5 *Intervalová analýza* se někdy méně vhodně označuje jako **okamžiková analýza**.

104 Studium vztahů mezi *demografickými jevy* na jedné straně a ekonomickými a sociálními *jevy* na straně druhé někteří autoři považují za *demografické*

podobory se samostatnými názvy: **ekonomická demografie**¹ a **sociální demografie**². Rozložením kvalitativních znaků v rámci jednotlivých *populací*, např. znaků intelektuálních, fyzických nebo sociálních, se zabývá **kvalitativní demografie**³, lze do ní zahrnout též **populační genetiku**⁴. Také **lidská ekologie**⁵, která studuje *územní rozložení* a organizaci lidských společenství a věnuje pozornost zejména procesům, které se v nich i mezi nimi odehrávají a současně vlivu vnějšího prostředí, má mnoho společného s *demografií* (101-1) podobně jako **biometrie**⁶, kterou rozumíme aplikaci statistických metod v biologickém studiu.

3 Ter. *kvalitativní demografie* není v češ. ani v některých jiných jazycích běžný; většinou se hovoří pouze o studiu **kvality populace** nebo o studiu **kvalitativních znaků obyvatelstva**.

4 *Populační genetiku* n. **genetiku populací** musíme odlišovat od **lidské genetiky**, která studuje dědičnost genů u lidí.

5 Od *ekologie* je odvozen ter. **ekologický**; kdo se zabývá ekologickým studiem, nazývá se **ekolog**.

6 Pro aplikaci statistických metod v *demografii* se používá někdy označení **demometrie** a ve zdravotnickém výzkumu **epidemiologie** (423-6*).

105 Do *demografie* patří také studium **demografických teorií**¹, které by neměly být zaměňovány s *teoretickou demografií* (102-5). *Demografické teorie* se pokoušejí vysvětlit nebo předpovědět *populační vývoj* vzhledem k určitým ekonomickým, sociálním, psychologickým aj. podmínkám; mohou sloužit jako podklad **populační politiky**² (viz 930), která se snaží různými opatřeními ovlivnit *populační vývoj*, resp. v jejímž rámci se studuje účinnost těchto opatření.

1 *Demografické teorie* se někdy označují též jako **demografická učení** n. **demografické doktríny**.

110 Hlavní **statistická jednotka**¹ používaná v demografii je **jedinec**² n. **osoba**². Statistickými jednotkami mohou být také *demografické jevy* n. *události* nebo lidské kolektivy jako je např. **domácnost**³; jejich vymezení se v různých *zemích* liší. Jde o sociální resp. ekonomickou jednotku sestávající z osob, které žijí v jednom *bytě* a zpravidla též společně hospodaří. Můžeme rozeznávat **soukromé domácnosti**⁴, které odpovídají původnímu pojetí, a **ústavní domácnosti**⁵, tvořené *osobami*, žijícími společně v určitém *zařízení* nebo ústavu. *Jedinec* žijící samostatně tvoří **jednočlennou domácnost**⁶ bez ohledu na to, zda jde o osaměle žijící *osobu* nebo o *osobu* bydlící společně v jednom bytě s dalšími *osobami*, ale samostatně hospodařící. Ter. **podnájemník**⁷ označuje osobu, která dostává za úplatu také stravu a liší se od **ubytované osoby**⁸, která si pronajala pouze

ubytování, např. *místnost* nebo dokonce jen lůžko, a může nebo nemusí být zahrnuta do *domácnosti*, u které bydlí.

2 Podobně se dříve používalo i ter. **duše** n. **hlava**.

3 Podobně jako se dnes sčítají *domácnosti*, sčítaly se někde dříve **krby**.

4 *Soukromá domácnost* n. **neústavní domácnost** při *sčítání lidu* je nejčastěji tzv. **censová domácnost**; vychází-li ze vztahu *rodičů a dětí*, jedná se o **domácnost rodinnou**.

6 Jednočlenná domácnost se nazývá také domácnost jednotlivce.

7, 8 V č. ter. se nerozeznávají různé druhy *podnájemníků*. V některých jazycích existuje však i více ter. pro jejich různé druhy. *Ubytovaná osoba* bez stravy je v angl., kanadské ft. a šp. označována zvláštním ter. jako *osoba*, která si pronajala pouze zařízenou místnost. *Podnájemník* se v pojetí č. *demografie* považuje za samostatnou *domácnost*.

111 Jestliže *soukromá domácnost* (110-4) sestává z více *osob*, bývají nazývány **členy domácnosti**¹ a jedna z nich, zapsaná na prvním místě, bývala označována podle starší ter. jako **přednosta domácnosti**²; zpravidla není stanoveno, jak má být určena a v našich *sčítáních* je to většinou v *úplné rodině manžel* n. *druh*, v *neúplné rodině rodič*, v ostatních případech ta *osoba*, která je zapsána na prvním místě. Nejčastěji to bude *majitel bytu* (komu byt právně náleží) nebo *osoba* s nejvyšším příjmem v *domácnosti*, tj. **hlavní živitel**³. Ve většině *sčítání* se zjišťuje též **vztah**⁴ jednotlivých *členů domácnosti* k jejímu *přednostovi*. To umožňuje rozlišit jednotlivé části **složené domácnosti**⁵, jejíž členové nepatří do jedné *biologické rodiny* (113-1). *Složená domácnost* může být rozdělena do několika **jader**⁶, z nichž jedno je **hlavní jádro**⁷ a ostatní pak **jádra vedlejší**⁸. Uvedená *jádra* obvykle představují *rodiny* (112-1). *Rodina*, do níž patří *přednosta domácnosti*, se označuje jako **hlavní rodina**⁹. **Velikost domácnosti**¹¹ je dána počtem *osob*, které do ní patří.

2 V č. *sčítání* se užívá ter. **uživatel bytu**; je to *osoba*, k níž jsou vyjádřeny vztahy ostatních *osob* v *domácnosti*; ter. *uživatel bytu* není však rovnocenný ter. *přednosta domácnosti* n. **hlava domácnosti**. V angl. ter. se setkáme s ter. **headship**, který by mohl být přeložen jako **přednostenství** nebo ter. **míra přednostenství** (angl. **headship ratio**), což je podíl *přednostů domácnosti* ze skupin *obyvatelstva* rozděleného podle *pohlaví, věku* a ev. dalších *znaků*.

3 *Hlavní živitel* je *osoba*, představující největší přínos pro hospodaření *domácnosti*.

6 *Jádro* ve smyslu *manželský pár* nebo *jeden rodič s dítětem* resp. *s dětmi*.

7 Ve smyslu *hlavní jádro domácnosti* resp. *hlavní rodinná domácnost*.

8 Ve smyslu *vedlejší jádro* n. *část domácnosti*.

10 Ostatní *rodiny* se označují jako **vedlejší rodiny**. V č. *demografické* ter. se člení *censově domácnosti* na **úplné rodinné** (*manželský pár* či *vztah druha a družky, s dětmi* nebo *bez dětí*), **neúplné rodinné** (*jeden z rodičů s dítětem* nebo *dětmi*), **vícečlenné nerodinné**

a **domácnosti jednotlivců** (buď žijící samostatně nebo bydlící společně, ale *samostatně hospodařící*).

112 Rodina¹ musí být zřetelně odlišena od *domácnosti* (110-3). Vzniká ze vztahů v průběhu *demografické reprodukce*, zejména kdy tyto vztahy jsou založeny sociálně zákonem nebo obyčejem, jako je např. *sňatek*, *adopce* apod. Ve společnostech evropského typu vzniká základní rodinný vztah *sňatkem* (501-4) mezi *manžely* na jedné straně a *rodičovstvím* (114-3) na straně druhé, mezi **rodiči**² - **otcem**³, **matkou**⁴ a jejich **děti**⁵, **syny**⁶ a **dcerami**⁷.

1 *Rodinou* (etymologicky) je *manželský pár s dětmi*, ve statistické praxi pokládáme za *rodinu* i pouhý *manželský pár*, tzv. **bezdětnou rodinu**, který ještě nemá *dítě* nebo už nemá *děti*, protože se odstěhovaly nebo zemřely, ev. nikdy *děti* neměl a mít nebude. V *demografickém* pojetí se za *rodinu* považuje zpravidla také **nesezdané soužití** n. *faktické manželství* (503-3), tj. vztah *druha* a *družky*.

2 Výrazu *rodiče* používáme obvykle v mn. č. Jen v odborné (např. právní) ter. a též v jiných *jazycích* se používá ter. **rodič**.

113 Rodiče a jejich *děti* tvoří **biologickou rodinu**¹. Podle jejich vzájemných vztahů *děti* jednoho *páru* označujeme jako **bratry**² nebo **sestry**³, souhrnně pak jako **sourozence**⁴. V případě, že *sourozenci* mají pouze jednoho *rodiče* společného, mluvíme o **nevlastních bratrech**⁵ resp. o **nevlastních sestřích**⁶.

1 *Biologická rodina* je někdy chápána ve smyslu **úzká rodina**, ev. jako **rodinné jádro**; vždy se jedná o dvougenerační *rodinu*.

2 *Bratr* může označovat též *nevlastního bratra*, zejména v právní ter. V případě nutného přesného vyjádření lze hovořit o **plnorodném bratru** resp. o **polorodném bratru**, kde je společný pouze *otec* resp. společná pouze *matka*.

3 V podobném smyslu lze hovořit o **plnorodné** resp. **polorodné sestře** nebo **sourozencích**. Výraz **polorodný** je přesnější než *nevlastní*; *nevlastní bratr* má podstatou zcela jiný význam než **nevlastní otec**.

5 *Nevlastní bratr* resp. *nevlastní sestra* vzniká *sňatkem rozvedeného* nebo *ovdovělého* partnera s *děti*.

7 Opakem *úzké rodiny* je **rodina rozšířená**, která se skládá z *hlavní rodiny* (111-9) a jedné nebo několika *vedlejších rodin* (111-10*). Jako syn. je možno použít též ter. **rodina složená** n. **spojená**.

8 *Rodina* může být rozšířena vertikálně, potom hovoříme o **třígenerační rodině** (*prarodiče, rodiče a děti*) resp. o **vícegenerační rodině**.

9 V jiném smyslu může být *rodina* rozšířena horizontálně a pak je syn. *složené rodiny*.

10 Některé *vícegenerační rodiny* se mohou vytvářet v souhlase s dědickým právem, např. kdy z *generace dětí* zůstává v *rodině* pouze *dědic*; takové *rodiny* mohou mít v jiných *jazycích* samostatné ter.

114 *Osoby*, mezi nimiž existuje takový vztah, že jedna je **potomkem**¹ a druhá jeho **předkem**² resp. mají společného *předka*, jsou **pokrevně příbuzné**³ a je mezi nimi **příbuzenství**³. **Stupeň příbuzenství**⁴ se zpravidla počítá podle kroků, kolik je zapotřebí, než dojdeme ke společnému *předkovi*; existují však též jiné způsoby pro jeho určení. Vztah *dětí* k jejich *rodičům* je základem uvedeného kroku a nazývá se **filiaci**⁵, která je opakem vztahu *rodičů*, resp. *matky* a *otce* k jejich **potomstvu**⁷; *potomci* mohou být *děti* jednoho *manželského páru*, ale též jejich *vnuci*, *pravnuci* atd. *Příbuzenství* ve vlastním smyslu je vztahem pokrevnosti, zpravidla jím však myslíme i **švagrovství**⁸, které vzniká *sňatkem* mezi příbuznými jednoho *manžela* a druhým *manželem*. Oba typy *příbuzenství* je nutno rozlišovat.

1 V odb. *jazyku* se *potomek* označuje jako **descendent**, v tom smyslu mluvíme o *příbuzenství* v linii sestupné n. **descendenční**, tj. o *osobách*, které mají stejný *rodinný původ*.

2 V odb. *jazyce* se *předek* označuje jako **ascendent** a podobně lze hovořit o *příbuzenství* v linii vzestupné n. **ascendenční**.

5 Pokud je *filiace* vztahem *synů* k *rodičům*, můžeme ji nazvat **synovstvím**.

6 Vztah *rodičů* k *dětem* můžeme označit jako **rodičovství**, pokud jde o vztah *otců* k *dětem* jako **otcovství** resp. matek k *dětem* jako **mateřství**.

115 *Rodina* (112-1) jako jednotka *demografického studia* představuje část nebo celou *domácnost* (110-3), její vymezení se v různých *zemích* liší. Pro účely *statistického sledování* je důležitá **statistická rodina**¹, která sestává ze všech členů *domácnosti*, kteří jsou nějakým způsobem příbuzní. *Statistická rodina* nemůže být širší než *domácnost*, ale *domácnost* může zahrnovat více než jednu *rodinu*. V některých *zemích* je definice *statistické rodiny* založena na *biologické rodině* (113-1), v jiných na **jádru rodiny**² sestávajícím buď z bezdětného *manželského páru*, *manželského páru s dětmi*, které jsou dosud svobodné resp. bezdětné nebo z jednoho z *rodičů* se svobodnými resp. bezdětnými *děťmi*.

1 *Statistická rodina* se nejčastěji uplatňuje při *sčítání lidu* a proto se jako syn. používá též ter. **censová rodina**.

2 Ve Velké Británii např. **základní rodinná jednotka** sestává z *rodičů* a jejich *dětí*, *sourozenců rodičů* a *předků*.

4 Ter. **neúplná rodina** označujeme *rodinu*, kde jeden z *rodičů* chybí, ať již z důvodů *úmrtí*, *rozvodu*, *opuštění rodiny* nebo jde-li o svobodnou *matku*.

5 Někdy může být samostatným ter. označen *manželský pár*, např. v něm., od kterého se již *děti* trvale odstěhovaly.

116 V *demografii* ter. **generace**¹ má přesný význam a označuje nejčastěji *soubor osob* narozených v určitém časovém období; jestliže toto období není přímo

vymezeno, považuje se za ně zpravidla kalendářní rok. Zobecněním pojmu *generace* přijdeme k ter. **kohorta**²; označujeme jím soubor *osob*, které prožily určitou *událost* ve stejném časovém období. V *demografii* podobně jako v *genealogii* (215-12) označuje ter. **generace**³ také *potomstvo* (114-7) *osob*, které jsou samy *generací* ve smyslu ter. 116-1. Tak např. o *dětech* imigrantů mluvíme někdy jako o druhé *generaci*. Někdy uvažujeme *descendentní* linii odděleně pro obě *pohlaví* a poté hovoříme o **mužské generaci**⁴ n. obdobně o **ženské generaci**⁵, máme-li na mysli *syny generace otců* resp. *dcery generace matek*; tohoto rozlišení užíváme zejména pro výpočet *průměrné délky generace* (713-1).

- 1 *Generace* narozených v jednom roce se často označuje jako **ročník**.
- 2 *Kohorta* branců, kteří jsou povinni zúčastnit se odvodu v jednom roce, se označuje také jako **odvodní ročník**. Málo početné *ročníky* v tomto smyslu pocházejí z početně **slabých generací** na rozdíl od početně **silných ročníků**.
- 4 Jedná-li se o *generaci otců*, hovoříme v této souvislosti o **otcovské generaci**.
- 5 Podobně hovoříme o **mateřské generaci**, máme-li na mysli *generaci matek*.
- 6 Ter. *generace* v druhém smyslu slova (116-3) se užívá v různých spojeních. Tak se hovoří o **mladé generaci** nebo o **dorůstající generaci**.
- 7 V jiném smyslu se hovoří o **střední generaci**.
- 8 Setkáme se též s ter. *stará generace*, *starší generace* n. *generace starších lidí* n. *generace seniorů*.
- 9 *Potomci imigrantů*, kteří se narodili již v dané *zemi*, jsou často označováni jako **druhá generace**.

120 Místo k ubytování tvořící celek a určené pro jednu *domácnost* (110-3) nazýváme **bytem**¹; zpravidla se nachází v domě určeném k bydlení, ale v pojetí některých zemí též pod stanem, na lodi apod. Velikost *bytu* lze vyjádřit pomocí počtu jeho obytných **místností**² nebo podle jeho celkové **obytné plochy**³. **Zalidněnost**⁴ *bytu* se vyjadřuje počtem *osob*, které v něm bydlí, ve vztahu k jeho velikosti. Na základě stanovených norem lze určit **byty přelidněné**⁵ a na druhé straně **byty nedolidněné**⁶. Pokud není *byt* (120-1) trvale ani dočasně používán, lze hovořit o **bytě neobydleném**⁷.

- 1 Podle výše uvedeného vymezení lze za *byt* považovat jakékoli **obydlí**; bývá nejčastěji v **soukromých domech** a v **činžovních domech**. *Byty* mohou být v domech různě umístěny; rozeznáváme **přízemí**, které se v některých *zemích* nezapočítává do počtu **poschodí**, v jiných *zemích* se považuje za **první poschodí**. Z hlediska statistického zjišťování je důležité vymežit **bytovou jednotku**. *Soukromý dům* může být **rodinným domem**, **vícerodinným domem** nebo **bytovým domem**. Č. statistika vychází z pojetí **podlaží**, kdy *přízemí* je prvním nadzemním *podlažím*, ale nikoliv prvním *poschodím* n. **patrem**.

2 Není všeobecně přijaté pravidlo, podle kterého se **kuchyně** a její plocha započítává nebo nezapočítává do velikosti *bytu*.

5 Ve stejném smyslu lze z hlediska základních funkcí bytu hovořit o **bytě přeplněném**.

7 Označuje se též jako **byt volný**, pokud se v něm dá celoročně bydlet.

121 *Osoba* bydlící v *bytě*, tj. *uživatel bytu*, může být z právního hlediska jeho **vlastníkem**¹, **nájemníkem**², uživatelem družstevního resp. služebního *bytu* nebo *podnájemníkem* (110-7, 110-8). Je-li *byt* obýván bez právního opodstatnění, hovoříme o **neoprávněném držiteli**⁴ *bytu*.

1 *Vlastník* většího počtu *bytů*, *činžovních domů* a ev. též dalších nemovitostí se nazývá někdy **majitel realit**. Společně s *osobou*, která má k *bytu* právní vztah, jsou uživateli *bytu* i další členové *domácnosti* resp. *podnájemníci*.

2 *Byt* je možno pronajmout **prázdný** nebo **zařízený**.

5 Jestliže *nájemník* dále pronajímá část svého *bytu*, lze ho označit za **hlavního nájemníka**.

130 **Demografická statistika**¹ je metoda sběru **číselných údajů**² týkajících se *obyvatelstva*, které prezentuje ve *statistikách obyvatelstva* (102-4). **Pozorování**³ *demografických jevů* vztahující se k různým *statistickým jednotkám* (110-1) jsou nejprve **shromážděna**⁴ pomocí různých *formulářů* (206-1) a *dokladů* (221-2); poté jsou **kontrolována**⁵, aby byly odstraněny zřetelné chyby a teprve poté se přistoupí ke *zpracování údajů* do *tabulek* n. **tabelování**⁶ na základě jejich předchozích **třídění**⁷, které sestává z roztrídění *statistických jednotek* podle jejich společných *znaků*, resp. různé velikosti určitého *znaku* do zvoleného počtu **skupin**⁸. **Statistické zpracování**⁹ dat zahrnuje všechny operace následující po jejich sběru, ev. včetně jejich *analýzy* (131-1).

1 Kdo se zabývá **statistikou**, nazývá se **statistik** nebo **statistička**; kdo se zabývá *demografickou statistikou*, nazývá se **demografický statistik**. *Demografickou statistiku* v tomto smyslu odlišujeme od **demografických statistik** jako syn. *statistiky obyvatelstva* (102-4).

2 Syn. jsou **číselná data** (používá se pouze v množném čísle).

4 *Shromažďovati* v podobném smyslu jako **sbíratí**; poněkud jiný smysl má slov. **zjišťovati**, které zpravidla sběru dat předchází a je tedy spíše syn. *pozorování*.

5 Ve stejném smyslu jako *kontrolována* je možno použít ter. **ověřována**.

6 Z *dat* se vytvářejí za jednotlivé *soubory* souhrnné přehledy a tomuto postupu říkáme *tabelování* od slov. **tabelovati**.

7 **Tříditi** představuje činnost vykonávanou při *třídění*; zpravidla *třídíme*, zejména *kvalitativní znaky*, podle předem připravené **klasifikace**.

8 Syn. je *třída*, avšak v jiném smyslu než školní *třída* (345-1).

10 V podobném smyslu lze též hovořit o **statistickém využití dat**.

131 Základní data¹, která dostaneme jako výsledek činností popsaných v předcházejícím odstavci (viz 130), tvoří **řadu**² **absolutních čísel**³ většinou sestavených do **číselných tabulek**⁴. Jejich **třídění** (130-7) může být provedeno podle hodnot určitých **kvantitativních znaků**, které jsou považovány za **proměnné**⁵ (např. *věk, počet dětí*, viz odst. 143) nebo podle **znaků kvalitativních**⁶ (např. *pohlaví, rodinný stav*). Jestliže při **třídění** bereme zároveň v úvahu více **znaků**, dostaneme **kombinační tabulky**⁷ o dvou ev. více **vstupech**. **Souhrnná tabulka**⁸ shrnuje **údaje** ze dvou nebo více **dílčích tabulek**⁹.

1 Syn. jsou **primární data**; v angl. se za *základní n. primární data* považují takové *údaje*, které jsou výsledkem *statistického zpracování*. *Data* před tímto *zpracováním* se označují jako **hrubá data** n. **surová data**; v jiných *jazycích* není podobné dělení běžné. *Hrubý* má v *demografii* ještě jiný význam (viz 136-8). V angl. se *údaje* týkající se *jednotlivců* označují též jako **mikrodata** na rozdíl od případů, kdy je *jednotkou analýzy* např. *region* nebo *stát* a kdy se *údaje* označují jako **makrodata**. *Mikrodata* je možno získat např. *terénním šetřením* (203-5); jejich jiným zdrojem může být také *výběr ze sčítacích archů*, který získáme systematickým nebo náhodným *výběrem osob* resp. *domácností* z vyplněných *sčítacích archů*.

3 *Absolutní číslo* na rozdíl od různých *poměrných čísel* (132-4). **Absolutní** je zde myšleno v protikladu k ter. **relativní**.

4 Syn. je **statistická tabulka**; jestliže nemůže dojít k záměně, postačí použít ter. *tabulka* (153-1).

5 *Proměnnou* se někdy nepřesně chápe přímo **proměnná hodnota**; oba ter. by se však neměly zaměňovat.

6 *Kvalitativní znaky* jsou často označeny jako **vlastnosti**.

7 *Tabulka*, která podává *rozložení četností* podle jedné *proměnné* nebo *vlastnosti*, se nazývá **frekvenční tabulka**. Někdy se setkáme vlivem angl. též s označením *kombinační tabulky* jako **tabulky kontingenční**, a to i jako výsledku **kombinačního třídění** ve smyslu výsledku tohoto *třídění*. Zvláštním případem *kombinační tabulky* je **tabulka korelační**, kdy je výsledkem *třídění znaků kvantitativních*, a **tabulka asociační** jako výsledek *třídění znaků kvalitativních*.

132 Práci se *základními daty* je možno zpravidla rozdělit do dvou fází; první je **analýza**¹, jejímž cílem je izolace složek pozorovaných *dat*, tj. *počtu* (101-7), *struktury* (101-2), *rušivých jevů* (103-3) a studovaného *jevu*; druhou je **syntéza**², při které dochází ke kombinování resp. shrnování dříve izolovaných složek. Obě fáze vyžadují **výpočet**³ různých **poměrných čísel**⁴, která mohou dostat samostatná pojmenování (viz 133). Oproti *základním datům* *poměrná čísla* poskytují *zpracované výsledky*⁶. **Indexem**⁷ nazýváme *poměrné číslo*, které vyjadřuje *velikost* jedné *kvantity* ve vztahu k jiné *kvantitě*, kterou bereme jako **základ**⁸

a pokládáme ji zpravidla rovnou 100. Některá *poměrná čísla* jsou dobrými **ukazateli**⁹ určité komplexní situace; např. *naděje dožití* (433-3) se někdy používá jako charakteristika zdravotní situace i *životní úrovně obyvatelstva*.

3 Ter. *výpočet* je odvozen od slov. **počítati**; při *počítání* můžeme používat ruční tzv. **kal-kulačku**, tj. přístroj s menší kapacitou paměti určený k usnadnění jednodušších aritmetických a statistických výpočtů. *Počítač* (225-2) je systém určený k předávání, úschově a zpracování velkých *souborů dat*. **Výpočtář** je pracovník na *početních strojích*.

4 *Poměrné číslo* vzniká *výpočtem* ze dvou *absolutních čísel* a často se též označuje pouze jako *ukazatel*, i když *ukazatelem* můžeme myslet též jakýkoli *číselný údaj*.

5 *Poměrná čísla* vypočtená ve fázi *syntézy*, resp. shrnující řadu čísel analytických nebo dílčích, označujeme jako **poměrná čísla syntetická** n. jako **syntetické ukazatele**.

133 Jednou z prvních etap *analýzy* (131-1) je vydělení *počtů* (101-7) *obyvatelstva* nebo *počtů událostí* (201-3) jinými *počty*. Výsledná *poměrná čísla* mají různá pojmenování. **Poměrné číslo srovnávací**¹ n. *index* porovnává dva *počty* různých *jednotek* (např. *muže* a *ženy*, *obyvatele* a *plochu*). **Poměrné číslo struktury**² vyjadřuje proporci n. **podíl**² určité části z celku; často se vyjadřuje v **procentech**³. **Poměrné číslo intenzitní**⁵, resp. určitá část těchto *čísel*, se označuje jako **míra**⁴; tento ter. původně označoval *relativní četnost* (144-3) výskytu *událostí* v rámci jedné *populace* nebo *části populace* (101-6) během určitého období, nejčastěji roku, např. *míra porodnosti*. Někdy se však setkáme nejen v č., ale i v cizí terminologii s použitím ter. *míra* nepřesně pro označení *indexu* (133-4) nebo *podílu* (133-2) apod.

4 V č. ter. označujeme za *míry* pouze ta *poměrná intenzitní čísla*, kdy za základ, ke kterému vztahujeme *četnost událostí*, volíme *střední stav obyvatelstva* (401-5). Jestliže za základ volíme výchozí stav, např. *počet narozených*, potom takové *poměrné číslo intenzitní* označujeme jako *kvocient* (135-5), který je svou povahou blízký *pravděpodobnosti* (134-1); ta je jeho zvláštním případem, pokud se jedná o neobnovitelný jev, uzavřenou *populaci* a stejnou *generaci* resp. *kohortu*. Ve fr. ter. se rozlišují **míry první kategorie** a **míry druhé kategorie**, které se též nazývají **reduované míry** n. **reduované události**. Obě kategorie *měr* se liší podle jmenovatele; *míry první kategorie* vztahují počet událostí k počtu *osob*, u kterých může *událost* nastat, jsou to tzv. *exponované osoby*; *reduované míry* vztahují události k celé *populaci*, resp. dané *věkové skupině*, např. bez rozlišení *rodinného stavu*. *Míry* se zpravidla uvádějí na 1000 *osob*, tj. v promilích (‰), ale též na jinou mocninu 10, např. *míry úmrtnosti podle věku* na různé *příčiny úmrtí* na 100 000 *osob* apod. Někdy se setkáme s tím, že označení *míra* se u *ukazatele* vynechává, tak např. *úmrtnost* se považuje za označení *míry úmrtnosti*. Tento způsob nelze doporučit, neboť *úmrtnost* jako proces vymírání lze charakterizovat různými *ukazateli* (132-4).

134 *Relativní četnost* (133-5) *neopakovatelné události* (201-4) se někdy považuje za empiricky zjištěnou **pravděpodobnost**¹ výskytu této *události*. To před-

pokládá, že každá *událost* představuje určité **riziko**² a *osoby* nacházející se ve jmenovateli jsou určitým způsobem **vystaveny riziku**³, že u nich daná *událost* nastane. Jelikož *riziko*, kterému jsou vystaveny různé části *obyvatelstva*, je často velmi odlišné, tj. v rámci celé *populace* velmi proměnlivé, je zdůvodnitelná snaha najít takové *skupiny osob*, které jsou z hlediska daného *rizika* více **homogenní**⁴ ve srovnání s celou *populací*, která je ze stejného hlediska relativně **heterogenní**⁵. *Ukazatele* vypočtené za části *populace* (101-6) vymezené např. *věkovou skupinou* označujeme jako **specifické míry**⁶ oproti **obecným mírám**⁷ vypočteným za celou *populaci* nebo její velkou část, např. *ženy v reprodukčním věku*.

2 *Riziko* nemusí znamenat vždy nastoupení nežádoucí *události* jako je tomu např. ve spojení *rizika úmrtí*; ve stejném smyslu se proto někdy používá ter. **naděje**, např. ve spojení *naděje uzavření sňatku* a obdobně pak **vystaven naději**.

6 *Specifickými ukazateli* tedy i *mírami* chápeme zpravidla *ukazatele* specifikované vzhledem k *trvání určitého jevu* (např. k *věku, délce manželství*); vymezujeme-li části *populace* např. podle *sociálních skupin* nebo podle *národnosti*, hovoříme spíše o **ukazatelích n. mírách diferencních**.

7 *Obecné míry* ve smyslu nspecifické *míry*; někdy se používá syn. **celkové míry**.

135 Některé *ukazatele* (132-4) používané k *analýze* (132-1) mají zvláště významné postavení, neboť slouží k výpočtu *syntetických ukazatelů* (132-5); jsou to především **míry podle věku**¹ a **míry podle trvání**³ resp. doby, která uplynula od **události výchozí**⁴, kterou může být např. *narození, sňatek* apod.; obdobným způsobem se specifikují i **kvocienty**⁵ (viz též 133-4). *Míry* (133-4) dostaneme, dělíme-li počet událostí za jeden rok nebo určité období buď **průměrným počtem obyvatelstva**⁶ nebo počtem **člověkoroků**⁷ exponovaných *riziku* nastoupení dané *události* během stejného roku nebo období; počet *člověkoroků* je součet času přítomnosti všech *osob* pozorované skupiny během daného roku nebo období, vyjádřený v letech. Rozlišujeme **míry intervalové**⁸, které se týkají zpravidla jednoho roku nebo kratšího období, a **míry kohortní**⁹, které se týkají jedné nebo více *kohort*.

2 Zvláštním případem *měr podle věku* jsou **míry podle věkových skupin**.

5 *Kvociant* může mít ve speciálních případech povahu *pravděpodobnosti* a proto se tak někdy také označuje (viz 133-4). Nejde-li však přímo o pravděpodobnost, je vhodnější použít ter. *kvocient*.

6 *Průměrný počet obyvatelstva* může být vypočten jako *aritmický* (resp. *chronologický*) nebo přesněji jako *geometrický průměr*, ale též určen jako bilancovaný počet *obyvatelstva* ke středu období, např. roku. Syn. je *střední stav obyvatelstva* (401-5).

9 Zvláštním případem *kohortních měr* jsou **míry generační**, které se týkají jedné nebo několika *generací*.

10 V některých jazycích se někdy *míry* označují jako **centrální míry**, aby se odlišily od *kvocientů*; v č. ter. toto rozlišení není potřebné.

136 Číselné údaje (130-2) považujeme za **předběžné**¹, jestliže jsou založeny na neúplném nebo nedostatečně ověřeném *zpracování* n. *zjišťování*. Po jejich kontrole ev. doplnění je označujeme jako **definitivní**². Podobně *ukazatele* založené na uvedených údajích nazýváme **předběžné ukazatele**³, resp. **definitivní ukazatele**⁴. Jestliže již byly *definitivní ukazatele* publikovány a dojde na základě nových nebo doplněných *informací* ke změně výsledků, je vhodné označit je jako **ukazatele revidované**⁵. V případě, že dojde ke zlepšení metodiky nebo k odstranění *chyb* v použité metodice, doporučuje se odlišit tuto skutečnost a pro nové *ukazatele* použít ter. **ukazatele zpřesněné**⁶. V posledním případě je vhodné uvést, jakým způsobem byl *ukazatel* zpřesněn, např. *zpřesněný ukazatel o migraci*, o sezónní vlivy apod. **Srovnávací ukazatele**⁷ nazýváme takové *ukazatele*, které byly speciálně upraveny, aby umožnily srovnávat *intenzitu* určitého *jevu* v různých souborech *osob* (např. *intenzitu úmrtnosti*) odstraněním vlivu faktorů, které ji zkreslují (např. *věková struktura*). Neupravené *ukazatele* označujeme zpravidla jako **hrubé ukazatele**⁸.

⁷ Nejčastějším typem *srovnávacích ukazatelů* jsou **ukazatele standardizované**. *Standardizované ukazatele* se někdy označují též jako *zpřesněné ukazatele*, ale použití uvedeného ter. v tomto smyslu nelze doporučit.

137 Demografické ukazatele (132-4) jsou ve většině případů vztaženy k určitému **období pozorování**¹; to platí především o většině *měr* (133-4). **Roční ukazatel**² se vztahuje na období 12 kalendářních měsíců. Jestliže se zjišťování týká více let, z kterých je vypočten průměr, hovoříme o **průměrném ročním ukazateli**³. *Ukazatele* vypočtené z údajů za kratší než roční období jsou většinou z důvodů srovnatelnosti **převezeny na roční**⁴ pomocí vhodně zvoleného koeficientu. Někdy počítáme též **okamžikové ukazatele**⁵, které se vztahují k nekonečně malému časovému úseku, jako např. *okamžiková míra úmrtnosti* (431-4) nebo *okamžiková míra populačního růstu* (702-5).

⁴ To znamená, že např. **čtvrtletní ukazatele** a **měsíční ukazatele** jsou zpravidla vyjádřeny ve srovnatelné roční úrovni.

138 Hlavním smyslem *longitudinální analýzy* (103-4) je studium **intenzity**¹ a **časování**² *demografických jevů*. *Intenzita jevu* vycházející z jedné *neobnovitelné události* (201-4) může být měřena **konečnou četností**³ jejího výskytu nebo jejím doplňkem do jedné, ev. do sta. *Konečná četnost* je rovna podílu příslušníků *kohorty* (116-2), u kterých by za předpokladu nepřítomnosti *rušivých jevů* (103-3) v průběhu existence dané *kohorty* nastala uvažovaná *událost*. *Intenzitu*

jevu vycházejícího z *obnovitelné události* (201-5) jako jsou např. *sňatek* nebo *migrace* je možno vyjádřit **průměrným počtem událostí**⁴ připadajícím na jednu osobu v průběhu existence *kohorty* za předpokladu nepřítomnosti *rušivých jevů*. *Časování* je vyjádřeno rozložením studovaného *jevu* v čase v průběhu *života* (existence) *kohorty*. Výsledky *transversální analýzy* jsou běžně vyjadřovány *syntetickými ukazateli* (132-5), které označujeme jako **ukazatele intervalové**⁵ na rozdíl od **ukazatelů kohortních**⁶, které mohou být konstruovány různým způsobem. Nejčastěji postupujeme tak, že vypočtené *intervalové ukazatele* – většinou *míry* a *kvocienty podle věku* nebo *trvání* - přisuzujeme **fiktivní kohortě**⁷.

2 *Časování* je možno nahradit ter. **rozložení v čase** nebo **rozložení podle věku**, což je sice přesnější, ale méně praktické.

5 V důsledku toho, že *transverzální analýza* a využívání *fiktivní kohorty* předcházely analýze *longitudinální, intervalové ukazatele* jsou běžně pojmenovány jako by se jednalo o *ukazatele kohortní*. Tak např. *intervalové ukazatele pravděpodobnosti zvětšování rodiny* (637-7) mohou přesáhnout jednotku v důsledku kumulace dříve odkládaných *narození dětí*. Proto je vhodné dát přednost ter. **úhrn redukováných událostí**, který je *syntetickým ukazatelem* ve smyslu *ukazatele srovnávacího* (136-7).

6 Speciálním případem *kohortních ukazatelů* jsou **ukazatele generační**, které jsou svým charakterem **ukazately longitudinálními**.

7 Syn. je **hypotetická kohorta**.

140 Nejčastěji používaným **průměrem**¹ v *demografii* je **průměr aritmetický**², který je definován jako součet řady absolutních *hodnot* dělený jejich *počtem*. Není-li *průměr* blíže specifikován, jedná se vždy o *průměr aritmetický*. Jestliže všechny *hodnoty* jsou kladné, je možno použít též **geometrického průměru**³, který je vypočten jako *n-tá odmocnina z násobku n hodnot*. **Váženým průměrem**⁴ nazýváme *průměr*, kdy každému *jevu* přisoudíme určitou *váhu*⁵, která je zpravidla úměrná jeho *výskytu*. Vedle různých *průměrů* používá se v *demografii* také jiných *středních hodnot*, které někdy nazýváme *střední hodnoty* v užším slova smyslu; patří mezi ně **medián**⁶, který rozděluje uspořádanou *sérii*⁷ *hodnot* podle velikosti na dvě poloviny *n*. je to hodnota právě prostřední, a **modus**⁸, který je v *souboru* nejčastěji pozorovanou *hodnotou*.

1 **Střední hodnoty** mají v české ter. širší vymezení než *průměry*. Střed nemusí být *průměrem*; tak např. **aritmetický střed** je definován odlišně od *aritmetického průměru*, v angl. a šp. však mohou být oba ter. též syn. V *demografii* se používá dvou typů *středních hodnot*. První vycházejí z dat reálné *populace* a mohou být poznamenány aktuální *věkovou strukturou*, druhé se vypočítávají z modelových *tabulkových populací* s *hypotetickým věkovým složením*, např. *průměrný věk při prvním sňatku*, *modus počtu zemřelých*.

5 U skupinového rozložení četností jsou *vahami* právě tyto *skupinové četnosti*.

6 Aplikací *mediánu* na rozmístění jevů na území dostaneme **geografický medián**.

7 *Medián* rozděluje nejen uspořádanou *sérii* n. *řadu*, ale i jakékoli uskupení na dvě stejné poloviny; *sérii* může tvořit např. **řada pozorování**.

8 *Modus* je v daném uskupení **hodnotou nejčetnější** n. je to hodnota, okolo které je největší hustota.

141 Kromě *středních hodnot* (140-1), charakterizujících velikost prvků v *souboru*, je důležité poznat také jejich **měnlivost**¹, tj. jak se liší vzájemně nebo vzhledem k nějaké *střední hodnotě*. **Ukazatele měnlivosti**³ jsou založeny na **odchylnách**² jednotlivých hodnot *proměnných veličin* mezi sebou nebo k nějaké *střední hodnotě*. Nejjednodušší charakteristikou *měnlivosti* je **variační rozpětí**⁴, což je rozdíl mezi největší a nejmenší pozorovanou hodnotou *řady* (140-7). **Kvartilové rozpětí**⁵ je definováno jako rozdíl mezi horním a dolním *kvartilem* (142-2); vymezuje střední polovinu hodnot *řady*. Jinou charakteristikou *měnlivosti* je pak **kvartilová odchylna**⁶, která je polovinou *kvartilového rozpětí*. **Průměrná odchylna**⁷ je *aritmetickým průměrem* (140-2) absolutních *odchylek* jednotlivých hodnot souboru od zvolené střední hodnoty. Nejpoužívanější mírou *měnlivosti* je **průměrná čtvercová odchylna**⁸ n. **rozptyl**⁸, vypočtený jako *aritmetický průměr* čtverců *odchylek* jednotlivých hodnot od *aritmetického průměru* a jeho druhá odmocnina, která se označuje jako **směrodatná odchylna**⁹.

1 Syn. je **variabilita**.

3 Ve stejném smyslu je možno hovořit o **charakteristikách variability**.

6 Ve smyslu svého vymezení nazývá se *kvartilová odchylna* také **polovinou kvartilového rozpětí**.

7 V č. nepoužíváme angl. ter. **střední odchylna**.

8 Syn. je **variance**.

9 V č. se používá též ter. **standardní odchylna**.

142 V *radě* uspořádaných hodnot podle velikosti je možno stanovit takové *veličiny*, které oddělují určitou jejich část; nazýváme je **kvantily**¹. Nejpoužívanější mezi nimi je *medián* (140-6), dále sem patří **kvantily**², které spolu s *mediánem* rozdělují *řadu* na čtyři početně stejně velké části, **decily**³, rozdělující *řadu* na deset částí a **percentily**⁴, kterých je 99 a rozdělují *řadu* na 100 částí.

4 V č. méně obvyklým syn. *percentilu* je **centil**.

143 *Proměnná* může být **spojitá**¹ v určitém intervalu, jestliže může mezi dvěma krajními body intervalu nabývat nekonečný počet hodnot. V opačném případě říkáme, že je **nespojité**². Jestliže *proměnná* může nabývat pouze určité izolované hodnoty, nazýváme ji **diskrétní**³.

144 Roztřídění jednotek *souboru* (101-3) do různých *skupin* nebo *tříd* (130-8) dává **rozdělení četností**¹. Počet *jednotek* v každé *skupině* označujeme jako **absolutní četnost**². Poměr *absolutní četnosti* ve *skupině* k celkovému počtu *jednotek* v *souboru* dává **relativní četnost**³. *Rozdělení četností jednotek* podle určitého *znaku* charakterizuje *strukturu* (101-2) *souboru* n. jeho **složení**⁴.

1 Syn. je **rozložení četností**, které použijeme zejména v případě územního n. prostorového hlediska; méně přesně hovoříme někdy pouze o **rozdělení**.

2 Někdy se ve stejném smyslu používá ter. **skupinová četnost**, který však může znamenat také *četnost relativní*.

4 V některých případech je syn. **struktury** a **složení** také ter. *rozdělení*, např. *struktura* n. *složení* n. *rozdělení podle věku*.

150 Pozorování událostí v časovém sledu, např. *počet narozených* v měsících následujících po sobě, vytváří **časovou řadu**¹; analýza takové *řady* umožní někdy odhalit její **trend**² a ev. též její **kolísání**³. Jestliže toto *kolísání* má pravidelný charakter, hovoříme o **cyklickém kolísání**⁴, jestliže je závislé na ročních obdobích, lze je označit jako **sezónní kolísání**⁵. V případě, že nemá pravidelný charakter, jde o **nepravidelné kolísání**⁶, které může být důsledkem mimořádných *událostí* nebo to mohou být **náhodná kolísání**⁷.

2 V podobném smyslu hovoříme o **celkové tendenci** n. o **dlouhodobém trendu**.

3 Někdy hovoříme ve stejném smyslu o **výkyvu** n. o **variaci časové řady**. Ter. *variance* má však ve většině *jazyků* širší význam.

4 Syn. je **kolísání periodické**.

5 *Sezónní* se někdy používá jako syn. *periodické*.

6 Nepravidelnosti, které přetrvávají, když se vyloučí definovatelné *výkyvy*, vytvářejí **reziduální kolísání**, která jsou podstatou *nepravidelného kolísání*; tímto ter. se zdůrazňuje nepředvídatelnost **poruch**, které nastaly v důsledku výjimečných *událostí*.

7 Jestliže jde o malý počet *pozorování*, všechny nebo část *nepravidelností* je možno přičíst *náhodě*; pak lze též hovořit ve stejném smyslu o **náhodných výkyvech**.

151 Někdy je potřebné nahradit *řadu* pozorovaných *dat* *řadou* vyrovnanou, která má pravidelnější průběh. Podstata **vyrovnání**¹ spočívá v nalezení křivky nebo teoretických hodnot, které by nejlépe vystihovaly trend *původní řady*. Nejjednodušším způsobem je **grafické vyrovnání**², které může být pro některé účely zcela dostačující. Při **analytickém vyrovnání**³ určíme předem vhodnou funkci, jejíž parametry poté hledáme např. pomocí **metody nejmenších čtverců**⁴; ta vychází z požadavku, aby součet *čtverců odchylek* empirických *pozorování* od teoretických hodnot ležících na zvolené funkci byl minimální. Mezi další metody patří různá *mechanická vyrovnání* jako např. metoda

klouzavých průměrů⁵ nebo výpočet konečných diferencí⁶. Některé z výše uvedených metod mohou být použity též pro **interpolaci⁷**, tj. pro určení hodnot mezi dvěma známými *veličinami*, nebo pro **extrapolaci⁸**, tj. pro určení hodnot, které jsou mimo oblast vlastního *pozorování*.

1 Výsledkem *vyrovnání* je **vyrovnaná řada**.

4 Plným názvem **metoda nejmenšího součtu čtverců**.

6 Lze použít též ter. *diferenční metoda*, který však může mít i jiný význam (814-1).

152 Někdy může být cílem *vyrovnání* opravit nesprávně uváděné *údaje*, např. snahu dotazovaných *osob* uvádět **zaokrouhlené číslo¹**. Při *demografických šetřeních*, zejména při *zjišťování věku*, dochází k **preferenci číslic²** 0 nebo 5, ev. i dalších; vede to k nepravidelnostem *věkové struktury*, kde jednotky *věku* končící na 0 nebo 5 jsou významně čteněji zastoupeny než jednotky *věku* sousední.

2 *Preference* určitých *číslíc* vede ke **kumulaci** některých *hodnot*, např. při udávání *věku*.

3 Uvedená *preferenci číslic* vede k *věkové akumulaci* (322-8*).

4 Velikost *věkové akumulace* je možno vyjádřit pomocí různých **ukazatelů atraktivity** n. **ukazatelů věkové preference**.

5 *Preference* n. *atraktivita* určitých *věků* není jediným zdrojem **nesprávně uváděného stáří**, které musí být opraveno.

153 Číselné *údaje* demografických funkcí jsou nejčastěji uváděny v **tabulkách¹**, viz např. *úmrtnostní tabulky* (432-1), *tabulky plodnosti* (634-1) nebo *tabulky sňatečnosti* (522-1). Rozlišujeme dva druhy těchto *tabulek*, jednak **tabulky intervalové²**, které se týkají určitého *časového období*, jednak **tabulky kohortní³**, které se týkají určité *kohorty*. Společný vliv více *neopakovatelných událostí* může být popsán funkcemi **vícevýchodných tabulek⁴**, např. vliv prvního *sňatku* a *úmrtí* svobodné osoby na *populaci svobodných*.

2 Zvláštním případem *intervalových tabulek* jsou **tabulky roční**, někdy méně vhodně označované jako **průřezové**.

3 Jestliže se *kohortní tabulky* týkají jedné nebo několika *generací*, označujeme je jako **generační tabulky**. Pro označení tohoto druhu *tabulek* můžeme použít též termínu **tabulky longitudinální** oproti **tabulkám transversálním** (153-2).

4 *Vícevýchodné* n. **několikavýchodné tabulky**; nejčastější jejich formou jsou **tabulky dvojevýchodné**.

5 Pro přímé použití k výpočtu *populačních prognóz* může být tabelována též funkce *pravděpodobnosti přežití* (431-7); takové *tabulky úmrtnosti* mohou pak být nazvány **tabulky perspektivní**.

154 Jestliže *data*, která jsou k dispozici, neumožňují přesně určit hodnotu určité *proměnné veličiny*, je možno ji s větší nebo menší přesností **odhadnout**¹; vlastní **odhad**² může být chápán i jako výsledek této činnosti a je pak v tomto smyslu syn. **odhadnutá hodnota**³, tj. je *odhadem* této hodnoty. Jestliže neexistují prakticky žádná *data*, jde spíše o určitý **dohad**⁴, který může posloužit alespoň k posouzení **velikostního řádu**⁵ odhadované hodnoty.

2 *Odhad* vycházející z korekce *neúplných* nebo *nespolehlivých údajů* se v č. nazývá **nápočet**.

155 K názornějšímu objasnění slovního výkladu lze vhodně použít **grafického znázornění**¹; v *demografii* se hojně používá **diagramů**² a **kartogramů**³; též se používají **schemata**⁴, která pomocí zjednodušeného znázornění osvětlují určitý výklad, ale nepožaduje se od nich přesné vyjádření skutečnosti. V *grafech* se používá různých stupnic. Kromě rovnoměrných stupnic, u kterých stejným číselným intervalům odpovídají stejné délky intervalů grafických, používá se také stupnic nerovnoměrných; nejčastější z nich je stupnice logaritmická. Použijeme-li na ose pořadnic nebo na ose úseček logaritmickou stupnici, hovoříme o **semi-logaritmickém grafu**⁵, použijeme-li na obou osách logaritmickou stupnici, hovoříme o **logaritmickém grafu**⁶. Pro grafické vyjádření *rozdělení četností* (144-2) lze použít **histogramu**⁸, který je vlastně stupňovitou čarou vystihující vrcholy *skupinových četností*, nebo **sloupkového grafu**⁹, v kterém jsou *četnosti* vyjádřeny poměrnou výškou sloupku.

2 V č. ter. **graf** je souhrnným označením pro všechny druhy *grafického znázornění*; v některých jazycích, např. v angl. a něm., je však syn. *diagramu*.

3 *Kartogram* může být syn. **statistické mapy**, ale oba ter. mohou vyjadřovat též různé typy *grafického znázornění* a lišit se podle toho, zda jsou zdůrazněny prvky statistické nebo kartografické. Někdy odlišujeme od *kartogramu* ještě **kartodiagram**, což je spojení *diagramu* a *mapy* pro vyjádření extenzitních statistických veličin; v tomto případě ter. *kartogram* omezujeme na případy vyjádření intenzitních veličin.

6 Ter. *logaritmický graf* se někdy používá nepřesně i ve smyslu ter. *semilogaritmický graf*. Má-li se předejít nedorozumění, musí se *logaritmický graf* označit jako *graf s dvojitou logaritmickou stupnicí*.

8 Spojením bodů představujících hodnoty četností vznikne **polygón**.

10 Kumulativní *rozdělení četností* bývá často znázorněno **součtovou křivkou** n. **ogívou**.

160 **Výběrové šetření**¹ je způsob *statistického zjišťování*, kdy nepozorujeme všechny *jednotky* v *souboru*, ale pouze jejich **výběr**², a to za účelem *odhadu*, jaká je *struktura* n. *rozložení znaků* v celém *souboru* resp. jaké jsou jeho statistické parametry. *Soubor* se skládá z **jednotek**³, mezi nimiž zvolenou metodou určíme **výběrové jednotky**⁴, tj. ty *jednotky*, které budou tvořit *výběr*. V *demo-*

grafii jsou jednotkami většinou jednotlivci (110-2), rodiny (115-1) nebo domácnosti (110-3); výběrovými jednotkami mohou být také domy, byty, bloky domů, obce, oblasti apod. Výběrová šetření provádíme podle dobře připraveného **plánu výběru**⁵.

2 Výběr se často nazývá také **výběrovým souborem**; patří do něho všechny jednotky, které odpovídají definici jeho vymezení.

3 Syn. je ter. **prvek**, používaný však více v matematice, např. prvek množiny, čemuž ve statistice přibližně odpovídá ter. jednotka a množině pak soubor.

5 *Plán výběru* by měl obsahovat všechny důležité etapy a práce **výběrového postupu**.

161 Náhodný výběr¹ je takový způsob výběru, kdy *výběrové jednotky* jsou určeny **náhodně**². Tento způsob předpokládá, že existuje seznam *jednotek*, ze kterého je možno vybírat takové *jednotky*, které přijdou do *výběru*; tento seznam označíme za **základ výběru**³. Při **prostém náhodném výběru**⁴ jsou *jednotky* (160-3) vybírány *náhodným postupem* individuálně. Podíl vybraných *jednotek* ze *základu výběru* označíme jako **rozsah výběru**⁵. Jiným způsobem *výběrového šetření* je **systematický výběr**⁶, kdy ze seznamu seřazených *jednotek* vybíráme každou *n-tou*, *n+i-tou*, *n+2i-tou* atd. *jednotku*, kdy *i* je určeno *náhodně* a $n > i$; říkáme, že *jednotky* jsou **vybírány systematicky**⁷. Při **shlukovém výběru**⁸ nejsou *jednotky souboru* vybírány individuálně, ale ve skupinách, které se nazývají **shluky**⁹.

1 Syn. *náhodného výběru* je **výběr pravděpodobnostní**, při kterém každá *jednotka* musí mít stejnou *pravděpodobnost* být vybrána; při *výběru* musí být zachována **zásada náhodnosti**.

2 Nejjednodušší způsob *náhodného výběru* je **losování**.

3 *Základem výběru* je ve skutečnosti *základní soubor* (160-2)

5 Ve stejném smyslu hovoříme o **velikosti výběru**.

6 Při *systematickém výběru* zachováváme *zásadu náhodnosti* a nesmíme ho proto zaměňovat se **záměrným výběrem** nebo *expertním výběrovým šetřením*.

8 Ve stejném smyslu lze hovořit o **výběru hromadném**.

162 Při stratifikovaném výběru¹ je *soubor* rozdělen do určitého počtu skupin, které nazýváme **strata**², o kterých předpokládáme, že jsou více *homogenní* (134-4) než celý *základní soubor* (161-3); poté v každé takto vymezené skupině provádíme *prostý náhodný výběr* (161-4), přičemž rozsah *výběru* nemusí být pro všechna *strata* stejný. **Vícestupňový výběr**³ je takový *výběr*, kdy stanovení *výběrového souboru* provádíme v několika stupních. Nejprve vybereme **primární jednotky**⁴; každou z těchto *jednotek* považujeme za *soubor* a v jeho rámci vybereme **podvýběr**⁵ **druhotných jednotek**⁶ a postup můžeme dále opakovat

v několika stupních. Jako častý příklad *vícestupňového výběru* lze uvést **výběr oblastní**⁷.

2 **Stratum**, podst. v jednotném čísle; v množném čísle *strata*.

163 Účelem *náhodného výběru* (161-1) je získat **reprezentativní výběrový soubor**¹, tj. takový *výběr*, který je věrným obrazem *základního souboru* (161-3) ve všech sledovaných charakteristikách s výjimkou *náhodného kolísání*. Na druhé straně při **kvótním výběru**² je výběr stanoven účelově, aby zobrazoval *základní soubor* podle určitých charakteristik, a každému *tazateli* (204-2) je určena **kvóta**³ různého typu *výběrových jednotek* (160-4), které mají být zahrnuty do *výběru* (160-2). Tyto jednotky určí tazatel v rámci daného limitu podle svého uvážení. *Kvótní výběr* je pak druhem *záměrného výběru* (161-6).

2 *Výběr kvótní* n. **výběr podle kvót**.

3 Ve stejném smyslu se někdy používá též ter. **kontingent**.

164 Ter. **statistický parametr**¹ myslíme jakoukoli číselnou charakteristiku *souboru* (101-3). **Statistický odhad**² je pak takový postup, jehož smyslem je odhadnout parametry *základního souboru* (161-3) z výsledků *výběrového šetření* (160-1). Vlastní *odhad* (154-3) je vždy zatížen **výběrovou chybou**³, jejíž velikost můžeme odhadnout pomocí **standardní chyby**⁴. Každý *odhad* většinou doplňujeme určením **intervalu spolehlivosti**⁵, tj. *intervalu*, v jehož hranicích předpokládáme, že odhadovaná hodnota s předem určenou *pravděpodobností* leží. Rozdíl mezi dvěma hodnotami označujeme jako **významný rozdíl**⁶, jestliže *pravděpodobnost*, která je výsledkem *náhodných vlivů*, je menší nebo rovna stanovené hodnotě, kterou označujeme jako **hladinu spolehlivosti**⁷. Tedy např. tvrdíme, že dvě hodnoty se od sebe významně liší (zamítáme tzv. nulovou hypotézu), jestliže rozdíl mezi nimi je větší při zvolené *hladině spolehlivosti* než odpovídá rozdílu, který by mohl vzniknout v důsledku *náhodného kolísání*. Kromě *výběrových chyb* mohou existovat též *chyby*, které jsou výsledkem **chyb pozorování**⁸, z nichž významnou část tvoří **chyby tazatelů**⁹ při *statistickém zjišťování* (130-4).

4 Ve stejném smyslu je možno použít ter. **směrodatná chyba**.

5 *Interval spolehlivosti* n. **meze spolehlivosti**.

7 Ve stejném smyslu se používá ter. **úroveň spolehlivosti**.

8 *Chyby pozorování* mohou vzniknout *náhodně* nebo mohou být *systematické*; u *náhodně vzniklých chyb* se předpokládá možnost jejich odstranění *vyrovnáním*, naproti tomu **systematické chyby** snižují spolehlivost výsledků.

Kapitola druhá

Zpracování demografických statistik

201 Zpravidla rozlišujeme **statistiky stavu obyvatelstva**¹ a **statistiky pohybu obyvatelstva**²; první zachycují *obyvatelstvo* k určitému okamžiku a jejím předmětem jsou především *statistické jednotky* (110-1) typu *osoba, domácnost* apod.; druhá zachycuje takové *statistické jednotky*, které působí na změny *stavu obyvatelstva*; patří sem **demografické události**³ jako např. *narození, úmrtí, sňatky, migrace* aj. Mezi těmito událostmi rozlišujeme **neobnovitelné události**⁴ jako jsou např. *úmrtí* (401-3), a **obnovitelné události**⁵ jako jsou *těhotenství* (602-5), *porody* (603-4) apod. U *obnovitelných událostí* sledujeme mj. též jejich **pořadí**⁶ podle předcházejícího počtu *událostí* stejného druhu. *Statistiky pohybu obyvatelstva* jsou základem pro studium **populačního vývoje**⁷. *Sčítání* (202) jsou hlavním zdrojem informací o **stavu obyvatelstva**⁸, *průběžná registrace* (212-1) pak o **měně obyvatelstva**⁹; obvykle zahrnuje pouze **přirozenou měnu**¹⁰, tj. pohyb, kterým se uskutečňuje v rámci *populace* a nepřihlíží k pohybům, které probíhají mezi *populacemi* a kterými se zabývá *migrační statistika* (812-1).

7 Studium *populačního vývoje* může být chápáno v e významu studia **demografických procesů**.

9 Pro č. ter. *měna obyvatelstva* se často používá jako syn. *pohyb obyvatelstva* (801-2). V angl. svazku tohoto slovníku uváděný ekvivalent *population growth* (701-1) nepovažujeme za vystihující význam nejen v č., ale ani ve fr., něm. a šp. Ter. *pohyb obyvatelstva* (angl. *population movement*) původně znamenal pouze pohyby migrační a v angl. ter. si dosud tento význam zachoval; v č. ter. ho lze použít též v širším smyslu, tj. pro *migrační pohyby* a *přirozený pohyb obyvatelstva* dohromady. Lze však doporučit jeho používání v užším smyslu. Bližší by byl angl. ter. *population dynamics* (201-7).

10 Také v tomto případě jsme nepoužili angl. ter. uváděný v angl. svazku slovníku *natural increase* (701-7), a to ze stejných důvodů jako výše. *Přirozená měna* n. **přirozený pohyb obyvatelstva** je vlastně **biosociálním pohybem**; tento ter. se však v č. nepoužívá.

11 *Migrační pohyb* (viz 817-8) lze též označit jako **územní pohyb obyvatelstva**.

202 Cílem **sčítání lidu**¹ je shromáždit *informace* o *stavu obyvatelstva* (201-8) k určitému okamžiku. Nejčastěji jsou sčítány všechny *osoby* přítomné na *území* té které *země* současně, potom mluvíme o **celkovém sčítání**². Někdy jsou však

sčítány pouze určité *skupiny obyvatelstva* nebo je *sčítání* omezeno na část *území*; v takovém případě jde o **dílčí sčítání**³. V obou případech se však jedná o zahrnutí všech jedinců v daném vymezení a proto hovoříme o **sčítání vyčerpávajícím**⁴. Oproti tomu **mikrocensy**⁵ jsou omezeny na *výběr* (160-2) *osob* z daného území nebo celého *státu*, který je zpravidla rozsáhlý; zahrnujeme je mezi **výběrové průzkumy**⁶. Pro ověření metodiky připravovaného *sčítání* se někdy provádí **zkušební sčítání**⁷, pro kontrolu úplnosti a přesnosti *sčítání* se provádí **ověřovací průzkum sčítání**⁹.

1 Ve stejném smyslu se někdy používá ter. **soupis obyvatelstva** nebo též **populační census**. *Sčítání lidu* jsou pravidelně se po delším období opakující akce, které mají podobnou metodiku získávání *informací*; ter. *soupis obyvatelstva* použijeme i v jiném významu, např. pro *dílčí sčítání*; ze starších dob jsou známé **souписы hlav**. Ter. *soupis* se někde označují i odhady *obyvatelstva* v předstatistickém období založené na evidenci *křtů, krbů* apod.

4 *Vyčerpávající* ve smyslu úplného zahrnutí.

6 *Výběrový průzkum* může být někdy chápán jako syn. *výběrového šetření* (160-1); ve druhém případě však je zdůrazněna především metodika postupu.

7 *Zkušební sčítání* může být označeno též jako **předběžné sčítání** nebo jako **zkušební průzkum**.

8 **Ověřování po sčítání** má za cíl určit velikost možných chyb při *sčítání*.

9 **Průzkum po sčítání** je vlastně *ověřovací průzkum sčítání*.

203 Sčítání¹ zpravidla předpokládá zjištění celkového počtu *obyvatelstva*; tím se liší od pouhého **soupisu**², který v tomto užším smyslu poskytuje pouze **seznam**³. **Průzkumem**⁴ označujeme většinou akci, která má za cíl poskytnout informace o speciálně vymezeném předmětu (*např. průzkum úmrtnosti, průzkum zaměstnanosti*). Při **terénním průzkumu**⁵ se získávají informace **osobním dotazem**⁶ u *osob* zahrnutých do *průzkumu*. Při **poštovních průzkumech**⁷ jsou *dotazníky* (206-3) rozesílány *respondentům* poštou se žádostí o jejich vyplnění a zaslání zpět. Smyslem **retrospektivního průzkumu**⁸ je zaznamenat minulé *demografické události*. Cílem **vícefázového průzkumu**⁹ je zjistit při každém dalším kole *průzkumu události*, které se udály od předcházejícího kola; neměl by být zaměňován s **opakovaným průzkumem**¹⁰, který je vynucen nezastižením *respondenta* při první návštěvě. Při *sčítání* může být použito **metody dotazovací**¹¹, která spočívá v přímém dotazování *sčítané osoby* (204-1) a kdy odpovědi zaznamenává přímo *sčítací komisař* (204-2), nebo **sebesčítání**¹², kdy *dotazník* vyplňuje samotné *sčítané osoby*. Druhem *sebesčítání* je také **poštovní sčítání**¹³ ve smyslu poštovního *průzkumu*.

4 *Průzkum* je často označován též jako **anketa** nebo jako **šetření**.

5 Ve stejném smyslu též **terénní šetření**.

6 Ve smyslu **přímého dotazu** nebo *interview* n. *dotazování*.

7 Syn. je **korespondenční průzkum**.

10 *Opakovaný průzkum* je nutno odlišovat od **opakované návštěvy** z důvodu nezastižení *dotazovaného*.

11 *Metoda dotazovací* bývá někdy nazývána též **metodou sčítacích komisařů**.

204 *Osoba*, která je předmětem *sčítání* (203-1) nebo *průzkumu* (203-4), se označuje jako **sčítaná osoba**¹. *Osoba*, která shromažďuje *informace* při *sčítání*, je nejčastěji nazývána **sčítač**². *Sčítání* zpravidla probíhá pod dohledem dalších sčítacích orgánů, z nichž největší počet tvoří **revizoři**³. *Sčítání* provádějí v *zemi* orgány hlavní **statistické služby**⁴, které mohou mít různá pojmenování.

1 Ve stejném smyslu též **sčítaný** n. **respondent**, u ostatních *průzkumů* často též **dotazovaný** n. **zpravodaj**.

2 *Sčítač* je v naší odb. ter. nazýván **sčítací komisař**.

3 *Osoby*, pověřené dohledem při *sčítání*, mohou mít různé názvy podle funkce, kterou zastávají a která odpovídá organizaci *sčítání* v dané *zemi*. Může to být **inspektor**, **kontrolor** nebo obecně *osoba* pověřená dohledem.

4 *Statistická služba* má v různých zemích odlišnou organizaci i pojmenování. V České republice existuje **Český statistický úřad**; jemu jsou podřízeny **regionální útvary státní statistické služby**. Ve Spojených státech amerických je hlavním státním statistickým orgánem *Bureau of Census*, ve Velké Británii *Registrar General*, ve Francii *Institut de statistique et d'études économiques*, v Německu *Statistisches Bundesamt*, *Statistisches Landesamt*, v Rakousku *Statistisches Zentralamt* a ve Švýcarsku *Bundesamt für Statistik*. Ve španělsky mluvících zemích jsou nejčastější názvy statistických služeb *Dirección de Estadística y Censos*, *Oficina de Estadística*, *Instituto de Estadística*.

205 *Sčítání lidu* jsou obvykle **povinná**¹, tj. *sčítaným osobám* (204-1) je zákonem uloženo poskytnout požadované *informace*; přesto ve většině *tabulek* s výsledky *sčítání* existuje doplňující sloupek nebo řádek označený jako *nezjištěno* nebo *neudáno* (230-11), aby v něm byly uvedeny případy, kdy *informace* nebyly poskytnuty nebo zapsány. U **dobrovolných průzkumů**² může počet **chybějících odpovědí**³ nabýt značného významu. To je častý případ *poštovních průzkumů* (203-7), kdy část *chybějících odpovědí* je důsledkem odmítnutí zúčastnit se *průzkumu*. **Podíl odmítnutí**⁸ je důležitým *ukazatelem* reakce *respondentů* na daný *průzkum*. Jestliže místo nepoužitelné *jednotky* zahrnuté do *výběru* použijeme jiné, mluvíme o jejím **nahrazení**⁹.

1 **Oznamovací povinnost** je zpravidla doplněna ochranou získaných *informací* před zneužitím.

3 *Chybějící odpověď* může být označena jako **neudaná odpověď** n. **bez odpovědi**.

- 4 Při *poštovních průzkumech* (203-7) musí po prvním rozeslání *dotazníků* následovat často rozeslání **upomínek** nebo **osobní návštěva**.
- 5 *Osoba*, která nevrátí *dotazník* při *průzkumu*, způsobí své **vypadnutí z průzkumu**; může tak učinit z různých důvodů.
- 6 Některé *osoby* odmítají zúčastnit se *průzkumu* a výrazem toho je jejich **odmítnutí dotazník** vyplnit ev. odeslat zpět.
- 7 Jiné osoby nejsou *sčítačem* (204-2) nalezeny pro jejich **nepřítomnost** a lze je proto považovat za **nepřítomné**.
- 9 Jako syn. je možno použít též ter. **substituce**.

206 Tiskopisy¹ používané pro sběr informací mají řadu různých označení. Nejčastěji se označují jako **list**²; většina z nich má formu **dotazníku**³, zejména když na otázky v nich zahrnuté odpovídají samotné *sčítané osoby*, resp. samy je vyplňují. V jiných případech *osoby* pověřené *sčítáním* do nich zaznamenávají **odpovědi**⁵ *zpravodajů* (204-1) nebo **informace**⁶, **čerpané**⁷ z různých dokladů, které nebyly původně určeny ke statistickým účelům. Kladené otázky mohou mít dvojí formu: jedny můžeme označit jako **otázky uzavřené**⁸, tj. takové, které připouštějí pouze jednu z odpovědí přímo v *dotazníku* formulovanou; **otázky otevřené**⁹ připouštějí naopak libovolnou odpověď podle rozhodnutí *respondenta*.

- 1 *Tiskopis* je často nahrazen ter. **formulář**.
- 2 Jako syn. je možno použít ter. **arch**, zejména pro *formuláře* většího rozsahu. Tak např. č. *sčítání* používají ter. **sčítací arch**, dále **sčítací listek** pro jednotlivé *osoby* nacházející se mimo *domácnost* v okamžiku *sčítání*, a **domovní list**.
- 4 Do *dotazníků*, které mají být **vyplněny**, se musí **zapsat** požadované údaje a tuto činnost označujeme jako **vyplňování**.
- 5,6 Oba ter. se mohou v některých jazycích zaměňovat, např. v něm. je *odpověď* vyjádřena ter. *Auskunft* a *informace* ter. *Tatbestände*, což bychom v č. přeložili spíše jako **skutečnosti**.

207 Při *sčítání lidu* (202-1) se používá buď **individuálních listů**¹, které jsou určeny pro jednu *osobu* (viz 206-2) nebo **archů pro domácnost**², kam jsou zapsány všechny *osoby* v *domácnosti* ev. v *bytě* (110-3) v *okamžiku sčítání přítomné* nebo *bydlící* nebo oboje. Zpravidla při *dotazovací metodě* (203-11) se používá **hromadných archů**³, do kterých *sčítací komisař* postupně zapisuje *informace o sčítaných osobách*.

- 2 V některých *zemích* se používají též **archy pro bytovou domácnost** n. **bytové archy**.
- 3 *Hromadný arch* může být též **seznamem přítomných**, např. v *bytové domácnosti*.
- 4 Jiným druhem mohou být **archy osob sčítaných odděleně** nebo **archy pro ústavní domácnost**.

210 Při **provádění sčítání lidu**¹ se zpravidla začíná vymezením *územních jednotek* (302-1) různého řádu pro účely *sčítání*. Základní jednotkou je **sčítací obvod**², který bývá přidělen jednomu *sčítacímu komisaři* (204-2); *sčítací komisař* může z organizačních důvodů provádět *sčítání* i ve více *sčítacích obvodech*, např. pokud jsou tyto *obvody* malé. Vyšší *územní jednotkou* je **revizní obvod**³, který se skládá z několika *sčítacích obvodů*. Ve městech bývají často rozděleny *sčítací obvody* do **domovních bloků**⁴ definovaných jako skupina domů, kterou je možno obejít bez přecházení ulice nebo která je z jedné nebo více stran omezena železniční tratí, řekou apod. Většina větších *měst* bývá rozdělena do statistických *územních jednotek*, které se označují jako **sčítací okrsky**⁵ a které mohou zahrnout jeden nebo více *sčítacích obvodů*.

2 *Sčítací obvod* jako základní *územní jednotka* při *sčítání lidu* je v angl. svazku tohoto slovníku nesprávně zařazen pod číslem 210-3.

3 *Ter. revizní obvod* je používán v č. a má přesné vymezení; je svěřen zpravidla jednomu *revizorovi* (204-3). Uváděné cizojazyčné ekvivalenty nemusí mít vždy přesně tento význam, ale mohou označovat různé statistické **územní jednotky** vyššího řádu než je *sčítací obvod*.

5 *Sčítací okrsek* může mít různá vymezení; může být např. syn. *revizního obvodu*. Většinou je tím myšleno *území*, za které jsou publikovány alespoň základní *výsledky sčítání*; v tomto smyslu tento *ter.* můžeme pokládat za syn. našich **základních sídelních jednotek**, které ve městech označujeme jako **urbanistické obvody** a ve venkovském osídlení jako **sídelní lokality**.

211 Mezi **události přirozené měny**¹ většinou zahrnujeme *narození* (*živě*, resp. *mrtvě* nebo celkem), *úmrtí*, *úmrtí plodu* (*potrat*), *sňatky*, *adopce*, *uznání otcovství*, *anulování sňatku* a *rozvody*; jsou to *události*, které přímo souvisí s *demografickou reprodukcí* nebo se změnami v **rodinném stavu**² *osob*. O každé *události přirozené měny* (kromě *potratů* a *rozvodů*) je pořizován **matriční doklad**³ a zároveň záznam do speciálně pro tyto účely vedených knih, které se nazývají **matriky**⁴; mezi nimi rozeznáváme **matriku narození**⁵, **matriku sňatků**⁷ a **matriku úmrtí**⁹, kam se zapisují *události přirozené měny*, tj. kam se provádí **záznam o narození**⁶, **záznam o sňatku**⁸ a **záznam o úmrtí**¹⁰. *Osoba* pověřená vést *matriky* a vydávat uvedené dokumenty se nazývá **matrikář**¹¹.

3 Původně se jednalo pouze o **matriční zápis** určitých *údajů*, který teprve později při zápisu na samostatném *listě* nabyl významu **dokladu**.

4 *Matriky* se nazývají také **matriční knihy**. Dříve a původně existovaly pouze *církevní matriky* (214-1), v současné době je u nás povinný zápis pouze do **civilních matrik**. Někdy souběžně vedené *církevní matriky* nemají u nás právní platnost. Kromě toho např. v Německu existují tzv. **rodinné knihy**, kam se zapisují údaje o *rodinách* během dvou *generací*.

212 Statistika přirozené měny¹ je založena na zápisech v *matrikách* (211-4); na jejich základě se vyplňují různá **statistická hlášení**² zasílaná ke zpracování statistickým orgánům.

2 *Statistická hlášení* o událostech přirozené měny nelze zaměňovat s *matričními doklady* (211-3) mají zpravidla samostatná označení; tak rozeznáváme **hlášení o narození**, **hlášení o sňatku** a *hlášení o úmrtí* (430-1). Jelikož vznikají zpravidla výpisem z matričního záznamu, dostaly v některých jazycích samostatné označení. Výjimkou jsou **hlášení o rozvodu**, které je výpisem ze soudního rozhodnutí, **hlášení o stěhování** a **hlášení o potratu**.

3 *Demografické události* (201-3) se stále častěji uskutečňují jinde, než je *trvalé bydliště osob*, kterých se týkají; proto se zpravidla převádějí do místa *trvalého bydliště* a tento postup se nazývá **domicilace**. Sestavení *tabulek* podle místa *bydliště* je pro potřeby *demografické analýzy* cennější než *tabulky* sestavené podle *místa události*. V řadě *zemí* neodpovídá **období matričního zápisu datu události**; může mezi nimi být i víceletý rozdíl.

213 Populační registr¹ byl původně seznam všech *obyvatel*, který byl stále aktualizován, aby mohl poskytnout kdykoli *informaci o stavu obyvatelstva* (201-8). Tento ter. označoval **stálou kartotéku obyvatelstva**², ve které bylo *obyvatelstvo* určitého *území* představováno souborem **lístků**³; každý z nich byl určen pro jednu *osobu* nebo pro *domácnost* (110-3). Na *lístcích* byly zaznamenány *informace z evidence přirozené měny* a *kartotéka* tak byla průběžně aktualizována a **udržována**⁴; také *informace o změně bydliště*⁵ jsou důležité pro fungování tohoto systému. *Populační registr* je **porovnáván**⁶ s výsledky *sčítání lidu* (202-1) a kromě toho systematicky a periodicky ověřován zvláštními **kontrolami**⁷.

1 Syn. též **registr obyvatelstva**. *Populační registry* se v současné době vedou v počítačové podobě.

2 *Stálou kartotékou obyvatelstva* se myslí *kartotéka* průběžně doplňovaná *daty*, a proto by jí bylo možno označit též za **datovou kartotéku**.

3 Ve stejném smyslu též kartotéční **karta** a jejich soubor pak **kartotéka** n. **lístkovnice**.

4 *Udržování* ve smyslu **doplňování** podle současného stavu.

6 Syn. **srovnáván**; odpovídající činnost je možno označit za **porovnávání**.

214 Studie historické demografie (102-1) jsou většinou založeny na záznamech, které předcházely *evidenci přirozené měny* (212-1) a pravidelným *sčítáním lidu* (202-1). **Církevní matriky**¹ obsahovaly původně záznamy o církevních úkonech, jako jsou **křty**², *sňatky* (503-2) a **pohřby**³, na základě kterých bylo možno usuzovat na události *přirozené měny* (211-1). Podobně různé seznamy zachycovaly části obyvatelstva a jen výjimečně všechno obyvatelstvo; patří sem **seznamy duší**⁶, kam byli zapisováni všichni obyvatelé farností, **seznamy přijíma-**

jících⁷, seznamy biřmovaných⁸ a pro účely státní správy pak seznamy krbů⁹, seznamy poplatníků¹⁰ a odvodní seznamy¹¹.

1 *Církevní matriky* byly postupně doplňovány i o další záznamy *demografických událostí*.

3 *Pohřbem* se zpravidla chápou celé **pohřební obřady**.

4 *Živě narozené děti*, u kterých je obava z předčasného *úmrtí*, bývají někdy **nouzově pokřtěné**. **Křest z nouze** nemusí být vykonán knězem.

5 *Děti*, které byly *nouzově pokřtěné* před církevním *křtem*, mají v některých *jazycích* zvláštní označení.

6 V některých *jazycích*, např. v č., fr. a něm., se používá ter. **status animarum**.

10 *Seznamy poplatníků* podobně jako i jiné seznamy mají různé názvy, např. **berní rula**, **berní knihy** apod.

11 Dříve označovány jako **konskripční seznamy**.

215 Využití *církevních matrik* (214-1) se provádí pomocí *zápisů* do předem připravených *tiskopisů*, které mají v některých *jazycích* zvláštní pojmenování; jako **záznamní lístek**¹ označíme souhrnně všechny jeho druhy a dále můžeme rozlišit **záznamní lístek o křtu**², **záznamní lístek o sňatku**³ a **záznamní lístek o pohřbu**⁴. Na uvedených *lístcích* se zapíše jméno **předmětné osoby záznamu**⁵, dále její *rodiče* a další *osoby* jako jsou **kmotr**⁶, **kmotra**⁷ a **svědkové**⁸. Někdy se provádějí *výpisy* omezenějšího rozsahu na **výpisových arších**¹¹. Pomocí *rodinných listů* (638-1) se provádí z matrik *rekonstrukce rodin* (638-2). Rekonstrukcí *potomstva* (114-7) určité *osoby* nebo *rodiny* je možno sestavit **genealogie**¹², které podávají relativně přesnou *informaci* o demografickém chování vybraných *rodin*.

9, 10 Na *výpisovém archu* mohou být **anonymní výpisy** nebo **jmenovité výpisy**.

12 *Genealogie* je historický vědní obor, ale též značí **rodokmen**.

220 Jestliže *informace*, určené ke *statistickému zpracování* (130-9), získáváme z dokladů nebo jiných materiálů, které nebyly k tomuto účelu určeny, musíme z nich nejprve pořídit **výpis**¹. Teprve potom přistoupíme k jejich **zpracování**², které může být **ruční**³, **mechanické**⁴, **elektronické**⁵ nebo kombinací uvedených způsobů. *Ruční zpracování* nevyžaduje složitější *přístroje* (viz 132-3) než **stolní počítačku**⁶. *Mechanické zpracování* vyžaduje použití *elektromechanických strojů* (224-2), *elektronické zpracování* pak *elektronické počítače* (224-1). Bez ohledu na způsob *zpracování* musí být nejdříve provedeny určité **druhy operací**⁷: mezi ně patří **příprava**⁸ dat pro další *zpracování*, jejich *tabelování* (130-6) a *třídění* (130-7), která mohou být různě složitá podle použitého způsobu *zpracování*.

1 Ter. *výpis* má mnohem širší význam; v případě, že se jedná o vypisování údajů, můžeme je specifikovat jako **statistický výpis**.

8 *Příprava* zahrnuje **kontrolu dat** odstraněním zjevných nesprávností a někdy se sem zahrnují i další navazující operace.

9 Konečnou fází *zpracování* je **příprava tabulek a vydání dat** nebo **vydání výsledků**.

221 Do *přípravy* (220-8) dat se zpravidla zahrnuje i **kódování¹ informací** zachycených na **základním dokladu²**. Smyslem **kódu³** je převod *informací* do číselné formy, která je výhodná pro další *zpracování*. Použití kódu umožňuje bezprostřední *třídění* (130-7). Na rozdíl od *kódu* je **nomenklatura⁴** pouhý seznam možných pojmenování, který může uspořádáním dostat formu *klasifikace* (130-7); potom je možné každé **položce⁵** přisoudit jedno nebo více čísel a tím ji zakódovat; pak představuje zvláštní formu *lístkovnice* (213-2, 213-3), která může být použita bezprostředně pro *strojové zpracování*. V druhé fázi *přípravy* (220-8) se provádí **čištění⁶** záznamů odstraňováním chyb pomocí **zkoušky konsistence⁷** dat; může být uskutečněna v každé *statistické jednotce* (110-1) nebo mezi *jednotkami*. Odhalené chyby mohou být opraveny v původním dokladu nebo automaticky přímo v počítačové podobě.

3 Někdy se *kódem* nazývá i **kódovník** n. číselník kódů, tj. příručka, kde jsou *kódy* přehledně popsány.

5 Při kódování může dostat samostatný *kód* každá *položka*, každý **sloupec** nebo **záhlaví** apod.

6 K tomu patří též **kontrola věrohodnosti** dat apod.

7 Chyby mohou být odstraněny též **zkouškou validity** n. logickou kontrolou návaznosti znaků. Pro uvedené zkoušky se většinou využívá zpracovaných počítačových programů.

222 Sebraná a připravená *data* a *informace* jsou pouze výjimečně přímo použitelná. Po svém zakódování jsou zpravidla předmětem *třídění* (130-7) a *tabelování* (130-6), aby *výsledky* mohly být prezentovány v *číselných tabulkách* (131-4). Získáme je prvotní úpravou *dat* a *informací*, jejich **roztříděním do skupin¹**, které může být ruční nebo mechanické a jehož výsledkem je uspořádání *informací* do předem připravených skupin nebo pouhé zjištění četností prvků, které mají určité *znaky*. Toto uspořádání může být založeno na určité velikosti kvantitativních *znaků* nebo na **variantách²** jednoho nebo více *kvalitativních znaků* (131-6). Velice málo studií se může obejít bez *výpočtů*, ať již jednoduchých nebo složitých, ev. opakovaných; *počítače* (225-2) umožnily *výpočty*, které vyžadovaly dříve příliš mnoho času a proto se mohla rozvinout metoda **analýzy dat³**. Zejména různé druhy *modelů* (viz 730-4, 730-5) stejně jako *simulace* (730-6) vyžadují často velké množství početních úkonů.

1 Jde o určitý druh *třídění* (130-7), který zpravidla v č. jako samostatný typ nerozlišujeme.

3 Výsledkem jsou pak **analytická data**.

223 Vydání *výsledků* (220-9) má různé praktické formy z hlediska daného obsahu, způsobu *zpracování* (220-2) *informací* a účelu použití; mohou to být speciálně upravené **přehledy**¹, *číselné tabulky* (131-4), *diagramy* (155-2), *kartogramy* (155-3) nebo jiné způsoby **popisné statistiky**². V důsledku zavádění počítačů se stále více prosazuje **počítačová grafika**³, která umožňuje prezentaci velkého počtu *dat* v grafickém vyjádření již v počáteční etapě *zpracování*.

1 V odb. ter. se můžeme setkat v tomto i podobných případech týkajících se výpočetní techniky s použitím angl. ter., tedy např. **listing** (podobně i ve fr.) pro *přehledy* jako výstupy z počítače; syn. mohou být *listy* (206-2); zároveň se však ve fr. doporučuje, jestliže se jeví nutné je odlišit od jiných *přehledů* n. *listů*, použít ter. **listages**.

3 Zvláštním druhem, pokud jde o mapová *znázornění*, může být **počítačová kartografie**.

224 Čistě *mechanické* (220-4) *zpracování* (220-2) *informací* se již používá jen velmi málo; **elektronické přístroje**¹ téměř zcela nahradily **elektromechanické stroje**² pro své mnohem širší uplatnění a rychlejší poskytování *výsledků*. Nejčastěji bývala *informace* po *kódování* (221-1) přenesena do **děrných štítků**³ pomocí **děrovače**⁴; **přezkoušeč**⁵ umožňoval zjistit, zda v předcházející operaci nedošlo k chybám. Tyto dva stroje, které byly používány při *mechanickém zpracování*, zůstaly zachovány, neboť *děrné štítky* dlouho sloužily pro vstup *dat* do *počítače* (225-2). To neplatilo o **třídiče**⁶, na které se tyto *štítky* třídily do skupin, a **tabelátoru**⁷, na kterém byly vytištěny *číselné tabulky*. Vstupní *informace* jsou dnes převáděny přímo na *magnetické pásky* (226-4) nebo *disky* (226-5) bez prostřednictví *děrných štítků*.

1 Jelikož v případě elektronických *počítačů* nejde zpravidla o stroje v původním smyslu, používá se často zejména v některých jazycích ter. **elektronické zařízení**.

225 Řada demografických prací vyžaduje použití **elektronického zpracování dat**¹ pomocí **počítače**². Pro použití *počítače* je nutné mít jednak **technické vybavení**³, jednak **programové vybavení**⁴, které poskytne **uživateli**⁵ vysvětlení, návod a program, jak počítače používat. S rozvojem *výpočetní techniky* vznikla nová specializace **odborníků výpočetní techniky**⁶; nejznámější mezi nimi jsou **programátoři**⁷, kteří sestavují počítačové **programy**⁸ koncipované **systemovými analytiky**⁹.

3 V č. odb. ter. se můžeme setkat i s přímým použitím angl. ter. **hardware**.

4 Syn. je **přístrojové vybavení**, angl. **software**.

226 *Přístrojové vybavení (225-3) počítače (225-2)* zahrnuje jedno nebo více **centrálních zpracovatelských jednotek**¹, **vnitřní paměť**², jednu nebo více zařízení **vnějších pamětí**³, které využívají **magnetické pásky**⁴ nebo **disky**⁵, a **zařízení vstupu a výstupu**⁶. *Programové vybavení (225-4)* obsahuje **systém použití**⁷, jehož smyslem je popsat a zavést efektivní využití **prostředků**⁸, které jsou k dispozici pro *výpočty uživatele (225-5)*, dále **programy uživatelské**⁹ a **standardní programy**¹⁰, což jsou rutinní *programy (225-8)* pro řešení standardních úloh.

10 *Standardní program* může být označen též jako **program zpracování** ev. jako **svazek programů**, které se často prodávají přímo s počítačem.

227 *Uživatel (225-5)* může řešit problémy buď vytvořením *programu (225-8)* v obecném **programovacím jazyku**¹ jako jsou např. FORTRAN nebo BASIC, ev. v různých speciálních *jazycích*, nebo pro jejich řešení použít *standardních programů*, které jsou uloženy ve *vnitřní paměti (226-2) počítače* jako systém ovládání databáze, jenž umožňuje vytvořit a udržovat **databanku**², dále **program zpracování průzkumů**³ a **soubor statistických programů**⁴. Zařízení, která se používají pro *vstup a výstup informací* z počítače, se mohou lišit podle způsobu zpracování. Při **dávkovém zpracování**⁷ je normálním zařízením *vstupu a výstupu snímač*⁵ a **řádková tiskárna**⁶, při způsobu **sdílení času**⁹ je normálním zařízením *vstupu a výstupu klávesnice terminálu*⁸. V obou případech může být vstupní jednotka místně vzdálená od *počítače*.

1 Kromě *programovacích jazyků* mohou být použity i jiné druhy *jazyků* k použití *počítače*; takový *jazyk* se obvykle nazývá **pracovně řídicí jazyk**.

2 Jde vlastně o **systém ovládání databáze**.

5 Syn. *snímače* je v č. **čtecí zařízení**.

8 Někdy se označuje prostě **terminál** nebo **ovládací pult**.

9 Někdy se v odb. řeči používá též angl. ter. **timesharing**.

10 V případě, že počítač je vzdálen od *vstupního zařízení*, hovoří se o **vzdáleném terminálu** n. o **vzdáleném zpracování**.

228 Jakákoli zpracovávaná *informace v počítači (225-2)* prochází třemi hlavními fázemi. V první probíhá **vstup dat**¹, který může být uskutečněn pomocí *děrných štítků (224-3)* nebo **dialogově**² s počítačovým *zařízením* jako je např. *klávesnice terminálu (227-8)* nebo *čtecí zařízení*; také *data*, která jsou již uložena buď ve *vnitřní paměti (226-2)* nebo v některé z *vnějších pamětí (226-3)*, mohou být zpřístupněna a použita jako *vstupní*. Druhou fází je *zpracování (220-2)*, které je rozděleno na dva typy: **numerické zpracování**⁴ a **nenumerické zpracování**⁵. V prvním případě jde o provádění statistických a aritmetických *výpočtů*, ve dru-

hém o přípravu *zpracování* jako jsou např. *třídění* (130-7). Ve třetí fázi, která se někdy označuje jako výstupní fáze, **zpracované výsledky**⁶ mohou být vytištěny v *řádkové tiskárně* (227-6) nebo zachovány uložením do *vnější paměti* (226-3) za účelem dalšího *zpracování*. Výsledky také mohou být převedeny do **grafického terminálu**⁷, který poskytuje *výstupy* přímo ve formě *grafů* a *obrázků*.

1 *Vstup dat* n. angl. ter. **input**.

2 Ter. *dialogově* má vystihnout bezprostřední vztah (dialog) uživatele se *vstupním zařízením počítače*; v tomto smyslu se používá též angl. ter. **online**.

3 Do první fáze patří též **uchopení dat**.

6 Syn. je **výsledek zpracování**, což je vlastně též **výstup dat**, n. angl. ter. **output**.

7 *Grafický terminál* n. **kreslicí zařízení** se též někdy označuje jako **souřadnicový zapisovač**.

230 Přesnost¹ *demografických statistik* závisí do značné míry na **úplnosti**² sečtení *jednotlivců*, skupin nebo *událostí*, které jsou předmětem *zjišťování*. **Vynechání**³ vede k **podhodnocení**⁴, na druhé straně **vícenásobné započítání**⁵ k **nadhodnocení**⁶ zjišťovaných *údajů*. Dalšími zdroji *chyb* mohou být **chybná výpověď**⁷ nebo **chyby třídění**⁸. Pro odhalení nepřesnosti se provádějí **kontrolní průzkumy**⁹ nebo **průzkumy kvality**¹⁰. K nepřesnosti výsledků může vést také nezodpovězení některých otázek nebo poskytnutí neúplných *informací*; na jejich velikost je možno usuzovat podle podílu případů, zařazených do skupiny **neudáno**¹¹.

3 Ve stejném smyslu je možno hovořit o **nezapočtení** nebo **úniku**.

5 Při *vícenásobném započítávání* dochází nejčastěji ke **dvojnásobnému započítávání**.

11 Ve stejném smyslu se používá ter. **nezjištěno**, **neznámo**, **neurčeno**, **špatně určeno** apod.

Kapitola třetí

Stav obyvatelstva

301 Studium *stavu obyvatelstva* (201-8) je spojeno se studiem jeho *struktury* (101-2) nebo *rozložení* (144-4), z nichž důležité je **rozmístění obyvatelstva**¹. Obyvatelstvo žije na určitém **území**² a způsob, jak je na území rozmístěno, označujeme jako jeho **územní rozložení**³.

3 Syn. *územního rozložení* je **územní struktura, prostorové rozložení n. geografické rozložení**.

302 *Území* (301-2), na kterých obyvatelstvo žije, mohou být podle různých kritérií rozdělena na **územní části**¹. *Demografické statistiky* (130-1) jsou nejčastěji sestaveny podle **správních jednotek**², ale mohou být též sestaveny a ev. publikovány podle různých **regionů**³ nebo **zón**⁴. Ter. *region* ev. *zóna* nebo jejich syn. mohou být použity v různém smyslu a jimi vymezená území mohou mít rozdílnou velikost. Hovoří se např. o polárních *oblastech*, o klimatických *pásmech*, metropolitním *území* apod. V geografii mají ustálený význam ter. **přírodní region**⁵ a **ekonomický region**⁶. V *lidské ekologii* (104-5) **přírodní oblast**⁷ označuje *území* osídlené *populací* s určitými specifickými znaky.

2 Syn. je **administrativní jednotka** n. *územní část*, která má vlastní správní orgán.

3 Syn. v č. může být také **okres, kraj** nebo **oblast**.

4 Syn. v č. je **pásmo**.

5 Přírodní region ve smyslu **fyzicko-geografického regionu**.

303 Administrativní dělení jednotlivých *zemí* se liší a změny probíhají i v čase; proto stejný ter. může někdy označovat hierarchicky různě vymezené *správní jednotky*. Při překladu nelze vycházet pouze z významu daného ter., ale především z územního uspořádání v dané *zemi*. Z následujícího přehledu je patrné, že zde lze tuto problematiku pouze naznačit.

1 Základní a nejmenší *správní jednotkou* je velmi často **obec**; někdy se rozlišují *obce městského typu* a *obce venkovského typu*. *Správní jednotky* (302-2) nejnižšího řádu mají v různých zemích velmi rozdílná označení, pro něž je obtížné nalézt ekvivalentní ter. v jiných jazycích.

2 *Správní jednotky* (302-2) nejvyššího řádu závisí na velikosti *státu* (305-5) a mají též velmi rozdílná označení. V Ruské federaci to jsou např. **republiky, autonomní oblasti**,

národnostní okruhy, kraje a oblasti. V řadě zemí jsou to **provincie, státy** či **země**. V České republice jsou to **kraje a okresy**.

3 Vysokého řádu jsou často také **oblasti, regiony** nebo **departementy**.

4 Středně velkými **správními jednotkami** (302-2) jsou v některých zemích např. **kantony**.

5 Menšími jednotkami jsou např. **hrabství**.

6 V č. jako okres se bude překládat i řada dalších cizích ter., i když nemusí vždy obsahově přesně odpovídat.

7 **Správní jednotky** (302-2) vyššího řádu než **obec** překládáme též zpravidla jako **okres**, i když jsou někde označeny jako **kraje**.

304 Obyvatelstvo žijící trvale na určitém **území** a bydlící v **trvalých obydlích** (120-1) se nazývá **usedlé**¹; jestliže se pohybuje z místa na místo na určitém **území** se svým obydlím, resp. majetkem, nazývá se **kočovné**² a jestliže žije pouze část roku v **trvalých obydlích** nebo je na přechodu k usedlému životu, jako **polo-kočovné**³. V některých zemích jsou na části **území** vytvořeny **rezervace**⁴, v nichž žije původní **obyvatelstvo** podle svých tradičních zvyků.

1 Syn. může být **obyvatelstvo domáci**.

2 V č. se též používá jako syn. ter. **nomádský** odvozený od ter. **nomád** n. **kočovník**.

4 Někdy se používá též ter. **domorodé rezervace**.

305 V původním smyslu označuje **země**¹ **území** (301-2), resp. jeho ohraničenou část. Souhrn **lidí** historicky spjatých společným **jazykem**, kulturou a zpravidla též ekonomikou, žijících alespoň při jeho vzniku na stejném území, tvoří **národ**², který odlišujeme od politické jednotky - **suverénního státu**³; v jednom státu může žít více **národů** nebo **národnostních menšin** (viz 330-4). V jiném smyslu **federální stát**⁴, který je suverénní politickou jednotkou, sestává také ze **států**⁵ nebo **zemí**, které jsou členy uvedené **federace**. **Teritoriem**⁶ se označuje **území** (301-2), které bylo dříve kolonizováno a získalo určitý stupeň samostatnosti; podle tohoto stupně se rozlišují **autonomní teritorium**⁷, které se blíží svou povahou státu, a **neautonomní teritorium**⁸, které má pouze málo významnou samosprávu.

2 **Národ** se někdy chápe ve smyslu **lid**; oba ter. je však nutno odlišit.

4 Syn. je ter. **federace** nebo **spolková republika**.

5 Někdy se ter. **stát** myslí pouze **suverénní stát**.

7 Syn. v č. je **samosprávné území**.

8 Syn. v č. je **nesamosprávné území**.

306 Souvisle zastavěné místo **trvalými obydlími** (120-1) bez ohledu na jejich počet a oddělené od jiného podobného **území** nezastavěným prostorem (v Česku

s minimální vzdáleností 400 m nebo oddělené překážkou obtížně překročitelnou) se nazývá **sídlem**¹. Nejmenší *sídlo* se často označuje jako **samota**². Významnějším venkovským *sídlem* je **vesnice**³, kde se již projevuje určitá ekonomická diferenciaci. Sídla, ve kterých zemědělské činnosti nemají větší význam, vytvářejí **města**⁴. Kritéria pro odlišení *vesnice* a *města* se v jednotlivých zemích liší; někdy se berou za základ odlišení *sídla*, někdy *obce* (303-1); toto odlišení má význam pro vymezení městského a venkovského *osídlení*, resp. *obyvatelstva*. *Město*, kde sídlí vláda *státu* (305-5), se nazývá **hlavní město**⁵. Správní *sídlo* určité *územní části* (302-1) se označuje jako **správní středisko**⁶. *Města* mohou být rozdělena na **obvody**⁷.

1 *Sídlo* n. **územní lokalita** představuje také souhrn *obyvatelstva*, které v něm bydlí. Dříve se u nás užíval ter. **osada** (osazené místo jako historicky primární), později **část obce** s vlastním úředním názvem.

3 *Vesnice* n. **ves** je zpravidla též *obcí* (303-1); ve venkovském *osídlení* může mít významnější *vesnice* funkci **střediskové obce**; dříve se užívalo pro významnější obce ter. **městys**. V některých zemích, např. ve Francii, se na venkovské a městské nedělí *obce*, ale *sídla*; potom je možné určit **venkovské sídlo**.

4 *Město* n. **městské sídlo**. V některých *jazycích* mají větší *města* zvláštní označení, např. též **historická města**.

6 Fr. statistika rozlišuje **aglomerované obyvatelstvo** ve *správním středisku obce* a **obyvatelstvo rozptýlené**, tj. ostatní; tvoří-li *rozptýlené obyvatelstvo* významnější *aglomerace*, označuje se jako *část obce*, v opačném případě je podřízeno přímo *správnímu středisku*. *Správní středisko* může být např. též **okresním městem** nebo **krajským městem**; je jím fakticky i *hlavní město*.

7 Většina větších *měst* se dělí na **městské části**, **čtvrtě** nebo jinak pojmenované části, které mají určitý stupeň samosprávy. Někdy se *města* dělí pouze na **volební obvody**. Za **sídlíště** se považují soubory obytných domů postavených zpravidla shodnou technologií v určitém období výstavby.

307 V procesu rozvoje sídelní sítě dochází často k faktickému územnímu slučování *sídel* nebo *obcí*, které si mohou ponechat svou správní samostatnost. Tím se vytváří **aglomerace**¹; v jejím rámci můžeme rozlišit *městské sídlo* (306-4), které představuje **jádro aglomerace**², a okolní *sídla*, označovaná někdy jako **předměstí**³. Jako **souměstí**⁴ se označuje spojení řádově stejně velkých *měst*, *sídel* nebo *aglomerací*, které si zachovaly svoji individualitu. Někdy se však ter. *souměstí* používá jako syn. *aglomerace*. Spojení *souměstí* a velkých *měst* (306-4) vede k vytvoření **metropolitních pásů**⁵, které se prostírají na relativně velkém *území*.

1 V případě, že ter. *aglomerace* se používá v obecnějším významu než v č., zdůrazňuje se v tomto smyslu spojení *území* více *obcí* nebo *sídel*.

- 3 Za *předměstí* se někdy označují též části *měst*, které dříve byly samostatnými *obcemi*. *Obce a sídla* v okolí větších *měst* často vytvářejí **předměstské zóny** n. **příměstské zóny**. *Pásma* (302-4) vytvářející přechod mezi *městským* a *venkovským* osídlením mají v některých jazycích samostatné označení.
- 4 *Souměstí* n. **konurbace** vedou někdy k vytvoření **metropolitních území**. Ve Spojených státech amerických byly ke statistickým účelům vytvořeny **standardní metropolitní statistická území**. Ve Španělsku *metropolitní území* je *oblast*, která má jako své jádro *hlavní město* (306-5).
- 5 *Metropolitní pás* se též nazývá **megalopolis**.

310 Při provádění *sčítání lidu* (202-1) rozlišujeme **bydlící obyvatelstvo**¹ a **přítomné obyvatelstvo**²; *bydlící obyvatelstvo* určitého území tvoří osoby, které na něm mají obvyklé bydliště (u nás přihlášené k trvalému pobytu); jsou to jednak **osoby přítomné**³ v *bydlišti* v okamžiku *sčítání*, jednak **dočasně nepřítomné**⁴. *Přítomné obyvatelstvo* tvoří jednak *přítomné osoby*, které v místě bydlí, jednak *osoby přechodně přítomné*⁵, které místem projíždějí nebo jsou na návštěvě apod. Oba tyto způsoby zjišťování počtu obyvatelstva ve *sčítání lidu* by teoreticky měly vést ke stejným výsledkům (po úpravě podle počtů *osob* v zahraničí, resp. *dočasně přítomných cizinců*), avšak většinou poskytují různé výsledky; podle rozdílu mezi oběma je možno usuzovat na přesnost *sčítání lidu*. **Bydliště**⁶ určité *osoby* je místo, kde obvykle bydlí. *Obyvatelstvo* bydlící v ústavech, resp. tvořící *ústavní domácnosti* (110-5) označujeme jako **ústavní obyvatelstvo**⁷. Zvláštní způsoby se uplatňují při sčítání **osob bez stálého bydliště**⁸.

- 1 *Bydlící obyvatelstvo* se označuje též jako **obyvatelstvo de jure** n. **právní obyvatelstvo** n. **legální obyvatelstvo** n. **obyvatelstvo s obvyklým bydlištěm**; ve stejném významu se používá v Rakousku ter. *Volkszähl* a ve Švýcarsku ter. *ständige Wohnbevölkerung*, kam nejsou zahrnuti sezónní pracovníci.
- 2 *Přítomné obyvatelstvo* se označuje též jako **faktické obyvatelstvo**.
- 3 *Přítomné osoby* nejsou totožné se **stálými obyvateli**.
- 5 *Osoba přechodně přítomná* může být např. **návštěvník** nebo **host** event. **pacient** v nemocnici nebo *student* bydlící na internátě apod.
- 6 V České republice se za *bydliště* pro účely *sčítání* považuje místo, kde je *osoba* přihlášená k trvalému pobytu; v některých případech se toto **trvalé bydliště** může lišit od **obvyklého bydliště**, které bývá pro účely *sčítání* vymezeno často *délkou pobytu*. Někdy se rozeznává **první bydliště** n. **hlavní bydliště** a **vedlejší bydliště**.
- 7 *Ústavní obyvatelstvo* sestává z velmi rozdílných *osob*; může jít o *osoby*, které jsou nuceně v různých zařízeních pro výkon trestu, nápravných zařízeních, nemocnicích pro duševně choré, *invalidy* a o *osoby*, které jsou opuštěné; dále sem patří *studenti* na kolejích, vojáci žijící v kasárnách apod. Tyto *osoby* jsou sčítány zvláštním způsobem a jsou někdy uváděny odděleně od ostatního *obyvatelstva bydlícího* v *obci*. *Ústavní obyvatelstvo* patří zčásti mezi *bydlící*, převážně však mezi *přítomné*.

8 Osoby bez stálého bydliště jsou často **tuláci**, kteří tvoří zvláštní skupinu *obyvatelů*, tzv. **obyvatelstvo neusazené** (fr. šp.); u nás se pro ně vžil název **bezdomovci** (viz 330-3).

311 *Demografické statistiky* (102-4) rozlišují zpravidla **venkovské obce**¹ a **městské obce**² podle určitých kritérií, lišících se v jednotlivých zemích. Jako kritérií se používá počtu *obyvatelstva*, zastoupení *zemědělského obyvatelstva* (359-2), technického vybavení *obce* aj. V některých zemích jsou *městské obce* vymezeny právním aktem. Jako kritéria se často používá počtu *obyvatel*, ve Francii např. jako minimálního počtu *obyvatelstva* 2 000 osob žijících ve *správním středisku* (306-6) *obce*. Jelikož většinou celé *území státu* (305-5) je rozděleno do *obcí* (303-1), souhrn *obyvatelstva venkovských obcí* tvoří **venkovské obyvatelstvo**³ a souhrn *obyvatelstva městských obcí* **městské obyvatelstvo**⁴. V *zemích*, kde celé *území* (301-2) není rozděleno do *obcí*, je vymezeno *městské obyvatelstvo* jinými způsoby. Podle některých definic je možno též určit **polo-městské obyvatelstvo**⁵, tj. *obyvatelstvo*, které nesplňuje kritéria pro zahrnutí mezi *městské*, přitom se však zabývá především nezemědělskými činnostmi.

1 V případě, kdy není *území* celé *země* (305-1) rozděleno do *obcí*, je nutno určit kritéria pro vymezení **venkovského území**.

2 Podobně určení *městského obyvatelstva* slouží k vymezení **městského území** a k rozdělení *obyvatelstva* na *městské* a *venkovské*.

312 **Intenzita zalidnění**¹ se vyjadřuje nejčastěji jako poměr mezi *počtem obyvatelstva* a velikostí *území*; takto konstruovaný *ukazatel* se označuje jako **míra lidnatosti**² a většinou se jím myslí *počet obyvatel* připadajících na 1 km², ev. v aglomeracích na 1 ha. **Rozptýlení obyvatelstva**³ závisí na typu **osídlení**⁴; tak např. hovoříme o **osídlení skupinovém**⁵ nebo o **osídlení rozptýleném**⁶. Někdy se vypočítává **střed obyvatelstva**⁷ určitého *území* jako analogie fyzikálního pojmu *těžiště plochy*, kdy všem jedincům v *obyvatelstvu* dáváme stejnou váhu.

2 **Míra lidnatosti** n. **míra hustoty obyvatelstva** je *aritmetickým průměrem* počtu *osob* připadajících na jednotu plochy a proto se tak i někdy vyjadřuje; někdy se též označuje jako **obecná míra lidnatosti**, aby se odlišila od srovnávacího *ukazatele lidnatosti* (viz 313). Jestliže nechápeme poměr *počtu obyvatel* a *území* jako *intenzitu*, potom se jedná o poměrné číslo srovnávací a můžeme ho označit jako **index lidnatosti**.

5,6 **Osídlení** ve skupinách n. *skupinové osídlení* může být též považováno za **uzavřené osídlení** a *osídlení rozptýlené* jako **osídlení uvolněné**.

313 Jestliže při popisu *intenzity zalidnění* (312-1) nebereme v úvahu celé *obyvatelstvo*, resp. celou plochu, dostaneme různé **srovnávací ukazatele lidnatosti**¹. Mezi těmito *ukazateli* uveďme **lidnatost na jednotku obdělátné půdy**² nebo **zemědělskou lidnatost**³ na jednotku *obdělátné půdy*. Někdy jsou tyto *ukaza-*

tele založeny na **obdělané půdě**⁴ místo na **obdělátné půdě**⁵. *Lidnatost* může být vyjádřena též jako vztah mezi *obyvatelstvem* a celkovými ekonomickými zdroji; potom lze hovořit o **maximální možné lidnatosti**⁶, která vystihuje maximální počet *obyvatelstva*, který se může uživit na daném území; v *populační teorii* se hovoří též o **optimální lidnatosti**⁷, tj. *míře lidnatosti* (312-2), která za předpokladu daných zdrojů vytváří nejvyšší *domácí produkt* na *obyvatele*.

2 Tento ukazatel je někdy považován za **fyzilogickou lidnatost** (fr., něm., šp.).

3 Někdy se tento ukazatel označuje pouze jako *zemědělská lidnatost* resp. přímo jako *ukazatel, míra* nebo *index zemědělské lidnatosti*.

5 Pro *město* nebo *městské sídliště* se někdy používá *ukazatele hustoty na 1 hektar zastavěné plochy*, která je pro výpočet tohoto *ukazatele* přesně definována.

6 *Maximální možná lidnatost* má vyjadřovat maximální kapacitu určitého území z hlediska možné obživy daného *obyvatelstva*.

320 Při studiu **složení obyvatelstva podle pohlaví**¹ vytváříme různé *ukazatele*, kdy počet *osob* jednoho **pohlaví**² vztahujeme k počtu *osob* druhého *pohlaví* nebo jako podíl z celkového *počtu obyvatelstva*. Je-li v čitateli počet *mužů*, mluvíme o ukazatelích **maskulinity**³ *obyvatelstva*; je to jednak **podíl mužů**⁴ v celkovém *obyvatelstvu*, jednak **index maskulinity**⁵, který vyjadřuje poměr počtu *mužů* k počtu *žen*; podíl *mužů* se nejčastěji vyjadřuje ze 100 *obyvatelů*, *index maskulinity* na 100 *žen*.

3 Obdobně můžeme konstruovat *ukazatele femininity*, kdy v čitateli bude počet *žen*.

4 Obdobně jako podíl *mužů* můžeme uvažovat též **podíl žen**.

5 Podíl počtu *žen* k počtu *mužů* lze obdobně označit jako **index femininity**.

321 **Muž**¹ a **žena**² označují jedince různého *pohlaví*; u *děti* a *mládeže* se používá také ter. **chlapec**³ a **dívka**⁴. Mluvíme-li o lidské bytosti bez rozlišení *pohlaví*, používáme ter. **člověk**⁵.

1 *Muž* je *osoba* mužského *pohlaví*.

2 *Žena* je *osoba* ženského *pohlaví*.

5 *Člověk* n. **lidská bytost**; mn.č. **lidé**.

322 **Věk**¹ je jednou ze základních charakteristik používaných v *demografii*. Většinou se vyjadřuje v letech nebo letech a měsících; u malých *děti* může být stanoven v měsících a dnech nebo v letech a desetínách let. V *demografii* se zpravidla vyjadřuje *věk* v počtu prožitých **dokončených let**² a proto se též nazývá **věkem při posledních narozeninách**³. Někdy se ve statistikách používá **věk dosažený v daném roce**⁴ vypočtený jako rozdíl mezi rokem *pozorování* a rokem *narození*. Jestliže se vychází ze započatého a nikoliv ukončeného roku

jako např. v pojišťovnictví, lze určit též **věk při příštích narozeninách**⁵. Jako **udaný věk**⁶ při *sčítání lidu* (202-1) nebo při zjišťování *demografických událostí* (201-3) bývá někdy zapsán *věk* při nejbližších *narozeninách*. Někdy se vyžaduje určení **přesného věku**⁷, aby se předešlo nejasnosti a *věk* nebyl vyjádřen v *dokončených letech*. Při zjišťování *věku* je možno požadovat uvedení *data narození*, *věk* při *posledních narozeninách* nebo *věk* bez bližší specifikace. Jestliže znalost *věku* mezi *obyvatelstvem* je málo rozšířena, používá se pro odhad stáří **historického kalendáře**⁸ n. přehledu *událostí* se známými daty, které se uskutečnily v průběhu uplynulých sto let.

- 1 Syn. je *stáří*, které však v č. má také význam vysokého *věku*; *věkem* se v tomto smyslu myslí *věk chronologický*.
- 2 Počet *dokončených let* je základem pro určení **dokončeného věku**. *Třídění* podle *dokončených let* vytváří *věkové skupiny*, kde oba krajní věky jsou zahrnuty, např. skupina 5-9 let zahrnuje *osoby* v pěti *dokončených letech*, tj. v letech 5 až 9 let včetně.
- 3 **Narozeniny** odpovídají dnu v každém roce, ve kterém se daná *osoba* narodila. Narození v přestupném roce 29. února mají fakticky *narozeniny* pouze jednou za čtyři roky.
- 4 Třídění podle *věku dosaženého v daném roce* je vlastně metoda *třídění* podle roku *narození*.
- 7 Pro symbolické označení *přesného věku* doporučujeme používat řecké písmeno ξ (ksi) na rozdíl od *dokončeného věku* označovaného latinským písmenem x. *Věkový interval* je vlastně rozdíl mezi dvěma *přesnými věky*.
- 8 *Historický kalendář* je vlastně **srovnávací kalendář**, podle kterého se srovnává *historická událost* s rokem *narození*. V *zemích* s nedostatečně přesnou znalostí *data narození* dochází při *sčítání* k tzv. **věkové akumulaci** s častějším udáním *věku* končícího nulou nebo pětkou.

323 Někdy se v *demografii* používají ne zcela přesné ter. *hovorového jazyka* pro označení různých **období života**¹. Období na začátku života se považuje za **dětství**². Za **dítě**³ označujeme *jedince*, který ještě nedosáhl *věku zralosti* (viz 620). Zcela na začátku svého života se *dítě* nazývá **novorozenec**⁴. Ter. **kojenec**⁵ by se mělo užívat pouze pro *děti*, které ještě nepřestaly být kojeny; avšak v č. i některých jiných *jazycích* se takto označují *děti* do svých prvních *narozenin*. **Děti předškolního věku**⁷ jsou *děti*, které ještě nedosáhly *věku povinné školní docházky*, která je u nás 6 let (viz 346). Naproti tomu **školní děti**⁸ jsou *děti* ve *věku povinné školní docházky*.

- 1 *Období života* n. **životní etapy** je možno vymezovat z různých hledisek.
- 6 Na rozdíl od *kojenec* je **batole dítě**, které ještě neumí samo chodit. Někdy je toto *období* nazýváno také **první dětství** (fr., šp.).
- 7 Často se tím myslí *děti* patřící svým *věkem* do *materšské školy*, které např. ve šp. jsou označeny samostatným ter.

8 Děti školního věku se označují též jako *školáci*; tento ter. označuje v jiném významu také *děti*, které *školu* skutečně navštěvují.

324 Po *dětství* (323-2) následuje **mladost**¹, která je charakteristická pohlavním dospíváním. Ter. **mladistvý**² se používá k označení osoby, která vstupuje do období dospívání; souhrnně se označují jako **mládež**³. Poté následuje období **dospělosti**⁴ a lidé žijící v tomto období se označují jako **dospělí**⁵. Posledním obdobím života je **stáří**⁶, jehož počátek není přesně určen a označuje se jako **důchodový věk**⁷; někdy se za něj považuje *věk*, kdy se většinou odchází do důchodu, tj. 60 - 65 let. Lidé žijící v tomto období se považují za **staré osoby**⁸.

1 *Mladost* n. **mládí** nebývá přesně vymezeno, i když se často používá jako jeho syn. ter. **adolescence**, kterým se myslí období mezi *pubertou* a *dospělostí*. Období *mladosti* mezi *dětstvím* a *adolescencí* má v některých *jazycích* (např. v rus.) samostatný ter.

3 *Mládež* n. **mladí lidé**; *mládež* mezi 13 a 19 lety se v angl. (USA) označuje zvláštním ter. **teenager**.

4 *Dospělost* ve smyslu **zralosti**.

5 *Dospělí* n. *plnoletí* se nacházejí ve *věku dospělosti* n. **plnoletosti**, což má též právní důsledky; ve většině zemí i u nás se za *věk plnoletosti* považuje 18 let. Do té doby jsou *mladiství* n. **nepplnoletí**.

8 *Starí lidé* se někdy dělí na více skupin, např. na *osoby* vyššího *stáří* nad 80 let nebo extrémně vysokého *stáří* nad 95 nebo 100 let. Někdy se hovoří též o **třetím věku** nebo o **čtvrtém věku** (fr., šp.). Některé ter. pro staré *osoby* mají různé vedlejší významy, např. **letité osoby** (něm.) apod. Právně stanovený *věk* získání nároku na starobní důchod se nazývá **důchodový věk**.

325 *Třídění obyvatelstva* podle *věku* se provádí buď podle **jednotek věku**¹ nebo podle **věkových skupin**², často podle **pětiletých věkových skupin**³ nebo podle **velkých skupin věku**⁴, např. 0-19, 20-59, 60 a více let; na rozdíl od *jednotek věku* se někdy *třídění* provádí podle **roku narození**⁵. **Rozložení podle věku**⁶ *obyvatelstva* spolu s rozdělením podle *pohlaví* je možno graficky znázornit **věkovou pyramidou**⁷.

5 Syn. je *ročník* (116-1*).

6 *Rozložení podle věku* je syn. **věkové struktury**.

7 *Věková pyramida* je vlastně dvojité *histogram* (155-8); při použití dvojitého *polygonu* (155-7) dostaneme **strom života**; ve skutečnosti jde o znázornění *věkových skupin* nad sebou od nejnižších k nejvyšším jako by se jednalo o stavbu, což je vyjádřeno např. přímo v něm. ter.

326 **Průměrný věk**¹ *obyvatelstva* je *aritmetický průměr* (140-2) *věku* všech obyvatelů, **věkový medián**² rozděluje *obyvatelstvo* podle *věku* na dvě stejně početné skupiny (viz 140-6). Jestliže se v *obyvatelstvu* zvětšuje podíl *starých osob*

(324-8), hovoříme o **stárnutí³ obyvatelstva**; při opačném procesu, kdy se zvětšuje podíl *mladých osob*, hovoříme o **mládnutí⁴ obyvatelstva**. **Stará populace⁵** má vysoký podíl *starých lidí*, **mladá populace⁶** má vysoký podíl *děti a mládeže*. *Stárnutí obyvatelstva* nelze zaměňovat s metodou *posouvání věkových skupin pomocí pravděpodobnosti přežití* (431-4) při výpočtu *demografických prognóz* (viz 720), kdy dochází také k hypotetickému procesu, při kterém vychází *věková struktura* vlastně **stárne⁷**.

3 Aby nedošlo k omylu, je vhodnější hovořit o **stárnutí obyvatelstva** n. o **demografickém stárnutí**.

4 Také zde je vhodnější hovořit o **mládnutí obyvatelstva** nebo o **demografickém mládnutí**, které je zpravidla důsledkem zvýšení úrovně *porodnosti*.

7 V č. se v tomto smyslu na rozdíl od jiných *jazyků* místo ter. *stárnutí* používá ter. *přežívání do vyššího věku*.

327 Demografické stárnutí (326-3) je nutno odlišovat také od **individuálního stárnutí¹** a od *prodlužování délky lidského života* n. od **prodlužování lidského života²** jako důsledku zlepšování životních podmínek a lékařské péče. Individuální **fyzilogický věk³** závisí na stavu tkání a orgánů *člověka*, **mentální věk⁴** na úrovni jeho duševních schopností v porovnání s průměrnými schopnostmi *lidí* ve shodném věku. Naproti tomu **chronologický věk⁵** je počítán od **data narození⁶**.

1 V případě jednotlivých *osob* mluvíme také o jejich *stárnutí*.

2 Při *prodlužování lidského života* dochází ke zvyšování **dlohověkosti**.

4 *Mentální věk* určuje v jistém smyslu **duševní zralost** (něm.).

6 Porovnáním *mentálního a chronologického věku* se může určovat intelektuální úroveň dané *osoby* (poměr obou věků), který vyjadřuje její tzv. **intelligenční kvocient (IQ)**.

330 Obyvatelé určitého státu mohou být buď jeho **občané¹** nebo **cizinci²**, kteří mohou být občany jiného státu nebo mohou být **osoby bez občanství³**, tj. nemají žádné **státní občanství⁴**. *Státní občanství* je nutno odlišit od **národnosti⁵**; v některých *státech* může žít společně více *národností* s jedním *státním občanstvím*, jde o tzv. **mnohonárodnostní stát⁶**.

1 *Občané určitého státu* jsou podle historických tradic, které se mnohde ještě udržují, vlastně jeho **poddanými**; vzhledem k tomu, že v některých jazycích se ztotožňuje *stát* a *národ*, odpovídají tomu i příslušné ter. pro *občany*. Mezi *občany* a *poddanými* byl někdy právní rozdíl, zejména v bývalých *koloniích*; občané v *protektorátech* byli označováni jako **chráněnci** (fr., šp.).

3 V jistém smyslu jsou to vlastně *bezdomovci*, i když pro tento ter. se vžil jiný význam.

4 *Státní občanství* je ve smyslu ztotožnění *státu* a *národa* též v některých *jazycích* označováno za *národnost* a pro odlišení od skutečné *národnosti* se používá ter. **politická národnost** (angl., fr., šp.) na rozdíl od **etnické národnosti** n. **příslušnosti** (něm.).

331 Ter. **naturalizace**¹ označuje udělení *státního občanství cizinci* (303-2), který se tím stane **naturalizovaným**². K prokázání této skutečnosti se vydává **osvědčení o státním občanství**³; v některých *zemích* existuje právní možnost **odnětí státního občanství**⁴, jehož důsledkem je **ztráta státního občanství**⁵. *Třídění obyvatelstva* podle *státní příslušnosti* může být komplikováno existencí **dvojího státního občanství**⁶. Mezi *cizinci* se někdy rozeznávají **cizinec se stálým bydlištěm**⁷ v dané *zemi* a **cizinec s přechodným bydlištěm**⁸.

1 K *naturalizaci* může v některých *zemích* dojít též jiným způsobem než udělením, např. **prohlášením státního občanství** (fr.), jsou-li splněny určité podmínky.

4 *Odnětí státního občanství* n. též **zrušení státního občanství** (něm., šp.).

7 V tomto smyslu se používá někdy též ter. **cizozemec** (fr.). U nás existují navíc kategorie *cizinců* s povolením k *dlouhodobému a trvalému pobytu*.

8 V případě *cizince s přechodným pobytem* jde většinou o **cizince na návštěvě** (angl.).

332 *Osoby žijící na území, kde se narodily, se nazývají rodáci¹. Jestliže jejich *předkové* patřili k původnímu *obyvatelstvu* daného *území*, nazýváme je **praobyvateli**². Ve statistikách se někdy rozlišuje mezi *osobami narozenými v zemi*³ a *narozenými v cizině*⁴.*

1 Ve stejném smyslu se používá v některých *zemích* i ter. **domorodec**.

2 *Domorodci* n. *praobyvateli* n. **autochtony** n. **původním obyvatelstvem** se někdy nazývají též *obyvatelé hospodářsky nevyspělých oblastí*.

333 *Lidé, kteří mají stejné tělesné znaky, které se dědí, jsou považováni za příslušníky stejné rasy¹. Naproti tomu lidé stejné *kultury, jazyka* a event. náboženských tradic jsou označováni za **etnickou skupinu**². V odb. literatuře se nepoužívá v tomto smyslu ter. **lid**³, kterým se myslí kolektiv *osob* spojených společnou historií a mluvících stejným *jazykem*. *Lidé žijící na určitém území* a lišící se významně některými znaky od většiny *obyvatelstva* se označují jako **menšina**⁴.*

1 V č. je syn. **plemeno**.

2 Dříve se používalo ve stejném smyslu ter. **kmenová skupina** (angl., šp.)

4 *Menšiny* mohou být různého druhu, např. **menšina etnická, menšina jazyková, menšina náboženská, menšina národnostní** apod.

334 V některých *zemích* se *lidé* dělí podle své **barvy**¹, resp. podle pigmentace své pokožky. Potom se rozlišují **běloši**² a **barevní**³. V důsledku sňatku osob

z různých *rasových a etnických skupin* nebo *osob* s různou *barvou pleti* dochází k **míšení**⁴. Výsledkem míšení je *osoba smíšené krve*⁵.

1 *Barvou* se zde rozumí **barva pleti**.

2 *Běloch* je *osoba* bílé pleti n. **bílá osoba** (angl.).

3 *Barevní* jsou *osoby barevné pleti* na rozdíl od *bělochů*.

4 Při *míšení* n. **křížení** dochází zpravidla k *míšení* příslušníků různých *ras*. *Potomci* narození ze *svazků*, kdy *rodiče* pocházejí z různých *rasových skupin*, se nazývají **míšenci**; mají **smíšenou krev** (angl.) nebo **smíšené rodiče** (angl.). Pro některé typy *míšenců* existují zvláštní ter., např. při *míšení černocho* a *bělocho* je potomkem **mulat**, při *míšení bělocho* a amerického indiána **mestic** apod. V angl. existuje i ter. pro *míšence* evropského a asijského původu **eurasian**. V angl. zejména v USA se nahrazuje pejorativní název pro *černocho* **negr** ter. **afroameričan**.

340 *Obyvatelstvo* může být *tříděno* také podle **jazyka**¹ nebo **nářečí**², kterým hovoří. Většinou se rozlišuje mezi **mateřským jazykem**³ a **hovorovým jazykem**⁴, který daná *osoba* nejvíce používá. Rozlišení mezi oběma *jazyky* není vždy jednoduché, zejména u *osob*, které jsou **dvojjazyčné**⁵. Statistické informace o rozložení znalosti *jazyků* mezi obyvatelstvem poskytuje **jazyková statistika**⁶.

1 Syn. je **řeč**.

2 *Nářečí* n. **dialekt** je zpravidla regionální varianta *jazyka*.

3 *Mateřský jazyk* n. **rodná řeč** je vlastně *jazyk*, kterým s *dítětem* mluvila *matka*.

4 *Hovorový jazyk* je *jazyk*, který se nejvíce používá v běžné styku, zejména též mimo *rodinu*; syn. je **obcovací řeč**.

5 *Dvojjazyčný* n. **bilingvní**; *osobu*, hovořící více *jazyky*, můžeme označit jako **vícejazyčnou** (angl., fr., něm., šp.).

341 *Tříděním obyvatelstva* podle náboženské víry se zabývá **konfesní statistika**¹. V rámci velkých **náboženství**² se rozlišují hlavní **vyznání**³ a někdy též **řity**⁴ a **sekty**⁵. *Osoba*, která se nehlásí k žádnému *náboženství*, může být označena jako **bezvěrec**⁶.

1 Syn. je **kultovní statistika** (fr., šp.).

6 *Bezvěrec* n. **ateista** je vlastně *člověk* bez náboženské víry n. *svobodomyšlný člověk*, jak též naznačují ter. v jiných *jazycích*; *ateistu* musíme odlišovat od *osoby věřící*, ale bezkonfesní, která se nehlásí k žádné *církvi* nebo náboženské společnosti n. je **bez vyznání**.

342 *Obyvatelstvo* můžeme třídit také podle dosaženého **stupně vzdělání**¹. *Osoby*, které umějí číst a psát, se označují jako **alfabeti**²; naopak *osoby*, které po dosažení určitého *věku* neumějí číst a psát, se označují jako **analfabeti**³. **Statistika vzdělání**⁴ třídí *osoby* zpravidla podle **délky školní docházky**⁵ nebo méně často podle **věku při ukončení školy**⁶. *Obyvatelstvo* je možno třídit také podle

získaných **vysvědčení**⁷, která závisí na organizaci **vzdělávání**⁸ a v jednotlivých *zemích* se liší.

- 1 Základní *stupeň vzdělání* se získává zpravidla absolvováním *povinné školní docházky*.
- 2 Ter. *alfabet* je neologismus pro označení **gramotné osoby**. **Ukazatel gramotnosti** může být konstruován jako podíl *alfabetů* v celé *populaci* starší 10 let apod.
- 3 *Analfabet* n. **negramotný**; někdy se *osoby*, které umějí pouze číst, ale nikoli psát, označují jako **pologramotné**.
- 4 *Statistika vzdělání* může být **statistikou dosaženého vzdělání**, **statistikou podle stupně vzdělání** nebo i dříve resp. v č. *zemích* **statistikou gramotnosti**.
- 5 *Délka školní docházky* může být u vyšších stupňů *škol* označena jako **délka studia** (fr.); ve stejném smyslu může být jako kritéria použito **počtu dokončených let studia** (šp.) nebo **dosaženého stupně studia** (angl.).
- 7 Při formálním ukončení *školní docházky* nebo *studia* jsou zpravidla vydávána různá *vysvědčení*, která mají rozličná pojmenování, např. **diplomy**.

343 Systém školství¹ zahrnuje veškerá zařízení, která poskytují *obyvatelstvu vzdělání*. Pokud v *zemi* existují, rozlišuje se **veřejné školství**² a **soukromé školství**³. Dále se rozlišuje **předškolní vzdělání**⁴ a zpravidla tři **stupně školství**⁵, které se označují jako **školství prvního stupně**⁶, **školství druhého stupně**⁷, často rozdělené do **cyklů**⁸, a **školství třetího stupně**⁹, které se někde dělí také na dvě **úrovně**¹⁰ podle toho, zda je nebo není zakončeno **vysokoškolským diplomem**¹¹. Na *druhém a třetím stupni školství* se získává také **technické vzdělání**¹².

- 1 *Systém školství* n. **systém vzdělávání** (fr., šp.).
- 3 Mezi *soukromé školství* se zařazují také *školy* církví a obdobných institucí.
- 6 Ve stejném smyslu se hovoří o **základním školství**.
- 7 *Školství druhého stupně* n. **střední školství**; u nás se za první stupeň označuje 1. - 5. třída, za druhý stupeň 6. - 9. třída základní školy
- 9 Ve stejném smyslu též **vysoké školství**.
- 10 *Úroveň* ve smyslu **úroveň vzdělání** (něm.).
- 11 V řadě *zemí* se *školství třetího stupně* považuje za **univerzitní úroveň** bez ohledu na to, zda jde o humanitní, ekonomický nebo technický směr. Do *školství třetího stupně* patří také různé typy studia po absolvování *školy druhého stupně*, např. u nás *pomaturitní studium* na **vyšší odborné škole**.
- 12 *Technické vzdělání na druhém stupni* zabezpečuje buď **učňovské školství** nebo **střední odborné školství**.

344 Typy vzdělávacích zařízení¹ se v různých *zemích* liší svým zaměřením. *Předškolní vzdělání* (343-4) se poskytuje v **mateřských školách**². Podle výše

uvedeného *systemu školství* (viz 343) se rozlišují **základní škola**³, **střední škola**⁴ a **univerzita**⁵; kromě toho existuje řada **odborných škol**⁶.

1 Jsou to zejména *školy*, ale i jiná *zařízení* a *ústavy*.

3 *Základní škola* se dříve nazývala **obecná škola** a v řadě *zemí* má více označení; v rámci *povinné školní docházky* na ni u nás dříve navazovala **měšťanská škola**.

4 *Střední školy* mají řadu různých názvů podle svého zaměření; jsou to jednak **gymnázia**, **učňovské školy** a *střední odborné školy*, což je souhrnný název pro průmyslové, ekonomické, zemědělské, pedagogické zdravotnické aj. *školy*.

5 Mezi *školy* *třetího stupně* mají nejvýznamnější postavení *universities*; mezi **vysoké školy** však patří také řada dalších *škol*.

6 Mimo rámec *univerzit* mohou být i jiné *vysoké školy* na jejich úrovni nebo to mohou být *školy* různé úrovně *vzdělání*; jsou to často různé typy *vyšších odborných škol*.

7 V rámci *systemu vzdělávání* existuje řada dalších zařízení, např. **učňovská střediska**, ale také **zvláštní školy** pro *děti* s omezenými schopnostmi *vzdělání*.

8 *Technické odborné školy* se označují v č. jako **školy průmyslové**.

9 **Vysoké školy technické** patří mezi *vysoké školy*.

10 Na stejné úrovni může být i **technický ústav** (fr., šp.).

11 V různých *zemích* jsou samostatné **pedagogické vysoké školy**, **pedagogické ústavy** n. **pedagogické instituty**.

345 Ter. **třída**¹ může označovat skupinu **žáků**², která má stejného **učitele**³; stejný ter. však může označovat i **školní učebnu**⁴. Žáci, kteří jsou na škole ve stejné úrovni *vzdělávání*, vytvářejí **školní ročník**⁵. Ter. **student**⁶ se většinou užívá pro posluchače vysokých škol, někdy též pro žáky středních škol.

2 *Žákem* je zpravidla označován **školák** na *základní škole*; *školák* však označuje někdy *žáka* nebo **studenta** (angl.), který dostává **stipendium** a je tedy vlastně **stipendista**.

3 Ter. *učitel* může být v č. označen vyučující nebo přednášející na kterémkoli *stupni* *vzdělávání*; kromě toho pro *učitele* na vyšších *stupních* existují zvláštní pojmenování, např. na druhém a třetím *stupni* **profesor**. Někde existuje zvláštní ter. pro *učitele základní školy* (fr.).

4 V tomto smyslu je *školní učebna* syn. *třídy*.

5 Někdy se používá pouze ter. *ročník*, avšak v jiném významu než ter. (116-1*).

6 *Student* na vysoké škole se často nazývá též **posluchač**. V některých *zemích* (např. ve Francii, Velké Británii a USA) se rozlišují *studenti* podle toho, zda již dosáhli prvního *diplomu* (u nás bakalářského) a jestli dále pokračují ve studiu (u nás magisterském); *systemy* v různých *zemích* se však odlišují.

346 **Školská statistika**¹ rozeznává **zapsané žáky**², jejichž počet se může lišit od **přítomných žáků**³. Porovnáním obou můžeme sledovat **školní docházku**⁴. Ve

většině zemí existuje **povinná školní docházka**⁵ pro děti, které jsou ve **školním věku**⁶; jejich celkový počet tvoří **populaci ve školním věku**⁷.

1 Někde se ve stejném smyslu používá ter. **statistika školská a univerzitní**.

2 *Zapsaní žáci* n. **počet zapsaných žáků** je vlastně **školní populace**.

3 *Přítomní žáci* n. **počet přítomných žáků** tvoří část *školní populace*, která navštěvuje školu.

4 **Ukazatel školní docházky** může být vyjádřen jako poměr *počtu žáků* navštěvujících školu k *počtu zapsaných* nebo jako poměr *počtu zapsaných žáků* k velikosti *populace ve školním věku*.

6 *Populace ve školním věku* n. přesněji **populace ve školou povinném věku**.

347 Jiný typ *školské statistiky* (viz 346) se zabývá vzdělávacím procesem. *Dítě* přichází do první *třídy* a normálně postupuje každý rok a po ukončení *povinné školní docházky* (346-4) opouští školu. **Opuštění školy**¹ je v průběhu *povinné školní docházky* výjimečné, dochází k němu pouze z důvodu vážnější *choroby* nebo *úmrtí*; při *přestěhování dítě* pouze mění školu; k častějším odchodům však dochází na vyšších stupních *škol*. **Kvocient odchodu**² je *pravděpodobnost opuštění školy* před získáním *vysvědčení* o jejím ukončení nebo *diplomu*; tento *kvocient* je počítán stejným způsobem jako *pravděpodobnost úmrtí* v *tabulkách života* (432-1). Jeho doplňkem je **kvocient setrvání ve škole**³. Takto vypočtené kvocienty umožňují sestavení **tabulek odchodu ze školy**⁴ a také vyjádřit **průměrnou délku studia**⁵. Jestliže *žák* nebo *student* koncem školního roku neukončí úspěšně studium, může buď opakovat *ročník* nebo, jestliže dodatečně splnil studijní požadavky, postoupit do dalšího *ročníku*, ev. se **změnou zaměření**⁶ studia.

7 Někdy se zjišťuje též **četnost opakování** daného *školního ročníku*.

350 Z hlediska postavení v ekonomickém procesu se rozlišuje **ekonomicky aktivní obyvatelstvo**¹ a **ekonomicky neaktivní obyvatelstvo**². V prvním případě jde o *obyvatelstvo*, které vykonává nějaké *zaměstnání* n. **výdělečnou činnost**³; je to činnost, která přispívá k vytváření společenského produktu. Do *ekonomicky aktivního obyvatelstva* se však zahrnují i *pomáhající členové rodiny*, kteří nejsou přímo odměňováni. Naproti tomu se do něho nezahrnují **ženy v domácnosti**⁴, činné při neplacených pracích v *domácnosti*, *studenti* a *důchodci*. Lidé zahrnutí do *ekonomicky neaktivního obyvatelstva* se někdy označují jako **závislí**⁵ v tom smyslu, že jejich obživa je přímo nebo nepřímo závislá na *obyvatelstvu ekonomicky aktivním* (viz 358). Podíl *ekonomicky aktivního obyvatelstva* k velikosti celé *populace*, většinou počítaný podle *pohlaví* pro jednotlivé *věkové skupiny odděleně*, se nazývá **ukazatel aktivity**⁶ ve smyslu *ekonomické aktivity*.

- 1 Řada ter. se užívá jako syn. *ekonomicky aktivního obyvatelstva*, jsou však většinou méně přesné, např. **pracující obyvatelstvo**, **výdělečně činní** nebo **pracovní síly**. Pro statistické vymezení *ekonomicky aktivního obyvatelstva* existují v některých zemích dvě koncepce. Podle **koncepce výdělečně činných** se započítávají pouze výdělečně zaměstnané *osoby*. Podle **koncepce pracovní síly** se započítávají i *nezaměstnaní* hledající práci po určitou vymezenou dobu..
- 2 Syn. je **nepracující obyvatelstvo** resp. **nečinné obyvatelstvo**.
- 3 Syn. je **ekonomická aktivita**, která je zaměřena na *výdělek*.
- 6 Je to vlastně **ukazatel účasti v ekonomické aktivitě** n. podíl **aktivních v obyvatelstvu** od určitého *věku* nebo v dané *věkové skupině*.

351 Pracovníci¹ vymezení výše jako *ekonomicky aktivní obyvatelstvo* (350-1) se dělí na **zaměstnané**² a **nezaměstnané**³. Mezi *nezaměstnané* se zahrnují pouze *osoby hledající zaměstnání*⁴. Mezi **zaměstnané obyvatelstvo**⁵ patří potom pouze ty *osoby*, které ve sledovaném čase pracují za odměnu. Část *ekonomicky aktivního obyvatelstva* může být v důsledku ekonomických podmínek nucena pracovat kratší směnu než je obvyklá délka pracovní doby a než je ochotna pracovat; v takovém případě hovoříme o **částečné nezaměstnanosti**⁶. **Příležitostní pracovníci**⁷ se nejčastěji zahrnují mezi *ekonomicky neaktivní obyvatelstvo* (350-2), protože vykonávají *výdělečnou činnost* (350-3) pouze příležitostně; v některých zemích se však zahrnují mezi *aktivní obyvatelstvo*.

4 *Nezaměstnaný* je **pracovník bez placené práce** (fr., šp.).

6 *Částečná nezaměstnanost* je vlastně **podzaměstnanost** nebo též **skrytá nezaměstnanost** (fr., šp.).

8 **Ukazatel zaměstnanosti** (něm.) může být definován jako podíl zaměstnaných v celé *populaci* nebo v určité skupině *obyvatelstva*.

9 **Nepracující** jsou podle vymezení *osoby*, které žádné *zaměstnání* nevykonávají ani nehledají (něm.).

10 Kromě registrovaných *nezaměstnaných* existují též neregistrovaní *nezaměstnaní*, kteří tvoří **skrytou rezervu** (něm.); jsou to lidé, kteří sami hledají práci bez pomoci úřadu nebo ji nehledají, ale mohou být ke vstupu do *zaměstnání* *motivováni*.

352 Klasifikace zaměstnání¹ poskytuje členění *ekonomicky aktivního obyvatelstva* (350-1) podle **zaměstnání**². Kritériem pro vytváření **skupin zaměstnání**³ je podobnost vykonávané práce spolu s požadovanou *kvalifikací* a *praxí*.

2 *Zaměstnání* ve smyslu skutečně vykonávané práce je nutno odlišit od **povolání**; někdy se však oba tyto ter. považují za syn. nebo se *zaměstnání* blíže určuje jako **subjektivní povolání**. *Povolání* ve smyslu **objektivního povolání** označuje spíše *profesi*, k jejímuž vykonávání je určitý *pracovník* připraven bez ohledu na to, zda ji v danou dobu skutečně vykonává; v původním významu jde vlastně o *zaměstnání*, k jehož výkonu je *pracovník*

povolán. *Objektivní povolání* může být též syn. pro *národohospodářské odvětví*. **Manuální zaměstnání** má v některých jazycích samostatné ter. (fr.,šp.).

3 Syn. je **profesní skupina**.

353 *Ekonomicky aktivní obyvatelstvo* (350-1) se třídí také podle **postavení v zaměstnání**¹. Rozlišují se **zaměstnavatelé**² a **zaměstnanci**³; zvláštní skupinu tvoří **samostatně pracující**⁴ a **pomáhající členové rodiny**⁵. Poslední skupinu tvoří členové *rodin zaměstnavatelů* nebo *samostatně pracujících*, kteří za svou činnost nedostávají *mzdu* nebo *plat*. Kombinací různých kritérií při třídění *pracujícího obyvatelstva*, např. *zaměstnání, postavení v zaměstnání* (357-1) a *národohospodářského odvětví* (357-1), lze vytvořit **socioprofesní skupiny**⁶.

1 *Postavení v zaměstnání* je někdy označováno též jako **profesní status**; podává vlastně určitou hierarchii v *zaměstnání*.

2 *Zaměstnavatel* bývá označován též jako **podnikatel**; mezi *zaměstnavatele* se někdy zahrnují *vedoucí pracovníci* (355-1), *ředitelé* apod., tzv. **manažéri**.

3 *Zaměstnanci* je v širším vymezení společný ter. pro *dělníky* (354-2) a *úředníky* (354-3), resp. některé další skupiny *pracovníků*.

4 *Samostatně pracující* n. **pracující na svůj účet** se někdy označují též jako **samostatně výdělečně činní**; jsou to vlastně **osamocení pracovníci** (fr.); zpravidla nemají žádného *zaměstnance*; patří sem i **svobodná povolání**.

5 *Pomáhající členové rodiny* jsou rodinní příslušníci *pracující* bez odměny.

6 Podle *socioprofesních skupin* lze třídít celé *obyvatelstvo*.

7 Podle *postavení v zaměstnání* je možno vydělit též **členy výrobních a zemědělských družstev** a dále také **samostatně hospodařící zemědělce**, kteří jsou zahrnuti mezi *samostatně pracující*.

354 Ze *zaměstnanců* (353-3) se někdy vyčleňují **domáctí pracovníci**¹, kteří mohou ev. pracovat současně pro více *zaměstnavatelů* (353-2). V rámci *pracujícího obyvatelstva* se dále oddělují dvě velké skupiny: **dělníci**² a **ostatní zaměstnanci**³. *Dělníci* se pak většinou třídí podle své **profesní kvalifikace**⁴ na **kvalifikované dělníky**⁵, dále **polokvalifikované dělníky**⁶ a **nekvalifikované dělníky**⁷. *Učňové*⁸ se někdy nesprávně zahrnují mezi *ekonomicky aktivní obyvatelstvo* (350-1).

2 Syn. je **manuální pracovník**.

3 *Zaměstnanec* v širším smyslu oproti *zaměstnavateli*. *Zaměstnanci* v užším smyslu jsou **nemanuální pracovníci**; někdy je tento ter. syn. *úředníků*, někdy se sem zahrnují i jiné skupiny *zaměstnaných*, např. **zřízenci**. Podle jiného třídění zejména v angl. se dělí *úředníci* a *dělníci* podle toho, zda jsou placeni týdenní *mzdou* nebo měsíčním *platem*. Podobně se někdy odlišují také **nezemědělství dělníci, dělníci ve službách** apod. V některých jazycích (zejména v něm.) se rozlišují také různé stupně *úředníků*, a to

úředníci jednoduché služby, úředníci ve střední službě, úředníci ve vyšší službě a ředníci v nejvyšším postavení.

5 Kvalifikovaní dělníci mají někdy různá označení (angl., něm.); patří mezi ně např. i předáci.

6 Syn. je zaučený dělník.

7 Syn. je pomocný dělník.

8 Učňové nepatří mezi ekonomicky aktivní obyvatelstvo ani v závěru učňovského poměru, kdy již pobírají částečnou mzdu.

355 Mezi zaměstnanci (353-3) se nejčastěji rozlišují **vedoucí pracovníci**¹, **střední odborné kádry**² a **mistři**³.

1 Mezi *vedoucí pracovníky* se zařazují např. *manažeři, ředitelé*, vedoucí oddělení, vedoucí inženýři apod., kteří mají v různých jazycích zvláštní pojmenování (angl., fr., něm., rus.).

2 Zařazení různých *zaměstnanců* (353-3) do uvedených tří skupin není ve všech *zemích* stejné a tomu odpovídají i jejich různá označení, např. **dílovedoucí** (angl., něm., rus., šp.; viz též 354).

356 Různá pojmenování *ekonomicky aktivního obyvatelstva* (350-1) existují v zemědělství. **Zemědělci**¹ jsou *pracovníci*, kteří pěstují rostliny nebo chovají různá hospodářská zvířata za účelem získání obživy a zisku. Mezi nimi můžeme rozlišovat **rolníky**², kteří pracují na vlastní půdě, a **zemědělské nájemce**³, kteří vlastním vybavením obdělávají pronajatou půdu. Kromě toho v zemědělství pracují též **zemědělstí dělníci**⁴.

1 *Zemědělec* v nejširším smyslu jako **pracující v zemědělství**.

2 Mezi *rolníky* n. **hospodáře** se někdy zařazují i **vedoucí hospodářství**, kteří pracují za plat.

3 *Zemědělský nájemce* n. **pachtýř** pronajímající půdu za peníze se liší od **nájemce**, který si půjčuje od vlastníka nejen půdu, ale i hospodářské vybavení a dělí se s ním v naturáliích o dosažený výtěžek; původně se dělil výtěžek na polovinu a odtud též označení těchto *nájemců* v některých jazycích (něm.). Často existují pro *nájemce* místní označení, např. pro **nájemce malých hospodářství**.

4 *Zemědělský dělník* může být *stálým zaměstnancem* (353-3) nebo může být *dělníkem* najímaným na den n. **nádeníkem** nebo **sezónním dělníkem**.

357 *Ekonomicky aktivní obyvatelstvo* (350-1) může být tříděno také podle **národohospodářských odvětví**¹, v nichž vykonává svá *zaměstnání* (352-2), resp. do kterého jejich **zařízení**² patří. Důležité je rozdělení *pracujícího obyvatelstva* mezi **pracovníky v zemědělství**³ a **pracovníky nezemědělské**⁴. Někdy se samostatně vydělují **veřejní zaměstnanci**⁵ a zpravidla samostatně se uvádějí

vojenští zaměstnanci⁶. *Národohospodářská odvětví* se dělí do tří sektorů, z nichž **primární sektor**⁷ zahrnuje zemědělství, lesnictví a těžbu, **sekundární sektor**⁸ zpracovatelský průmysl a stavebnictví a **terciární sektor**⁹ služby, tj. obchod, dopravu, finance a ostatní služby. V rozvojových zemích se zpravidla uvádí odděleně **tradiční sektor**¹⁰, který se výrazně liší od moderního hospodářství.

1 Někdy se v tomto smyslu hovoří o *objektivním povolání* (viz 352) na rozdíl od *subjektivního povolání*; v různých jazycích existuje též několik ter. pro *národohospodářské odvětví* (fr., šp., něm., angl.).

2 Zařízení mohou být nejrůznějšího druhu; nejčastěji půjde o **podnik** nebo **závod** jako jeho část, ale též např. **úřadovna** (něm.). Také **zemědělský podnik** může mít zvláštní ter. (fr., šp.).

5 *Veřejný zaměstnanec* může být *zaměstnancem* ústřední vlády nebo jiného veřejného orgánu.

358 *Ekonomicky neaktivní obyvatelstvo* (350-2) lze rozdělit podle zdroje jejich obživy na **závislé**¹ (350-5) a **nezávislé**². *Závislé osoby* nemají zpravidla vlastní *příjem* nebo jeho výše jim nedostačuje k obživě a jsou proto závislé na **živiteli**³; jsou to např. *ženy v domácnosti* (350-4) a **závislé děti**⁴. *Nezávislé osoby* mají samostatný zdroj obživy; patří mezi ně např. **rentiéři**⁵ a **důchodci**⁶. Zvláštní skupinu tvoří **sociální důchodci**⁷, jejichž *důchod* nepochází z předcházející *ekonomické aktivity* (viz 350). *Osoby neschopné pracovat* označujeme jako **nezaměstnatelné**⁸. Podíl *ekonomicky neaktivních* k počtu *aktivního obyvatelstva* může být označen jako **ukazatel ekonomické závislosti**⁹.

1 *Závislý* je vlastně *člověk* žijící na náklady jiné *osoby* (viz 350-5).

3 *Živitel* je vlastně ten, kdo vydělává peníze nejen pro sebe (angl.).

5 *Rentier* je osoba, která nepracuje a žije z výtěžku svého majetku.

6 *Důchodce* n. **penzista** je *osoba* na odpočinku. Někdy v některých jazycích existují samostatné ter., pro různé typy *důchodců*, např. **vojenský důchodce** (šp.), **důchodce ze státní služby** (šp.), **starobní důchodce**, **invalidní důchodce** nebo *důchodce* z titulu *ovdovění* nebo *osíření* apod. Podobně se odlišuje *důchodce* z předcházejícího *zaměstnání* od *důchodce* - bývalého *zaměstnavatele* (fr.).

7 *Sociální důchodce* n. **osoba, která dostává veřejnou podporu** (angl.), může mít na takovou podporu právní nárok nebo je tato podpora přiznávána individuálně po splnění určitých podmínek.

9 Poměr *osob* mladých a starých k počtu *osob* v *produktivním věku* se někdy označuje jako **ukazatel závislosti**.

359 Existuje také možnost třdit celé *obyvatelstvo* podle příslušnosti k *národohospodářskému odvětví* (357-1); *závislí* (358-1) jsou zařazeni podle svého *živi-*

tele (358-3). Potom hovoříme o **obyvatelstvu příslušném**¹ k určitému odvětví nebo *hospodářské činnosti*. Tímto způsobem je možno určit **obyvatelstvo příslušné k zemědělství**² a ostatní, tj. **nezemědělské obyvatelstvo**³.

1 *Obyvatelstvo příslušné* ve smyslu **hospodářská příslušnost obyvatelstva** (něm.) n. **obyvatelstvo žijící z určitého druhu hospodaření** (fr., šp.).

2 Syn. je **zemědělské obyvatelstvo**; nemělo by být zaměňováno se *zemědělskými pracovníky* (357-3) nebo s *venkovským obyvatelstvem* (311-3).

360 Ve *sčítání lidu* se v některých zemích věnuje pozornost osobám s *tělesnou* nebo *duševní vadou*, tj. **handicapovaným osobám**¹. Třídí se podle druhu *vady*². Zásadně se odlišují **tělesné vady**³ jako je např. slepota, hluchota, němota, amputace končetiny aj. od **duševních vad**⁴ jako je např. slabomyslnost nebo demence apod.

1 *Handicapovaná osoba* je vlastně zdravotně postižená *osoba*, která se označuje někdy jako **invalida**.

361 V souvislosti s analýzou *ekonomické aktivity* (viz 350) bývá předmětem zájmu průběh **pracovního života**¹ jednotlivých osob, a to zejména jejich **vstup do ekonomické aktivity**² a jejich **odchod z ekonomické aktivity**³. Při *vstupu do ekonomické aktivity* je možno rozlišit *osoby*, které nebyly dosud aktivní od těch, které se do *ekonomické aktivity* navracejí; *odchod* může být rozlišen podle příčiny, např. *úmrtí*, dočasné přerušení práce nebo **odchod do důchodu**⁴. Analýza se může uskutečnit podle *kohort* nebo *časových intervalů* a podle toho lze konstruovat **ukazatele intenzity vstupu do ekonomické aktivity**⁵ nebo **pravděpodobnosti vstupu do ekonomické aktivity**⁶; podobně lze konstruovat **ukazatele intenzity odchodu z ekonomické aktivity**⁷ nebo **pravděpodobnosti odchodu z ekonomické aktivity**⁸. Uvedené *ukazatele* se počítají podle *pohlaví*, *věku* a ev. též podle příčin.

1 Je to vlastně **biografie pracovního životního období** (něm.).

362 Uvedené *ukazatele* slouží ke konstrukci **tabulek ekonomické aktivity**¹, které mohou být sestrojeny v *longitudinálním* nebo *transversálním* pohledu (viz 153). *Tabulky* obsahují rozložení tabulkového počtu *osob* podle **věku vstupu do ekonomické aktivity**² a podle **věku odchodu z ekonomické aktivity**³, ev. podle příčin *odchodu*, např. s uvažováním nebo bez uvažování úmrtnosti; dále obsahují **průměrný věk vstupu do ekonomické aktivity**⁴ a **průměrný věk odchodu z ekonomické aktivity**⁵. Výsledným *ukazatelem tabulek ekonomické aktivity* je **střední délka ekonomické aktivity**⁶, která může být vypočtena jako **hrubá střední délka ekonomické aktivity**⁷ za předpokladu neuvažování *úmrtí* a **čistá střední délka ekonomické aktivity**⁸, kdy se *úmrtí* jako odchod z *ekonomické aktivity* respektuje; tyto *ukazatele* udávají průměrný počet

let *pracovního života*, který v každém věku má před sebou *ekonomicky aktivní osoba*. Pro vstupující do *ekonomické aktivity* je *střední délka ekonomické aktivity* právě **průměrná doba pracovního života**⁹.

1 *Tabulky ekonomické aktivity* se počítají zpravidla pouze tehdy, jsou-li různá přerušení v práci zanedbatelná; to je většinou splněno u *mužů*. Naproti tomu u *žen* **přerušení ekonomické aktivity** v důsledku mateřství a péče o děti výpočet těchto *tabulek* komplikuje. V takovém případě je nutno rozlišovat **první vstup do ekonomické aktivity** a **opětovný vstup do ekonomické aktivity**.

9 Výsledky všech těchto výpočtů platí za předpokladu trvalého udržení intenzitních ukazatelů *ekonomické aktivity* v období, za které byly vypočteny.

Kapitola čtvrtá

Úmrtnost a nemocnost

401 Úmrtností¹ se v *demografii* rozumí proces vymírání *populace*. Ter. **míra úmrtnosti**² se označují všechny *míry* (133-4), které měří četnosti **úmrťí**³. Jestliže ter. *míra úmrtnosti* není dále specifikován, myslí se jím **hrubá míra úmrtnosti**⁴, tj. poměr celkového *počtu zemřelých* z jednotlivých *generací* ke **střednímu stavu obyvatelstva**⁵ v daném období (zpravidla v kalendářním roce); tato *míra* se většinou vyjadřuje v promilích, tj. na 1000 obyvatelů. *Střední stav obyvatelstva* má vystihovat co nejpřesněji průměrný počet *osob žijících* v daném období; nejčastěji se počítá jako *aritmetický průměr* z okamžikových údajů na počátku a konci období, přesnější je použití *geometrického průměru* nebo se ztotožňuje s okamžitým počtem *obyvatelů* ke středu daného časového období; poslední způsob je přesný za předpokladu, že v celém sledovaném období je stálý relativní *přírůstek (úbytek) obyvatelstva* (viz 702). *Hrubou míru úmrtnosti* označujeme jako *hrubý ukazatel* (136-8) proto, že nebyl při jejím výpočtu odstraněn vliv *věkové struktury*. Jestliže nepočítáme *míry úmrtnosti* za celou *populaci*, ale pouze za její část, označujeme je jako **specifické míry úmrtnosti podle pohlaví a věku**⁶; velmi často jsou označeny pouze jako **míry úmrtnosti podle věku**⁷, neboť *specifické míry úmrtnosti* se vždy počítají odděleně pro obě *pohlaví*.

2 Někdy se méně přesně místo *míry úmrtnosti* používá ve stejném smyslu ter. *úmrtnost*.

4 *Hrubá míra úmrtnosti* je zpravidla *hrubá roční míra obecné úmrtnosti* n. **obecná úmrtnost**, která označuje, že se počítají všechna *úmrťí*.

5 *Střední stav obyvatelstva* je vlastně **průměrné obyvatelstvo** daného období; jeho nejpresnější výpočet dostaneme vyjádřením změn počtu *obyvatelstva* jako funkci času.

402 Studium **diferenční úmrtnosti**¹ se zabývá sledováním rozdílů v intenzitě *úmrtnosti* mezi různými skupinami *obyvatelstva*. Jestliže jedna část *populace* má vyšší *intenzitu úmrtnosti* než druhá, hovoříme o její **nadúmrtnosti**². Rozdíly v úrovni *úmrtnosti* různých skupin *obyvatelstva* roztríděných podle *zaměstnání* označujeme jako **úmrtnost podle zaměstnání**⁴. Tento ter. nelze zaměňovat za ter. **úmrtnost ze zaměstnání**⁵, tj. *úmrtnost*, která je způsobena přímo *rizikem*

určitého *zaměstnání*, resp. *nadúmrtností* způsobenou daným *zaměstnáním*, které též vyvolává **nemoci ze zaměstnání**⁶.

- 1 *Diferenční úmrtnost* studuje **rozdíly v úrovni úmrtnosti** (něm., rus.) mezi různě vymezenými skupinami *obyvatelů*.
- 2 V tomto smyslu se hovoří o **mužské nadúmrtnosti**, např. v některých *věkových skupinách*.
- 3 *Nadúmrtnost* je možno vyjádřit **ukazatelem nadúmrtnosti**.
- 6 Syn. v č. jsou **nemoci z povolání**; o rozdílu mezi *zaměstnáním* a *povoláním* viz 352.

403 Hodnota ukazatele *hrubá míra úmrtnosti* (401-4) závisí na *intenzitě úmrtnosti* v jednotlivých *věkových skupinách* (resp. *jednotkách věku*) a na *věkové struktuře* (325-6) zkoumané *populace*. Pro odstranění vlivu *věkové struktury* se konstruuje **srovnávací ukazatele úmrtnosti**¹, které umožňují porovnávání celkové intenzity *úmrtnosti*. Jeden způsob je založen na aplikaci *měr úmrtnosti podle věku* (401-7) na *věkovou strukturu standardní populace*²; *míry úmrtnosti podle věku* jsou váženy četnostmi *věkových skupin* této *standardní populace*. Tento způsob se nazývá **metoda přímé standardizace**³. Jestliže *míry úmrtnosti podle věku* za srovnávané *populace* nejsou k dispozici, je nutno použít **metodu nepřímé standardizace**⁴, při které za *standard* zvolíme *míry úmrtnosti podle věku* některé ze srovnávaných *populací* nebo ev. *populace* jiné, kterou tím určíme za *standardní*. Ty označíme za **standardní míry úmrtnosti podle věku**⁶ a tyto *míry* aplikujeme na *věkové struktury* srovnávaných *populací*. Tímto způsobem dostaneme **očekávaný počet zemřelých**⁸, tj. počet *osob*, které by zemřely za předpokladu, že by v dané *populaci* byly takové *míry úmrtnosti podle věku* jako v *populaci* zvolené za *standard*. Jestliže **skutečný počet zemřelých**⁷ dané *populace* vydělíme **očekávaným počtem zemřelých**, který zpravidla bereme za 100, dostaneme **srovnávací index úmrtnosti**⁵.

- 1 Mezi **srovnávací míry úmrtnosti** patří **standardizované míry úmrtnosti**.
- 5 **Srovnávací index úmrtnosti** je vlastně také **standardizovaný index úmrtnosti**, neboť je založen na metodě nepřímé standardizace. **Nepřímo standardizovanou hrubou míru úmrtnosti** dostaneme, vynásobíme-li *hrubou míru úmrtnosti srovnávacím indexem úmrtnosti*. **Srovnávací index úmrtnosti** může mít též jiný význam; tímto ter. se označuje též **standardizovaná hrubá míra úmrtnosti**.
- 8 **Očekávaný počet zemřelých** n. též **teoretický počet zemřelých** je vlastně výsledek tohoto výpočtu.

410 *Úmrtnost dětí*, které ještě nedosáhly prvních *narozenin*, se nazývá **kojenecká úmrtnost**¹ a *dětí* do čtyř týdnů života n. do 28 dnů **novorozenecká úmrtnost**², tj. *úmrtnost dětí* v **novorozeneckém období**³. *Úmrtnost* během prvního týdne života se nazývá **časná úmrtnost**⁴. Ter. **ponovorozenecká úmrtnost**

nost⁵ se označuje *úmrtnost* dětí od 4. týdne n. od 28. dne do konce prvního roku života.

2 Syn. je **neonatální úmrtnost**, která se v některých zemích počítá do 1 měsíce života dětí.

3 *Novorozenecké období* se někdy označuje jako ekvivalent pro **rané dětství** (angl.).

411 Ter. fetální úmrtnost¹ označuje *úmrtí plodu* jako výsledku některých *početí* (602-6) bez ohledu na dobu *trvání těhotenství* (603-3), ke kterému dojde před jeho vypuzením či vynětím z těla *matky*. *Úmrtí* v tomto období jsou označována jako **fetální úmrtí**². Podle doby *trvání těhotenství* se *fetální úmrtnost* dělí na **časnou fetální úmrtnost**³, která zahrnuje *úmrtí* do 20 týdnů *těhotenství*, **střední fetální úmrtnost**⁴ zahrnující *úmrtí* mezi 20. - 28. týdnem *těhotenství*, a **pozdní fetální úmrtnost**⁵ po 28. týdnu *těhotenství*. **Perinatální úmrtnost**⁶ je vymezena jako *pozdní fetální úmrtnost* a *časná úmrtnost* (410-4).

1 *Fetální úmrtnost* je vlastně **nitroděložní úmrtnost**. Vzhledem k tomu, že *plod* mladší 90 dní *těhotenství* se označuje jako *embryo* (602-7), bylo by vhodné *úmrtí* v tomto období označit jako **embryonální úmrtnost**.

2 *Fetální úmrtí* jsou vlastně **ztráty v těhotenství**, kam patří *umělá ukončení těhotenství* (603-5), *samovolné potraty* (604-1) a *pozdní fetální úmrtí*.

5 *Pozdní fetální úmrtnost* zahrnuje vlastně *mrtvě narozené děti* n. **pozdní fetální úmrtí**; je to vlastně **mrtvorodnost**. V některých zemích se *živě narozené děti*, které zemřely před registrací, považují za **nepravě mrtvě narozené**. Otázka na *vitalitu* při *narození* je však umožňuje odlišit od **pravých mrtvě narozených**.

6 *Zemřelí* v tomto období se označují jako **perinatální úmrtí**. Někdy se *perinatální úmrtnost* vymezuje odlišně, např. se do ní zahrnuje celá *novorozenecká úmrtnost* (410-2) nebo *úmrtnost kojenců* na *endogenní příčiny* (viz 424).

412 Počet zemřelých kojenců¹, tj. počet *dětí* zemřelých před dosažením prvních *narozenin* během kalendářního roku vztahený k počtu *živě narozených dětí* téhož kalendářního roku je definován jako **kvocient kojenecké úmrtnosti**², zpravidla ve vyjádření na 1 000 *živě narozených dětí*. Další *ukazatele* charakterizující *intenzitu úmrtnosti* kojenců je **kvocient novorozenecké úmrtnosti**³, kde v čitateli je *počet zemřelých* v novorozeneckém období (410-3) a **kvocient časné úmrtnosti**⁴, kde je k počtu *živě narozených* daného kalendářního roku uveden v čitateli *počet zemřelých* v prvních šesti dnech života. Jestliže existuje kombinované *třídění zemřelých* podle *kalendářního roku* a podle *roku narození*, je možno *úmrtí* do jednoho roku vztáhnout k odpovídajícímu *počtu živě narozených*, ze kterých zemřelí pocházejí; tím dostaneme **pravděpodobnost úmrtí v nultém věku**⁵. Při neexistenci uvedeného *třídění* může být na základě

empiricky zjištěných *údajů* použit **korekční koeficient**⁶, který umožní rozdělit *zemřelé* kojence v daném kalendářním roce podle *roku narození*.

1 *Počet zemřelých kojenců* je počet *zemřelých* ve věku do 1 roku.

2 Někdy se méně přesně označuje jako **míra kojenecké úmrtnosti**; tím dochází k záměně s *mírou úmrtnosti ve věku 0* vypočtenou jako podíl *počtu zemřelých kojenců* v kalendářním roce ke *střednímu stavu žijících kojenců* v daném roce.

5 *Pravděpodobnost úmrtí v dokončeném věku 0* n. **pravděpodobnost úmrtí kojenců** je vypočtena za předpokladu *uzavřené populace* (701-4); jsou-li pouze upraveny počty *živě narozených* v *kvocientu kojenecké úmrtnosti*, lze ji označit za **upravený kvocient kojenecké úmrtnosti**.

413 Podíl *pozdních fetálních úmrtí* (411-5) n. *mrtvě narozených* k celkovému počtu *narozených* se označuje jako **ukazatel mrtvorozenosti**¹; zpravidla se vyjadřuje v promilích. Poměr *mrtvě narozených* dětí na 100 *živě narozených* (601-4) se označuje jako **index mrtvorozenosti**². **Ukazatel fetální úmrtnosti**³ může být definován jako poměr počtu *fetálních úmrtí* k celkovému počtu *narozených* v daném roce; naproti tomu při výpočtu **indexu fetální úmrtnosti**⁴ vztahujeme počet *fetálních úmrtí* k počtu *živě narozených*. Uvedené *ukazatele* zpravidla podhodnocují úroveň *fetální úmrtnosti*, protože zejména *raná fetální úmrtí* zůstávají neznámá nebo nezaznamenaná. Vystižení *fetální úmrtnosti* vhodněji poskytují **tabulky fetální úmrtnosti**⁵, které jsou zvláštním případem aplikace *tabulek života* (viz 432), do jejichž výpočtu pozorované *ženy* vstupují v různých dobách *těhotenství* (603-3). **Ukazatel perinatální úmrtnosti**⁶ se vypočte, vydělíme-li *pozdní fetální úmrtí* a *časná úmrtí*, tj. *úmrtí* do 7 dnů po narození, celkovým počtem *živě i mrtvě narozených*.

6 Jestliže se *perinatální úmrtí* (411-6) vztahují k počtu *živě narozených*, dostaneme **index perinatální úmrtnosti**.

414 Při studiu intenzity **úmrtnosti podle věku**¹ rozlišujeme *kojeneckou úmrtnost* (410-1), *časnou úmrtnost* (410-4), *novorozeneckou úmrtnost* (410-2) a *ponovorozeneckou úmrtnost* (410-5), které jsou přesně vymezeny *věkem zemřelých*. Ostatní ter. jako **dětská úmrtnost**², **úmrtnost mládeže**³, **úmrtnost dospělých**⁴ a **úmrtnost starých osob**⁵ nejsou přesně určeny *věkem*. **Míra dětské úmrtnosti**⁶ vyjadřuje zpravidla *intenzitu úmrtnosti* dětí ve věku 1-4 *dokončených let*.

420 Pod ter. **nemocnost**¹ se rozumí studium výskytu **nemoci**² v *populaci*. Může se k němu přistupovat ze dvou hledisek, jako k **výskytu onemocnění**³ nebo k **výskytu nemoci**⁴; v prvním případě se uvažuje výskyt nových **případů onemocnění**⁵ za určité období, v druhém počet *nemocných* k určitému okamžiku n.

podíl nemocných (viz 425-3). Problémem při sestavení **statistiky nemocnosti**⁶ je rozlišení **chorobného stavu**⁷ od dobrého zdraví. **Nosologie**⁸ se zabývá rozlišováním a definováním jednotlivých druhů *nemocí* a *vad*, **nosografie**⁹ systematickým popisem *nemocí* a jejich klasifikací.

2 Ter. *nemoc* jako opak **zdraví** se používá jako syn. **choroby**, která však může mít také význam déle trvající *nemoci*, např. *chronická choroba*; syn. je však také **onemocnění**, které však může mít též význam počátku *nemoci* nebo lehčího *onemocnění*, ev. *chorobného stavu*.

3 *Výskyt onemocnění* je vlastně **četnost počátků nemocí**.

4 *Výskyt nemocí* je vlastně zastoupení n. **četnost nemocných v populaci**.

9 V č. se tohoto ter. nepoužívá a systematický popis *nemocí* a jejich klasifikace se zahrnuje do *nosologie*.

421 Pod ter. **zdravotnická statistika**¹ se rozumí nejen *statistika nemocnosti* (420-6), ale zahrnují se do ní různé aspekty *zdraví populace*; patří do ní i statistiky **úmrtí podle příčin smrti**². Klasifikace *úmrtí* podle **příčiny smrti**³ je obtížná, neboť v mnoha případech se nejedná o **jedinou příčinu smrti**⁴, ale o **sdužené příčiny smrti**⁵. Z jiného hlediska je možno rozlišit **bezprostřední příčinu smrti**⁶ a **příčiny předcházející smrti**⁷; v řadě *zemí* se *úmrtí* třídí především podle **základní příčiny smrti**⁸, za kterou se považuje taková *příčina smrti*, tj. *nemoc* nebo *úraz*, jíž byl započat řetěz *chorobných stavů* vedoucích k *úmrtí*. Statisticky se zpravidla nezpracovávají **přidružené příčiny smrti**⁹. *Intenzita úmrtnosti* na určitou *příčinu* se vyjadřuje **mírou smrtnosti**¹⁰, což je počet *úmrtí* na danou *příčinu*, vyjádřený zpravidla na 10 000 *obyvatelů středního stavu*. Podíl počtu *zemřelých* na určitou *příčinu úmrtí* ze všech *zemřelých*, tj. *zemřelých* na všechny *příčiny*, se označuje jako **podíl úmrtí podle příčiny smrti**¹¹; charakterizuje významnost různých *příčin úmrtí*.

5 *Sdužené příčiny smrti* jsou vlastně **spojené příčiny smrti**; mohou být též označeny za **vícečetné příčiny smrti**.

6 *Bezprostřední příčina smrti* je také **konečná příčina smrti** n. **přímá příčina smrti**.

7 *Příčina předcházející smrti* je chápána jako *nemoc* nebo *úraz*, která ji způsobuje, provází nebo předchází *základní příčině smrti*.

8 *Základní příčina smrti* je podle svého významu také **prvotní příčina smrti**.

9 Různé *příčiny smrti* jsou pojmenovány podle odlišných hledisek a jednotlivé ter. v různých *jazycích* si ne vždy přesně odpovídají. Platí to též o **vedlejší příčině smrti**, která je vlastně také *přidruženou příčinou smrti* a zároveň *příčinou*, která přispívá k *základní příčině smrti*.

10 Syn. je **specifická míra letality**.

11 Procentní rozdělení *úmrtí* podle *příčin smrti* dává **strukturu úmrtí podle příčin**.

422 Úmrtí nebo *pracovní neschopnost* (426-2) mohou být důsledkem *nemoci* (420-2) nebo **úrazu**¹ či **otravy**². K *poranění, úmrtí, úrazu* či *otravě* může dojít **nehodou**³ nebo **násilím**⁴. Mezi případy *násilí* se zahrnují **sebevraždy**⁵, **zabití**⁶ a **úmrtí a poranění způsobená válečnými událostmi**⁷.

1 Syn. je **poranění**, které má většinou méně závažnou povahu.

3 **Úmrtí v důsledku nehody** lze odlišit od **přirozených úmrtí**, způsobených *nemocí* nebo v důsledku *stáří*.

4 Výsledkem takového *násilí* je **násilná smrt** (fr., šp.); *násilná smrt* se zahrnuje mezi *úmrtí* v důsledku *nehody*.

5 *Poranění* může být též důsledkem **pokusu o sebevraždu** nebo důsledkem **sebe-poškození**.

6 *Zabití* může být **úmyslné zabití**, které lze označit za **vraždu**. **Neúmyslné zabití** se považuje většinou za *nehodu*, jejímž následkem bylo *úmrtí*. Důsledkem *násilí* může být též **úmyslné poranění** nebo **otrávení jinou osobou**, ev. **zločinné otrávení**.

7 Též **válečná úmrtí** a ev. **válečná poranění** nebo ztráty způsobené válečnými *událostmi*.

423 Endemií¹ se označuje *nemoc*, která se trvale vyskytuje v určité části *populace* na rozdíl od **epidemie**², která se rychle šíří, ale i relativně rychle zmizí; jestliže zasahuje do mnoha *zemí*, označuje se jako **pandemie**³. Zvláštní pozornost je často věnována **infekčním nemocím**⁴, kterými může v krátké době onemocnět značný počet osob; označují se pak jako **epidemiologické nemoci**⁵ a jsou předmětem **epidemiologické statistiky**⁶. O některých těchto *nemocích* lze získat za čtené *země* přehledy vzhledem k tomu, že řada z nich patří mezi **povinně hlášené nemoci**⁷. Podle vývoje *nemoci* resp. podle rychlosti, s jakou nemoc probíhá, lze rozlišit **nemoci chronické**⁸ a **nemoci akutní**⁹. Tyto ter. nejsou přesně definovány, ale *akutní nemoci* se obvykle rozumí *nemoc*, která má náhlý a prudký počátek a krátké trvání, zatímco *chronická nemoc* má pozvolný počátek a dlouhé trvání.

1 *Endemie* ve smyslu **endemická nemoc**.

4 Syn. je **přenosná nemoc** n. **nakažlivá nemoc**. Ter. *infekční nemoc*, *přenosná nemoc* a *nakažlivá nemoc* nejsou syn. *Nakažlivá nemoc* může být přenesena pouze z *osoby* na *osobu*; např. *malárie* je *přenosná nemoc*, ale není *nakažlivá*. Některé *infekční nemoci* nejsou naproti tomu *přenosné*. Mezi *infekční nemoci* se zařazují také **parazitární nemoci**.

6 **Epidemiologie** je vědní obor, zabývající se studiem *epidemií*. Zahrnuje studium vztahů mezi biologickými, sociálními a ekologickými faktory, geografického rozšíření apod.

7 V některých *zemích* existují též **fakultativně hlášené nemoci**.

424 V rámci analýz *úmrtnosti* se věnuje zvláštní pozornost některým dalším aspektům. Je to především **endogenní úmrtnost**¹ jako důsledek genetické kon-

stituce jednotlivce, **vrozené vývojové vady**² nebo *poranění* spojené s *porodem*, a degenerativní *choroby* spojené se *stářím*, tzv. *nemoci stáří*. Naproti tomu **exogenní úmrtnost**³ je způsobena vnějšími příčinami jako jsou např. infekční a parazitární *nemoci* (423-4), *nemoci dýchacího a trávicího ústrojí*, *úrazy* a *úmrtí dětí* při porodu apod. Zvláštní pozornost je věnována také *úmrtím* jako následkům pracovních *úrazů*, *úmrtím* spojeným s *těhotenstvím* (602-5), *porodem* (603-4) a **šestinedělím**⁴. Posledně uvedená *úmrtí* tvoří **mateřskou úmrtnost**⁵; k jejímu vystižení se používá **index mateřské úmrtnosti**⁶, vypočtený jako počet *zemřelých žen* v důsledku *mateřské úmrtnosti* vztažený k počtu *narozených* daného roku. Pokud jde o *úmrtí* na **stařeckou sešlost**⁷, vyvolávají pozornost z hlediska hodnocení kvality zápisu o *příčině úmrtí*; vysoký podíl *zemřelých* na tuto *příčinu* ukazuje na jejich nepřesné určování.

1, 3 *Endogenní úmrtnost* vzhledem k tomu, že podle předpokladu není ovlivněna *vnějšími příčinami*, nazývá se též někdy **biologická úmrtnost**. Zejména *kojenecká úmrtnost* (410-1) bývá rozdělena na **endogenní kojeneckou úmrtnost** a na **exogenní kojeneckou úmrtnost**.

4 Syn. je **puerperium**, viz též 603-6; od tohoto ter. je odvozena **puerperální úmrtnost**.

7 Syn. je **senilita**; v č. se *senilitou* rozumí **psychická sešlost**.

425 Základní ukazatele nemocnosti¹ charakterizují buď výskyt *nemoci* nebo jejich trvání a závažnost; mohou být vyjádřeny pro jednotlivou *nemoc*, skupinu *nemoci* nebo pro všechna *onemocnění* dohromady. Mezi *ukazateli intenzity* lze uvést **míru onemocnění**², tj. počet *onemocnění* na určitou *nemoc* nebo celkem na 1 000 *obyvatelů středního stavu*. Jiným *ukazatelem nemocnosti* je **ukazatel prevalence**³, který je podílem počtu *nemocných osob* celkem nebo na určitou *nemoc* v celé *populaci*; může být vypočten jako *ukazatel okamžikový* nebo pro určité, nejčastěji roční období. Doplňujícími *ukazateli* jsou **průměrná délka nemoci**⁴ a **průměrný počet prostonaných dnů**⁵; v prvním případě počet *prostonaných dnů* na určitou *nemoc* nebo celkem je vztažen k počtu *onemocnění*, v druhém případě ke *střednímu stavu obyvatelstva*; týká-li se pouze *ekonomicky aktivního obyvatelstva*, slouží k charakteristice *pracovní neschopnosti*. Závažnost určité *nemoci* z hlediska *uzdravení* resp. *přežití* může být vystižena **mírou smrtelnosti**⁶, definovanou jako počet *zemřelých* na určitou *nemoc* vztažený ke *střednímu stavu nemocných* danou *nemocí*.

2 Syn. je **míra incidence**.

4 V některých *zemích* se nezapočítávají *onemocnění*, která netrvají déle než je stanovena určitá **karenční** n. **čekací doba**.

6 Syn. je **míra fatality**; oproti tomu závažnost určité *nemoci* v *populaci* může být vystižena počtem *zemřelých* na určitou *nemoc*, zpravidla na 100 000 *obyvatelů středního*

stavu za sledované období, tj. *mírou letality* n. *mírou smrtnosti* (421-10). Oba ter. se někdy nesprávně zaměňují.

426 Pod ter. **porucha zdraví**¹ se rozumí jakákoliv fyzická, funkční nebo psychická porucha jako důsledek *nemoci* (420-2), *poranění* (422-1), *otravy* (422-2) nebo *vrozené vývojové vady* (424-2). Jestliže tato porucha znemožňuje účast v pracovním procesu, nazývá se **pracovní neschopnost**², která může být buď celková nebo částečná; **trvalá pracovní neschopnost**³, ať částečná či celková, se označuje jako **invalidita**⁴. Pravděpodobnost, že osoba v přesném věku ξ se stane invalidní před dosažením *přesného věku* $\xi + 1$, se označuje jako **pravděpodobnost invalidity**⁵ ve věku x , která je základem pro konstrukci **tabulek invalidity**⁶ jako zvláštního případu *tabulek života* (432-1).

2 *Pracovní neschopnost* je **nezpůsobilost pracovat** ze zdravotních důvodů.

5 Syn. je **riziko invalidity**.

430 Statistika *úmrtnosti* je všeobecně založena na registraci *úmrtí* (viz 211), která je součástí běžné *evidence demografických událostí*. Po každém *úmrtí* je vydán **úmrtní list**¹ jako úřední doklad o této *události*. *Informace* v něm obsažené, zejména *příčina smrti* (421-3), se přebírají z **listu o prohlídce mrtvého**², který však není *veřejným dokladem*.

1 První statistiky o *úmrtí* byly založeny v různých *zemích* na **listcích o úmrtí**, které byly *vypisovány* z **registrace pohřbů**. V *zemích*, kde je neúplná *evidence přirozené měny*, statistika *úmrtnosti* může být založena na *výběrových šetřeních*; otázkami je možno zjišťovat počty *zemřelých* během určitého období, např. během předchozího roku; **nepřímý odhad úmrtnosti** je možno založit např. na otázce o **počtu dožívajících dětí** ze všech *živě narozených dětí*, o **osiření** a o **ovdovění**.

2 *List o prohlídce mrtvého* má v *cizích jazycích* řadu různých ter.

431 Nejpodrobnější způsob studia *intenzity úmrtnosti* poskytuje výpočet **pravděpodobnosti úmrtí**¹ za určité období a kohortu; je to *pravděpodobnost*, že osoba v *přesném věku* ζ zemře před dosažením *věku* $\zeta + n$; označuje se jako $q_{\zeta, \zeta+n}$. Jestliže $n=1$, potom se jedná o **roční pravděpodobnost úmrtí**², kterou označíme jako q_{ζ} ; jestliže $n=5$, potom se jedná o **pětiletou pravděpodobnost úmrtí**³. **Okamžiková pravděpodobnost úmrtí**⁴ je hodnota této *pravděpodobnosti* v kterémkoliv časovém bodu této funkce, tj. jestliže se v limitě časové období přibližuje nule. Doplnkem *pravděpodobnosti úmrtí* do jedné je **pravděpodobnost dožití**⁶, kterou označujeme jako $p_{\zeta, \zeta+n}$, tj. *pravděpodobnost* osoby právě ζ *leté* dožít se *přesného věku* $\zeta + n$. Při výpočtu *populačních projekcí* počítáme s **pravděpodobností přežití**⁷ mezi dvěma *dokončenými věky* za určité období; označíme ji $p_{x, x+n}$.

1 Od *pravděpodobnosti úmrtí* je nutno odlišit *tabulkovou míru úmrtnosti* (433-5); značí se m_x a počet zemřelých se při jejím výpočtu nevztahuje k počtu *exponovaných v přesném věku*, tj. k počtu *dožívajících*, ale k počtu *žijících*; odpovídá jí míra *úmrtnosti podle věku* (401-7) v reálné populaci.

4 Syn. je **síla úmrtnosti**.

5 **Pravděpodobnost úmrtí mezi dokončenými věky** je vlastně doplněk *pravděpodobnosti přežití* do jedné.

6 Pravděpodobnost dožití a pravděpodobnost přežití lze považovat za syn.

7 *Pravděpodobnost přežití* je *ukazatel* používaný při *komponentní metodě populačních projekcí*.

432 Úmrtnostní tabulka¹ vystihuje řád vymírání nejdokonaleji; skládá se z řady **funkcí tabulek úmrtnosti**², které jsou vzájemně formálně propojené; je-li jedna z hlavních funkcí známá, ostatní od ní mohou být odvozeny. Vstupní funkcí do *tabulky úmrtnosti* bývá zpravidla *pravděpodobnost úmrtí* (431-1). Jednou z dalších funkcí tabulek je **tabulkový počet dožívajících**³ n. **funkce dožití**³, která udává počet **dožívajících**⁴ z určité *kohorty* (116-2) narozených různých *přesných věků* (322-7) za předpokladu dané *intenzity úmrtnosti podle věku* v období, za které je *úmrtnostní tabulka* vypočtena. *Tabulkový počet narozených* se označuje jako **kořen**⁵ *tabulky*; volí se za něj zpravidla mocnina 10 podle toho, na kolik platných míst se požaduje vyčíslení *tabulkových funkcí*, např. při požadavku pěti platných míst se volí za *kořen* 10^5 , tj. 100 000. *Kořen tabulky* se zmenšuje v důsledku **vymírání**⁶ dané *kohorty*.

1 Někdy se též označuje jako **tabulka života**; *tabulkami života* se však mohou nazývat i jiné *demografické tabulky* vypočtené obdobnou metodikou.

3 *Tabulková funkce dožití* je též nazývána jako **tabulka dožívajících** nebo má i jiná označení založená na *řádu vymírání*; značí se l_x a odlišuje se od *tabulkové funkce žijících* značené jako l_x .

5 *Kořen* je vlastně výchozí soubor *tabulkových živě narozených*.

433 Funkce dožití (432-3) odpovídá **funkce úmrtí**¹, která udává *počet zemřelých* jako rozdíl mezi *počtem dožívajících* na počátku a na konci daného *věkového intervalu*. Další funkcí *úmrtnostní tabulky* (432-1) je **naděje dožití**³, což je průměrný počet let, který připadá na *jednotlivce* v určitém věku ještě prožít za předpokladu zachování *intenzit úmrtnosti podle věku* v období, pro které byla daná *tabulka vypočtena*. Zvláštním případem je **naděje dožití při narození**⁴; představuje *průměrnou délku života právě narozeného dítěte* za předpokladu zachování daného *řádu vymírání*. Převrácená hodnota *naděje dožití* se někdy též používá k charakteristice *úmrtnosti*, neboť je to **tabulková míra úmrtnosti**⁵.

2 **Tabulkový počet zemřelých** je rozložení počtu *zemřelých podle věku z funkce úmrtí v dokončeném věku*.

3 Syn. je **střední délka života**; integrací *funkce dožití* (432-3) mezi dvěma *přesnými věky* dostaneme **celkový počet prožitých let**, resp. počet let prožitých *dožívajícími se věku ζ do věku $\zeta + n$* ; tato funkce se označuje někdy jako *stacionární populace*. Integrací *funkce dožití* od *přesného věku ζ* do konce života dostaneme celkový počet let, tj. počet *člověkolet* (135-7), který ještě prožijí *osoby právě ζ leté*; označuje se jako t_{ζ} a je základem pro výpočet *naděje dožití*.

5 *Tabulková míra úmrtnosti* je vlastně **míra úmrtnosti stacionární populace**.

434 Pravděpodobná délka života¹ je *věk*, kdy se velikost počáteční *kohorty* zmenší na jednu polovinu; je to *věk*, pro jehož dosažení existuje stejná *pravděpodobnost dožití* jako *úmrtí*. **Normální délka života**² je *věk*, ve kterém dospělé osoby nejčastěji umírají a z tohoto hlediska lépe než *pravděpodobná délka života* nebo *naděje dožití* vystihuje **délku lidského života**³. Ter. **maximální délka života**⁴ se naopak označuje *věk*, kterého se výjimečně *dožívají jednotlivé osoby*.

1 *Pravděpodobná délka života* je *mediánem* rozložení funkce *tabulkového počtu zemřelých* (433-2) a je syn. ter. **mediánová délka života**; je ji možno určit pro kterýkoliv *věk* a proto je možno specifikovat např. též **pravděpodobnou délku života při narození**.

2 *Normální délka života* je *modem* rozložení *tabulkového počtu zemřelých* (433-2) a označuje se též jako **modální délka života**; vzhledem k různému významu ter. *normální* se často doporučuje používat spíše ter. *modální délka života*.

3 *Délka lidského života* je charakteristikou lidské *dlohověkosti*.

435 Úplná úmrtnostní tabulka¹ podává údaje funkcí *úmrtnostních tabulek* (432-2) pro jednotky *věku*. Naproti tomu **zkrácená úmrtnostní tabulka**² poskytuje údaje pouze pro vybrané *věky*, nejčastěji pro *věky* končící na 0 nebo 5, resp. pro odpovídající *věkové intervaly*; *kojenecký věk* se většinou uvádí samostatně. Údaje v těchto *tabulkách* pro jednotky *věku* se zpravidla získávají *interpolací* (151-7). Někdy se rozlišují **úmrtnostní tabulky pro vybrané skupiny**³ *osob* používané často v pojišťovnictví a **demografická úmrtnostní tabulka**⁴, vypočtená za celou *populaci*. *Úmrtnostní tabulky* se zpravidla vypočítávají za každé *pohlaví* samostatně; výjimečně se konstruují pro obě *pohlaví* dohromady.

1 *Úplná úmrtnostní tabulka* je vlastně **podrobná úmrtnostní tabulka**.

3 Vzhledem ke svému použití v pojišťovnictví mají v některých *jazycích* i obdobný název; *úmrtnostní tabulka pro vybrané skupiny osob* (fr., něm.) je vlastně také **zvláštní úmrtnostní tabulka** n. **specifická úmrtnostní tabulka** (něm.).

4 V podstatě je každá *tabulka úmrtnosti* (432-1) *demografická* a proto její specifikace v tomto smyslu není nutná; smyslem je pouze odlišit její použití v obecně demografickém smyslu od jejího použití např. v pojišťovnictví.

5 Zobecněním vstupů řady podobných empirických *úmrtnostních tabulek* je možno konstruovat **modelovou úmrtnostní tabulku**; většinou se vypočítávají různé typy těchto *tabulek*, potřebných např. pro modelování budoucí úrovně úmrtnosti podle věku při výpočtech demografických projekcí.

436 Při konstrukci *úmrtnostních tabulek* (432-1) rozlišujeme **okamžikovou úmrtnostní tabulku**¹, která charakterizuje *řád vymírání* za určité období resp. časový interval, např. jeden rok, a **generační úmrtnostní tabulku**², která charakterizuje *řád vymírání* určité *generace* (116-1) během jejího života, tj. přibližně v průběhu 100 let (viz 153-3). Jestliže graficky znázorníme funkci *pravděpodobnosti úmrtí* (431-1) v časovém vývoji, dostaneme trojrozměrný graf, který se nazývá **plocha úmrtnosti**³.

1 *Okamžikovou úmrtnostní tabulku* by bylo možno označit též za **intervalovou úmrtnostní tabulku**, protože ve skutečnosti nevystihuje okamžik, ale časové období; z jiného hlediska jde o **transversální úmrtnostní tabulku** nebo o *tabulku* současně *žijících osob*, resp. o *tabulku* fiktivních *generací*.

2 Syn. je **kohortní úmrtnostní tabulka** n. **longitudinální úmrtnostní tabulka**.

437 Demografická síť¹ je grafické schéma, které se používá pro znázornění konstrukce *demografických ukazatelů*. Její nejvhodnější formou je pravoúhlá souřadnicová soustava, kde na ose úseček se vyjadřuje *kalendářní čas* a na ose pořadnic *věk (trvání)*. Příмка vynášená pod úhlem 45° se označuje jako **čára života**²; začíná v *bodě narození* a končí v **bodě úmrtí**³. Jednotlivá *osoba* nebo *soubor osob (kohorta)* je takto pozorovaná jak z hlediska *kalendářního času*, tak z hlediska *věku (trvání)*. V *demografické síti* je možno znázornit průběh všech *demografických procesů*, u kterých můžeme určit počátek a konec; procesy jsou znázorněny *čarami života* resp. *trvání*. Metoda studia *úmrtnosti* ve vysokém *stáří* se nazývá **metoda vymřelých generací**⁴, protože je založena na studiu úrovně úmrtnosti *generací*, které již vymřely.

1 Podle autora *demografické sítě* se někdy označuje jako **Lexisův diagram**.

Kapitola pátá

Sňatečnost a rozvodovost

501 Studium **sňatečnosti**¹ se zabývá četností vzniku **manželství**² n. **svazků**³ mezi *osobami* opačného *pohlaví*, které vznikají na základě zákona nebo zvykových tradic, a charakteristikami těchto *osob* do těchto *svazků* vstupujících nebo z nich vystupujících. V širším smyslu sem zahrnujeme i studium podobných *svazků*, které nejsou založeny na zákonných normách (viz 503) a které mohou mít v některých společnostech značný význam. **Sňatek**⁴ n. **svatba**⁴ je zpravidla provázána zvláštní ceremonií n. formalitou, která je předepsána zákonem nebo vychází z přijatých zvyklostí. **Manžely**⁵ se nazývají **manžel**⁶ a **manželka**⁷, kteří společně tvoří **manželský pár**⁸.

2 Ve fr. může být syn. *manželství* **postel**, ale pouze ve významu *děti* z prvního *manželství*, resp. druhého *manželství* atd. V tomto smyslu se jedná o **zákonný svazek**.

4 Ter. *sňatek* se označuje právní akt vzniku manželství, ter. *svatba* obvykle příslušný ceremoniál.

5 *Manželé* před uzavřením manželství se označují jako **snoubenci**.

6 *Muž* bezprostředně před uzavřením *manželství* se nazývá **ženichem**.

7 *Manželka* se někdy nazývá pouze *žena*, před uzavřením manželství jako **nevěsta**.

502 **Manželské zákonodárství**¹ nebo **manželské obyčejové právo**² se významně liší v různých společnostech. Pokud může mít *osoba* pouze jednoho *manžela*, označuje se taková společnost jako **monogamní**³; pokud může být současně sezdán s více *osobami*, jako **polygamní**⁴. V rámci *polygamní* společnosti je možno rozlišit společnosti **polyandrické**⁵, kde *žena* může mít více *manželů*, a **polygynní**⁶, kde *manžel* n. *muž* může mít více *manželek* n. *žen*.

5 Syn. je **mnohomužský**.

6 Ter. *polygynní* n. **mnohoženský** je často nahrazován termínem *polygamní*.

503 V některých zemích mohou být zákonné *svazky* uzavřeny jen **občanským sňatkem**¹, uzavřeným předepsaným způsobem před občanským orgánem. Jiná zákonodárství přiznávají právní platnost také **církevním sňatkům**², uzavřeným v souhlase s církevním právem. Společenské a právní postavení může být v některých *zemích* přiznáno v souhlase s místními tradicemi i **faktickým manželstvím**³, založeným na místních nebo kmenových zvycích. Někdy se tyto *svazky* označují jako **konsensuální manželství**⁴ nebo **svobodné svazky**⁵, ev. též **dočasné svazky**⁶, které tím, že nejsou právně zakotveny, nemají zpravidla tak sta-

bilní povahu a představují různé formy nesezdaného **soužití**⁷. Dvě *osoby* rozdílného *pohlaví* žijící trvale společně se označují jako **pár**⁸; oba jednotlivci se považují za *partnery*.

2 V pojetí katolické církve je *sňatek* svátost a *církevní sňatek* proto mohou uzavřít pouze *osoby svobodné* nebo *ovdovělé*.

3 Tento typ *manželství* se někdy označuje jako **konkubinát**; uváděný právní ter. se používá stále méně. V přesném smyslu *žena* žijící ve *faktickém manželství* bez legálního statusu je právně **konkubína**, zejména v *polygamiích* společnostech. Dnes se pro *osoby* žijící v těchto typech *manželství* používá spíše ter. **druh, družka**, event. **přítel, přítelkyně** (fr.), **společník, partner** (angl.) apod.

8 Ve smyslu *manželský pár* (501-8).

504 V mnoha zemích je stanoven zákonem **minimální sňatkový věk**¹. V jednotlivých zemích se liší a může být rozdílný pro každé *pohlaví*. *Sňatky* mezi *příbuznými* se nazývají **pokrevní sňatky**² a jsou zpravidla zákonem ev. zvykovým právem zakázány. *Osoba*, které je zakázáno uzavřít s jinou *osobou* z těchto důvodů *sňatek*, se s ní nachází v určitém právně stanoveném **stupni pokrevnosti**³.

1 *Minimální sňatkový věk* vymezuje vlastně **věk sňatkuschopnosti** (fr.).

2 Syn. je **příbuzenský sňatek**.

3 Syn. je *stupeň příbuzenství* (114-4).

505 V některých zemích je povinností určitou dobu před uzavřením *sňatku* (501-4) **zveřejnění ohlášek**¹. Tím se dává veřejnosti na vědomí úmysl uzavřít *sňatek* a zároveň zainteresovaným *osobám* možnost, aby proti němu event. vznesly námitky. V mnoha zemích musí být před formálním uzavřením *sňatku* získáno **povolení ke sňatku**². **Oddací list**³ je oficiální listina, která se po uzavření *sňatku* vydává **novomanželům**⁴. **Konzumace manželství**⁵ znamená, že mezi *manžely* byl po *sňatku* uskutečněn pohlavní styk.

1 Před uzavřením *sňatku* jsou někdy budoucí manželé zasnoubeni; samotný tento akt se označuje jako **zasnoubení**, což je více méně formální slib uzavřít *sňatek*.

506 Jestliže manželé patří do stejné skupiny (kmenové, rodové, sociální apod.), hovoříme o **endogamii**¹. V širším smyslu lze hovořit o *endogamii* i v geografickém smyslu, jestliže *snoubenci* pocházejí z územně omezené skupiny n. **izolátu**²; většinou jde o početně malé *populace*. V opačném případě se jedná o **exogamii**³, jestliže *snoubenci* pocházejí z různých skupin; pak se jedná o **smíšená manželství**⁴, kde *snoubenci* pocházejí z různých etnických, národnostních, náboženských event. jiných skupin. Jestliže *manželé* mají shodné sociální, fyzické, event. psychické znaky, hovoříme o **homogamii**⁵, v opačném případě o **heterogamii**⁶.

510 Ukončení **manželského života**¹, který může trvat různě dlouho, znamená **konec svazku**² n. **zánik manželství**³, tzn. přerušení vzájemných právních vztahů, které z *manželského svazku* vyplývaly. Především dává možnost bývalým *manželům* uzavřít nový zákonný svazek (501-3). *Zánik manželství* může být důsledek *úmrtí* jednoho z *manželů* (501-5); *manžel*, který přežil, se pak nazývá podle *pohlaví* **vdovcem**⁴ nebo **vdovou**⁵. **Ovdovělé osoby**⁶ žijí poté ve stavu **vdovství**⁷.

3 *Zánikem manželství* se z něho stává *rozpadlé manželství* (fr.), k němuž může dojít *ovdověním* nebo *rozvodem* (511-1).

5 Některé společnosti nepřipouštějí nový *sňatek vdov*. Ve Francii je nový *sňatek* povolen *vdovám* teprve po určité **vdovské lhůtě** (fr.), která činí 300 dní po *úmrtí manžela*; cílem je vyloučit nejasnosti při určování *otcovství* (114-6) **pohrobka** (fr.), tj. *dítěte* narozeného až po *úmrtí manžela*.

6 *Ovdovělé osoby* n. **ovdovělí**, tj. *ovdovělí muži* a *ovdovělé ženy*.

7 Syn. je *ovdovění*.

511 V *zemích*, kde existuje **rozvod**¹, představuje zákonný nebo zvykový prostředek *zániku manželství* (510-3). *Rozvod* se uskutečňuje zpravidla na základě soudního **rozhodnutí o rozvodu**². V některých zemích může být důsledkem **zaplacení**³ jednoho z *manželů* (501-5) druhým. *Osoby*, jejichž *manželství* bylo ukončeno *rozvodem*, se označují jako **rozvedené osoby**⁴; jsou to **rozvedení**⁵ muži resp. **rozvedené**⁶ ženy.

512 Zákonodárství některých *zemí* nepřipouští *rozvod* (511-1); v těchto *zemích* existuje **nerozlučitelnost manželství**¹ a k *zániku manželství* může dojít pouze *úmrtím* jednoho z *manželů*. V kterémkoli právním systému však může dojít k **separaci**² *manželů*, jestliže mezi nimi neexistuje dostatečná vůle k soužití. Může mít formu **faktického odloučení**³ na základě souhlasu obou *manželů* nebo může být výsledkem **opuštění**⁴ jednoho *manžela* druhým. Kromě toho existuje **právní odloučení**⁵, které umožňuje uvolnění některých vztahů mezi *manželky*, např. povinnost společného *bydlení* a *obcování*, ale nedává takto odloučeným *manželům* možnost uzavření nového *manželského svazku* (501-2). *Manželé*, kteří žijí odloučeně, se nazývají **odloučené osoby**⁶. *Manželství*, ve kterých *manželé* žijí odloučeně, ale která nebyla dosud právně rozvedena, lze označit za **rozpadlá manželství**⁷.

2 Do konce roku 1949 existovaly v č. právním řádě *rozvod*, který měl formu *separace* n. *právního odloučení*, a **rozluka**, která znamenala *zánik manželství*. Od roku 1950 existuje pouze jedna forma *ukončení manželství* za života obou *manželů* a označuje se jako *rozvod*.

5 *Právní odloučení* se označuje také termínem **odloučení od stolu a lože**.

513 Prohlášení neplatnosti manželství¹ je soudní výrok, kterým se prohlašuje se zpětnou platností, že k uzavření **platného manželství²** nedošlo. Ter. *zánik manželství* (510-2) označuje všechny formy ukončení *manželství úmrtím* (401-3) jednoho z *manželů*, *rozvodem* (511-1), *právním odloučením* (512-5), *prohlášením neplatnosti manželství* nebo *faktickým odloučením* (512-3); v takovém případě je možno hovořit též o **rozpadu svazku³** ve stejném významu jako o *konci svazku* (510-2), i když je v tomto případě vhodnější tento ter. použít pro ukončení *manželství rozvodem* nebo **odloučením⁴**.

514 Z právního pohledu každá *osoba*, která vyhovuje právním podmínkám nebo zvyklostem pro uzavření *sňatku*, je **sňatkuschopná¹** a soubor těchto *osob* tvoří **sňatkuschopné obyvatelstvo²**. **Sňatkuneschopné obyvatelstvo³** tvoří *osoby*, které podle práva nebo zvyků *sňatek* uzavřít nemohou. **Sňatkový trh⁴** tvoří *osoby*, mezi kterými dochází k **výběru partnerů⁶**; nejedná se o všechny *sňatkuschopné osoby*, ale jsou to pouze **kandidáti sňatku⁷**, tj. ty *osoby*, které nejsou, třeba dočasně, ze zdravotních nebo jiných důvodů vyloučeny ze *sňatkového trhu*. Protože *ovdovělé* nebo *rozvedené osoby* mohou uzavřít **další sňatek⁹**, lze rozlišovat **první sňatek⁸** n. *sňatek svobodných* (515-2) a *sňatek* vyššího pořadí. Jelikož pořadí *sňatku* se může pro oba *manžely* lišit, ter. *první sňatek* je nepřesný pokud není specifikováno, že se jedná o *ženicha* (501-6*) nebo *nevěstu* (501-7*) nebo o oba *partnery* (oboustranně *první sňatek*); pokud to není uvedeno, považujeme *první sňatky* za *sňatky svobodných* (515-3, 515-4).

515 Rozdělujeme-li *obyvatelstvo* podle **manželského stavu¹**, potom pod pojmem **svobodní²** chápeme takové *osoby*, které nikdy nežily v *manželství* event. jejichž *manželství* bylo *prohlášeno za neplatné* (513-1). Mezi *svobodnými* rozlišujeme podle pohlaví **svobodné muže³** a **svobodné ženy⁴**. Skupinu **ženatých a vdaných osob⁵** tvoří všichni, kteří žijí v *manželství*, tj. nepatří mezi ně *osoby*, jejichž *manželství* se *rozpadlo* (510-3*) *ovdověním* (510-7*) nebo *rozvodem* (511-1), ale patří mezi ně *osoby*, které jsou *fakticky* nebo *zákonně odloučené* (512-6). *Osoby* žijící v *manželství* jsou jednak **ženatí muži⁶**, jednak **vdané ženy⁷**. Všechny *osoby*, které se alespoň jednou oženily nebo vdaly bez ohledu na to, zda jejich *manželství* bylo ukončeno nebo ne, je možno označit jako **nesvobodné⁸**.

1 Syn. je *rodinný stav* (211-2) n. osobní stav.

2 *Svobodní* mohou žít v dočasném nebo trvalém **celibátě**, zejména v církevním smyslu.

3, 4 V *historické demografii* se v tomto smyslu můžeme setkat též s ter. **hoch**, resp. *dívka* (fr.).

8 Nesvobodná osoba je v tomto smyslu osoba alespoň jednou vstoupivší do manželství (angl.).

9 Syn. dalšího sňatku je **opakovaný sňatek**.

520 Míra sňatečnosti¹ vyjadřuje *relativní četnost sňatků v populaci* nebo v její části. Tento ter. se někdy méně přesně používá jako syn. **hrubé míry sňatečnosti**², která se vypočte jako podíl ročního počtu uzavřených sňatků (501-4) a středního stavu obyvatelstva (401-5). Odděleně je možno studovat **mužskou sňatečnost**³ a **ženskou sňatečnost**⁴, mezi kterými může být někdy značný rozdíl. **Míry sňatečnosti podle pohlaví**⁵ jsou většinou vypočteny jako poměr počtu sňatků k počtu sňatku schopného obyvatelstva (514-2) každého pohlaví. Kromě toho je možno počítat **míry sňatečnosti svobodných**⁶ jako poměr prvních sňatků (514-8) k počtu svobodných mužů a žen (515-2), **míry sňatečnosti ovdovělých nebo rozvedených**⁷ jako poměr počtu dalších sňatků ovdovělých nebo rozvedených k danému počtu vdovců (510-4), resp. vdov (510-5) nebo rozvedených (511-4). Tyto míry mohou být vypočteny pro každý věk nebo věkovou skupinu manžela (501-6) nebo manželky (501-7); jsou-li sňatky tříděny podle sňatkového věku⁸ každého z manželů (501-5), nazývají se **míry sňatečnosti podle věku**⁹. Rozložení podle věku (325-6) a pohlaví novomanželů (505-4) umožňuje vypočítat **průměrný věk při sňatku**¹⁰ v daném roce nebo sledovaném období. Pro studium rozdílu věku novomanželů¹¹ je nutné mít k dispozici **kombinované třídění věků**¹² novomanželů.

2 Ve Francii se dříve při výpočtu v čitateli uváděl celkový počet novomanželů.

4 Např. v době po válce, jestliže v ní zahynuly velké počty mužů.

9 Kromě toho je možné počítat **redukované míry sňatečnosti podle věku** (fr.); při jejich výpočtu se počty uzavřených sňatků vztahují k celkovému počtu osob v daném věku bez ohledu na jejich rodinný stav. Součet těchto redukovaných měr dává **úhrnnou sňatečnost** n. **úhrnnou redukovaných měr sňatečnosti** n. **úhrnnou sňatečnost svobodných** n. **úhrnnou prvosňatečnost** (522-9). V některých jazycích se používá v tomto smyslu méně přesně pouze ter. **četnosti sňatků**, resp. **četnosti prvních sňatků** (angl.) a obdobně pak v generačním pohledu místo **konečné sňatečnosti** ter. **kumulovaná četnost sňatků**.

10 Pro hlubší analýzu je vhodné odlišit *ukazatele okamžikové a kohortní*, tj. **průměrný věk při sňatku v daném roce** a **průměrný věk při sňatku dané kohorty**.

521 Intenzitu (138-1) **sňatečnosti** (501-1) **svobodných** (515-2) v jedné generaci (116-1) **mužů** nebo **žen** je možno měřit **podílem trvale svobodných**¹; tento ukazatel je většinou nahrazen **podílem zůstávajících svobodných**², tj. těch, kteří nikdy neuzavřeli sňatek do určitého věku, od kterého se první sňatky vyskytují již jen velmi řídko, nejčastěji do 50 let. *Četnost svobodných* se pro každý věk

počítá pomocí **pravděpodobnosti uzavření sňatku³ svobodných**. Tyto *pravděpodobnosti* jsou definovány jako poměr počtu *svobodných*, kteří uzavřeli *sňatek* mezi *přesnými věky* ζ a $\zeta+1$ k exponovanému počtu *svobodných* ve věku ζ za předpokladu neexistence *úmrtnosti* (401-1). V uzavřené populaci **podíl svobodných⁴** v určitém věku, který poskytuje *sčítání lidu* (202-1), dává přibližnou hodnotu *četnosti svobodných* daného věku v odpovídající *kohortě*. *Časování* (138-2) *prvních sňatků* je dáno rozložením věku při *prvním sňatku*, ze kterého je možno vypočítat **průměrný věk při prvním sňatku⁵**, **mediánový věk při prvním sňatku⁶** a **modální věk při prvním sňatku⁷**.

3 Syn. je **pravděpodobnost sňatku**.

522 Analogicky jako *tabulky úmrtnosti* lze konstruovat také **tabulky sňatečnosti¹** a odpovídající funkce *sňatečnosti*, tj. *pravděpodobnosti sňatku* (521-3), *četnosti svobodných* (521-2), **tabulkové počty prvních sňatků²**; souhrn *četností svobodných* dává **tabulkový počet svobodných³**. Kombinací *tabulek sňatečnosti* a *úmrtnosti svobodných osob* dostaneme **dvojvýhodné tabulky sňatečnosti⁴ svobodných**, které charakterizují také *intenzity přežití osob jako svobodných*, resp. *nesvobodných*. V těchto *tabulkách* nalezneme funkce jako **počet dožívajících se jako svobodných⁵**, **počet dožívajících se jako nesvobodných⁶**, **pravděpodobnost dožití jako svobodný⁷** a **naděje dožití ve stavu svobodných⁸**. Ter. **úhrnná prvossňatečnost⁹** vyjadřuje podíl svobodných ve věku 50 let z tabulkového počtu svobodných 15 letých (tj. z kořene *tabulek sňatečnosti svobodných*).

523 Se studiem *sňatečnosti* je spojována také analýza procesu *rozvodovosti* jako jedna z forem *zániku manželství*. Intenzitu rozvodovosti měříme **mírou rozvodovosti¹**; může být počítána různými způsoby. Nejjednodušším *ukazatelem* procesu rozvodovosti je **hrubá míra rozvodovosti²**, která je konstruována jako poměr počtu *rozvodů* (511-1) v daném roce ke *střednímu stavu obyvatelstva*. Jiným *ukazatelem* je **míra rozvodovosti manželství³**, kdy se počet *rozvodů* dává do vztahu k počtu *manželských párů* (501-8), resp. *vdaných žen*. Pokud to data umožňují, lze konstruovat také **míry rozvodovosti podle věku⁴** a **míry rozvodovosti podle doby trvání manželství⁵**. K charakteristice *rozvodovosti* lze použít také jako méně vhodný **index rozvodovosti⁶**, což je počet *rozvodů* připadajících na počet (zpravidla 100) uzavřených *sňatků* v daném roce; ve jmenovateli tohoto *indexu* může být uveden též průměrný počet uzavřených *sňatků* za určité předcházející víceleté období.

6 Při analýze **rozvodovosti** je možno počet *rozvodů* vztáhnout postupně k výchozí *sňatkové kohortě* a vypočítat **redukované míry rozvodovosti** (fr.) podle dané *doby trvání manželství* a jejich součet n. **úhrnnou rozvodovost**; tento *ukazatel* lze označit též

jako **kumulativní podíl rozvodů** (angl); udává počet *rozvodů* ve sledovaném kalendářním roce připadajících na 100 výchozích *sňatků*.

524 Pokud to data dovolí, je možno počítat též **pravděpodobnost rozpadu manželství**¹ podle **doby trvání manželství**², a to např. z důvodu *úmrtí* jednoho z *manželů* (501-5) a sestrojít tabulky *rozpadu manželství*. Také je možno definovat ukazatele vhodné k analýze dalších *sňatků* po předcházejícím *rozvodu* (511-1) nebo *ovdovění* (510-7), např. **relativní četnost dalších sňatků**³, tj. podíl *ovdovělých* nebo *rozvedených osob*, které uzavřou *další sňatek* podle *věku* při *ovdovění* nebo *rozvodu* a podle doby, která od *ovdovění* nebo *rozvodu* uplynula. Umožňuje to vypočítat **průměrnou dobu vdovství**⁴ vyjádřenou jako dobu mezi *ovdověním* a *dalším sňatkem* pro ty, kteří uzavřeli *další manželství*, a **průměrnou dobu mezi rozvodem a dalším sňatkem**⁵ pro *rozvedené*, kteří se opět oženili nebo vdaly.

5 Obdobně lze vypočítávat např. **průměrnou dobu trvání manželství** ve vztahu k intenzitě *úmrtnosti* starších *ženatých mužů* a *vdaných žen*.

Kapitola šestá

Porodnost

601 Demografické studium **porodnosti**¹ se zabývá *událostmi*, které jsou spojeny s procesem **rození dětí**² n. s **reprodukcí**². Pro tento proces se používá jako syn. ter. *plodnost*¹, zejména pokud je tento proces omezen na studium ženské části *populace*. Výsledkem realizované *plodnosti* je četnost **narozených dětí**³, zpravidla pouze *živě narozených v populaci* nebo v *subpopulaci*. Narozením se rozumí opuštění matčina těla *dítětem*. Podle projevu, resp. neexistence známek života a na základě dalších podrobných kritérií se rozlišují **živě narozené děti**⁵ a *mrtvě narozené děti* (411-5). Pokud bereme v úvahu pouze *živě narozené děti*, používá se někdy termín **čistá plodnost**⁶, bereme-li v úvahu všechny narozené děti včetně mrtvě narozených, mluvíme o **hrubé plodnosti**⁷. **Diferenční plodnost**⁸ je *plodnost* různě vymezených *skupin obyvatelstva*, např. *sociálních skupin, subpopulací* apod.

1 Význam a používání termínu *plodnost* v *demografii* (viz též 623).

2 *Reprodukce* - kromě procesu rození *dětí* se někdy tento termín používá v cizích *jazycích* (angl.) i pro označení rozdílu mezi počtem *narozených* a *zemřelých*.

3 Pokud je termín *narozené děti* použit bez bližší specifikace, obvykle se rozumí *živě narozené děti*.

5 V české statistice se za *živě narozené dítě* považuje takové, které má *porodní hmotnost* vyšší než 500 gramů (v případě nižší *porodní hmotnosti*, pokud dítě přežije 24 hodin po *porodu*) a projevuje alespoň jednu ze známek života, za které se považují dech nebo akce srdeční, pulzace pupečníku a aktivní pohyb svalstva. V případě, že *plod* neprojevuje ani jednu ze známek života a má *porodní hmotnost* 1000 gramů a vyšší, jedná se o *mrtvě narozené dítě*.

602 **Početí**¹ n. **koncepce**¹, tj. **oplození**² **ženské zárodečné buňky**³ **spermií**⁴ se považuje za počátek **těhotenství**⁵ n. **gravidity**⁵. V průběhu *těhotenství* je **produkt koncepce**⁶ označován v časné fázi vývoje jako **zárodek**⁷ n. **embryo**⁷, v pozdější fázi vývoje jako **plod**⁷ n. **foetus**⁷. Okamžik, kdy se *zárodek* stává *plodem*, není přesně definován, obvyklá hranice je konec 12. týdne *těhotenství* nebo 3. měsíce nitroděložního života, někdy se ter. *plod* používá už po osmém týdnu vývojového stadia. V prvních dnech po *oplození* probíhá **nidace**⁸, tj. vrůstání *vajíčka* do sliznice **dělohy**⁹.

2 **Umělé oplodnění** je *oplodnění*, které je výsledkem **umělé inseminace**, nikoliv *pohlavního styku* (627-2). Provádí se v případě *sterility páru*, způsobené *sterilitou* jednoho či obou *partnerů*, resp. jejich biologickou disharmonií.

3 Oplodněná *zárodečná buňka* n. oplodněné **vajíčko** nazývá *zygota* (911-7).

4 Syn. je **spermatozoon** n. **chámové tělíčko**.

7 **Embryologie** je nauka o vývoji živých organismů v zárodečném období.

9 Lat. uterus.

603 V počátečním stadiu *těhotenství* je plod **životaneschopný**², teprve později je označován jako **životaschopný**¹. K této změně dochází ve stadiu vývoje, kdy *plod* je schopen života mimo tělo *matky*, tj. obvykle po 28. týdnu **trvání těhotenství**³. Pokud *těhotenství* trvá déle než 28 týdnů (28-38), vypuzení *plodu* (živého nebo mrtvého) z těla *matky* se označuje jako **porod**⁴, před dosažením 28. týdne *těhotenství* jako **potrat**⁵ (viz 604). **Šestinedělí**⁶ je období 6 týdnů po ukončení *těhotenství* *porodem dítěte*. V tomto období *děloha* postupně získává svoji původní velikost a pravděpodobnost případného *početí* je velmi nízká.

2 Za minimální dobu, určující *životaschopnost plodu*, se obvykle považuje 20 až 28 týdnů trvání *těhotenství*, a tato doba se liší podle *zemí*. Světová zdravotnická organizace (WHO) doporučuje jako standardní dobu 28 týdnů. **Obvyklá délka těhotenství** je definována časovým rozdílem mezi datem **poslední menstruace** a datem *porodu*, a toto mechanické hodnocení vychází z tzv. *menstruačního cyklu*. **Skutečná délka těhotenství** vychází z *věku* při *koncepci* a je počítána od doby předpokládaného *početí*. Rozdíl mezi uvedenými způsoby určení *délky těhotenství* je v průměru dva týdny.

604 *Potratem* se rozumí ukončení *těhotenství* v době od *koncepce* do takového vývojového stadia *plodu*, než je *plod* podle platných definic považován za *dítě* (obvykle před dosažením 28. týdne *těhotenství*). *Potraty* se dělí na **samovolné potraty**¹ n. **spontánní potraty**¹, **umělá ukončení těhotenství**² n. **indukované potraty**² a **ostatní potraty**³. *Samovolné potraty* představují biologicky podmíněný proces *nitroděložní úmrtnosti* (411-1*), četnost *indukovaných potratů* je dána především legální možností ukončit *těhotenství* na žádost *ženy*, ostatní *potraty* zahrnují *ukončení těhotenství* v případě bezprostředního ohrožení života *ženy*, tj. z lékařských důvodů, a to především pro mimoděložní *těhotenství*. Ve vztahu k platné potratové legislativě se rozlišují **potraty legální**⁴, které se provádějí v souladu s platnou potratovou legislativou a **potraty nelegální**⁵ n. **nezákonné**⁵. Podle použité techniky se rozlišují *potraty* prováděné **kyretáží**⁶, **mininterrupce**⁷ a *potraty* prováděné pomocí dalších speciálních lékařských technik.

7 Jde fakticky o **odsátí plodu**. Pokud je *miniinterrupce* provedena velmi brzy po předpokládané *koncepci*, je v některých *zemích* označována jako **regulace menstruace**.

605 Pokud *těhotenství* trvá alespoň 37 týdnů, tj. *obvyklou dobu trvání těhotenství* (603-3), mluvíme o **včasném porodu**¹ a jeho výsledkem je **doonošené dítě**³. *Těhotenství* ukončené před normální *délkou trvání těhotenství* se označuje jako **předčasný porod**² n. **předčasné narození**² a jeho výsledkem je **nedonošené dítě**⁴. V řadě *zemí* se používá klasifikace *živě narozených dětí* podle **porodní hmotnosti**⁶, tj. nepřihlíží se k *délce trvání těhotenství*. Podle této klasifikace je *živě narozené dítě* s *porodní hmotností* 2500 gramů a nižší označováno jako **nezralé**⁸. Toto hledisko je však pouze formální a nesouvisí s funkční zralostí *novorozence* (323-4). **Nezralost**⁷ je někdy spojována s **debilitou**⁹ nebo s dlouhodobým nebo trvalým poškozením zdravotního stavu dítěte.

606 Podle počtu *narozených dětí* se rozlišují **porody jednočetné**¹ a **porody vícečetné**². Převážnou část *porodů* tvoří *porody jednočetné*, kdy se narodí pouze jedno *dítě*. Při *vícečetném porodu* se rodí dvě nebo i více *dětí*. Dvě *děti* narozené při jednom *porodu* se nazývají **dvojčata**³. Rozlišujeme **dvojčata jednovaječná**⁴ a **dvojčata dvouvaječná**⁵. *Jednovaječná dvojčata*, resp. *vícerčata* vznikají časným rozdělením jednoho *vajíčka* po *oplození* a jsou vždy stejného *pohlaví*. *Dvouvaječná dvojčata*, resp. *vícerčata* vznikají současným *oplozením* dvou nebo více *vajíček* a mohou být stejného i různého *pohlaví*.

2 Při jednom *porodu* se tedy může narodit více *dětí*; *porod* a *narození dítěte* nelze považovat kvantitativně za syn.

3 Pokud jsou výsledkem *vícečetného porodu* 3 *děti*, nazývají se **trojčata**, 4 *děti* **čtyřčata**, 5 *dětí* **paterčata** atd.; je možno je také označit jako **vícerčata**. V některých *zemích* jsou *děti* z *vícečetných porodů* posuzovány podle počtu *dětí*, které zůstaly naživu.

610 *Narozené děti* jsou klasifikovány podle **legitimity**¹ a obecně je toto členění závislé na *rodinném stavu matky* v době *porodu*, ev. *početí*. Přísně vzato se za **legitimní dítě**² n. **manželské dítě**² považuje takové, jehož *rodiče* byli *manželé* již v době jeho *početí*. V praxi se však bere v úvahu *rodinný stav matky* při narození *dítěte*, v případě *rozpadu manželství* (510-3) *rodinný stav matky* v předpokládané době *otěhotnění*. *Porody* se podle *rodinného stavu matky* rozlišují na **legitimní narození**³ a **nelegitimní narození**⁴. Obecně se za *legitimní* považují i *děti* z **předmanželských koncepcí**⁵ (tj. *děti* narozené do 8 měsíců po *sňatku*). **Nelegitimní dítě**⁶ n. **dítě narozené mimo manželství**⁶ může být **legitimováno**⁸ následným uzavřením *manželství* jeho *rodičů*. Proces **legitimace**⁹ je odlišný podle *zemí* a může *nelegitimním dětem* přiznat některá nebo všechna práva *dětí legitimních*, tj. *dětí narozených v manželství*. Podle některých právních systémů může *otec* **uznat otcovství**⁷ svého *dítěte*, aniž dojde k uzavření *sňatku rodičů*.

6 V *historické demografii* je někdy používán hanlivý ter. **bastard** n. **levoboček**. V některých *zemích* je za *nelegitimní* podle zákona považováno i *dítě* narozené z *mimo-*

manželského vztahu vdané ženy či ženatého muže, ale ne vždy jsou tyto děti jako *nelegitimní* registrovány.

611 Narozené děti jsou klasifikovány podle **pořadí dítěte**¹, tj. *děti* prvního pořadí, druhého pořadí atd. Pořadí narozených je obvykle určováno podle počtu všech **předchozích dětí narozených matce**³, nebo pouze podle **počtu dětí z nynějšího manželství**². *Pořadí dítěte* se obvykle určuje pouze podle počtu *živě narozených dětí*, někdy se však berou v úvahu i *mrtvě narozené děti*. Na stejném principu je založena klasifikace *žen* podle **pořadí porodů**⁴, kdy se berou v úvahu všechna *těhotenství*, která trvala alespoň 28 týdnů (603-4); *vícečetný porod* se v tomto případě uvažuje jako jeden. Podobně se provádí klasifikace podle **pořadí těhotenství**⁵, kdy se uvažují všechna známá *otěhotnění*. *Žena*, která nebyla nikdy těhotná, se v lékařské terminologii nazývá **nulligravida**⁶, *žena* poprvé těhotná **primigravida**⁷, *žena* vícekrát těhotná **multigravida**⁸. *Ženy* jsou také klasifikovány podle **pořadí narozených dětí**⁹, tj. nejen na základě počtu *živě narozených dětí*. *Žena*, která nikdy nerodila, se nazývá **nullipara**¹⁰, *žena* rodící poprvé **prvorodička**¹¹ n. **primapara**¹¹, *žena* rodící již poněkolikáté **víceřodička**¹² n. **multipara**¹².

1 *Dvojčata, trojčata* apod. se klasifikují jako *děti* rozdílného pořadí n. **parity**. Narození vyššího pořadí jsou narození po posledním specifikovaném pořadí, tj. např. narození třetího po porodu dvojčat.

612 Při sledování **časování porodů**¹, tj. rozložení *porodů* v průběhu času, se sledují **meziporodní intervaly**². **Prvoporodní interval**³ je doba, která uplyne od *sňatku* k *narození* prvního *dítěte*, **meziporodní interval**⁴ je doba mezi předchozím *porodem* a *narozením dítěte* n-tého pořadí. Doba mezi *porodem* a nějakým přesným časovým určením, např. datem *sčítání* (201-1) nebo *šetření* (203-4), se nazývá **otevřený porodní interval**⁵; intervaly, které začínají před a končí po tomto přesně vymezeném datu, se označují jako **roztážené intervaly**⁶. Sleduje se také **doba od sňatku k narození dítěte n-tého pořadí**⁷; tyto intervaly slouží k charakteristice *časování narození dětí*. Analogicky lze sledovat i intervaly mezi jednotlivými *těhotenstvími*.

613 Délka *těhotenství* je obvykle určena časovým rozdílem mezi datem prvního dne poslední *menstruace* a datem vypuzení, resp. vynětí *plodu* z těla *matky*. Při sledování **intervalů mezi jednotlivými těhotenstvími**² lze při určování délky *těhotenství* považovat za počátek *těhotenství* **dobu předpokládaného početí**¹. Rozdíl mezi uvedenými přístupy k definování délky *těhotenství* činí v průměru dva týdny. Interval mezi datem *sňatku* a prvním *těhotenstvím* se nazývá **prvotěhotenský interval**³. Období mezi koncem *těhotenství* a počátkem dalšího je **me-**

zitěhotenský interval⁴. Pokud nebereme v úvahu dobu, po kterou žena neměla sexuální styk, získáme **čistý mezitěhotenský interval**⁵. Období mezi koncem posledního *těhotenství* a datem šetření se nazývá **otevřený těhotenský interval**⁶.

3 V angl. je syn. **těhotenské zpoždění**.

620 Reprodukční období¹ n. u *žen rodivý věk*¹ je období, během kterého je *žena* schopna otěhotnět a rodit *děti*. Za jeho počátek se považuje **puberta**² a je spojen s objevením první **menstruace**³ n. **menses**³. První *menstruace* se nazývá **menarche**⁵, poslední *menstruaci* končí *rodivý věk žen* a začíná **menopauza**⁶. Pro účely statistiky je reprodukční období žen obvykle vymezeno věkem 15-49 let, někdy též 15-44 let. V některých zemích je jeho počátek spojen s uzákoněným *minimálním věkem při vstupu do manželství* (504-1). Dočasné nebo úplné přerušení *menstruace* před *klimakteriem* (normální nebo patologické) se nazývá **amennorhoea**⁷. K přerušení *menstruace* dochází také po otěhotnění a označuje se jako **těhotenská amennorhoea**⁸ a po porodu jako **poporodní amennorhoea**⁹.

3 Syn. je **perioda** n. **měsíčky**.

6 Syn. je **klimakterium**, v hovorovém *jazyce* se používá ter. **přechod**.

621 Schopnost *ženy* a *muže*, resp. *páru* rodit *děti*, se nazývá **plodivost**¹ n. **fekundita**¹. Jejím opakem je fyziologická neschopnost plození, tj. **neplodnost**² n. **sterilita**²; **neschopnost ženy otěhotnět**³ je obvykle hlavní, ale ne jedinou možnou příčinou *neplodnosti*. *Neplodnost páru* může být způsobena *sterilitou* jednoho či obou *partnerů*, ev. jejich biologickou disharmonií, kdy nelze v případě *ženy* ani *muže* hovořit o faktické *sterilitě*. Rozlišujeme **dočasnou neplodnost**⁵ a **trvalou neplodnost**⁷. U *žen* rozeznáváme **primární sterilitu**⁸, kdy *žena* není schopna počít, donosit a porodit *dítě*, a **sekundární**⁹ n. **následnou sterilitu**⁹, která se v průběhu života *ženy* objeví po narození jednoho nebo více *děti*.

1 Termín *fekundita* je někdy chápán spíše jako schopnost otěhotnět než porodit *živé dítě*.

V případě, že schopnost porodit *živé dítě* je z různých důvodů omezena nebo že *pravděpodobnost početí* je velmi nízká, mluvíme o *sub-fekunditě*.

2 Syn. je **infekundita**.

622 Termín *dočasná neplodnost* (621-5) se používá i v případech, kdy neschopnost *ženy* otěhotnět je způsobena přirozenými fyziologickými příčinami, tj. není patologická. *Ženy* mají **neplodná období**¹ v každém **menstruačním cyklu**², neboť k oplodnění může dojít pouze v několika dnech v období **ovulace**³. V matematických modelech *reprodukce* se používá ter. **neovlivnitelné období**⁵ pro dobu *sterility* od *početí* (602-1) k návratu *ovulace* po *porodu*; zahrnuje *těhotenství*

(602-5) a jeho délka je ovlivněna také dobou **kojení**⁴. Příčinou *dočasné neplodnosti* mohou být i nepravidelnosti v *menstruačním cyklu* neboli **anovulační cykly**⁶; jsou to měsíční cykly bez *ovulace*; *amennorrhoea* (620-7) je dočasné zmizení *menstruace*. **Sub-fekundita**⁷ velmi mladých žen se obvykle nazývá **adolescentní sterilita**⁸; vhodnější by bylo používat termín **adolescentní sub-fekundita**.⁸

5 Období mezi *porodem* a návratem *ovulace* se někdy označuje jako **postpartum sterilita**.

623 Fertilita¹ n. **plodnost**¹ je skutečný efekt *plodivosti* (621-1), tj. počet *narozených dětí* danému *páru*. Termín **infertilita**² se používá v případě, že ve sledovaném období nedojde k narození *dítěte*. Rozlišování termínů *fertilita* a *fekundita* je obvyklé v *demografii*; někdy se však používá obou ter. jako syn.

1 Pojmové rozlišení ter. *fertilita* a *fekundita* lze nalézt i v dalších jazycích. Č. ter. odpovídá angl. způsobu rozlišování (*fertilita* = *fertility*, *fekundita* = *fecundity*). V mnoha jazycích je však význam ter. *fertilita* a *fekundita* opačný. Fr. *fécondité* a šp. *fecundidad* odpovídá angl. výrazu *fertility*, naopak fr. *fertilité* a šp. *fertilidad* znamená v angl. *fecundity*. Něm. a rus. *jazyky* odpovídající ter. odlišení nemají.

2 Syn. je **bezdětnost**, kterou se rozumí buď fyziologická *neplodnost* nebo záměrné rozhodnutí *páru* nemít *děti*.

624 Fertilita (623-1) *páru* závisí na jeho **reprodukčním chování**¹. Podle způsobu *reprodukčního chování* se *páry* rozlišují na **plánující páry**², které regulují počet *narozených dětí* a *intervaly mezi jejich narozením* (612-1), a **neplánující páry**³, které svoji *plodnost* neplánují. Ter. *plánované rodičovství* má širší význam než **omezování počtu dětí v rodině**⁴, tj. snahu nepřekročit **chtěný počet dětí**⁵. **Kontrola porodnosti**⁶ n. **regulace porodnosti**⁶ není omezena pouze na *plodnost manželských párů*.

5 **Nechtěné děti** n. **neočekávané děti** jsou ty, které se *páru* narodí nad rámec *chtěného počtu dětí* (624-5). Odlišují se od **neplánovaných dětí**, které se narodí v neočekávanou dobu, někdy i mimo *manželství*; část z nich lze považovat za *chtěné*.

625 Plánované rodičovství¹ n. **uvědomělé rodičovství**¹ směřuje k plánování a regulování počtu *narozených dětí* v souladu s přáním *páru* nebo předpokládaným zájmem společnosti. Skutečný počet *narozených dětí* se může lišit od **plánovaného počtu dětí**² n. **předpokládaného počtu dětí**², udávaného např. v *šetřeních populačního klimatu*. Uvedený rozdíl v počtu *dětí* je obvykle způsoben **selháním antikoncepce**³, resp. **účinností antikoncepce**⁴, která má dva aspekty. **Teoretická účinnost**⁵ n. **fyziologická účinnost**⁵ udává, jak je metoda spolehlivá, pokud se používá podle předpisu. **Účinnost použití**⁶ měří její spolehlivost při běžném používání u sledované *populace*. **Míra selhání anti-**

koncepce⁷ je definována jako počet neočekávaných *otěhotnění* k délce doby, kdy je žena vystavena *riziku nechtěného otěhotnění*.

2 Někdy se v šetřeních **populačního klimatu** zjišťuje také **očekávaný počet dětí**. Rozdíl existuje také mezi *chtěným počtem dětí*, tj. počtem dětí, který žena, muž nebo pár si přejí mít a mezi *ideálním počtem dětí*, tj. počtem, který považují vzhledem k určitým podmínkám za optimální.

4 Podobný význam jako *účinnost antikoncepce* má **spolehlivost antikoncepce**. Jiný význam má **demografická účinnost programů plánovaného rodičovství** (viz 626-1).

626 Programy plánovaného rodičovství¹ se zaměřují na zavádění a šíření *kontroly porodnosti* u skupiny **potenciálních uživatelů**² *antikoncepce* n. sledují určitý **populační záměr**². Tým **terénních pracovníků**³ se pokouší získat a přesvědčit *obyvatelstvo* o vhodnosti používání *antikoncepce*, ev. *umělého ukončení těhotenství*. Úspěch programu může být měřen **zastoupením nových uživatelů antikoncepce**⁴ v cílené *populaci*. V průběhu času se sledují změny v počtu osob užívajících *antikoncepci*. **Demografická účinnost** (625-4*) *programů plánovaného rodičovství* se odvozuje od odhadu počtu **těhotenství, kterým bylo zabráněno**⁷. Rozšíření a používání *antikoncepce* v *populaci* je odhadováno **podílem současných uživatelů antikoncepce**⁸ z celkového počtu sledovaných *osob*, obvykle *vdaných žen v reprodukčním věku*.

3 Mezi tyto *terénní pracovníky* zahrnujeme **distributory, agitátory** apod.

4 Jinak je definována **míra používání antikoncepce**.

8 Speciální *šetření*, týkající se znalostí, postojů a užívání *antikoncepce* se v angl. označuje zkratkou **KAP** n. **Survey of knowledge, attitudes and practice of contraception**.

627 Antikoncepce¹ je použití takové metody, která má zabránit *početí* jako následku **pohlavního styku**² n. **soulože**²; *antikoncepce* zahrnuje i *sterilizaci* (631-1), používanou *ženami* v některých zemích jako *antikoncepční metodu* obvykle po dosažení *chtěného počtu dětí*. Ter. **antikoncepční metody**³ je někdy nahrazován v širším slova smyslu označením **metody kontroly porodnosti**³ a v tomto případě zahrnuje i *umělá ukončení těhotenství* (604-2). Mezi *antikoncepční metody* n. *metody kontroly porodnosti* je zahrnována i **sexuální abstinence**⁴ a zvláště tzv. *periodická abstinence* (628-4).

1 Syn. je **kontracepce** n. používání *antikoncepčních metod*.

2 Syn. je **koitus**.

4 Syn. je **pohlavní zdrženlivost**.

628 Obvykle se rozlišují **speciální antikoncepční metody**¹, vyžadující aplikaci zvláštních prostředků, a **přírozené antikoncepční metody**², které žádné spe-

ciální prostředky nevyžadují. Nejznámější přirozenou *antikoncepční metodou* je **přerušovaná soulož**³ n. **coitus interruptus**³; z dalších pak **periodická abstinence**⁴ n. **metoda neplodných dnů**⁴, při které se *partneři* zdržují sexuálního styku ve dnech, kdy je *žena* plodná (tj. ve dnech *ovulace*) a souloží pouze v tzv. **neplodných dnech**⁵ *menstruačního cyklu ženy*, kdy je pravděpodobnost *početí* výrazně snížena. Tuto metodu některé *plánující páry* (623-2) používají i v případě, kdy chtějí dosáhnout plánovaného *otěhotnění* v určitém termínu, tj. souloží právě v období předpokládané *ovulace*, kdy je *pravděpodobnost otěhotnění* největší. Termíny dozrání *vajíčka* a neplodné dny *žen* umožňuje zjistit i **metoda měření základní tělesné teploty**⁶.

1 Mezi *speciální antikoncepční metody* se řadí nejen používání mechanických **antikoncepčních prostředků**, které zabraňují spojení *spermie* a *vajíčka* (tzv. bariérové metody), ale i chemické *antikoncepční prostředky* s látkou usmrcující *spermie*, dále metody založené na používání speciálních *antikoncepčních prostředků* jako jsou např. *nitroděložní prostředky* (629-10) a další typy *antikoncepce*, např. *antikoncepční pilulky* (630-4).

4 Jako přirozené metody *plánovaného rodičovství* se obvykle označují všechny metody, které vycházejí z určování stadia *ovulačního cyklu žen*. *Metoda neplodných dnů* se nazývá také **Ogino-Knausova metoda**.

629 Mezi mechanické *antikoncepční prostředky* (tzv. bariérové) patří u *mužů* **kondom**¹ n. **prezervativ**¹, u *žen* různé typy **pesaru**², např. **diafragmatický pesar**³, **tampon**⁴ nebo **hubka**⁴, **antikoncepční želé**⁵, **čípky**⁶, **pěnové tablety**⁷ a **výplachy**⁸, z nichž některé obsahují **spermicidy**⁹ (antikoncepční látky). Některé z těchto prostředků je možné vzájemně kombinovat. Existují také různé typy **nitroděložní antikoncepce**¹⁰ (používá se angl. zkratka **IUD**¹⁰, tj. *intra-uterine devices*), kdy lékař zavede do *dělohy ženy* tělísko z umělé hmoty, které zabraňuje *početí* a nazývá se podle tvaru, např. **spirála**¹⁰, **mašlička**¹⁰ apod.

630 **Perorální antikoncepce**¹ je metoda **hormonální antikoncepce**² nebo **antikoncepce pomocí steroidů**³. Tento typ zabraňuje ovulaci pravidelným užíváním **antikoncepčních pilulek**⁴, nebo pomocí injekcí nebo implantátů.

631 **Sterilizace**¹ jako *antikoncepční metoda* spočívající v přerušení transportu zárodečných buněk, je výsledkem chirurgického zákroku a jedná se o trvalou ochranu před nežádoucím *těhotenstvím*. Průchodnost těchto dutých orgánů (chámovodů u *mužů*, vejcovodů u *žen*) se přerušuje podvazem nebo chirurgickým přerušením trubice a umělým uzávěrem obou jejích konců. U *mužů* se provádí tzv. **vázektomie**², tj. podvaz a přerušení chámovodu, u *žen* **podvázání vejcovodu**⁴. **Salpingestomie**⁵ nebo **tubectomie**⁵ spočívá v zákroku na vejcovodech. *Sterilizace* zahrnuje i **hysterotomii**⁶, tj. chirurgické otevření děložní dutiny nebo odstranění *dělohy*.

4, 5 K získání přístupu k vejcovodům jsou používány různé metody, jako např. **laparotomie, colpotomie nebo laparoskopie**.

632 Obecný termín **míra porodnosti**¹ se používá pro *ukazatel*, ve kterém je počet *živě narozených dětí* ve sledované *populaci* nebo *subpopulaci* v určitém časovém období vztažen k celkovému počtu *obyvatel*. Míra se obvykle vyjadřuje v promilích, tj. na 1000 *obyvatelů* a nejčastěji se udává v ročním vymezení. Pokud není uvedena bližší specifikace *ukazatele*, jedná se o **hrubou míru porodnosti**², definovanou jako poměr počtu *živě narozených dětí* k celé *populaci*, resp. ke *střednímu stavu obyvatelstva*. Pokud bereme v úvahu všechny *narozené děti*, tj. i *děti mrtvě narozené*, mluvíme o **hrubé míře celkové porodnosti**³. Podle *legitimity narozených dětí* se rozlišuje **hrubá míra manželské porodnosti**⁴, definovaná jako poměr počtu *živě narozených dětí* v *manželství* na 1000 vdaných žen a **hrubá míra nemanželské porodnosti**⁵ n. **hrubá míra mimomanželské porodnosti**⁵, tj. poměr počtu *živě narozených dětí* mimo *manželství* na 1000 nevdaných žen. Častěji se však pro hodnocení *nemanželské plodnosti* používá **podíl illegitimity**⁶, udávající zastoupení *dětí* narozených mimo *manželství* z celkového počtu narozených. Pro porovnávání úrovně *porodnosti* různých *populací* se často používají **standardizované míry porodnosti**⁷, které eliminují vliv odlišných struktur sledovaných *populací* (zejména podle *věku* a *pohlaví*). V případě neúplné evidence *narozených dětí* lze jako charakteristiku *porodnosti* použít **index plodnosti**⁸, obvykle definovaný jako poměr počtu *dětí* ve věku 0-4 let k počtu žen v *reprodukčním věku*, tj. ve věku 15-49 let.

4, 5 Při konstrukci *měr manželské a nemanželské porodnosti* je někdy ve jmenovateli uveden celkový počet *obyvatel*.

633 Podrobnější analýza procesu *porodnosti* je obvykle omezena na soubor osob stejného *pohlaví* v *reprodukčním věku* (620-1) a výsledný *ukazatel* se označuje jako **míra plodnosti**¹. Při konstrukci *měr plodnosti* je ve jmenovateli obvykle uveden *střední stav obyvatelstva* v *reprodukčním věku* ve sledovaném časovém období, nebo i počet let prožitých určitou skupinou osob ve sledovaném období nebo průměrná velikost skupiny osob. Termín *míra plodnosti* bez bližší specifikace označuje zpravidla **míru ženské plodnosti**² počítanou pro soubor žen v *rodivém věku* (obvykle 15-49 let), někdy je stejným způsobem počítána i **míra mužské plodnosti**⁴. *Míry plodnosti* obecně vyjadřují počet narozených *dětí* na 1000 osob stejné kategorie, tj. *pohlaví, věku, rodinného stavu* apod. (133-4*). **Míra manželské plodnosti**⁵ n. **míra legitimní plodnosti**⁵ je definována jako poměr v *manželství* narozených *dětí* (610-3) k počtu *vdaných žen* v *reprodukčním věku*, **míra nemanželské plodnosti**⁶ jako poměr mimo *manželství* narozených *dětí* (610-4) k počtu *svobodných, ovdovělých a rozvedených žen* v *re-*

produkčním věku. Pokud nebereme v úvahu *legitimitu dětí* (610-1) a *rodinný stav jejich rodičů*, mluvíme o **celkových mírách plodnosti**⁷. *Ukazatel*, definovaný jako poměr počtu všech *živě narozených dětí* na 1000 žen v *reprodukčním věku* bez ohledu na jejich *rodinný stav*, se nazývá **obecná míra plodnosti**⁸. Pro vyjádření změn *plodnosti* v závislosti na *věku matek* se počítají **míry plodnosti podle věku**⁹, nazývané též **specifické míry plodnosti**⁹, definované jako poměr počtu *živě narozených dětí ženám* v určitém *věku* (nebo *věkové skupině*, obvykle pětileté) k počtu *žen* v daném *věku*.

1 V praxi se rozlišení názvů *míry porodnosti* a *míry plodnosti* přísně nedodržuje a oba ter. jsou často používány jako syn. Všechny charakteristiky úrovně *plodnosti* se vypočítávají pouze ze souborů *živě narozených dětí*.

5 *Manželská plodnost* n. **legitimní plodnost** se týká *vdaných žen* a *ženatých mužů* (635-1).

6 *Nemanželská plodnost* n. *mimomanželská plodnost* n. **nelegitimní plodnost** se týká *plodnosti svobodných, rozvedených a ovdovělých osob*. Někdy se za ní považuje i *plodnost vdané ženy*, kdy *otcem dítěte* není *manžel* (po neuznání *otcovství*).

634 Při konstrukci **specifických měr plodnosti podle pořadí**¹ je počet *narozených dětí* určitého pořadí vztažen k počtu *žen*, k počtu *vdaných žen* nebo k počtu *narozených dětí* předchozího pořadí. **Specifické míry plodnosti stejného pořadí**² jsou definovány jako poměr počtu *narozených dětí* stejného pořadí k počtu *žen*, u kterých může k narození *dítěte* daného pořadí dojít (např. počet *dětí druhého pořadí* k počtu *žen*, které mají dosud pouze jedno *dítě*). Tyto míry jsou konstruovány obvykle podle *věku žen* nebo *doby trvání manželství*. Při výpočtu **pravděpodobnosti narození dítěte podle pořadí**³ je v čitateli uveden počet *narozených dětí* daného pořadí $x + 1$ ve sledovaném časovém úseku, ve jmenovateli počet *žen s dítětem* daného pořadí x na počátku sledovaného časového úseku.

635 Při studiu **manželské plodnosti**¹ je možné uspořádat data podle *sňatkových kohort* (116-2) matek a **míry manželské plodnosti podle věku**³ nahradit **specifickými mírami plodnosti podle délky trvání manželství**².

636 Při sledování *plodnosti* určité *generace* nebo *sňatkové kohorty* (116-2) se používá ter. **kohortní plodnost**¹ n. **generační plodnost**¹. Součet měr *plodnosti* podle *věku* nebo měr *plodnosti* podle *délky trvání manželství* od okamžiku, kdy sledovaná *kohorta* vstoupila do pole pozorování (tj. od dolní hranice *reprodukčního věku*, resp. od *doby uzavření sňatku*) až do zvoleného časového okamžiku se označuje jako **kumulativní plodnost**². Pokud zvolený časový okamžik leží nad horní hranicí *rodového věku*, mluvíme o **konečné plodnosti**⁴, která představuje součet *generačních měr plodnosti podle věku* a udává průměrný počet

obvykle živě narozených dětí ženám sledované generace za neexistence úmrtnosti žen během celého reprodukčního období. Pokud bereme v úvahu i pravděpodobnost úmrtí žen mezi jednotlivými roky, mluvíme o **čisté kumulativní plodnosti**⁵ dané kohorty.

4 V případě, že sledovaná generace ještě nedosáhla horní hranice reprodukčního věku, mluvíme o **neukončené plodnosti** n. **aktuální plodnosti**.

637 Data o úrovni porodnosti poskytují také sčítání lidu a výběrová šetření v případě, že zahrnují otázku na počet živě narozených dětí ženě nebo páru, a to buď ze **současného manželství**¹ nebo všech narozených. Z těchto údajů lze vypočítat **průměrný počet všech dětí narozených jedné ženě**². Počet dětí narozených páru se označuje jako **průměrná velikost rodiny**³. Lze také vypočítat **průměrný počet dětí na jedno manželství**⁴. Zvláštní pozornost je věnována **manželstvím s ukončenou plodností**⁵, tj. *manželstvím*, v nichž žena dosáhla konce reprodukčního období před ev. rozpadem manželství (rozvodem nebo úmrtím partnera). Průměrný počet dětí na jednu ženu starší 50 let, tzv. **konečný počet dětí**⁶, se nijak výrazně neodlišuje od *konečné plodnosti* (636-4). Tabele konečného pořadí nebo *konečné plodnosti vdaných žen* podle počtu dětí slouží k výpočtu **pravděpodobnosti zvětšování rodiny**⁷; v čitateli zlomku je počet žen s $n+1$ dětmi, ve jmenovateli počet žen s n dětmi. Informace o **formování rodin**⁸ poskytují speciální studie, v nichž je věnována pozornost *meziporodním intervalům* (612-1) a **věku žen při narození posledního dítěte**¹⁰, které již ukončily svou reprodukci.

638 Ze záznamů důležitých událostí v reprodukčním věku žen, jako jsou např. *manželství, těhotenství, narození dětí, úmrtí dětí v kojeneckém věku* apod. nebo retrospektivně z *výběrových šetření* lze sestavit **rodinné listy**¹. V *historické demografii* (102-1) se za účelem **rekonstrukce rodin**² používají *rodinné listy*, které vycházejí z dostupných záznamů evidence *přirozené měny* (211-3). **Záznamy o průběhu těhotenství**³ obsahují detailní údaje o počátku, průběhu a ukončení *těhotenství* včetně jeho produktu. Tyto detailní záznamy o *časování rození dětí* mohou být použity k různým účelům. Poskytují např. informace o **přirozené plodnosti**⁴, tj. *plodnosti párů*, které *velikost rodiny neomezují* (624-4). Mohou být použity také k odhadu **pravděpodobnosti početi**⁵ v průběhu *menstruačního cyklu* (622-2). Rozlišuje se **přirozená schopnost otěhotnět**⁶ za předpokladu nepoužívání *antikoncepčních prostředků* a v opačném případě se mluví o **reziduální schopnosti otěhotnění**⁷. Často jsou předmětem studia pouze *těhotenství, ukončená porodem živého dítěte*. K měření *účinnosti antikoncepce* během období *vystavení riziku otěhotnění* (613-1) se někdy používá tzv. **míra koncepce**⁹ n. **míra otěhotnění**⁹.

1 Informace o **historii plodnosti** n. **reprodukční historii** lze získat z *rodinných listů*.

639 Měřítkem **intenzity plodnosti v daném období**¹, tj. ve sledovaném roce nebo časovém úseku, je součet *měr plodnosti podle věku* n. *specifických plodností*, který se nazývá **úhrnná plodnost**⁴. Tento **syntetický ukazatel plodnosti**³ představuje počet *děti*, které by se narodily souboru 1000 *žen* (často udáván na jednu ženu) během jejich *reprodukčního období*, kdyby zůstalo zachováno rozložení *plodnosti podle věku* ve sledovaném kalendářním roce po dobu zhruba 35 let (za předpokladu neexistence *úmrtosti žen* během *reprodukčního období*). *Úhrnná plodnost* tak měří *intenzitu plodnosti* ve fiktivní *generaci*, jejíž **řád plodnosti**² je složen z reálných *měr plodnosti 35 generací*. Obdobně lze konstruovat **úhrnnou manželskou plodnost**⁵ (součet *měr manželské plodnosti* podle věku žen) a **úhrnnou plodnost podle pořadí narozených dětí**⁶ (součet *specifických měr plodnosti podle pořadí*).

4 Způsobem svého výpočtu odpovídají *specifické plodnosti* definici *redukovaných měr*, resp. *redukovaných událostí*, neboť počet *živě narozených dětí* je vztažen ke střednímu stavu všech *žen* bez ohledu na to, zda v *reprodukčním období* rodily nebo nerodily. Vynásobením součtu *měr plodnosti* podílem *děvčat* při narození získáme *hrubou míru reprodukce* (711-4), která vyjadřuje průměrný počet *živě narozených dívek* jedné *ženě* za neexistence *úmrtosti* v *reprodukčním období*. V *longitudinálním (generačním)* pojetí *hrubá míra reprodukce* vyjadřuje, do jaké míry sledovaná *generace* zajišťuje za neexistence *úmrtosti* svoji náhradu. V *transverzálním* pojetí má pouze orientační význam a vyjadřuje, jakým způsobem by se sledovaná *populace* reprodukovala při zachování *řádu rození* daného období; viz *čistá míra reprodukce* (711-4).

640 Statistiku *legální potratovosti* (604-4) lze sestavovat pouze v případě, že jsou *potraty* ve sledované zemi uzákoněny a je k dispozici evidence *umělých ukončení těhotenství* n. *indukovaných potratů* (604-2). **Míra potratovosti**¹ udává intenzitu *potratů* v *populaci* během daného časového úseku, obvykle roku. **Index potratovosti**² vztahuje počet *potratů* k počtu *živě narozených dětí* (601-4) ve sledovaném časovém úseku, obvykle kalendářním roce. **Úhrnná potratovost**³ je součet *měr potratovosti* podle *věku* (*specifických měr potratovosti*) a vyjadřuje průměrný počet *potratů* na jednu *ženu* během jejího *reprodukčního období*. *Potraty* mohou být vztaženy buď k celé *populaci* nebo pouze k počtu *žen* v *reprodukčním věku* a specifikovány podle *věku žen*, typu *potratu* nebo dalších charakteristik. Vzhledem k nejednotnosti vedení statistik *potratovosti* je mezinárodní srovnání obtížné.

1, 2 *Míra* a také *index potratovosti* se u nás vypočítávají jak za *samovolné*, tak za *indukované potraty*; obdobně se odděleně posuzuje též *úhrnná potratovost*.

Kapitola sedmá

Populační růst a demografická reprodukce

701 Populační růst¹ je výsledkem společného působení procesů *porodnosti, úmrtnosti a migrace*. **Populační úbytek**² je důsledek vyšší úrovně *úmrtnosti* než *porodnosti*, event. vyšší úrovně *emigrace* než *imigrace*, resp. kombinovaného důsledku těchto procesů, a bývá označován jako **negativní růst**³. Je vhodné rozlišovat **uzavřenou populaci**⁴, do které neexistuje ani *přistěhování*, ani z ní nedochází k *vystěhování*, a *populační růst* v ní závisí pouze na rozdílu mezi počtem *živě narozených* a *zemřelých*, od **otevřené populace**⁵, jejíž růst ovlivňují také *migrace*. Růst v *otevřené populaci* je výsledkem **migračního salda**⁶ a **přirozeného přírůstku**⁷, který vzniká **přebytkem živě narozených nad zemřelými**⁸.

1 *Populační růst* je proces, jehož výsledkem je **populační přírůstek**. **Nulový populační růst** charakterizuje *populaci*, jejíž početní velikost se v čase nemění.

2 Opačem *populačního růstu* jako procesu je **ubývání populace** n. *populační úbytek*.

6 Syn. je *čistá migrace* n. **migrační bilance** (angl.).

7 V tomto smyslu lze též hovořit o **bilanci přirozené měny** n. o **bilanci živě narozených a zemřelých** (angl.).

8 Opačným jevem je **úbytek přirozenou měnou**, který vzniká přebytkem *zemřelých* nad *živě narozenými*.

702 Intenzita populačního růstu za určité období může být označena jako **míra celkového přírůstku**¹; je to poměr celkového *přírůstku* ke *střednímu stavu obyvatelstva*. Méně přesně může být tato *míra* počítána k počátečnímu *počtu obyvatelstva* daného období. Jestliže se sleduje *populační růst* za víceleté období, může být vypočtena **průměrná míra ročního přírůstku**². Při výpočtu této *míry* se někdy vychází z toho, že *populace* se během sledovaného období zvětšuje nebo zmenšuje **exponenciálním růstem**³. Velikost této **exponenciální populace**⁴ lze vyjádřit jako spojitou funkci času; její hodnoty udává **míra exponenciálního růstu**⁵. Poměr *přirozeného přírůstku* (701-7) ke *střednímu stavu obyvatelstva* se označuje jako **hrubá míra přirozeného přírůstku**⁶; vypočte se jako rozdíl mezi *hrubou mírou porodnosti* a *hrubou mírou úmrtnosti* nebo jako rozdíl mezi počtem *živě narozených* a *zemřelých* v daném kalendářním roce děleným *středním stavem obyvatelstva*. V současné době málo používaným demografickým ukaza-

telem je **vitální index**⁷, což je poměr mezi počtem živě narozených a zemřelých v daném období.

3 Jestliže se růst sleduje jako diskrétní funkce, hoříme o **geometrickém růstu**.

4 *Exponenciální populace* bývá někdy nazývána též **malthusovskou populací**; tento termín však nemá jednoznačný význam (viz 906-1).

703 Lze dokázat, že v uzavřené populaci (701-4), na kterou působí konstantní míry plodnosti podle věku (631-8) a míry úmrtnosti podle věku (412-1) po dostatečně dlouhou dobu, také průměrná míra přirozeného přírůstku se přibližuje konstantní úrovni. Tato míra se označuje jako **vnitřní míra přirozeného přírůstku**¹. Populace, která dosáhla této úrovně, se nazývá **stabilní populací**². V této populaci zůstává konstantní podíl osob v jednotlivých věkových skupinách n. taková populace má **stabilní věkovou strukturu**³, která závisí pouze na konstantních úrovních specifických měr plodnosti a úmrtnosti bez ohledu na to, jaká byla výchozí věková struktura⁴. V realitě žádná populace nedosáhne nikdy úplné stability, neboť míry úmrtnosti a plodnosti se stále mění. Konstrukce modelu stabilní populace a jejich vnitřních měr slouží k výpočtu **potenciálního růstu**⁵, který vychází z měr plodnosti a úmrtnosti podle věku při vyloučení vlivu aktuální věkové struktury. Stabilní populaci, jejíž vnitřní míra přirozeného přírůstku se rovná nule, nazýváme **stacionární populací**⁶. V takové populaci je také počet osob v jednotlivých věkových skupinách konstantní a lze ho určit přímo z funkce žijících v tabulce úmrtnosti nebo jako rozdíl mezi horní a dolní hranicí funkce dožívajících (431-3), tj. integrací této funkce mezi oběma hranicemi, vynásobené koeficientem podílu shodném pro všechny věkové skupiny. Původně stabilní populace se může změnit na **kvazi-stabilní populaci**⁷, která si zachovává konstantní úroveň plodnosti, ale mění se její úroveň úmrtnosti. Populaci, která početně roste podle **logistické funkce**¹⁰, nazýváme **logistickou populací**⁹; míra přírůstku se v takové populaci nejprve podle určité funkce zvyšuje, až početnost populace dosáhne určité velikosti (inflexní bod), a poté se tato míra přírůstku snižuje až k nule a početní velikost populace se přibližuje *logistickou funkcí* vypočtené maximální hranici.

1 Vnitřní míra přirozeného přírůstku se nazývá někdy **koeficientem progresivnosti**; je to rozdíl mezi **vnitřní mírou porodnosti** a **vnitřní mírou úmrtnosti**, které jsou také stabilní. Ačkoliv její konstrukci jako první navrhl Bortkiewicz, označuje se někdy též jako **Lotkova míra**.

710 Pod pojmem **reprodukce obyvatelstva**¹ rozumíme přirozený proces obnovy generací (116-1), kdy populaci chápeme jako **reprodukujející se soubor**². Rozlišujeme **hrubou reprodukci**³, kdy nebereme v úvahu úmrtnost žen v průběhu reprodukčního období (620-1), a **čistou reprodukci**⁴, kdy tuto úmrtnost uvažujeme.

1 Syn. je **demografická reprodukce** n. **obnova populace** (angl.).

711 Při studiu *demografické reprodukce* se používá řada *ukazatelů*, které lze souhrnně označit jako **míry reprodukce**¹. Většinou se týkají pouze ženské *populace* a jsou to tedy vlastně **míry ženské reprodukce**². Takovou *mírou* je **čistá míra reprodukce**³, která vyjadřuje průměrný počet *živě narozených dcer* jedné *ženě* během celého *reprodukčního období* za předpokladu zachování aktuálních *měr plodnosti* a *úmrtnosti podle věku* daného období, které se zároveň dožijí *věku matky* v době svého *narození*. Podobně se počítá **hrubá míra reprodukce**⁴ s tím rozdílem, že se neuvažuje *úmrtnost* během *reprodukčního období*, tj. pokládá se za nulovou. Podobně mohou být konstruovány *ukazatele mužské míry reprodukce*⁵ pro mužskou část *populace* nebo **společné míry reprodukce**⁶ pro obě *pohlaví*. Výše uvedené *míry* jsou *ukazateli průřezovými*. Z longitudinálního pohledu je možno konstruovat **generační míry reprodukce**⁷, které jsou založeny na *mírách plodnosti podle věku* určité *generace*. Jestliže nejsou k dispozici *míry plodnosti podle věku* sledované *populace*, může být tento *ukazatel* nahrazen výpočtem **indexu reprodukce**⁸, který je poměrem podílu počtu *děti* v nejmladší *pětileté věkové skupině* k počtu *žen* v *reprodukčním věku* dané *populace*, tj. *indexem plodnosti* (630-8) a odpovídajícího podílu (*indexu*) ve *stacionární populaci* (703-6).

1 Takto definované *míry reprodukce* n. **směnné míry** vystihují ve skutečnosti reprodukci počáteční velikosti *generací*. Je možné je vymezit také jako reprodukci počtu jedinců v určitém *věku*, zejména např. na počátku *reprodukčního období* nebo jako reprodukci *generací* prožitých let od *narození* až do vymření. Takto je možno konstruovat **míru reprodukce prožitých let** (fr.).

2 Syn. je **míra mateřské reprodukce** (angl.).

3 Syn. je **čistá směnná míra**, která se podle *demografů*, kteří ji zavedli a popularizovali, také někdy označuje jako **Böckova míra** n. **Kuczynského míra** n. **Böck-Kuczynského míra**.

4 Syn. je **hrubá směnná míra**.

712 Kromě výše uvedených *měr reprodukce* se někdy tyto *míry* také dělí podle legitimacy na **manželskou složku**¹ a na **mimomanželskou složku**². Také lze konstruovat **míru manželské reprodukce**³; ta vyjadřuje průměrný počet *manželsky narozených dcer*, které by se narodily nově narozeným *děvčatům*, kdyby zůstaly konstantní *míry úmrtnosti, plodnosti, sňatečnosti* a *rozvodovosti*. Tyto *míry* se počítají zpravidla pro *ženy*, analogické *míry* je však možno konstruovat i pro *muže*.

3 *Míru manželské reprodukce* lze vypočítat z *tabulek manželské plodnosti* (643-1), *sňatečnosti* (522-1) a *rozvodovosti*; lze ji konstruovat jako *hrubou míru* a nazvat ji **mírou reprodukce při uvažování sňatečnosti** (fr.) nebo též jako *čistou míru* (viz 710).

713 Rychlost obnovy *generací* (viz 116) může být charakterizována **intervalem mezi následujícími generacemi**¹. Pokud uvažujeme následování *ženských generací* (116-5), tento interval odpovídá **průměrnému věku matek**² v dané *generaci* při narození jejich *dětí*. *Míry reprodukce* počítané za jeden kalendářní rok nebo kratší časové období se vztahují k **fiktivním generacím**³, které vznikají ze souhrnu reálných *generací* procházejících současně daným časovým úsekem.

2 *Průměrnému věku matek* odpovídá **průměrná délka ženské generace**. Obdobně **průměrnému věku otců** při narození jejich dětí odpovídá **průměrná délka mužské generace**.

3 Syn. je **hypotetická generace**; obdobně se hovoří o *fiktivní kohortě* (138-7) n. o *hypotetické kohortě*.

720 **Populační projekce**¹ jsou výpočty budoucího *populačního vývoje* vycházející z předpokládaných nebo také pouze uvažovaných možných (třeba i nereálných) změn jednotlivých *demografických procesů*. Jsou spíše nástrojem analýzy současné situace a názorně ukazují, co by nastalo, kdyby se tyto předpoklady realizovaly. Jsou založeny na formálních výpočtech. Naproti tomu **populační prognózy**² jsou takové odhady budoucího vývoje, které se považují na základě demografického poznání za nejlépe vystihující předpokládané budoucí trendy. Ačkoliv **délka prognózy**³ je proměnlivá, zpravidla se počítají **krátkodobé prognózy**⁴; odchýlení prognózy od skutečného budoucího vývoje je tím větší, čím je vypočtena na delší období. Nejčastěji používaná metoda *populačních prognóz* je **komponentní metoda**⁵, která jako **výchozí bod**⁶ bere *věkovou strukturu populace* a posouvá ji po jednotlivých *věkových skupinách* do vyššího věku pomocí *pravděpodobností přežití*. Dosud nenarozené *ročníky* doplňuje ve *věkové struktuře* na základě předpokládaného vývoje *měr plodnosti podle věku žen*. Může být vypočtena bez nebo s uvažováním *migrace*. Jestliže se použije pro její výpočet formálně maticový počet, lze takový odhad označit za **maticovou metodu projekcí**⁷.

1 Analogicky jako se provádějí projekce do budoucnosti je možno provádět odhady i do minulosti, které se nazývají **retrospektivní projekce** (fr.) n. **zpětné projekce** (angl.) n. **retroprojekce** (angl., fr., šp.).

2 *Populační prognózy* se vypočítávají nejen za celou *populaci*, ale také za různé *subpopulace*, a rovněž za soubory *osob*, tj. *domácnosti* apod. Kromě toho se počítají **odvozené prognózy**, např. *ekonomicky aktivních, nemocných* nebo *pojištěnců*.

4 *Krátkodobé prognózy* jsou vypočítávány zpravidla na období kratší než jedna *generace*; *prognózy* na období přibližně jedné *generace* označujeme jako **střednědobé** a *prognózy* na delší časový úsek jako **dlouhodobé**.

5 Syn. je **kohortně komponentní metoda** (angl.).

6 *Výchozí bod* (fr.) ve smyslu **výchozí datum** (angl), **výchozí populace** (šp.) n. **populace výchozího roku** (něm.) nebo i **práh projekce**.

721 Populační odhady¹ týkající se velikosti *populace* a jejího složení k různým datům v minulosti i současnosti mohou být prováděny různými metodami, včetně těch, které se používají pro *populační projekce* (720-1). **Demografické odhady**² zahrnují kromě odhadů velikosti *populací* také odhady jejich různých charakteristik jako je úroveň *plodnosti*, *úmrtnosti* apod. Odhady velikosti *populace* k určitému datu, které se nachází mezi dvěma nebo více *sčítáními*, se označují jako **intercensální odhady**³. **Chyba odhadu**⁴ je rozdíl mezi velikostí *populace* zjištěné novým *sčítáním lidu* a odhadnuté k datu *sčítání* na základě minulého *sčítání*, *bilance přirozené měny* a *migračního salda* (805-2). Tento rozdíl představuje bilanci chyb v datech o počtech *živě narozených*, *zemřelých*, *migračního salda* a samotného *sčítání*.

3 Oproti *intercensálním odhadům* **postcensální odhady** vycházejí pouze z posledního *sčítání*.

730 Modelem¹ nazýváme teoretickou konstrukci vystihující vývoj *populace* (101-3), (event. *osoby*, *manželského páru*, *rodiny*, *domácnosti*) a její struktury jako funkci svého výchozího stavu a působení demografických proměnných, *plodnosti* (601-1), *úmrtnosti* (401-1) apod. Tyto *modely* mohou být **statickými modely**² nebo **dynamickými modely**³ podle toho, zda uvažované proměnné jsou konstantní v čase nebo zda se v průběhu času mění. Dále je také možno rozlišovat **deterministické modely**⁴, které jsou založeny na funkčních vztazích mezi jednotlivými proměnnými a předpokládají nekonečnou velikost *populací*, a **stochastické modely**⁵, ve kterých se uvažuje pravděpodobnost nastoupení určitých *událostí* u jednotlivců během studovaného období. *Model* může být vyjádřen matematickými vzorci nebo může mít povahu **simulace**⁶, kdy jednotlivé hodnoty proměnných jsou zahrnuty do systému vztahů vyjádřených *pravděpodobnostmi dožití* (431-6), *uzavření sňatku*, *migrace* apod., uvažovaných u jednotlivců izolovaně nebo jako součásti určité skupiny. Jako příklad **makrosimulace**⁷ je možno uvést *populační prognózy* (720-2) počítané *komponentní metodou*. Při **mikrosimulacích**⁸ se předpokládá náhodný výskyt *událostí* jednotlivcům nebo skupinám podle pravděpodobností přisouzených jednotlivým proměnným v daném *modelu*.

- 1 V demografickém studiu se jedná o **demografické modely** nebo **tabulkové modely** (angl.) event. o **typové tabulky** (fr.). Neměly by se zaměňovat *modely*, které se týkají studia určitého procesu, a formální vyjádření některých zákonitostí; např. Gompertzův nebo Makehamův zákon vývoje *úmrtnosti*, který vyjadřuje vztah *okamžikové míry úmrtnosti* a *věku*, není faktickým modelem.

Kapitola osmá

Migrace

801 Studium **územní mobility**¹ n. **geografické mobility**¹ se zabývá kvantitativními aspekty **pohybu obyvatelstva**² v geografickém prostoru. **Migraci**³ se obecně rozumí *změna obvyklého místa pobytu* (310-6*) přes hranice určité *územní jednotky*. Vymezení *migrace* je v jednotlivých *zemích* odlišné; v České republice je migrace definována jako změna *trvalého pobytu* přes hranice určité administrativní jednotky, zpravidla *obce*. *Administrativní jednotka*, ze které se osoba vystěhovala, se nazývá **předchozí trvalé bydliště**⁴ n. **místo vystěhování**⁴; místo do kterého se osoba přistěhovala, je **nové trvalé bydliště**⁵ n. **místo přistěhování**⁵. Do *migrační statistiky* nejsou obvykle zahrnuty *územní pohyby obyvatelstva* bez *trvalého bydliště*, tj. např. kočující *obyvatelstvo*. V praxi je někdy obtížné rozlišit *migraci*, tj. relativně trvalou *změnu pobytu* a **dočasný územní pohyb**⁶. V tomto případě se sleduje **délka nepřítomnosti**⁷ v místě *trvalého bydliště* nebo **délka pobytu**⁸ v novém *bydlišti*. Obecně platí, že *geografická mobilita* nezahrnuje krátkodobé cesty, při kterých nedochází ke změně *trvalého pobytu*, i když také tyto pohyby jsou vzhledem k jejich ekonomickému a sociálnímu významu předmětem studia. **Kyvadlová migrace**⁹ představuje pravidelně se opakující denní nebo týdenní *územní pohyby* mezi místem *trvalého bydliště* a místem *pracoviště* či *školy*, **sezónní migrace**¹⁰ se pravidelně ročně opakuje. **Transity**¹¹ jsou přejezdy přes *území státu*, který leží mezi výchozím a cílovým místem cesty a nejsou považovány za *migraci*. Podobně **cesty za rekreací**¹² a **turistika**¹² nejsou zahrnuty do *geografické mobility*.

1 *Prostorovou mobilitu* je třeba odlišit od *sociální mobility* (920-4) a *pracovní migrace* (921 -3).

3 Jako syn. *migrace* se používá pojmu **stěhování**. Ter. *migrace* vystihuje proces a např. v angl. (na rozdíl od fr.) ho nelze použít pro označení jednoho přestěhování; zřídka se používá v mn.č. Někteří autoři považují za *migraci* i *stěhování* uvnitř vymezených *administrativních jednotek*, tj. *residenční mobilitu* (803-6). Od roku 1976 se za *migraci* považuje např. i *stěhování* mezi městskými obvody Prahy. Obvykle se však *migraci* rozumí *stěhování* přes hranice předem definované *územní jednotky*.

5 V případě *mezinárodní migrace* se používá termín **cílová země**.

9 *Kyvadlová migrace* se v češtině často označuje jako **dojíždění** n. **cesta za prací**, a *osoba*, která pravidelně cestuje z místa svého *bydliště* do místa *zaměstnání*, se nazývá **dojíždějící**.

10 **Sezónní pohyb za prací** je vhodnější ter. než často používané označení *sezónní migrace*, neboť tento pohyb obvykle neznamená změnu *trvalého bydliště*.

802 Pro sledování *migrace* v průběhu času je vhodné porovnávat **minulé místo bydliště**¹ nebo **předchozí místo bydliště**² se **současným místem bydliště**³. *Osoba*, která ve sledovaném časovém intervalu změnila *místo pobytu*, tj. vymezenou *administrativní jednotku*, se nazývá **migrant**⁴. Migrující *osoby* se rozlišují na **emigranty**⁵ n. **vystěhované osoby**⁵ ve vztahu k jejich původnímu *bydlišti*, a na **imigranty**⁶ n. **přistěhované osoby**⁶ vzhledem k jejich současnému *bydlišti*. Jestliže *sčítání lidu* obsahuje otázku na *předchozí místo bydliště*, získaná data informují pouze o **poslední migraci**⁷ n. o **poslední změně bydliště**⁷. Za *migranta* se považuje *osoba*, která měla alespoň jedno předchozí *trvalé bydliště* v jiné *územní jednotce* než je její současné *bydliště*. Tato osoba pak buď **imigrovala**⁸, tj. přistěhovala se do současného *bydliště* nebo **emigrovala**⁹, tj. vystěhovala se ze svého *předchozího bydliště*. *Osoba*, jejíž **místo narození**¹⁰ je odlišné od místa *trvalého pobytu*, se v angl. označuje jako **life-time migrant**¹¹, v č. ji můžeme označit ter. **celoživotní migrant**¹¹.

4 Přísně vzato, migrující osoba n. *migrant* se musí narodit před obdobím, které je z pohledu *migrace* sledováno a musí žít do konce tohoto období. Někdy je definice rozšířena a *migrace* zahrnuje i *děti*, které se narodily během sledovaného období; jejich předchozí *bydliště* je pak shodné s předchozím *bydlištěm matky* na počátku sledovaného období. Počet registrovaných *migrantů* za určité sledované období nemusí být vždy shodný s počtem migračních pohybů, neboť jedna *osoba* se může během vymezeného časového úseku stěhovat vícekrát nebo se může dokonce vrátit do svého *předchozího místa bydliště*.

5 Ter. *emigrant* označuje *osobu*, která se později může vrátit do *země*, ze které se vystěhovala. Oproti tomu **exulant** je vyhnaná nebo vyhoštěná *osoba* bez možnosti návratu.

10 Místo *narození* je v některých zemích určováno podle místa *bydliště matky* nebo podle místa, kde je dítě přihlášeno prvně k pobytu.

11 V opačném smyslu se používá ter. **bydlící rodák**.

803 *Migrace* se sleduje zpravidla podle řádu *územních jednotek*. Pokud dochází k územním pohybům v rámci jednoho *svrchovaného státu* (305-3), tj. *místo vystěhování* (801-4) a *místo přistěhování* (801-5) leží uvnitř hranic *státu*, mluvíme o **vnitrostátní migraci**¹ n. **vnitřní migraci**¹ n. **vnitrostátním stěhování**¹. *Stěhování* za hranice státu se nazývá **zahraniční migrace**² n. **mezinárodní migrace**², někdy se používá i termín **externí n. vnější migrace**³. Přesto, že se obvykle tyto ter. používají jako syn., nejsou ve všech případech rovnocenné, neboť za *vnější migraci* se může považovat *stěhování* za hranice jakékoli vymezené oblasti. *Zahraniční migrace* se z hlediska cílové *země* a *země původu* dělí na **imigraci**⁴

a **emigraci**⁵. *Stěhování* v rámci nejnižších *administrativních jednotek*, tj. obvykle *obcí*, se do statistiky *migrace* nezahrnuje a je označováno jako **rezidenční mobilita**⁶ n. **místní stěhování**⁶. **Migrační proud**⁹ je soubor migrujících *osob*, které mají stejné *místo vystěhování* i *přistěhování*. Početnější proudy mezi územními jednotkami vyššího řádu, např. *kraji*, se nazývají **hlavní migrační proudy**¹⁰.

1 V případě *států* s více či méně autonomními oblastmi může být rozlišení *migrace* na *vnitřní* a *mezinárodní* obtížné a nepřesné.

2 Pouhé pravidelné *dojíždění za prací* přes hranice *státu* se označuje jako **příhraniční pracovní migrace** a nelze ho ztotožňovat s *mezinárodní migrací*. Takovéto *dojíždění* se u nás někdy nazývá **pendlování** a dojíždějící jsou pak **pendleři**.

6 V tom případě se mluví o změně adresy v *obci*.

804 Pokud se určitá *osoba* stěhuje během sledovaného období několikrát, rozlišuje se **migrace podle pořadí**¹. **Doba pobytu**² je buď časový interval mezi *přistěhováním* do určitého místa a následným *vystěhováním*, nebo doba, která uplynula od posledního *přistěhování*. **Zpětná migrace**³ je *stěhování* buď do místa *původního pobytu* nebo do kteréhokoliv z předchozích *bydlišť*. Jako **opakovaná migrace**⁴ n. **chronická migrace**⁴ je označována tendence stěhovat se několikrát během poměrně krátkého časového úseku. **Migrace mezi městem a venkovem**⁵ má často podobu **postupné migrace**⁶; konečným cílem migrujících *osob* jsou velká *města* a *migrace* do nich může probíhat sérií postupných *stěhování*.

3 Osoby zahrnuté do zpětné *migrace* se nazývají **zpětní migranti**.

4 Pokud opakovaná *migrace* zahrnuje i *migrační pohyby* do nových oblastí, mluví se někdy o tzv. *druhotné migraci* a *druhotných migrantech* na rozdíl od **primární migrace**, která zahrnuje *migrační pohyby* prvního pořadí n. **primární migranty**. Toto pojetí bývá však zdrojem častých nedorozumění, pokud tyto ter. mají také jiný význam (806-4).

805 Na celkovém *přírůstku obyvatelstva* (701-1) se *migrace* (801-3) n. **migrační pohyby**¹ podílí tzv. **čistou migrací**², což je rozdíl mezi **počtem přistěhovalých**³ a **počtem vystěhovalých**⁴, který je označován také jako **saldo migrace**². *Čistá migrace* může mít kladnou nebo zápornou hodnotu. V případě, že *počet přistěhovalých* je vyšší než *počet vystěhovalých*, mluvíme o **migračním přírůstku**⁵ n. **čisté imigraci**⁵, v opačném případě o **migračním úbytku**⁶ n. **čisté emigraci**⁶. Úhrn *přistěhování* a *vystěhování* v určité *územní jednotce* se označuje jako **objem migrace**⁷, někdy také jako **hrubá migrace**⁷, a dělí se na *hrubou emigraci* a *hrubou imigraci*. Sledujeme-li pouze *vnitřní migraci* (803-1), počet *vystěhování* a *přistěhování* je shodný, není však totožný s počtem *migrantů*, neboť někteří z nich se mohli během sledovaného období vystěhovat resp. přistěhovat vícekrát.

2 Někdy je také označována jako **bilance migrace**.

806 Spontánní migrace¹, dobrovolná migrace¹ n. volná migrace¹ je výsledkem iniciativy a svobodného výběru migrujících osob. V případě *stěhování* jednotlivých *osob* mluvíme o **individuální migraci²**; pokud se stěhují celé *rodiny*, používá se někdy termín **migrace rodin³**. *Migrace*, která je vyvolaná *stěhováním* jiných *osob*, se nazývá **druhotná migrace⁴ n. přidružená migrace⁴**, např. když *děti* následují své *rodiče*. **Pracovní migraci⁵** se nazývá *stěhování osob* za pracovními příležitostmi. *Migrace* vyvolaná *sňatkem* se označuje jako **migrace z důvodu sňatku⁶**, *migrace* vyvolaná odchodem do *důchodu* se označuje jako **migrace z důvodu odchodu do důchodu⁷**.

4 I když tyto termíny jsou někdy používány také v jiném smyslu (804-4), **primární migrant** je *osoba*, která se stěhuje na základě svého rozhodnutí. **Druhotný migrant** je např. malé *dítě*, které se stěhuje na základě rozhodnutí svých *rodičů*. **Řetězová migrace** je *stěhování* do určitého místa, kde perspektivní *migranti* mají již své *příbuzné* (114-3*) nebo přátele, kteří se v daném místě již usadili a jsou ochotni jim poskytnout informace a pomoc.

807 V případě, že se skupiny *osob* nebo *rodin* rozhodnout migrovat společně, mluvíme o **kolektivní migraci¹ n. skupinové migraci¹**. **Masová migrace²** se týká velkého množství *osob*. Termínu **exodus³** se používá k označení náhlých hromadných *migrací*, vyvolaných určitým nebezpečím nebo přírodní katastrofou.

808 V protikladu s *dobrovolnou migrací* (806-1) n. *chtěnou migrací* je **migrace vynucená¹**, kdy jsou *lidé* státní mocí přinuceni ke *stěhování*. **Repatriace²** je umožněný nebo nucený návrat *osob* do jejich *země původu*, obvykle organizovaný státní administrativou. Jiným příkladem *vynucené migrace* je **vypovězení³ n. vyhoštění³ osob** nebo celých skupin *obyvatelstva* ze *země*, kde chtěly zůstat. Ter. **evakuace⁴** se obvykle používá pro *stěhování* velkých skupin *obyvatelstva* v důsledku jejich záchrany před následky nějaké katastrofy, jako jsou např. zemětřesení, povodně, válečné operace apod. **Uprchlík⁵** obvykle opouští svou *zemi* dobrovolně na základě vlastního rozhodnutí, když je vystaven silnému tlaku ze strany vládní moci a v případě setrvání v *zemi* mu hrozí pronásledování. **Vysídlenec⁶ n. vyhnanec⁶** je *osoba*, která byla nucena opustit *zemi* svého původu na příkaz státní moci. Tento typ *migrace* je obvykle součástí rozsáhlejšího **vysídlování⁷ n. transferu obyvatelstva⁷ n. výměny obyvatelstva⁸**.

3 Nucené *vystěhování*, kdy další pobyt *osoby* v určité *zemi* je nežádoucí, se označuje jako **deportace**.

809 Proces, kdy se *imigranti* přizpůsobují podmínkám svého nového *bydliště*, je postupný a rozlišujeme několik jeho fází a druhů: **naturalizace** (331-1) n. získání

státního občanství; **absorbce**¹ n. **zapojení**¹ do *ekonomické aktivity* získáním pracovního povolení; **asimilace**³ n. úplné splynutí s novým prostředím; **adkulturace**² n. kulturní přizpůsobení přijetím zvyků a hodnot v nové zemi.

3 Přizpůsobování se *migrantů* novému prostředí lze označit jako jejich **akomodaci** a jejich zapojení do *sociálních struktur* ve smyslu rovnocenného postavení jako *integraci*.

810 Pokud se *imigranti* z určitého území ve své nové zemi neasimilují a zachovávají si zvyky svého *místa původu* (803-1), vzniká tzv. **kolonie**¹. Je-li země příchodu již obydlena, vzniká problém **koexistence**² n. *soužití*² dvou odlišných *populací*. Ten může být vyřešen **fúzí**³ n. **splynutím**³ *populací*, kdy rozdíly mezi *populacemi* postupně mizí, nebo **integrací**⁴ n. **včleněním**⁴ jedné z *populací* do druhé. V případě, že dvě nebo více *populací* žijí na určitém území a zůstávají odděleny zvyky nebo zákonem, mluvíme o **segregaci**⁵.

5 V extrémních případech může konflikt vyústit v **genocidu**, tj. pokus o částečné nebo úplné vyhlazení určité *populace* (obvykle se jedná o odlišné etnické, jazykové nebo náboženské skupiny).

811 Migrační politika¹ je součástí *populační politiky* (105-2). Většina zemí reguluje příliv cizích státních příslušníků **imigračními zákony**². Tyto zákony často umožňují pouze **výběrovou imigraci**³, n. **selektivní imigraci**³, tj. povolení k pobytu je poskytováno pouze *osobám* s určitými charakteristikami. V některých zemích je zaveden **system kvót**⁴, který pevně stanovuje počty *imigrantů* podle jejich *země původu*⁵. Opatření, která ovlivňují **přerozdělování**⁶ n. **re-distribuci**⁶ obyvatelstva uvnitř země, tj. *interní migraci* (803-1), mají obvykle nepřímý charakter.

812 Statistika stěhování¹ poskytuje informace o *objemu migrace*, směrech *migračních proudů* a charakteristikách migrujících *osob*. Přesnost získaných údajů závisí na způsobu získávání dat a použitých metodách; v řadě zemí je však *migrační statistika* založena spíše na přibližných údajích a odhadech než na přesném *zjišťování*. **Přímé zjišťování migrace**² musí být založeno na systematické registraci *migračních pohybů* v průběhu času. Nejúplnější *migrační statistiky* jsou odvozeny z *populačních registrů*, které zaznamenávají všechny změny *bydliště*. Statistické údaje z *populačních registrů* jsou postačující pro měření *vnitřní migrace*; k hodnocení *zahraniční migrace* jsou však méně vhodné. V zemích, kde *populační registry* nejsou zavedeny, se za účelem zjištění rozsahu *migrace* používají některé vybrané administrativní záznamy, které však obvykle nezahrnují celou *populaci*. Jedná se např. o **seznamy voličů**³, **záznamy sociální péče**⁴, **seznamy daňových poplatníků**⁵ apod. Informace o zámožské *migraci* byly získávány ze **seznamů cestujících**⁷ leteckých a námořních společností. Registrace *osob*, které překra-

čují státní hranice, však poskytuje pouze velmi hrubá data – v oblastech s velkým pohybem obyvatelstva přes hranice (803-2*) jsou obvykle přijímána zvláštní opatření, která umožňují odlišit migrující osoby od cestujících⁸, kteří nemění místo svého trvalého bydliště a od osob v tranzitu (801-11). Informace o zahraniční migraci lze získat i na základě počtu udělených vstupních víz⁹ nebo vstupních povolení⁹, vydaných povolení k pobytu¹⁰ nebo pracovních povolení¹¹.

9 Obyvatelé některých zemí mohou vycestovat do ciziny pouze na základě získání povolení k vycestování. Tyto záznamy mohou sloužit též jako zdroj informací o zahraniční migraci.

813 Statistiku migrace¹ poskytují i sčítání lidu nebo výběrová šetření. Dle typu položené otázky obvykle zahrnují statistiku přistěhovaných osob², statistiku vystěhovaných osob² a statistiku místa narození³. Tento přístup však omezuje studium mezinárodní migrace; neumožňuje studium emigrace, poskytuje však informace o přistěhovaných osobách, bez ohledu na zemi jejich původu.

814 V případě, že nelze určit migraci přímo, používá se nepřímé zjišťování čisté migrace pomocí **diferenční metody¹ n. residuální metody¹**. Porovnáním celkového a přirozeného přírůstku v určitém časovém úseku získáme informaci o migračním přírůstku nebo úbytku. **Metoda přirozeného přírůstku²** určuje přirozený přírůstek (701-7) v intercensálním období z evidence přirozené měny a porovnává ho s celkovým přírůstkem v období mezi dvěma sčítáními lidu. **Metoda kvocientů (pravděpodobnosti) přežití³** se obvykle používá k odhadu čisté migrace podle věku a nevyžaduje aktuální statistiku zemřelých. Kvocienty přežití jsou odvozeny buď z úmrtnostních tabulek nebo ze dvou po sobě následujících sčítání lidu a slouží k odhadu očekávané věkové struktury v okamžiku následujícího sčítání lidu. Porovnáním registrovaného a očekávaného počtu osob lze získat bilanci migrace podle věku. V případě, že existuje statistika místa narození (813-3) s uvedením věku osob a informace o současném místě bydliště ze dvou po sobě následujících sčítání lidu, je možné nepřímo odhadnout migrační proudy.

2 Rozdíl celkového a přirozeného přírůstku obyvatelstva je někdy označován jako **bilance obyvatelstva**. Při použití této metody k odhadům rozsahu migrace je však třeba vycházet z předpokladu, že počet osob, které nebyly do sčítání zahrnuty (230-3) a počet osob sečtených vícekrát (230-5), byl v obou sčítáních stejný.

815 Ter. míra migrace¹ se obecně používá k označení ukazatele, který vyjadřuje intenzitu migrace v populaci. Bez bližší specifikace se jedná o **roční míru migrace²**, což je poměr celkového počtu migračních pohybů (přestěhování) ke střednímu stavu obyvatelstva ve sledovaném kalendářním roce. **Míra čisté**

migrace³ a **míra celkové migrace**⁴ jsou definovány stejným způsobem za použití odpovídajících informací, tj. údajů o *čisté migraci*, resp. *celkové migraci*. **Index migrační účinnosti**⁵ n. **index efektivnosti migrace**⁵ je definován jako poměr *migračního salda* (805-2) k celkovému *objemu migrace* (805-7). Hodnoty tohoto *ukazatele* se pohybují od 0 (počet přistěhování je nulový, tj. nikdo se nepřestěhuje) do 1 v případě, že i *migrace* probíhá pouze jedním směrem. Obdobně při záporném *migračním saldu* se hodnoty *ukazatele* pohybují od 0 do -1 v případě, že *emigrace* probíhá pouze jedním směrem.

2 Při výpočtu tohoto *ukazatele* může být ve jmenovateli také např. počet *obyvatel* na počátku nebo na konci sledovaného časového úseku.

816 Zastoupení migrantů¹ získáme, když počet migrujících *osob* za určité časové období vztáhneme k *populaci*, do které nebo ze které tyto *osoby* migrovaly. Pokud počet *vystěhovalých osob* z určité oblasti vztáhneme k počtu *osob*, které v dané oblasti bydlely na počátku sledovaného časového úseku a zároveň se dožily konce sledovaného časového úseku, získáme **zastoupení emigrantů**²; tento *ukazatel* měří *pravděpodobnost vystěhování* u pozorované *populace* a je kromě jiného používán při výpočtu *populačních prognóz*. Při výpočtu podílu *migrantů* lze jako jmenovatel použít také údaje pouze o určité části *populace* podle sledovaných typů *migrace*. Obdobně **zastoupení imigrantů**³ lze získat, když počet *přistěhovalých* do daného *území* za sledované časové období dělíme počtem *obyvatel* v *území* na konci časového období, někdy však ve jmenovateli může být také počet *obyvatel* na počátku období nebo *střední stav populace*. **Zastoupení celoživotních imigrantů**⁴ může být odvozeno z informací o místě *narození*, tj. počet *obyvatel* narozených mimo sledované *území* je vztažen k počtu *obyvatel* sledovaného *území*. **Zastoupení celoživotních emigrantů**⁵ získáme, když počet *osob* ve sledovaném *území*, které žijí mimo oblast svého původu, vztáhneme buď k celkovému počtu *osob* narozených v této oblasti nebo k počtu *osob*, které zde dosud žijí. Pokud známe podrobnější charakteristiky migrujících *osob*, např. *věk* (322-1), *zaměstnání* (352-2) nebo *úroveň vzdělání* (34 -1), lze počítat **diferenční indexy migrace**⁶, které se používají při studiu rozdílů mezi *migranty* a zbytkem *populace*. Index má hodnotu 1 minus hodnota *ukazatele*, kde v čitateli je zastoupení *migrantů* v *populaci* se shodnou sledovanou charakteristikou a ve jmenovateli zastoupení *migrantů* v celé *populaci*. *Diferenční index migrace* je roven 0, pokud *populace* se sledovanou charakteristikou má stejné migrační chování jako zbytek *populace*.

817 Longitudinální (generační) analýza migrace¹ vyžaduje informace o všech po sobě následujících *migračních pohybech* jednotlivých *osob* v průběhu času, tj. informace, které poskytují obvykle pouze *populační registry* (213-1) nebo

retrospektivní šetření (203-8). Z těchto pramenů lze získat jemnější *ukazatele*, např. **pravděpodobnost první migrace**², tj. pravděpodobnost, jakou má skupina **dosud nemigrujících osob**³ ve věku x podstoupit první *migraci* před dosažením věku $x+n$. Tato pravděpodobnost se používá při výpočtu **migračních tabulek prvního pořadí**⁴. Obdobně lze určit i **pravděpodobnost migrace podle pořadí**⁶. **Míra migrace všech pořadí**⁷ je poměr *migračních pohybů* všech pořadí ve sledovaném roce ke střednímu stavu sledované *kohorty* (117-2) v daném roce. Kumulací těchto *měr* pro určitou *generaci* získáme odhad **průměrného počtu migračních pohybů**⁸ za předpokladu neexistence *úmrtnosti*. K odhadu průměrného počtu *migračních pohybů*, které má *osoba* v určitém věku před sebou při zachování současné úrovně *úmrtnosti* se kombinují **migrační tabulky všech pořadí**⁹ a *pravděpodobnosti přežití*, dané *úmrtnostní tabulkou* (432-3).

4 Odpovídající angl. ter. je **non-migrant table**.

818 Při studiu *migrace* mezi dvěma místy v průběhu času se obvykle používá **index migrační intenzity**¹. Při jeho výpočtu je v čitateli počet *migrantů* z místa A do místa B, ve jmenovateli součin počtu *obyvatel* v místě B na konci sledovaného období a počtu *obyvatel* v místě A na počátku období, kteří se dožili i konce období. Pokud tento *index* vydělíme poměrem celkového počtu *migrantů* k druhé mocnině počtu *obyvatel* v zemi, získáme **index migrační preference**², který se používá pro hodnocení směřování *migračních proudů*, daného rozdílnou atraktivitou jednotlivých míst.

819 Migrační modely¹ se dělí na dvě kategorie. První z nich dává do vztahu *migrační proudy* (803-9) mezi dvěma oblastmi, a sociální, ekonomické a demografické proměnné. Tyto *proměnné* jsou označovány jako **vytlačující faktory migrace**², které zahrnují důvody odchodu ze *země* původu, **přitahující faktory migrace**³, které charakterizují atraktivnost cílové oblasti, a **mezilehlé překážky**⁴ mezi dvěma oblastmi. Nejjednodušší z těchto *modelů* jsou **gravitační modely**⁵: proudy mezi dvěma *oblastmi* jsou přímo úměrné početní velikosti jejich *populace* a inverzně proporcionální jejich vzájemné **vzdálenosti**⁶, která vyvolává jejich sílu. Ostatní *modely* předpokládají, že proudy jsou proporcionální k příležitostem cílové *oblasti* a inverzně proporcionální k rozdílu **poskytovaných příležitostí**⁷ mezi výchozí a cílovou *oblastí*. *Modely* z druhé kategorie jsou *stochastické modely* (730-5) a týkají se spíše jednotlivců než *populací*. Tyto *modely* vztahují *pravděpodobnost stěhování* k určitému počtu osobních charakteristik, jako je např. *věk* nebo předchozí historie *migrace*.

2, 3 *Vytlačující faktory migrace* je překlad z angl. **push factors** a *přitahující faktory migrace* z angl. **pull factors**.

Kapitola devátá

Ekonomické a sociální aspekty populačního vývoje

901 Studium ekonomických a společenských podmíněností *populačního vývoje* na straně jedné a studiem důsledků *populačního vývoje* na ekonomické a sociální procesy se zabývá *ekonomická a sociální demografie* (104-1, 104-2). Zabývá se vztahy, které existují mezi *populací* a **zdroji**¹, kterými ekonomika dané společnosti disponuje a které jí umožňují vytvářet bohatství a zajišťovat služby n. realizovat **produkci**². V poslední době se důraz při tomto studiu soustřeďuje na vztah mezi *populačním růstem* (703-1) a jeho složkami a *ekonomickým růstem* (903-1), zejména s ohledem na **spotřebu**³, **spoření**⁴ a **investice**⁵.

902 Posouzení vztahu mezi velikostí *populace* a *zdroji* vede k pojmu **přelidnění**¹ nebo **nedolidnění**². Tyto ter. jsou vymezeny pouze vzhledem k určité **úrovni rozvoje**. Jestliže ani větší ani menší *velikost populace* nevykazuje výhody, lze říci, že bylo dosaženo **populačního optima**⁴ n. **optimální velikosti populace**⁴. Pokud se jedná o ekonomické výhody, hovoříme o **ekonomickém optimu**⁵. Diskuse o *ekonomickém optimu*, které je obtížné určit, se většinou dotýká **životní úrovně**⁶ n. **životního standardu**⁶. Pro její vystižení se používá vytvořený **národní důchod na obyvatele**⁷.

5 Podobně se někdy používá v obdobném smyslu termín **sociální optimum**.

6 Někteří ekonomové uvedené dva termíny rozlišují. Pojem **životní standard** používají jako přijatý cíl, kterého má být dosaženo, a **životní úroveň** jako skutečně dosažený standard.

7 *Národní důchod* je většinou nahrazován **hrubým národním produktem na obyvatele** (pod vlivem angl. se často používá syn. **hrubý národní produkt na hlavu**), který je založen na koncepci hodnoty přidané zpracováním. Od **národního důchodu** n. **čistého národního produktu** se liší zahrnutím resp. odečtením odpisů. Pro mezinárodní srovnání se *hrubý národní produkt na obyvatele* uvádí někdy v přepočtu podle kupní síly.

903 Ekonomové studují dynamický vztah mezi **ekonomickým růstem**¹ n. **ekonomickým rozvojem**¹ a mírou *populačního růstu* a změnami ve *struktuře obyvatelstva*; v současné době se méně zajímají o statický koncept *optimální velikosti populace* a více o dynamický koncept **optimální míry populačního růstu**², která by měla odpovídat maximální míře růstu *životní úrovně*. Tyto vzta-

hy jsou důležité zejména v *zemích* s nízkou *životní úrovní*, které se označují jako **méně rozvinuté země**³ n. **rozvojové země**³.

3 Tyto *země* se označují také jako **nerozvinuté** na rozdíl od **zemí rozvinutých**.

904 Maximální populace¹ n. **populační maximum**¹ vyjadřuje maximální počet *obyvatelstva*, který může žít na určitém *území* (301-2) za daných podmínek a existujících *zdrojích* (901-1); někdy se tím myslí největší počet za předpokladu udržení určité *životní úrovně*. Opakem je **minimální populace**² n. **populační minimum**², kterým se označuje minimální počet *obyvatelstva*, který umožňuje **přežití skupiny**³.

905 Pojem **populační tlak**¹ je spojen s koncepty *početní velikosti populace* a jejich *disponibilních zdrojů*. Tento *tlak* je na určitém *území* silný nebo slabý podle toho, zda *obyvatelstvo* daného *území* je blízko nebo daleko od *maximální populace*. V soulase s **malthusiánskou populační teorií**², nazvanou podle jejího autora Thomase Malthuse, bude vždy docházet k *tlaku obyvatelstva* na **prostředky obživy**³. Jakýkoliv růst v objemu prostředků obživy způsobí *populační růst* (701-1) do doby, dokud opět nevznikne **populační rovnováha**⁴, kdy *životní úroveň* (902-6) dosáhne **existenční úrovně**⁵, tj. úrovně, která právě postačí k přežití. *Rovnováha* bude udržována odstraněním přebytečného *obyvatelstva* **pozitivními zábranami**⁶, někdy označovanými jako **malthusiánské zábrany**⁶ (hladomor, epidemie, válka) nebo **preventivními zábranami**⁷, event. **morálními zábranami**⁸, které spočívají v **odkládání sňatků**⁹ a omezování pohlavních styků.

906 Ačkoli termín **malthusianismus**¹ původně charakterizuje teorii Malthuse, používá se často k označení jakékoliv doktríny, která požaduje omezení *populačního růstu*. Podobnou ideologii zastává doktrína **neomalthusianismu**²; požadované omezení *populačního růstu* však doporučuje dosáhnout prostředky *plánovaného rodičovství* (viz 933).

907 Proces přechodu ze situace, kdy *úroveň plodnosti* a *úmrtnosti* byly zprvu relativně vysoké k pozdějším úrovním relativně nízkým, který se postupně uskutečňuje ve všech *zemích*, se nazývá **demografická revoluce**¹. V průběhu tohoto procesu z **předrevolučního stavu**² k **porevolučnímu stavu**³, kdy v některých *zemích* vznikají větší rozdíly mezi *úrovní plodnosti* a *úmrtnosti*, dochází často k **přechodnému růstu**⁴ *obyvatelstva*. Ekonomové někdy studují změny v **produktivě**⁵, tj. v množství produkce připadající na jednoho pracovníka, ke které v průběhu tohoto přechodu dochází.

1 Syn. je **demografický přechod**. *Demografická revoluce* se také někdy označuje méně vhodně jako **vitální revoluce**. Teorie *demografické revoluce* je spojována s jinými historickými procesy jako jsou např. industrializace, urbanizace, emancipace žen, rozvoj a demokratizace vzdělání, rozvoj hygieny, lékařství, vědy apod.; tento široký proces zahrnující všechny aspekty lidského života je možno označit jako **globální revoluci moderní doby**.

910 Eugenika¹ je vědní disciplína, která studuje kvalitu *populace* a věnuje pozornost zejména roli **dědičnosti**² n. předávání **dědičných znaků**³, jako jsou např. barva očí, z jedné *generace* na druhou. **Získané znaky**⁴ nejsou takto předávány. **Letální znaky**⁵ obvykle způsobují časné úmrtí *plodu*.

911 Předávání *dědičných znaků* probíhá prostřednictvím **genů**¹, které jsou předávány *dětem* od jejich *rodičů*. **Genetika**² je vědecká disciplína, která se zabývá předáváním a působením *dědičných znaků*. *Geny* jsou nesené **chromozómy**³, které tvoří dlouhá vlákna DNA (deoxyribonukleové kyseliny) umístěná v jádru buňky. Umístění *genu* na chromozómu se označuje jako jeho **lokus**⁴. *Geny* zaujímající stejný *lokus* ovlivňují stejné vlastnosti, ačkoli to mohou činit různými způsoby, které odpovídají rozdílným **alelám**⁵ *genu* v daném *lokusu*. Nová buňka vytvořená svazkem dvou sexuálních buněk n. **gamet**⁶ v procesu početí (62-1) se nazývá **zygota**⁷.

1 Souhrn všech *genů*, který nese jedinec, se nazývá jeho **genetická výbava**.

912 Uspořádaný pár *genů* jedné osoby na stejném *lokusu* se označuje jako její **genotyp**¹; ten může být **homozygótní**², když *alely* jsou na daném *lokusu* totožné, a **heterozygótní**³ v opačném případě. **Fenotyp**⁴ sestává z pozorovaných vlastností určených *genotypem* a prostředím. Jestliže *heterozygótní* jedinec (AA') nemůže být odlišen od *homozygótního* jedince (AA), potom *alelu* A označíme za **dominantní**⁵ nad *alelou* A' a A' označíme za **recesivní**⁶. *Geny* se rychle a zjevně náhodně proměňují; označuje se to jako jejich **mutace**⁷. **Panmixie**⁸ n. **náhodný výběr partnerů**⁸ zajišťuje neměnnost *genotypového* složení *populace*.

913 V eugenické politice se často rozlišuje **pozitivní eugenika**¹, která si klade za cíl zvýšit počet *osob* s požadovanými vlastnostmi, od **negativní eugeniky**², která se snaží omezit *reprodukcí osob*, o kterých se předpokládá, že přenášejí nežádoucí znaky n. **dědičné vady**³. Velká pozornost byla věnována diskuzi o **eugenické sterilizaci**⁴, tj. *sterilizaci osob*, které mohou přenášet nežádoucí znaky na své *potomstvo*. Námitky proti této metodě byly založeny na morálním základě a také na malé efektivnosti snižování četnosti *recesivních genů* (912-6). Mezi doporučenými prostředky se doporučují **předmanželská vyšetření**⁵, která

mohou budoucím *manželským párům* poskytnout informace o pravděpodobném genetickém poškození jejich *potomků*. Budoucí partneři mohou tak být varováni před uzavřením **dysgenického sňatku**⁶, ze kterého mohou početím vzniknout poškození *potomci*.

914 Pravděpodobnost, že jedinec v *reprodukčním věku* bude mít určitý počet *potomků*, kteří také dosáhnou *reprodukčního věku*, může záviset na jeho *genotypu* (912-1). Tato diferenční *reprodukce* se označuje jako **selekce**¹. **Selektivní hodnota**² n. **adaptivní hodnota**² *genotypu* je relativní počet *dětí* jednotlivců s daným *genotypem*, které se dožijí *reprodukčního věku*. **Střední selektivní hodnota**³ n. **střední adaptivní hodnota**³ se rovná průměru *selektivních hodnot genotypů* jeho členů. **Genetická zátěž**⁴ populace je relativní pokles *střední adaptivní hodnoty* vyplývající z přítomnosti odlišných *genotypů* s rozličnými *selektivními hodnotami*. Náhodné kolísání četnosti, se kterou se nachází určitý *gen* v různých *generacích* dané *populace*, se označuje jako **genetický posun**⁵. **Genová struktura**⁶ *populace* odpovídá rozložení četností různých *alel* (911-5) na daném lokusu (911-4) mezi členy *populace*. **Genotypová struktura**⁷ *populace* vystihuje rozložení různých *genotypů* na tomtéž lokusu.

915 V případě jedince, jehož *rodiče* mají společného *předka*, dva *geny* jsou označeny jako **identické geny**¹ podle původu, jestliže oba měl tentýž *předek* a nacházejí se na tomtéž lokusu. Pravděpodobnost, že náhodně vybraný *jedinec* v *populaci* je nositelem dvou *identických genů* podle původu, se označuje jako **ukazatel pokrevnosti**² *populace*. **Ukazatel příbuznosti**³ *populace* je pravděpodobnost, že dva náhodně vybraní jedinci mají tytéž *geny* podle původu na tomtéž lokusu.

920 V mnoha studiích je *obyvatelstvo* rozděleno do řady **sociálních skupin**¹ podle *zaměstnání, příjmu, vzdělání* nebo podobných charakteristik sociálního statusu. Jedna z těchto skupin je **sociální třída**². Rozdělení *společnosti* do řady takových skupin se nazývá **sociální stratifikace**³. Pohyb mezi jednotlivými *sociálními skupinami* se označuje jako **sociální mobilita**⁴; v sociální hierarchii se rozlišuje **vzestupná mobilita**⁵ a **sestupná mobilita**⁶. *Mobilita dětí* vzhledem k sociální příslušnosti jejich *rodičů* se označuje jako **mezigenerační sociální mobilita**⁷.

3 Zvláštní postavení v *sociální hierarchii* má **kasta** jako uzavřená *sociální skupina*.

7 *Sociální mobilita* jednotlivce v průběhu jeho života se označuje jako **nitrogenerační mobilita**.

921 Pracovní mobilita¹ je obecný termín, který zahrnuje **změnu zaměstnání**² jednotlivce, pod kterou myslíme **profesní mobilitu**³, **změnu zaměstnavatele**⁴ nebo **změnu ekonomického odvětví**⁵.

922 Zájem o problémy *starých osob* (324-8) a o *demografické stárnutí* (326-3) podnítil vznik studií, které se jako zvláštní obor zahrnují do **gerontologie**¹, do níž patří též lékařský obor **geriatrie**².

930 Za *populační politiku* (105-2) lze považovat řadu opatření přijatých veřejnou správou s cílem působit na *populační vývoj*. Rozlišuje se **populacionistická**¹ politika, která si klade za cíl zvětšit početnost *populace* nebo zvýšit její *míru přírůstku* event. omezit počínající populační pokles n. **depopulaci**², a politika **omezování počtů**³ za účelem snížení *populačního růstu*. *Populacionistickou politiku* lze označit jako **pronatalitní**⁴, jejímž cílem je zvýšit *míru porodnosti* (322-1). V protikladu s tím je **antinatalitní**⁵ politika, která usiluje o snížení počtu narozených. *Populační politika* může zahrnovat také politiku **přerozdělení obyvatelstva**⁶, kterým se myslí jeho požadované nové *územní rozmístění*.

3 Omezování počtů se někdy označuje jako **populační kontrola** (angl.). Tato politika se také označuje jako malthusiánská. Součástí *populační politiky* může být také politika zahraniční migrace, tedy proimigrační nebo proemigrační.

931 V mnoha *zemích* existují **přídavky**¹ n. **dávky**¹ a **podpory**², jejichž příjemci jsou *rodiče dětí*. *Přídavky* nebo *dávky* tvoří určité množství peněz, které jsou poskytovány pravidelně, *podpora* je zpravidla jednorázová. **Rodičovské dávky**³ n. **dětské přídavky**³ se poskytují v určité výši *rodičům* podle počtu a event. také stáří jejich *dětí*. V mnoha finančních systémech existují **slevy na daních**⁴ z příjmu rodičů, které také závisí na počtu *dětí*. V některých *zemích* je vyplácena *podpora v mateřství* buď jako *mateřská dávka* nebo jako **porodné**⁵, vyplácené po narození *dítěte*. *Mateřské dávky* mohou být vypláceny již před narozením *dítěte* jako **prenatalitní dávky**⁶. V některých *zemích* se poskytují **novomanželské půjčky**⁷ novomanželům k pořízení *bytu* nebo k vybavení jejich *domácností*.

4 *Porodné* má charakter jednorázové *podpory*, **mateřská dávka** je vyplácena po určitou dobu pravidelně.

932 Demografické chování může ovlivnit také mnoho dalších opatření např. v oblasti *bydlení* nebo v oblasti **veřejného zdravotnictví**¹. Poskytování služeb *těhotným ženám* na **prenatalitních klinikách**² a v době *porodu* (603-4*) může pomoci při snižování *pozdní fetální, dětské a mateřské úmrtnosti* (410, 411, 413 a 425-5). Služby, které jsou primárně určeny na pomoc *matkám*, se nazývají

mateřské služby³; takové, které jsou určeny *dětem*, se nazývají **služby dětské sociální péče**⁴.

933 Populační programy¹ vytvořené za účelem snížení úrovně *plodnosti* v *rozvojových zemích* zahrnují **výchovu k plánovanému rodičovství**² a **služby plánovaného rodičovství**³, které jsou buď samostatné nebo spojené se **zdravotnickými programy**⁴ nebo s **programy sociální péče**⁵, z nich zejména pak s **mateřskými a dětskými zdravotnickými programy**⁶, zaměřenými na snížení úrovně *úmrtnosti dětí*. Některé *země* přistoupily k různým druhům **podnětů**⁷ a **zábran**⁸ motivujících rozhodování o velikosti *rodiny*; je možno se setkat i se sociálním **tlakem**⁹ a legálními **sankcemi**¹⁰ proti neschvalovanému chování ve sféře plození *dětí*.

Druhá část

ABECEDNÍ
REJSTŘÍK

A			
absolutní četnost	144-2	analýza, intervalová	103-5
absolutní číslo	131-3	analýza, kohortní	103-4
absorbce	809-1	analýza, longitudinální	103-4
abstinence, periodická	628-4	analýza migrace,	
abstinence, sexuální	627-4	longitudinální (generační)	817-1
adaptivní hodnota	914-2	analýza, okamžiková	103-5*
adaptivní hodnota, střední	914-3	analýza, panelová	103-4*
adkulturace	809-2	analýza, transversální	103-5
administrativní jednotka	302-2*	animarum, status	214-6*
adolescence	324-1*	anketa	203-4*
adolescentní sterilita	622-8	anonymní výpis	215-9*
adolescentní sub-fekundita	622-8	anovulační cyklus	622-6
afroameričan	334-4*	antikoncepce	627-1
agitátor	626-3*	antikoncepce, hormonální	630-2
aglomerace	307-1	antikoncepce, míra používání	626-4*
aglomerace, jádro	307-2	antikoncepce, míra selhání	625-7
aglomerované obyvatelstvo	306-6*	antikoncepce, nitroděložní	629-10
akomodace	809-3*	antikoncepce, perorální	630-1
aktivita, ekonomická	350-3*	antikoncepce, podíl	
aktivita, ukazatel	350-6	současných uživatelů	626-8
aktuální plodnost	636-4*	antikoncepce pomocí steroidů	630-3
akumulace věková	322-8*	antikoncepce, selhání	625-3
akutní nemoc	423-9	antikoncepce, spolehlivost	625-4*
alela	911-5	antikoncepce, účinnost	625-4
alfabet	342-2	antikoncepce, zastoupení	
amennorhoea	620-7	nových uživatelů	626-4
amennorhoea, poporodní	620-9	antikoncepční metody	627-3
amennorhoea, těhotenská	620-8	antikoncepční metody,	
analfabet	342-3	přirozené	628-2
analytická data	222-3*	antikoncepční metody,	
analytické vyrovnání	151-3	speciální	628-1
analytik systémový	225-9	antikoncepční pilulka	630-4
analýza	132-1	antikoncepční prostředek	628-1*
analýza dat	222-3	antikoncepční želé	629-5
analýza, demografická	103-1	antinatalitní	930-5
analýza, generační	103-4	arch	206-2*
		arch, bytový	207-2*
		arch, hromadný	207-3
		arch, osob sčítaných odděleně	207-4*

arch, pro bytovou domácnost	207-2*	bilance, obyvatelstva	814-2*
arch, pro domácnost	207-2	bilance, přirozené měny	701-7*
arch, pro ústavní domácnost	207-4*	bilance, živě narozených a	
arch, sčítací	206-2*	zemřelých	701-7*
arch, výpisový	215-11	bilingvní	340-5*
aritmetický průměr	140-2	biografie pracovního životního	
aritmetický střed	140-1*	období	361-1*
ascendenční	114-2*	biologická rodina	113-1
ascendent	114-2*	biologická úmrtnost	424-1*
asimilace	809-3	biometrie	104-6
asociační tabulka	131-7*	biosociální pohyb	201-10*
ateista	341-6*	biřmování, seznam	214-8
atraktivita, ukazatel	152-4*	blok domovní	210-4
autochton	332-2*	Böck-Kuczynského míra	711-3*
autonomní oblast	303-2*	Böckova míra	711-3*
autonomní teritorium	305-7	bod, úmrtí	437-3
		bod, výchozí	720-6
		bratr	113-2
		bratr, nevlastní	113-5
		bratr, plnorodný	113-2*
		bratr, polorodný	113-2*
		buňka, ženská zárodečná	602-3
		bydlicí obyvatelstvo	310-1
		bydlicí rodák	802-11*
		bydliště	310-6
		bydliště, hlavní	310-6*
		bydliště, obvyklé	310-6*
		bydliště, obyvatelstvo s	
		obvyklým	310-1*
		bydliště, osoba bez stálého	310-8
		bydliště, první	310-6*
		bydliště, trvalé	310-6*
		bydliště, trvalé nové	801-5
		bydliště, trvalé předchozí	801-4
		bydliště, vedlejší	310-6*
		bydliště, změna	213-5
		byt	120-1
		byt, nedolidněný	120-6
		byt, neobydlený	120-7

B

barevná plet'	334-3*		
barevný	334-3		
bariérová metoda	628-1*		
barva	334-1		
barva pleti	334-1*		
bastard	610-6*		
batole	323-6*		
běloch	334-2		
berní kniha	214-10*		
berní rula	214-10*		
bez odpovědi	205-3*		
bez vyznání	341-6*		
bezdětná rodina	112-1*		
bezdětnost	623-2*		
bezdomevec	310-8*		
bezprostřední příčina smrti	421-6		
bezvěrec	341-6		
bílá osoba	334-2*		
bilance, migrace	805-2*		
bilance, migrační	701-6*		

četnost opakování	347-7*	čištění	221-6
četnost počátků nemocí	420-3*	člen domácnosti	111-1
četnost prvních sňatků	520-9*	člen rodiny pomáhající	353-5
četnost skupinová	144-2*	člen výrobních a	
četnost sňatků	520-9*	zemědělských družstev	353-7*
četnost relativní	144-3	člověkoroky	135-7
četnosti, rozdělení	144-1	člověk	321-5
četnosti, rozložení	144-1*	čtecí zařízení	227-5*
činnost, výdělečná	350-3	čtvercová odchylka, průměrná	141-8
činný výdělečně	350-1*	čtvrt'	306-7*
činný výdělečně, koncepce	350-1*	čtvrtletní ukazatel	137-4*
činžovní dům	120-1*	čtvrtý věk	324-8*
čípek	629-6	čtyřčata	606-3*
číselná data	130-2*		
číselná tabulka	131-4	D	
číselný údaj	130-2		
číslíce, preference	152-2	další sňatek	514-9
číslo absolutní	131-3	daně, sleva	931-4
číslo poměrné	132-4	daňoví poplatníci, seznam	812-5
číslo poměrné intenzitní	133-5	data analytická	222-3*
číslo poměrné srovnávací	133-1	data číselná	130-2*
číslo poměrné, struktury	133-2	data elektronické zpracování	225-1
číslo poměrné syntetické	132-5*	data hrubá	131-1*
číslo relativní	131-3*	data kontrola	220-8*
číslo zaokrouhlené	152-1	data primární	131-1*
čistá demografie	102-5*	data surová	131-1*
čistá emigrace	805-6	data uchopení	228-3*
čistá imigrace	805-5	data, vstup	228-1
čistá kumulativní plodnost	636-5	data, vydání	220-9*
čistá migrace	805-2	data, výstup	228-6*
čistá migrace, míra	815-3	data, základní	131-1
čistá míra reprodukce	711-3	databanka	227-2
čistá plodnost	601-6	databáze, systém ovládání	227-2*
čistá reprodukce	710-4	datová kartotéka	213-2*
čistá směnná míra	711-3*	datum narození	327-6
čistá střední délka ekonomické		datum události	212-3*
aktivity	362-8	datum výchozí	720-6*
čistý mezitěhotenský interval	613-5	dávka	931-1
čistý národní produkt	902-7*	dávka, mateřská	931-5*

dávka, prenatalitní	931-6	dělník, nezemědělský	354-3*
dávka, rodičovská	931-3	dělník, polokvalifikovaný	354-6
dávkové zpracování	227-7	dělník, pomocný	354-7*
dcera	112-7	dělník, sezónní	356-4*
de jure obyvatelstvo	310-1*	dělník, ve službách	354-3*
debilita	605-9	dělník, zaučený	354-6*
decil	142-3	dělník, zemědělský	356-4
dědičná vada	913-3	děloha	602-9
dědičnost	910-2	demogeografie	102-9*
dědičný znak	910-3	demograf	101-1*
definitivní	136-2	demografická analýza	103-1
definitivní ukazatel	136-4	demografická doktrína	105-1*
délka ekonomické aktivity, čistá střední	362-8	demografická metodologie	102-5*
délka ekonomické aktivity, hrubá střední	362-7	demografická reprodukce	710-1*
délka ekonomické aktivity, střední	362-6	demografická revoluce	907-1
délka lidského života	434-3	demografická síť	437-1
délka nemoci, průměrná	425-4	demografická statistika	130-1
délka nepřítomnosti	801-7	demografická studie	102-7
délka pobytu	801-8	demografická teorie	105-1
délka prognózy	720-3	demografická účinnost	625-4*
délka studia	342-5*	demografická událost	201-3
délka studia, průměrná	347-5	demografická úmrtnostní tabulka	435-4
délka školní docházky	342-5	demografické mládnutí	326-4*
délka těhotenství, obvyklá	603-2*	demografické stárnutí	326-3*
délka těhotenství, skutečná	603-2*	demografické učení	105-1*
délka života, maximální	434-4	demografické zkoumání	102-7*
délka života, mediánová	434-1*	demografický	101-1*
délka života, modální	434-2*	demografický jev	103-2
délka života, normální	434-2	demografický model	730-1*
délka života, pravděpodobná	434-1	demografický odhad	721-2
délka života při narození, pravděpodobná	434-1*	demografický proces	201-7*
délka života, střední	433-3*	demografický přechod	907-1*
dělník, dělnice	354-2	demografický statistik	130-1*
dělník, kvalifikovaný	354-5	demografie	101-1
dělník, nekvalifikovaný	354-7	demografie, čistá	102-5*
		demografie, ekonomická	104-1
		demografie, formální	102-9
		demografie, historická	102-1

demografie, kvalitativní	104-3	dětský přídavek	931-3
demografie, kvantitativní	102-9*	dětství	323-2
demografie, matematická	102-6	dětství, první	323-6*
demografie, popisná	102-3	dětství, rané	410-3*
demografie, potenciální	103-6*	diafragmatický pesar	629-3
demografie, prehistorická	102-2*	diagram	155-2
demografie, regionální	102-9*	diagram Lexisův	437-1*
demografie, sociální	104-2	dialekt	340-2*
demografie, teoretická	102-5	dialogově	228-2
demometrie	104-6*	diference, výpočet konečných	151-6
depopulace	930-2	diferenční indexy migrace	816-6
deportace	808-3*	diferenční metoda	814-1
děrný štítek	224-3	diferenční míra	134-6*
děrovač	224-4	diferenční plodnost	601-8
descendenční	114-1*	diferenční ukazatel	134-6*
descendent	114-1*	diferenční úmrtnost	402-1
deterministický model	730-4	dílčí sčítání	202-3
děti	112-5	dílčí tabulka	131-9
děti, ideální počet	625-2*	dílovedoucí	355-2*
děti, narozené	601-3	diplom	342-7*
děti narozené matce, předchozí	611-3	diplom, vysokoškolský	343-11
děti narozené, pořadí	611-9	disk	226-5
děti, nechtěné	624-5*	diskrétní	143-3
děti, neočekávané	624-5*	distributor	626-3*
děti, neplánované	624-5*	dítě	323-3
děti, očekávaný počet	625-2*	dítě, donošené	605-3
děti, plánovaný počet	625-2	dítě, legitimní	610-2
děti, počet dožívajících	430-1*	dítě, manželské	610-2
děti, předpokládaný počet	625-2	dítě, narozené mimo manželství	610-6
děti, předškolního věku	323-7	dítě, nedonošené	605-4
děti, školní	323-8	dítě, nelegitimní	610-6
děti, z nynějšího manželství, počet	611-2	dítě, nezralé	605-8
děti, závislé	358-4	dítě, pořadí	611-1
děti, živě narozené	601-5	dívka	321-4
dětská sociální péče, služba	932-4	dlouhodobá projekce	720-4*
dětská úmrtnost	414-2	dlouhodobý trend	150-2*
dětská úmrtnost, míra	414-6	dlouhověkost	327-2*
		dny, neplodné	628-5

doba čekací	425-4*	domácnost, hlava	111-2*
doba karenční	425-4*	domácnost, jednočlenná	110-6
doba mezi vdovstvím a dalším sňatkem, průměrná	524-5	domácnost, jednotlivců	111-10*
doba od sňatku k narození dítěte n-tého pořadí	612-7	domácnost, neústavní	110-4*
doba pobytu	804-2	domácnost, přednosta	111-2
doba pracovního života, průměrná	362-9	domácnost, rodinná	110-4*
doba předpokládaného početí	613-1	domácnost, rodinná neúplná	111-10*
doba trvání manželství	524-2	domácnost, rodinná úplná	111-10*
doba trvání manželství, průměrná	524-5*	domácnost, složená	111-5
dobrovolná migrace	806-1	domácnost, soukromá	110-4
dobrovolný průzkum	205-2	domácnost, ústavní	110-5
dočasná neplodnost	621-5	domácnost, velikost	111-11
dočasně nepřítomný	310-4	domácnost, vícečlenná nerodinná	111-10*
dočasný svazek	503-6	domicilace	212-3*
dočasný územní pohyb	801-6	dominantní	912-5
dohad	154-4	domorodá rezervace	304-4*
docházka školní	346-4	domorodec	332-1*
docházka školní, délka	342-5	domovní blok	210-4
docházka školní, povinná	342-1*	domovní list	206-2*
dojíždějící	801-9*	donošené dítě	605-3
dojíždění	801-9*	doplňovat	213-4*
doklad	211-3*	dorůstající generace	116-6*
doklad matriční	211-3	dosažené vzdělání, statistika	342-4*
doklad základní	221-2	dosažený stupeň studia	342-5*
dokončená léta	322-2	dosažený věk v daném roce	322-4
dokončený věk	322-2*	dospělí, úmrtnost	414-4
doktrína demografická	105-1*	dospělost	324-4
domácí	304-1*	dospělý	324-5
domácký pracovník	354-1	dotaz osobní	203-6
domácnost	110-3	dotaz přímý	203-6*
domácnost, arch	207-2	dotazník	206-3
domácnost, arch pro bytovou	207-2*	dotazovací metoda	203-11
domácnost, arch pro ústavní	207-4*	dotazovaný	204-1*
domácnost, censová	110-4*	dožití, funkce	432-3
domácnost, člen	111-1	dožití jako svobodný, pravděpodobnost	522-7
		dožití, naděje	433-3
		dožití, naděje při narození	433-4

ekonomická aktivita, ukazatel intenzity vstupu	361-5	endogenní kojenecká úmrtnost	424-3*
ekonomická aktivita, ukazatel účasti	350-6*	endogenní úmrtnost	424-1
ekonomická aktivita, věk odchodu	362-3	epidemická nemoc	423-5
ekonomická aktivita, věk vstupu	362-2	epidemie	423-2
ekonomická aktivita, vstup	361-2	epidemiologická statistika	423-6
ekonomická demografie	104-1	epidemiologie	423-6*
ekonomická závislost, ukazatel	358-9	etapa, životní	323-1*
ekonomické odvětví, změna	921-5	etnická menšina	333-4*
ekonomické optimum	902-5	etnická národnost	330-4*
ekonomicky aktivní obyvatelstvo	350-1	etnická příslušnost	330-4*
ekonomicky neaktivní obyvatelstvo	350-2	etnická skupina	333-2
ekonomický region	302-6	eugenická sterilizace	913-4
ekonomický rozvoj	903-1	eugenika	910-1
ekonomický růst	903-1	eugenika, negativní	913-2
elektromechanický stroj	224-2	eugenika, pozitivní	913-1
elektronické zařízení	224-1*	euroasian	334-4*
elektronické zpracování	220-5	evakuace	808-4
elektronické zpracování dat	225-1	existenční úroveň	905-5
elektronický přístroj	224-1	exodus	807-3
embryo	602-7	exogamie	506-3
embryologie	602-7*	exogenní kojenecká úmrtnost	424-3*
embryonální úmrtnost	411-1*	exogenní úmrtnost	424-3
emigrace	803-5	exponenciální populace	702-4
emigrace, čistá	805-6	exponenciální růst	702-3
emigrant	802-5	exponenciální růst, míra	702-5
emigrant celoživotní, zastoupení	816-5	externí migrace	803-3
emigranti, zastoupení	816-2	extrapolace	151-8
emigrovat	802-9	exulant	802-5*
endemická nemoc	423-1*		
endemie	423-1		
endogamie	506-1		
		F	
		faktické manželství	503-3
		faktické obyvatelstvo	310-2*
		faktické odloučení	512-3
		fakultativně hlášená nemoc	423-7*
		fatalita, míra	425-6*
		federace	305-4*
		federální stát	305-4
		fekundita	621-1

feminita	320-3*	generace, fiktivní	713-3
feminita, index	320-5	generace, hypotetická	713-3*
fenotyp	912-4	generace, interval mezi	
fertilita	623-1	následujícími	713-1
fetální úmrtí	411-2	generace, mateřská	116-5*
fetální úmrtí, pozdní	411-5*	generace, metoda vymřelých	437-4
fetální úmrtnost	411-1	generace, mladá	116-6*
fetální úmrtnost, časná	411-3	generace, mužská	116-4
fetální úmrtnost, index	413-4	generace, otcovská	116-4*
fetální úmrtnost, pozdní	411-5	generace, průměrná délka	
fetální úmrtnost, střední	411-4	mužské	713-2*
fetální úmrtnost, tabulka	413-5	generace, průměrná délka	
fetální úmrtnost, ukazatel	413-3	ženské	713-2*
fiktivní generace	713-3	generace, slabá	116-2*
fiktivní kohorta	138-7	generace, stará	116-8*
filiace	114-5	generace, střední	116-7*
foetus	602-7	generace, ženská	116-5
formální demografie	102-9	generační analýza	103-4
formování rodin	637-8	generační míra	135-9*
formulář	206-1*	generační míra reprodukce	711-7
frekvenční tabulka	131-7*	generační plodnost	636-1
funkce dožití	432-3	generační tabulka	153-3*
funkce logistická	703-10	generační ukazatel	138-6*
funkce tabulky úmrtnosti	432-2	generační úmrtnostní tabulka	436-2
funkce úmrtí	433-1	genetická výbava	911-1*
funkce žijících	432-3*	genetická zátěž	914-4
fúze	810-3	genetický posun	914-5
fyzicko-geografický region	302-5*	genetika	911-2
fyziologická lidnatost	313-3*	genetika, lidská	104-4*
fyziologický věk	327-3	genetika, populací	104-4*
		genetika, populační	104-4
		genocida	810-5*
		genotyp	912-1
		genotypová struktura	914-7
gameta	911-6	genová struktura	914-6
gen	911-1	geny identické	915-1
genealogie	215-12	geografická mobilita	801-1
generace	116-1	geografické rozložení	301-3*
generace, dorůstající	116-6*	geografický medián	140-6*
generace, druhá	116-9*		

G

geografie obyvatelstva	102-9*	hlášení o potratu	212-2*
geometrický průměr	140-3	hlášení o rozvodu	212-2*
geometrický růst	702-3*	hlášení o sňatku	212-2*
geriatrie	922-2	hlášení o stěhování	212-2*
gerontologie	922-1	hlášení o úmrtí	212-2*
globální revoluce moderní doby	907-1*	hlášení statistické	212-2
graf	155-2*	hlava	110-2*
graf, logaritmický	155-6	hlava domácnosti	111-2*
graf, semilogaritmický	155-5	hlavní bydliště	310-6*
graf, sloupkový	155-9	hlavní jádro	111-7
grafické vyrovnání	151-2	hlavní město	306-5
grafické znázornění	155-1	hlavní migrační proud	803-10
grafický terminál	228-7	hlavní nájemník	121-5*
grafika počítačová	223-3	hlavní rodina	111-9*
gramotná osoba	342-2*	hlavní živitel	111-3
gramotnost, statistika	342-4*	hlavy, soupis	202-1*
gramotnost, ukazatel	342-2*	hledající zaměstnání	351-4
gravidita	602-5	hmotnost, porodní	605-6
gravitační model	819-5	hodnota, adaptivní	914-2
gymnázium	344-4*	hodnota, adaptivní střední	914-3
		hodnota, nejčtenější	140-8*
		hodnota, odhadnutá	154-3
		hodnota, proměnná	131-5*
		hodnota, selektivní	914-2
		hodnota, selektivní střední	914-3
		hodnota, střední	140-1*
		hoch	515-3*
		homogamie	506-5
		homogenní	134-4
		homozygótní	912-2
		hormonální antikoncepce	630-2
		hospodář, hospodářka	356-2*
		hospodářská příslušnost	
		obyvatelstva	359-1*
		hospodářství, vedoucí	356-2*
		host	310-5*
		hovorový jazyk	340-4
		hrabství	303-5*
		hromadný arch	207-3

H

handicapovaná osoba	360-1		
hardware	225-3*		
headship	111-2*		
headship ratio	111-2*		
heterogamie	506-6		
heterogenní	134-5		
heterozygótní	912-3		
histogram	155-8		
historická demografie	102-1		
historické město	306-4*		
historický kalendář	322-8		
historie plodnosti	638-1*		
historie, reprodukční	638-1*		
hladina spolehlivosti	164-7		
hlášení o narození	212-2*		

hromadný výběr	161-8*	CH	
hrubá data	131-1*		
hrubá migrace	805-7	chámové tělísko	602-4*
hrubá míra celkové porodnosti	632-3	charakteristika variability	141-3*
hrubá míra manželské porodnosti	632-4	chlapec	321-3
hrubá míra mimomanželské porodnosti	632-5	choroba	420-2*
hrubá míra nemanželské porodnosti	632-5	chorobný stav	420-7
hrubá míra porodnosti	632-2	chování, reprodukční	624-1
hrubá míra přirozeného přírůstku	702-6	chráněnc	330-1*
hrubá míra reprodukce	711-4	chromozóm	911-3
hrubá míra rozvodovosti	523-2	chronická migrace	804-4
hrubá míra sňatečnosti	520-2	chronická nemoc	423-8
hrubá míra úmrtnosti	401-4	chronologický věk	327-5
hrubá míra úmrtnosti, nepřímo standardizovaná	403-5*	chtěný počet dětí	624-5
hrubá plodnost	601-7	chyba odhadu	721-4
hrubá reprodukce	710-3	chyba pozorování	164-8
hrubá střední délka ekonomické aktivity	362-7	chyba směrodatná	164-4*
hrubý národní produkt na hlavu	902-7*	chyba standardní	164-4
hrubý národní produkt na obyvatele	902-7*	chyba systematická	164-8*
hrubý ukazatel	136-8	chyba tazatelů	164-9
hubka	629-4	chyba třídění	230-8
hustota na 1 hektar zastavěné půdy	313-5*	chyba výběrová	164-3
hustota obyvatelstva, míra	312-2*	chyba vzniklá náhodně	164-8*
hypotetická generace	713-3*	chybějící odpověď	205-3
hypotetická kohorta	138-7*	chybná výpověď	230-7
hysterotomie	631-6		
		I	
		ideální počet dětí	625-2*
		identické geny	915-1
		ilegitimita, podíl	632-6
		imigrace	803-4
		imigrace, čistá	805-5
		imigrace, selektivní	811-3
		imigrace, výběrová	811-3
		imigrační zákony	811-2
		imigrant	802-6
		imigrant celoživotní, zastoupení	816-4

imigranti, zastoupení	816-3	intenzita plodnosti v daném období	639-1
imigrovat	802-8	intenzita zalidnění	312-1
incidence, míra	425-2*	intenzitní poměrné číslo	133-5
index	132-7	intercensální odhad	721-3
index efektivnosti migrace	815-5	interpolace	151-7
index feminity	320-5*	interval, čistý mezitěhotenský	613-5
index fetální úmrtnosti	413-4	interval, mezi následujícími generacemi	713-1
index lidnatosti	312-2*	interval, meziporodní	612-4
index maskulinity	320-5	interval, mezitěhotenský	613-4
index mateřské úmrtnosti	424-6	interval, otevřený těhotenský	613-6
index migrace, diferenční	816-6	interval, porodní	612-2
index migrační intenzity	818-1	interval, porodní otevřený	612-5
index migrační preference	818-2	interval, prvoporodní	612-3
index migrační účinnosti	815-5	interval, prvotěhotenský	613-3
index mrtvorozenosti	413-2	interval, roztažený	612-6
index perinatální úmrtnosti	413-6*	interval, spolehlivosti	164-5
index plodnosti	632-8	intervalová analýza	103-5
index potratovosti	640-2	intervalová míra	135-8
index reprodukce	711-8	intervalová tabulka	153-2
index rozvodovosti	523-6	intervalová úmrtnostní tabulka	436-1*
index úmrtnosti, srovnávací	403-5	intervalový ukazatel	138-5
index úmrtnosti, standardizovaný	403-5*	intervaly mezi těhotenstvími	613-2
index vitální	702-7	intra-uterine-devices (IUD)	629-10
individuální list	207-1	invalida	360-1*
individuální migrace	806-2	invalidita	426-4
individuální stárnutí	327-1	invalidita, pravděpodobnost	426-5
indukovaný potrat	604-2	invalidita, riziko	426-5*
infekční nemoc	423-4	invalidita, tabulka	426-6
infekundita	621-2*	invalidní důchodce	358-6*
infertilita	623-2	investice	901-5
informace	206-6	IUD (intra-uterine-devices)	629-10
input	228-1*	izolát	506-2
inseminace umělá	602-2*		
inspektor	204-3*		
institut pedagogický	344-11*		
integrace	810-4		
inteligentní kvocient	327-6*	jádro	111-6
intenzita	138-1	jádro, aglomerace	307-2

J

jádro, hlavní	111-7	kalkulačka	132-3*
jádro, rodinné	113-1*	kandidát sňatku	514-7
jádro, rodiny	115-2	kanton	302-4*
jádro, vedlejší	111-8	KAP	626-8*
jazyk	340-1	karenční doba	425-4*
jazyk, hovorový	340-4	karta	213-3*
jazyk, mateřský	340-3	kartodiagram	155-3*
jazyk, pracovně řídicí	227-1*	kartografie počítačová	223-3*
jazyk, programovací	227-1	kartogram	155-3
jazyková menšina	333-4*	kartotéka	213-3*
jazyková statistika	340-6	kartotéka datová	213-2*
jediná příčina smrti	421-4	kartotéka obyvatelstva, stálá	213-2
jedinec	110-2	kasta	920-3*
jednočetný porod	606-1	kategorie, míry druhé	133-4*
jednočlenná domácnost	110-6	kategorie, míry první	133-4*
jednotka	160-3	klasifikace	130-7*
jednotka, administrativní	302-2*	klasifikace zaměstnání	352-1
jednotka, bytová	120-1*	klávesnice terminálu	227-8
jednotka, centrální		klimakterium	620-6*
zpracovatelská	226-1	klinika prenatalitní	932-2
jednotka, druhotná	162-6	klouzavý průměr	151-5
jednotka, primární	162-4	kmenová skupina	333-2*
jednotka, rodinná základní	115-2*	kmotr	215-6
jednotka, správní	302-2	kmotra	215-7
jednotka, statistická	110-1	kniha berní	214-10*
jednotka, věku	325-1	kniha matriční	211-4*
jednotka, výběrová	160-4	kniha rodinná	211-4*
jednotka, základní sídelní	210-5*	kočovník	304-2*
jednotlivec, domácnost	111-10*	kočovný	304-2
jednovaječná dvojčata	606-4	kód	221-3
jev, demografický	103-2	kódování	221-1
jev, rušivý	103-3	kódovník	221-3*
jmenovitý výpis	215-9*	koeficient, korekční	412-6
		koeficient progresivnosti	703-1*
		koexistence	810-2
		kohorta	116-2
kádry, střední odborné	355-2	kohorta, fiktivní	138-7
kalendář, historický	322-8	kohorta, hypotetická	138-7*
kalendář, srovnávací	322-8*	kohortně komponentní metoda	720-5*

K

kohortní analýza	103-4	koncepce, produkt	602-6
kohortní míra	135-9	koncepce, předmanželská	610-5
kohortní plodnost	636-1	koncepce, výdělečně činných	350-1*
kohortní tabulka	153-3	kondom	629-1
kohortní ukazatel	138-6	konec svazku	510-2
kohortní úmrtnostní tabulka	436-2*	konečná četnost	138-3
koitus	627-2*	konečná plodnost	636-4
kojenci, počet zemřelých	412-1	konečná příčina smrti	421-6*
kojenci, pravděpodobnost úmrtí	412-5*	konečná sňatečnost	520-9*
kojenec	323-5	konečné diference, výpočet	151-6
kojenecká úmrtnost	410-1	konečný počet dětí	637-6
kojenecká úmrtnost, endogenní	424-3*	konfesní statistika	341-1
kojenecká úmrtnost, exogenní	424-3*	konkubína	503-3*
kojenecká úmrtnost, kvocient	412-2	konkubinát	503-3*
kojenecká úmrtnost, míra	412-2*	konsensuální manželství	503-4
kojenecká úmrtnost, upravený kvocient	412-5*	konsistence, zkouška	221-7
kojení	622-4	konskripční seznam	214-11*
kolektivní migrace	807-1	kontingenční tabulka	131-7*
kolísání	150-3	kontingent	163-3*
kolísání, cyklické	150-4	kontracepce	627-1*
kolísání, náhodné	150-7	kontrola	213-7
kolísání, nepravidelné	150-6	kontrola dat	220-8*
kolísání, periodické	150-4*	kontrola populační	930-3*
kolísání, residuální	150-6*	kontrola porodnosti	624-6
kolísání, sezónní	150-5	kontrola porodnosti, metody	627-3
kolonie	810-1	kontrola věrohodnosti	221-6*
kombinační tabulka	131-7	kontrolní průzkum	230-9
kombinační třídění	131-7*	kontrolor	204-3*
kombinovaný věk	520-12	kontrolovaný	130-5
komisař, metoda sčítání	203-11*	konurbace	307-4*
komisař sčítací	204-2*	konzumace manželství	505-5
komponentní metoda	720-5	korekční koeficient	412-6
komponentní metoda, kohortně	720-5*	korelační tabulka	131-7*
koncepce	602-1	korespondenční průzkum	203-7*
koncepce, míra	638-9	kořen	432-5
koncepce, pracovní síly	350-1*	kraj	302-3*
		krajské město	306-6*
		krátkodobá prognóza	720-4
		krb	110-3*

krb, seznam	214-9	kvocient (pravděpodobnost)	
kreslicí zařízení	228-7*	přežití, metoda	814-3
krev smíšená	334-4*	kvocient setrvání ve škole	347-3
křest	214-2	kvóta	163-3
křest, z nouze	214-4*	kvótní výběr	163-2
křest, záznamní lístek	215-2	kvóty, systém	811-4
křivka součtová	155-10*	kyretáž	604-6
křížení	334-4*	kyvadlová migrace	801-9
Kuczynského míra	711-3*		
kuchyně	120-2*		L
kultovní statistika	341-1*		
kumulace	152-2*	laparoskopie	631-4*
kumulativní plodnost	636-2	laparotomie	631-4*
kumulativní plodnost, čistá	636-5	legální obyvatelstvo	310-1*
kumulativní podíl rozvodů	523-6*	legální potrat	604-4
kumulovaná četnost sňatků	520-9*	legitimace	610-9
kvalifikace profesní	354-4	legitimita	610-1
kvalifikovaný dělník	354-5	legitimní dítě	610-2
kvalita populace	104-3*	legitimní narození	610-3
kvalita, průzkum	230-10	legitimní plodnost	633-5*
kvalitativní demografie	104-3	legitimní plodnost, míra	633-5
kvalitativní znak	131-6	léta, dokončená	322-2
kvalitativní znaky obyvatelstva	104-3*	letalita, specifická míra	421-10*
kvantil	142-1	letální znak	910-5
kvantitativní demografie	102-9*	letitá osoba	324-8*
kvartil	142-2	levoboček	610-6*
kvartilová odchylka	141-6	Lexisův diagram	437-1*
kvartilové rozpětí	141-5	lhůta, vdovská	510-5*
kvartilové rozpětí, polovina	141-6*	lid	333-3
kvazistabilní populace	703-7	lid, sčítání	202-1
kvocient	135-5	lidé	321-5*
kvocient časné úmrtnosti	412-4	lidé mladí	324-3*
kvocient inteligenční	327-6*	lidnatost, fyziologická	313-2*
kvocient kojenecké úmrtnosti	412-2	lidnatost, index	312-2*
kvocient kojenecké úmrtnosti, upravený	412-5*	lidnatost, maximální možná	313-6
kvocient novorozenecké úmrtnosti	412-3	lidnatost, míra	312-2
kvocient odchodu	347-2	lidnatost, na jednotku obděláné půdy	313-2
		lidnatost, obecná míra	312-2*

lidnatost, optimální	313-7	longitudinální tabulka	153-3*
lidnatost, srovnávací ukazatel	313-1	longitudinální úmrtnostní	
lidnatost, zemědělská	313-3*	tabulka	436-2*
lidnatost, zemědělská na		losování	161-2*
jednotku obdělávané půdy	313-3	Lotkova míra	703-1*
lidská bytost	321-5*		
lidská ekologie	104-5	M	
lidská genetika	104-4*		
lidské populace, reprodukce	101-1*	magnetická páska	226-4
lidský život, délka	434-3	majitel realit	121-1*
lidský život, prodlužování	327-2	makrodata	131-1*
life-time migrant	802-11	makrosimulace	730-7
list	206-2	malé hospodářství, nájemce	356-3*
list, domovní	206-2*	malthusianismus	906-1
list, individuální	207-1	malthusiánská populační	
list, o prohlídce mrtvého	430-2	teorie	905-2
list, oddací	505-3	malthusiánská zábrana	905-6
list, rodinný	638-1	malthusovská populace	702-4*
list, úmrtní	430-1	manažér, manažérka	353-2*
listages	223-1*	manuální pracovník	354-2*
lístek	213-3	manuální zaměstnání	352-2*
lístek, o úmrtí	430-1*	manžel	501-6
lístek, sčítací	206-2*	manželé	501-5
lístek, záznamní	215-1	manželka	501-7
lístek, záznamní o křtu	215-2	manželská plodnost	635-1
lístek, záznamní o pohřbu	215-4	manželská plodnost, míra	633-5
lístek, záznamní o sňatku	215-3	manželská plodnost, míry	
listing	223-1*	podle věku	635-3
lístkovnice	213-3*	manželská plodnost, úhrnná	639-5
logaritmická stupnice	155-6*	manželská porodnost, hrubá	
logaritmický graf	155-6	míra	632-4
logistická funkce	703-10	manželská reprodukce, míra	712-3
logistická populace	703-9	manželská složka	712-1
lokalita, sídelní	210-5*	manželské dítě	610-2
lokalita, územní	306-1*	manželské obyčejové právo	502-2
lokus	911-4	manželské zákonodárství	502-1
longitudinální analýza	103-4	manželský pár	501-8
longitudinální analýza migrace		manželský stav	515-1
(generační)	817-1	manželský život	510-1

manželství	501-2	mateřský a dětský	
manželství, doba trvání	524-2	zdravotnický program	933-6
manželství, faktické	503-3	mateřský jazyk	340-3
manželství, konsensuální	503-4	mateřství	114-6*
manželství, konzumace	505-5	maticová metoda projekcí	720-7
manželství, míra rozvodovosti	523-3	matka	112-4
manželství, míra rozvodovosti podle doby trvání	523-5	matriční doklad	211-3
manželství, nerozlučitelnost	512-1	matriční kniha	211-4*
manželství, osoba alespoň jednou vstoupivší	515-8*	matriční zápis	211-3*
manželství, platné	513-2	matriční zápis, období	212-3*
manželství, pravděpodobnost rozpadu	524-1	matrika	211-4
manželství, prohlášení neplatnosti	513-1	matrika církevní	214-1
manželství, průměrná doba trvání	524-5*	matrika civilní	211-4*
manželství, průměrný počet dětí	637-4	matrika narození	211-5
manželství, rozpadlé	512-7	matrika sňatků	211-7
manželství, s ukončenou plodností	637-5	matrika úmrtí	211-9
manželství, smíšené	506-4	matrikář	211-11
manželství, současné	637-1	maximální délka života	434-4
manželství, zánik	510-3	maximální možná lidnatost	313-6
mapa statistická	155-3*	maximální populace	904-1
maskulinita	320-3	maximum, populační	904-1
maskulinita, index	320-5	medián	140-6
masová migrace	807-2	medián, geografický	140-6*
mašlička	629-10	medián, věkový	326-2
matematická demografie	102-6	mediánová délka života	434-1*
mateřská dávka	931-5*	mediánový věk při prvním sňatku	521-6
mateřská generace	116-5*	megalopolis	307-5*
mateřská reprodukce, míra	711-2*	mechanické zpracování	220-4
mateřská služba	932-3	měna, bilance přirozené	701-7*
mateřská škola	344-2	měna, obyvatelstva	201-9
mateřská úmrtnost	424-5	měna, přirozená	201-10
mateřská úmrtnost, index	424-6	měna, přirozený úbytek	701-8*
		měna, statistika přirozené	212-1
		měna, událost přirozené	211-1
		menarche	620-5
		méně rozvinutá země	903-3
		měnlivost	141-1
		měnlivost, ukazatel	141-3

menopauza	620-6	metoda nejmenšího součtu	
menses	620-3	čtverců	151-4*
menstruace	620-3	metoda nejmenších čtverců	151-4
menstruace, poslední	603-2*	metoda neplodných dnů	628-4
menstruace, regulace	604-7*	metoda nepřímé standardizace	403-4
menstruační cyklus	622-2	metoda projekcí, maticová	720-7
menšina	333-4	metoda přímé standardizace	403-3
menšina, etnická	333-4*	metoda přirozeného přírůstku	814-2
menšina, jazyková	333-4*	metoda residuální	814-1
menšina, náboženská	333-4*	metoda sčítacích komisařů	203-11*
menšina, národnostní	333-4*	metoda vymřelých generací	437-4
mentální věk	327-4	metodologie demografická	102-5*
měření základní tělesné teploty, metoda	628-6	metody antikoncepční	627-3
měsíčky	620-3*	metody antikoncepční, přirozené	628-2
měsíční ukazatel	137-4*	metody antikoncepční, speciální	628-1
mestic	334-4*	metody kontroly porodnosti	627-3
město	306-4	metody plánovaného rodičovství, přirozené	628-4*
město, historické	306-4*	metropolitní pás	307-5
město, hlavní	306-5	metropolitní statistická území, standardní	307-4*
město, krajské	306-6*	metropolitní území	307-4*
město, okresní	306-6*	meze spolehlivosti	164-5*
městská část	306-7*	mezigenerační sociální mobilita	920-7
městská obec	311-2	mezilehlé překážky	819-4
městské obyvatelstvo	311-4	mezinárodní migrace	803-2
městské sídlo	306-4*	meziporodní interval	612-4
městské území	311-2*	mezitěhotenský interval	613-4
městys	306-3*	mezitěhotenský interval, čistý	613-5
měšťanská škola	344-3*	migrace, analýza	817-1
metoda bariérová	628-1*	migrace, bilance	805-2*
metoda diferenční	814-1	migrace, celková míra	815-4
metoda dotazovací	203-11	migrace, čistá	805-2
metoda kohortně komponentní	720-5*	migrace, čistá míra	815-3
metoda komponentní	720-5	migrace, diferenční indexy	816-6
metoda kvocientů (pravděpodobností) přežití	814-3	migrace, dobrovolná	806-1
metoda měření základní tělesné teploty	628-6		

migrace, druhotná	806-4	migrace, statistika	813-1
migrace, externí	803-3	migrace, vnější	803-3
migrace, hrubá	805-7	migrace, vnitrostátní	803-1
migrace, chronická	804-4	migrace, vnitřní	803-1
migrace, index efektivnosti	815-5	migrace, volná	806-1
migrace, individuální	806-2	migrace, vynucená	808-1
migrace, kolektivní	807-1	migrace, vytlačující faktory (push factors)	819-2
migrace, kyvadlová	801-9	migrace, z důvodu odchodu do důchodu	806-7
migrace, longitudinální (generační) analýza	817-1	migrace, z důvodu sňatku	806-6
migrace, masová	807-2	migrace, zahraniční	803-2
migrace, mezi městem a venkovem	804-5	migrace, zpětná	804-3
migrace, mezinárodní	803-2	migrační bilance	701-6*
migrace, míra	815-1	migrační intenzita, index	818-1
migrace, míra všech pořadí	817-7	migrační modely	819-1
migrace, objem	805-7	migrační pohyb	805-1
migrace, opakovaná	804-4	migrační pohyby, průměrný počet	817-8
migrace, podle pořadí	804-1	migrační politika	811-1
migrace, poslední	802-7	migrační preference, index	818-2
migrace, postupná	804-6	migrační proud	803-9
migrace, pracovní	806-5	migrační proud, hlavní	803-10
migrace, pracovní příhraniční	803-2*	migrační přírůstek	805-5
migrace, pravděpodobnost podle pořadí	817-6	migrační saldo	701-6
migrace, pravděpodobnost první	817-2	migrační statistika	812-1
migrace, primární	804-4*	migrační tabulky prvního pořadí	817-4
migrace, přidružená	806-4	migrační tabulky všech pořadí	817-9
migrace, přímé zjišťování	812-2	migrační úbytek	805-6
migrace, přitahující faktory (pull factors)	819-3	migrační účinnost, index	815-5
migrace, roční míra	815-2	migrant	802-4
migrace, rodin	806-3	migrant, celoživotní	802-11
migrace, řetězová	806-4*	migrant, druhotný	806-4*
migrace, saldo	805-2	migrant, life-time	802-11
migrace, sezónní	801-10	migrant, primární	806-4*
migrace, skupinová	807-1	migrant, zpětný	804-3*
migrace, spontánní	806-1	migranti, zastoupení	816-1
		mikrocensus	202-5

mikrodata	131-1*	míra Lotkova	703-1*
mikrosimulace	730-8	míra manželské plodnosti	633-5
mimo manželství narozené dítě	610-6	míra manželské porodnosti, hrubá	632-4
mimomanželská plodnost	633-6*	míra manželské reprodukce	712-3
mimomanželská porodnost, hrubá míra	632-5	míra mateřské reprodukce	711-2*
mimomanželská složka	712-2	míra migrace	815-1
miniinterrupce	604-7	míra migrace všech pořadí	817-7
minimální populace	904-2	míra migrace, roční	815-2
minimální sňatkový věk	504-1	míra mimomanželské porodnosti, hrubá	632-5
minimum populační	904-2	míra mužské plodnosti	633-4
minulé místo bydliště	802-1	míra nemanželské plodnosti	633-6
míra	133-4	míra nemanželské porodnosti, hrubá	632-5
míra Böck-Kuczynského	711-3*	míra obecná	134-7
míra Böckova	711-3*	míra onemocnění	425-2
míra celková	134-7*	míra otěhotnění	638-9
míra celkové migrace	815-4	míra plodnosti	633-1
míra celkové porodnosti, hrubá	632-3	míra plodnosti, manželské	633-5
míra celkového přírůstku	702-1	míra plodnosti, nemanželské	633-6
míra centrální	135-10*	míra plodnosti, obecná	633-8
míra čisté migrace	815-3	míra podle trvání	135-3
míra dětské úmrtnosti	414-6	míra podle věkových skupin	135-2*
míra diferenční	134-6*	míra podle věku	135-1
míra exponenciálního růstu	702-5	míra populačního růstu, optimální	903-2
míra fatality	425-6*	míra porodnosti	632-1
míra generační	135-9*	míra porodnosti, hrubá	632-2
míra hustoty obyvatelstva	312-2*	míra porodnosti, standardizovaná	632-7
míra incidence	425-2*	míra porodnosti, manželská hrubá	632-4
míra intervalová	135-8	míra porodnosti, nemanželská hrubá	632-5
míra kohortní	135-9	míra porodnosti, vnitřní	703-1*
míra kojenecké úmrtnosti	412-2*	míra potratovosti	640-1
míra koncepce	638-9	míra používání antikoncepce	626-4*
míra Kuczynského	711-3*	míra přednostství	111-2*
míra legitimní plodnosti	633-5		
míra letality specifická	421-10*		
míra lidnatosti	312-2		
míra lidnatosti, obecná	312-2*		

míra přirozeného přírůstku, hrubá	702-6	míra úmrtnosti hrubá	401-4
míra přirozeného přírůstku, vnitřní	703-1	míra úmrtnosti hrubá, nepřímo standardizovaná	403-5*
míra reprodukce	711-1	míra úmrtnosti podle pohlaví a věku, specifická	401-6
míra reprodukce čistá	711-3	míra úmrtnosti podle věku	401-7
míra reprodukce generační	711-7	míra úmrtnosti stacionární populace	433-5*
míra reprodukce hrubá	711-4	míra úmrtnosti, tabulková	433-5
míra reprodukce mužská	711-5	míra úmrtnosti, vnitřní	703-1*
míra reprodukce prožitých let	711-1*	míra ženské plodnosti	633-2
míra reprodukce při uvažování sňatečnosti	712-3*	míra ženské reprodukce	711-2
míra reprodukce společná	711-6	míry druhé kategorie	133-4*
míra ročního přírůstku, průměrná	702-2	míry manželské plodnosti podle věku	635-3
míra rozvodovosti	523-1	míry plodnosti celkové	633-7
míra rozvodovosti hrubá	523-2	míry plodnosti podle délky trvání manželství, specifické	635-2
míra rozvodovosti manželství	523-3	míry plodnosti podle pořadí, specifické	634-1
míra rozvodovosti podle doby trvání manželství	523-5	míry plodnosti podle věku	633-9
míra rozvodovosti podle věku	523-4	míry plodnosti specifické	633-9
míra rozvodovosti redukováná	523-6*	míry plodnosti stejného pořadí, specifické	634-2
míra selhání antikoncepce	625-7	míry první kategorie	133-4*
míra směnná	711-1*	míry redukováné	133-4*
míra směnná, čistá	711-3*	míry úmrtnosti podle věku, standardní	403-6
míra směnná, hrubá	711-4*	místní stěhování	803-6
míra smrtelnosti	425-6	místnost	120-2
míra smrtnosti	421-10	místo bydliště, minulé	802-1
míra sňatečnosti	520-1	místo bydliště, předchozí	802-2
míra sňatečnosti hrubá	520-2	místo bydliště, současné	802-3
míra sňatečnosti ovdovělých	520-7	místo narození	802-10
míra sňatečnosti podle pohlaví	520-5	místo narození, statistika	813-3
míra sňatečnosti podle věku	520-9	místo přistěhování	801-5
míra sňatečnosti podle věku, redukováná	520-9*	místo vystěhování	801-4
míra sňatečnosti rozvedených	520-7	mistr	355-3
míra sňatečnosti svobodných	520-6	míšenec	334-4*
míra specifická	134-6		
míra úmrtnosti	401-2		

nadhodnocení	230-6	narození, hlášení	212-2*
nadúmrtnost	402-2	narození, legitimní	610-3
nadúmrtnost, mužská	402-2*	narození, matřička	211-5
nadúmrtnost, ukazatel	402-3*	narození, místo	802-10
náhodně	161-2	narození, naděje dožití	433-4
náhodné kolísání	150-7	narození, nelegitimní	610-4
náhodně vzniklá chyba	164-8*	narození posledního dítěte, věk ženy	637-10
náhodnost	161-1*	narození, pravděpodobná délka života	434-1*
náhodný výběr	161-1	narození, předčasné	605-2
náhodný výběr partnerů	912-8	narození, rok	325-5
náhodný výběr prostý	161-4	narození, vyššího pořadí	611-1*
náhodný výkyv	150-7*	narození, záznam	211-6
nahrazení	205-9	narozeniny	322-3*
nájemce malého hospodářství	356-3*	narozeniny, věk při posledních	322-3
nájemce, nájemkyně	356-3*	narozeniny, věk při příštích	322-5
nájemce zemědělský	356-3	narozený mrtvě, nepravě	411-5*
nájemník	121-2	narozený mrtvě, pravý	411-5*
nájemník hlavní	121-5*	narozený v cizině	332-4
nakažlivá nemoc	423-4*	narozený v zemi	332-3
nápočet	154-2*	nářečí	340-2
národ	305-2	násilí	422-4
národní důchod na obyvatele	902-7	násilná smrt	422-4*
národní produkt čistý	902-7*	následná sterilita	621-9
národní produkt na obyvatele, hrubý	902-7*	následující generace, interval	713-1
národnost	330-5	naturalizace	331-1
národnost, etnická	330-4*	naturalizovaný	331-2
národnost, politická	330-4*	návštěva opakovaná	203-10*
národnostní menšina	333-4*	návštěva osobní	205-4*
národnostní okruh	303-2*	návštěvník	310-5*
národohospodářské odvětví	357-1	neautonomní teritorium	305-8
narozené děti	601-3	nečinné obyvatelstvo	350-2*
narozené děti, pořadí	611-9	nedolidnění	902-2
narozené děti, živě	601-5	nedolidněný byt	120-6
narození, datum	327-6	nedonošené dítě	605-4
narození dítěte n-tého pořadí, doba od sňatku	612-7	negativní eugenika	913-2
narození dítěte podle pořadí, pravděpodobnost	634-3	negativní růst	701-3
		negr	334-4*

negramotný	342-3*	nenumерické zpracování	228-5
nehoda	422-3	neobnovitelná událost	201-4
nehoda, úmrtí v důsledku	422-3*	neobydlený byt	120-7
nechtěné děti	624-5*	neočekávané děti	624-5*
nejčtetnější hodnota	140-8*	neomalthusianismus	906-2
nejmenší čtverce, metoda	151-4	neonatální úmrtnost	410-2*
nejmenší součet čtverců, metoda	151-4*	neoprávněný držitel	121-4
několikavýchodná tabulka	153-4*	neovlivnitelné období	622-5
nekvalifikovaný dělník	354-7	neplánované děti	624-5*
nelegální potrat	604-5	neplánující pár	624-3
nelegitimní dítě	610-6	neplnoletý	324-5*
nelegitimní narození	610-4	neplodné dny	628-5
nelegitimní plodnost	633-6*	neplodné dny, metoda	628-4
nemanuální pracovník	354-3*	neplodné období	622-1
nemanželská plodnost	633-6*	neplodnost	621-2
nemanželská plodnost, míra	633-6	neplodnost, dočasná	621-5
nemanželská porodnost, hrubá míra	632-5	neplodnost, trvalá	621-7
nemoc	420-2	nepracující	351-9*
nemoc, akutní	423-9	nepracující obyvatelstvo	350-2*
nemoc, endemická	423-1*	nepravě mrtvě narozený	411-5*
nemoc, epidemická	423-5	nepravidelné kolísání	150-6
nemoc, fakultativně hlášená	423-7*	nepřímá standardizace, metoda	403-4
nemoc, chronická	423-8	nepřímo standardizovaná hrubá míra úmrtnosti	403-5*
nemoc, infekční	423-4	nepřímý odhad úmrtnosti	430-1*
nemoc, nakažlivá	423-4*	nepřítomnost	205-7*
nemoc, parazitární	423-4*	nepřítomnost, délka	801-7
nemoc, povinně hlášená	423-7	nepřítomný	205-7*
nemoc, průměrná délka	425-4	nepřítomný dočasně	310-4
nemoc, přenosná	423-4*	nerodinná domácnost vícečlenná	111-10*
nemoc, z povolání	402-6*	nerozlučitelnost manželství	512-1
nemoc, ze zaměstnání	402-6	nerozvinuté země	903-3*
nemoci, četnost počátků	420-3*	nesamosprávné území	305-8*
nemoci, výskyt	420-4	nesezdané soužití	112-1*
nemocní, četnost v populaci	420-4*	neschopnost, pracovní	426-2
nemocnost	420-2	neschopnost, trvalá pracovní	426-3
nemocnost, statistika	420-6	neschopnost, ženy otěhotnět	621-3
nemocnost, ukazatel	425-2		

nespojité	143-2	nomenklatura	221-4
nesvobodní, počet dožívajících se	522-6	normální délka života	434-2
nesvobodný	515-8	nosografie	420-9
neudaná odpověď	205-3*	nosologie	420-8
neudáno	230-11	nouzově pokřtěný	214-4*
neukončená plodnost	636-4*	nové trvalé bydliště	801-5
neúmyslné zabití	422-6*	novomanželé	505-4
neúplná rodina	115-3*	novomanželé, rozdíl věku	520-11
neúplná rodinná domácnost	111-10*	novomanželská půjčka	931-7
neurčeno	230-11*	novorozenec	323-4
neusazené obyvatelstvo	310-8*	novorozenecká úmrtnost	410-2
neústavní domácnost	110-4*	novorozenecká úmrtnost, kvocient	412-3
neuznání otcovství	633-6*	novorozenecké období	410-3
nevěsta	501-7*	nulligravida	611-6
nevlastní bratr	113-5	nullipara	611-10
nevlastní otec	113-3*	nulový populační růst	701-1*
nevlastní sestra	113-6	numerické zpracování	228-4
nezákonný potrat	604-5		
nezaměstnanost, částečná	351-6	O	
nezaměstnanost, skrytá	351-6		
nezaměstnaný	351-3	obcovací řeč	340-4*
nezaměstnatelný	358-8	občan	330-1
nezapočtení	230-3*	občanský sňatek	503-1
nezávislý	358-2	občanství, dvojí státní	331-6
nezemědělské obyvatelstvo	359-3	občanství, odnětí státního	331-4
nezemědělský dělník	354-3*	občanství, osoba bez	330-1
nezemědělský pracovník	357-4	občanství, osvědčení o státním	331-3
nezjištěno	230-11*	občanství, prohlášení státního	331-1*
neznámo	230-11*	občanství, státní	330-4
nezpůsobilost pracovat	426-2*	občanství, zrušení státního	331-4*
nezralé dítě	605-8	občanství, ztráta státního	331-5
nezralost	605-7	obdělaná půda	313-4
nidace	602-8	obdělaná půda, lidnatost na jednotku	313-2
nitroděložní antikoncepce	629-10	obdělatelná půda	313-5
nitroděložní úmrtnost	411-1*	období, matričního zápisu	212-3*
nitrogenerační mobilita	920-7*	období, neovlivnitelné	622-5
nomád	304-2*	období, neplodné	622-1
nomádský	304-2*		

období, novorozenecké	410-3	obyvatelstvo, de jure	310-1*
období, pozorování	137-1	obyvatelstvo, ekonomicky	
období, reprodukční	620-1	aktivní	350-1
období, života	323-1	obyvatelstvo, ekonomicky	
obec	303-1*	neaktivní	350-2
obec, část	306-1*	obyvatelstvo, faktické	310-2*
obec, městská	311-2	obyvatelstvo, geografie	102-9*
obec, středisková	306-3*	obyvatelstvo, hospodářská	
obec, venkovská	311-1	příslušnost	359-1*
obecná míra	134-7	obyvatelstvo, kvalitativní	
obecná míra lidnatosti	312-2*	znaky	104-3*
obecná míra plodnosti	633-8	obyvatelstvo, legální	310-1*
obecná škola	344-3*	obyvatelstvo, měna	201-9
obecná úmrtnost	401-4*	obyvatelstvo, městské	311-4
objektivní povolání	352-2*	obyvatelstvo, míra hustoty	312-2*
objem migrace	805-7	obyvatelstvo, mládnutí	326-4*
oblast	302-3*	obyvatelstvo, nečinné	350-2*
oblast, autonomní	303-2*	obyvatelstvo, nepracující	350-2*
oblast, přírodní	302-7	obyvatelstvo, neusazené	310-8*
oblastní výběr	162-7	obyvatelstvo, nezemědělské	359-3
obnova populace	710-1*	obyvatelstvo, počet	101-7*
obnovitelná událost	201-5	obyvatelstvo, podíl aktivních	350-6*
obřad pohřební	214-3*	obyvatelstvo, pohyb	801-2
obvod	306-7	obyvatelstvo, poloměstské	311-5
obvod revizní	210-3	obyvatelstvo, pracující	350-1*
obvod sčítací	210-2	obyvatelstvo, právní	310-1*
obvod urbanistický	210-5*	obyvatelstvo, průměrné	401-5*
obvod volební	306-7*	obyvatelstvo, průměrný stav	135-6
obvyklá délka těhotenství	603-2*	obyvatelstvo, přerozdělení	930-6
obvyklé bydliště	310-6*	obyvatelstvo, přirozený pohyb	201-10*
obvyklé bydliště, obyvatelstvo	310-1*	obyvatelstvo, příslušné	359-1
obyčejové právo, manželské	502-2	obyvatelstvo, příslušné	
obydlí	120-1*	k zemědělství	359-2
obytná plocha	120-3	obyvatelstvo, přítomné	310-2
obyvatel, stálý	310-3*	obyvatelstvo, původní	332-2*
obyvatelstvo	101-5	obyvatelstvo, registr	213-1*
obyvatelstvo, aglomerované	306-6*	obyvatelstvo, reprodukce	710-1
obyvatelstvo, bilance	814-2*	obyvatelstvo, rozmístění	301-1
obyvatelstvo, bydlící	310-1	obyvatelstvo, rozptýlené	306-6*

obyvatelstvo, rozptýlení	312-3	odhad, postcensální	721-3*
obyvatelstvo, s obvyklým bydlištěm	310-1*	odhad, statistický	164-2
obyvatelstvo, složení podle pohlaví	320-1	odhadnutá hodnota	154-3
obyvatelstvo, sňatkuneschopné	514-3	odhadovat	154-1
obyvatelstvo, sňatkuschopné	514-2	odchod do důchodu	361-4
obyvatelstvo, soupis	202-1*	odchod, kvocient	347-2
obyvatelstvo, stálá kartotéka	213-2	odchod z ekonomické aktivity	361-3
obyvatelstvo, stárnutí	326-3*	odchod z ekonomické aktivity, věk	362-3
obyvatelstvo, statistika	102-4	odchod ze školy, tabulka	347-4
obyvatelstvo, statistika pohybu	201-2	odchylka	141-2
obyvatelstvo, statistika stavu	201-1	odchylka, kvartilová	141-6
obyvatelstvo, stav	201-8	odchylka, průměrná	141-7
obyvatelstvo, střed	312-7	odchylka, průměrná čtvercová	141-8
obyvatelstvo, střední stav	401-5	odchylka, směrodatná	141-9
obyvatelstvo, transfer	808-7	odchylka, standardní	141-9*
obyvatelstvo, ústavní	310-7	odchylka, střední	141-7*
obyvatelstvo, územní pohyb	201-11*	odkládání sňatků	905-9
obyvatelstvo, věda o něm	101-1*	odloučená osoba	512-6
obyvatelstvo, venkovské	311-3	odloučení	513-4
obyvatelstvo, výměna	808-8	odloučení, faktické	512-3
obyvatelstvo, zaměstnané	351-4*	odloučení, od stolu a lože	512-5*
obyvatelstvo, zemědělské	359-2*	odloučení, právní	512-5
obyvatelstvo, žijící z určitého druhu hospodaření	359-1*	odmítnutí	205-6*
obživa, prostředky	905-3	odmítnutí, podíl	205-8
očekávaný počet dětí	625-2*	odnětí státního občanství	331-4
očekávaný počet zemřelých	403-8	odpověď	206-5
odborná škola	344-6	odpověď chybějící	205-3
odborník výpočetní techniky	225-6	odpověď neudaná	205-3*
oddací list	505-3	odsátí plodu	604-7*
odhad	154-2	odvětví, národohospodářské	357-1
odhad, demografický	721-2	odvětví, změna ekonomického	921-5
odhad, chyba	721-4	odvod, seznam	214-11
odhad, intercensální	721-3	odvodní ročník	116-2*
odhad, nepřímý úmrtnosti	430-1*	odvodní seznam	214-11
odhad, populační	721-1	odvozená prognóza	720-2*
		ogíva	155-10*
		ohlášky, zveřejnění	505-1
		okamžiková analýza	103-5*

okamžiková pravděpodobnost		osídlení, uvolněné	312-6*
úmrtí	431-4	osídlení, uzavřené	312-5*
okamžiková úmrtnostní		osiřeni	430-1*
tabulka	436-1	osoba	110-2
okamžikový ukazatel	137-5	osoba, alespoň jednou	
okres	302-3*	vstoupivší do manželství	515-8*
okresní město	306-6*	osoba, bez občanství	330-1
okrsek sčítací	210-5	osoba, bez stálého bydliště	310-8
okruh, národnostní	303-2*	osoba, bílá	334-2*
omezování počtí	930-3	osoba, dosud nemigrující	817-3
omezování počtu dětí v rodině	624-4	osoba, gramotná	342-2*
onemocnění	420-2*	osoba, handicapovaná	360-1
onemocnění, míra	425-2	osoba, která dostává veřejnou	
onemocnění, případy	420-5	podporu	358-7*
onemocnění, výskyt	420-3	osoba, letitá	324-8*
online	228-2*	osoba, odloučená	512-6
opakovaná migrace	804-4	osoba, ovdovělá	510-6
opakovaná návštěva	203-10*	osoba, předmětná	215-5
opakování, četnost	347-7*	osoba, přistěhovalá	802-6
opakovaný průzkum	203-10	osoba, přítomná	310-3
operace, druh	220-7	osoba, rozvedená	511-4
opětovný vstup do		osoba, sčítaná	204-1
ekonomické aktivity	362-1*	osoba, stará	324-8
oplození	602-2	osoba, ubytovaná	110-8
oplození umělé	602-2*	osoba, vystěhovalá	802-5
optimální lidnatost	313-7	osobní dotaz	203-6
optimální míra populačního		osobní návštěva	205-4*
růstu	903-2	osoby přistěhovalé, statistika	813-2
optimální velikost populace	902-4	osoby vystěhovalé, statistika	813-2
optimum, ekonomické	902-5	osoby, úmrtnost starých	414-5
optimum, populační	902-4	osoby, závislé	350-5
optimum, sociální	902-5*	osoby, ženaté a vdané	515-5
opuštění	512-4	ostatní potraty	604-3
opuštění školy	347-1	osvědčení o státním občanství	331-3
osada	306-1*	otázka otevřená	206-9
osamocený pracovník	353-4*	otázka uzavřená	206-8
osídlení	312-4	otcovská generace	116-4*
osídlení, rozptýlené	312-6	otcovství	114-6*
osídlení, skupinové	312-5	otcovství, neuznání	633-6*

otcovství, uznání	610-7	parazitární nemoc	423-4*
otec	112-3	parita	611-1*
otec, nevlastní	113-3*	partner, náhodný výběr	912-8
otěhotnění, míra	638-9	partner, partnerka	503-3*
otevřená otázka	206-9	partneři, výběr	514-6
otevřená populace	701-5	pás, metropolitní	307-5
otevřený porodní interval	612-5	páska magnetická	226-4
otevřený těhotenský interval	613-6	pásmo	302-4*
otrava	422-2	paterčata	606-3*
otrávení jinou osobou	422-6*	patro	120-1*
otrávení, zločinné	422-6*	péče sociální, program	933-5
output	228-6*	péče sociální, služba dětské	932-4
ovdovělá osoba	510-6	pedagogická vysoká škola	344-11*
ovdovělí, míra sňatečnosti	520-7	pedagogický institut	344-11*
ovdovělý	510-6*	pedagogický ústav	344-11*
ovdovění	430-1*	pendler	803-2*
ověřovací průzkum sčítání	202-9	pendlování	803-2*
ověřování po sčítání	202-8*	pěnová tableta	629-7
ověřovaný	130-5*	penzista, penzistka	358-6*
ovládací pult	227-8*	percentil	142-4
ovládání databáze, systém	227-2*	perinatální úmrtí	411-6*
ovulace	622-3	perinatální úmrtnost	411-6
oznamovací povinnost	205-1*	perinatální úmrtnost, index	413-6*
		perinatální úmrtnost, ukazatel	413-6
		perioda	620-3*
		periodická abstinence	628-4
		periodické kolísání	150-4*
		perorální antikoncepce	630-1
		perspektivní tabulka	153-5*
		pesar	629-2
		pesar, diafragmatický	629-3
		pětiletá pravděpodobnost	
		úmrtí	431-3
		pětiletá věková skupina	325-3
		pilulka, antikoncepční	630-4
		plán výběru	160-5
		plánované rodičovství	625-1
		plánované rodičovství,	
		program	626-1

P

pacient	310-5*
pachtýř, pachtýřka	356-3*
paleodemografie	102-2
paměť vnější	226-3
paměť vnitřní	226-2
pandemie	423-3
panelová analýza	103-4*
panmixie	912-8
pár	503-8
pár, manželský	501-8
pár, neplánující	624-3
pár, plánující	624-2
parametr, statistický	164-1

plánované rodičovství, přirozené metody	628-4*	plodnost, míry podle věku	633-9
plánované rodičovství, služba	933-3	plodnost mužská, míra	633-4
plánované rodičovství, výchova	933-2	plodnost, nelegitimní	633-6*
plánovaný počet dětí	625-2	plodnost, nemanželská	633-6*
plánující pár	624-2	plodnost, neukončená	636-4*
platné manželství	513-2	plodnost, obecná míra	633-8
plemeno	333-1*	plodnost, přirozená	638-4
plet', barevná	334-3*	plodnost, řád	639-2
plet', barva	334-1*	plodnost, specifické míry	633-9
plnoletost	324-5*	plodnost, specifické míry podle délky trvání manželství	635-2
plnoletý	324-5*	plodnost, specifické míry podle pořadí	634-1
plnorodná sestra	113-3*	plodnost, specifické míry stejného pořadí	634-2
plnorodný bratr	113-2*	plodnost, syntetický ukazatel	639-3
plod	602-7	plodnost, úhrnná	639-4
plod, odsátí	604-7*	plodnost, úhrnná manželská	639-5
plodivost	621-1	plodnost, úhrnná podle pořadí narozených dětí	639-6
plodnost	623-1	plodnost v daném období, intenzita	639-1
plodnost, aktuální	636-4*	plodnost ženská, míra	633-2
plodnost, celkové míry	633-7	plocha, úmrtnosti	436-3
plodnost, čistá	601-6	plocha, obytná	120-3
plodnost, čistá kumulativní	636-5	pobyt, délka	801-8
plodnost, diferenční	601-8	pobyt, doba	804-2
plodnost, generační	636-1	pobyt, povolení	812-10
plodnost, historie	638-1*	počátek nemocí, četnost	420-3*
plodnost, hrubá	601-7	počet	101-7
plodnost, index	632-8	počet dětí, chtěný	624-5
plodnost, kohortní	636-1	počet dětí, ideální	625-2*
plodnost, konečná	636-4	počet dětí, konečný	637-6
plodnost, kumulativní	636-2	počet dětí na jedno manželství, průměrný	637-4
plodnost, legitimní	633-5*	počet dětí, očekávaný	625-2*
plodnost legitimní, míra	633-5	počet dětí, plánovaný	625-2
plodnost, manželská	635-1	počet dětí, předpokládaný	625-2
plodnost manželská, míra	633-5		
plodnost manželská, míry podle věku	635-3		
plodnost, mimomanželská	633-6*		
plodnost, míra	633-1		

počet dětí z nynějšího manželství	611-2	podíl mužů	320-4
počet dokončených let studia	342-5*	podíl odmítnutí	205-8
počet dožívajících dětí	430-1*	podíl rozvodů, kumulativní	523-6*
počet dožívajících se jako nesvobodných	522-6	podíl současných uživatelů antikoncepce	626-8
počet dožívajících se jako svobodných	522-5	podíl svobodných	521-4
počet dožívajících, tabulkový	432-3	podíl trvale svobodných	521-1
počet obyvatelstva	101-7*	podíl úmrtí podle příčiny smrti	421-11
počet prstonaných dnů, průměrný	425-5	podíl zůstávajících svobodných	521-2
počet prožitých let, celkový	433-3*	podíl žen	320-4*
počet přistěhovalých	805-3	podlaží	120-1*
počet přítomných žáků	346-3*	podnájemník	110-7
počet událostí, průměrný	138-4	podnět	933-7
počet všech dětí narozených jedné ženě, průměrný	637-2	podnik	357-2*
počet vystěhovalých	805-4	podnik zemědělský	357-2*
počet zapsaných žáků	346-2*	podnikatel, podnikatelka	353-2*
počet zemřelých kojenců	412-1	podpora	931-2
počet zemřelých, očekávaný	403-8	podrobná úmrtnostní tabulka	435-1*
počet zemřelých, skutečný	403-7	podvázání vejcovodu	631-4
počet zemřelých, tabulkový	433-2*	podvýběr	162-5
počet zemřelých, teoretický	403-8*	podzaměstnanost	351-6*
početí	602-1	pohlaví	320-2
početí, omezování	930-3	pohlaví, složení obyvatelstva	320-1
početí, pravděpodobnost	638-5	pohlavní styk	627-2
početí, předpokládaná doba	613-1	pohlavní zdrženlivost	627-4*
počítač	225-2	pohrobek	510-5*
počítačka stolní	220-6	pohřby, registrace	430-1*
počítačová grafika	223-2	pohřeb	214-3
počítačová kartografie	223-3*	pohřeb, záznamní lístek	215-4
počítati	132-3*	pohřební obřad	214-3*
poddaný	330-1*	pohyb biosociální	201-10*
podhodnocení	230-4	pohyb dočasný územní	801-6
podíl	133-2	pohyb migrační	805-1
podíl aktivních v obyvatelstvu	350-6*	pohyb obyvatelstva	801-2
podíl ilegality	632-6	pohyb obyvatelstva, přirozený	201-10*
		pohyb obyvatelstva, statistika	201-2
		pohyb obyvatelstva, územní	201-11*
		pohyb za prací, sezónní	801-10*
		pokrevně příbuzný	114-3

pokrevní sňatek	504-2	populace, kvazistabilní	703-7
pokrevnost, stupeň	504-3	populace, logistická	703-9
pokrevnost, ukazatel	915-2	populace, malthusovská	702-4*
pokřtěný nouzově	214-4*	populace, maximální	904-1
pokus o sebevraždu	422-5*	populace, minimální	904-2
politická národnost	330-4*	populace, mladá	326-6
politika, migrační	811-1	populace, obnova	710-1*
politika, populační	105-2	populace, optimální velikost	902-4
pologramotný	342-3*	populace, otevřená	701-5
polokočovný	304-3	populace, reprodukce	101-1*
polokvalifikovaný dělník	354-6	populace, stabilní	703-2
poloměstské obyvatelstvo	311-5	populace, stacionární	703-6
polorodná sestra	113-3*	populace, stacionární, míra	
polorodný	113-3*	úmrtnosti	433-5*
polorodný bratr	113-2*	populace, standardní	403-2
polovina kvartilového rozpětí	141-6*	populace, stará	326-5
položka	221-5	populace, školní	346-2*
polyandrický	502-5	populace, ubývání	701-2*
polygamní	502-4	populace, uzavřená	701-4
polygón	155-8*	populace, ve školním věku	346-7
polygynní	502-6	populace, ve školou povinném	
pomáhající člen rodiny	353-5	věku	346-6*
poměrné číslo	132-4	populace, výchozí	720-6*
poměrné číslo intenzitní	133-5	populace, výchozího roku	720-6*
poměrné číslo srovnávací	133-1	populacionistický	930-1
poměrné číslo struktury	133-2	populacionistika	101-1*
poměrné číslo syntetické	132-5*	populační census	202-1*
pomocný dělník	354-7*	populační genetika	104-4
ponovorozenecká úmrtnost	410-5	populační klima, šetření	625-2*
popisná demografie	102-3	populační kontrola	930-3*
popisná statistika	223-2	populační maximum	904-1
poplatník, seznam	214-10	populační minimum	904-2
poporodní amenorrhoea	620-9	populační odhad	721-1
populace	101-3	populační optimum	902-4
populace, část	101-6	populační politika	105-2
populace, četnost nemocných	420-4*	populační prognóza	720-2
populace, exponenciální	702-4	populační program	933-1
populace, genetika	104-4*	populační projekce	720-1
populace, kvalita	104-3*	populační přírůstek	701-1*

populační registr	213-1	porucha	150-6*
populační rovnováha	905-4	porucha zdraví	426-1
populační růst	701-1	pořadí dítěte	611-1
populační růst, nulový	701-1*	pořadí migrace	804-1
populační růst, optimální míra	903-2	pořadí narozeného dítěte, pravděpodobnost	634-3
populační studia	101-1*	pořadí narození, vyšší	611-1*
populační teorie, malthusiánská	905-2	pořadí narozených dětí	611-9
populační tlak	905-1	pořadí porodů	611-4
populační úbytek	701-2	pořadí těhotenství	611-5
populační věda	101-1*	pořadí události	201-6
populační vývoj	201-7	poschodí	120-1*
populační záměr	626-2	poschodí, první	120-1*
poranění	422-1*	poskytované příležitosti	819-7
poranění, úmyslné	422-6*	poslední menstruace	603-2*
poranění, válečné	422-7*	poslední migrace	802-7
porevoluční stav	907-3	poslední změna bydliště	802-7
porod	603-4	posluchač, posluchačka	345-6*
porod, časování	612-1	postavení v zaměstnání	353-1
porod, jednočetný	606-1	postcensální odhad	721-3*
porod, pořadí	611-4	postel	501-2*
porod, předčasný	605-2	postpartum sterilita	622-5*
porod, včasný	605-1	postup výběrový	160-5*
porod, vícečetný	606-2	postupná migrace	804-6
porodné	931-5	posun genetický	914-5
porodní hmotnost	605-6	poštovní průzkum	203-7
porodní interval	612-2	poštovní sčítání	203-13
porodní interval, otevřený	612-5	potenciální demografie	103-6*
porodnost	601-1	potenciální růst	703-5
porodnost, hrubá míra	632-2	potenciální uživatel	626-2
porodnost, kontrola	624-6	potomek	114-1
porodnost, metody kontroly	627-3	potomstvo	114-7
porodnost, míra	632-1	potrat	603-5
porodnost, regulace	624-6	potrat, hlášení	212-2*
porodnost, standardizovaná míra	632-7	potrat, indukovaný	604-2
porodnost, vnitřní míra	703-1*	potrat, legální	604-4
porovnávání	213-6*	potrat, nelegální	604-5
porovnávat	213-6	potrat, nezákonný	604-5
		potrat, samovolný	604-1

potrat, spontánní	604-1	pracovní životní období,	
potratovost, index	640-2	biografie	361-1*
potratovost, míra	640-1	pracovník, bez placené práce	351-4*
potratovost, úhrnná	640-3	pracovník, domácí	354-1
potraty, ostatní	604-3	pracovník, manuální	354-2*
povinná školní docházka	346-5	pracovník, nemanuální	354-3*
povinně hlášená nemoc	423-7	pracovník, nezemědělský	357-4
povinnost oznamovací	205-1*	pracovník, osamocený	353-4*
povinný	205-1	pracovník, pracovnice	351-1
povolání	352-2*	pracovník, příležitostný	351-6*
povolání, nemoc	402-6*	pracovník, terénní	626-3
povolání, objektivní	352-2*	pracovník, v zemědělství	357-3
povolání, subjektivní	352-2*	pracovník, vedoucí	355-1
povolání, svobodné	353-4*	pracující na svůj účet	353-4*
povolení k pobytu	812-10	pracující obyvatelstvo	350-1*
povolení k vycestování	812-9*	pracující samostatně	353-4
povolení ke sňatku	505-2	pracující v zemědělství	356-1*
povolení pracovní	812-11	práh projekce	720-6*
povolení vstupní	812-9	praobyvatel	332-2
pozdní fetální úmrtí	411-5*	pravděpodobná délka života	434-1
pozdní fetální úmrtnost	411-5	pravděpodobná délka života	
pozitivní eugenika	913-1	při narození	434-1*
pozitivní zábrana	905-6	pravděpodobnost	134-1
pozorování	130-3	pravděpodobnost dožití	431-6
pozorování, chyba	164-8	pravděpodobnost dožití jako	
pozorování, období	137-1	svobodný	522-7
pozorování, řada	140-7	pravděpodobnost invalidity	426-5
pracovně řídicí jazyk	227-1*	pravděpodobnost migrace	
pracovní migrace	806-5	podle pořadí	817-6
pracovní migrace, příhraniční	803-2*	pravděpodobnost narození	
pracovní mobilita	921-1	dítěte podle pořadí	634-3
pracovní neschopnost	426-2	pravděpodobnost odchodu	
pracovní neschopnost, trvalá	426-3	z ekonomické aktivity	361-8
pracovní povolení	812-11	pravděpodobnost počtů	638-5
pracovní síla	350-1*	pravděpodobnost první	
pracovní síla, koncepce	350-1*	migrace	817-2
pracovní život	361-1	pravděpodobnost přežití	431-7
pracovní život, průměrná doba	362-9	pravděpodobnost rozpadu	
		manželství	524-1

pravděpodobnost sňatku	521-3*	primární sterilita	621-8
pravděpodobnost úmrtí	431-1	primigravida	611-7
pravděpodobnost úmrtí kojenců	412-5*	procento	133-3
pravděpodobnost úmrtí mezi dokončenými věky	431-5*	proces, demografický	201-7*
pravděpodobnost úmrtí, okamžiková	431-4	prodlužování lidského života	327-2
pravděpodobnost úmrtí, pětiletá	431-3	produkce	901-2
pravděpodobnost úmrtí, roční	431-2	produkt, čistý národní	902-7*
pravděpodobnost uzavření sňatku	521-3	produkt, hrubý národní na obyvatele	902-7*
pravděpodobnost úmrtí v nultém věku	412-5	produkt koncepce	602-6
pravděpodobnost vstupu do ekonomické aktivity	361-6	produktivita	907-5
pravděpodobnost zvětšování rodiny	637-7	profesní kvalifikace	354-4
pravděpodobnostní výběr	161-1*	profesní mobilita	921-3
právní obyvatelstvo	310-1*	profesní skupina	352-3*
právní odloučení	512-5	profesní status	353-1*
právo, manželské obyčejové	502-2	profesor	345-3*
pravý mrtvě narozený	411-5*	prognóza, délka	720-3
prázdný byt	121-2*	prognóza, krátkodobá	720-4
preferance číslice	152-2	prognóza, odvozená	720-2*
preferance, ukazatel věkové	152-4*	prognóza, populační	720-2
prehistorická demografie	102-2*	program	225-8
prenatalitní dávka	931-6	program plánovaného rodičovství	626-1
prenatalitní klinika	932-2	program populační	933-1
prevalence, ukazatel	425-3	program sociální péče	933-5
preventivní zábrana	905-7	program standardní	226-10
prezervativ	629-1	program, statistický	227-4
primapara	611-11	program uživatelský	226-9
primární data	131-1*	program zdravotnický	933-4
primární jednotka	162-4	program zdravotnický, mateřský a dětský	933-6
primární migrace	804-4*	program zpracování	226-10*
primární migrant	806-4*	program zpracování průzkumů	227-3
primární sektor	357-7	programátor	225-7
		programovací jazyk	227-1
		programové vybavení	225-4
		programy, svazek	226-10*
		progresivnost, koeficient	703-1*

prohlášení neplatnosti manželství	513-1	průměrná doba mezi vdovstvím a dalším sňatkem	524-5
prohlášení státního občanství	331-1*	průměrná doba pracovního života	362-9
prohlídka mrtvého, list	430-2	průměrná doba trvání manželství	524-5*
projekce, dlouhodobá	720-4*	průměrná doba vdovství	524-4
projekce, maticová metoda	720-7	průměrná míra ročního přírůstku	702-2
projekce, populační	720-1	průměrná odchylka	141-7
projekce, práh	720-6*	průměrná velikost rodiny	637-3
projekce, retrospektivní	720-1*	průměrné obyvatelstvo	401-5*
projekce, střednědobá	720-4*	průměrný počet dětí na jedno manželství	637-4
projekce, zpětná	720-1*	průměrný počet migračních pohybů	817-8
proměnná	131-5	průměrný počet prostonaných dnů	425-5
proměnná hodnota	131-5*	průměrný počet událostí	138-4
pronatalitní	930-4	průměrný počet všech dětí narozených jedné ženě	637-2
prostonané dny, průměrný počet	425-5	průměrný roční ukazatel	137-3
prostorové rozložení	301-3*	průměrný stav obyvatelstva	135-6
prostředek	226-8	průměrný věk	326-1
prostředek antikoncepční	628-1*	průměrný věk matek	713-2
prostředky obživy	905-3	průměrný věk odchodu z ekonomické aktivity	362-5
prostý náhodný výběr	161-4	průměrný věk otců	713-2*
proud migrační	803-9	průměrný věk při prvním sňatku	521-5
proud migrační, hlavní	803-10	průměrný věk při sňatku	520-10
provádění sčítání lidu	210-1	průměrný věk při sňatku dané kohorty	520-10*
provincie	303-2*	průměrný věk při sňatku v daném roce	520-10*
prožitá léta, celkový počet	433-3*	průměrný věk vstupu do ekonomické aktivity	362-4
prožitá léta, míra reprodukce	711-1*	průřezová tabulka	153-2*
průměr	140-1	průzkum	203-4
průměr, aritmetický	140-2		
průměr, geometrický	140-3		
průměr, klouzavý	151-5		
průměr, vážený	140-4		
průměrná čtvercová odchylka	141-8		
průměrná délka mužské generace	713-2*		
průměrná délka nemoci	425-4		
průměrná délka studia	347-5		
průměrná délka ženské generace	713-2*		

průzkum dobrovolný	205-2	předchozí trvalé bydliště	801-4
průzkum kontrolní	230-9	předmanželská koncepce	610-5
průzkum korespondenční	203-7*	předmanželské vyšetření	913-5
průzkum kvality	230-10	předměstí	307-3
průzkum opakovaný	203-10	předměstská zóna	307-3*
průzkum ověřovací sčítání	202-9	předmětná osoba záznamu	215-5
průzkum po sčítání	202-9*	přednosta domácnosti	111-2
průzkum poštovní	203-7	přednostenství	111-2*
průzkum retrospektivní	203-8	přednostenství, míra	111-2*
průzkum terénní	203-5	předpokládaný počet dětí	625-2
průzkum vícefázový	203-9	předrevoluční stav	907-2
průzkum výběrový	202-6	předškolní věk, děti	323-7
průzkum, vypadnutí	205-5*	předškolní vzdělání	343-4
průzkum zkušební	202-7*	přehled	223-1
prvek	160-3*	přechod	620-6*
první bydliště	310-6*	přechod, demografický	907-1*
první dětství	323-6*	přechodné bydliště, cizinec	331-8
první poschodí	120-1*	přechodně přítomný	310-5
první sňatek	514-8	přechodný růst	907-4
první stupeň, školství	343-6	přelidnění	902-1
první vstup do ekonomické aktivity	362-1*	přelidněný byt	120-5
prvoporodní interval	612-3	přenosná nemoc	423-4*
prvorodička	611-11	přerodění obyvatelstva	930-6
prvosňatečnost, úhrnná	522-9	přerodělování	811-6
prvotěhotenský interval	613-3	přerušování ekonomické aktivity	362-1*
prvotní příčina smrti	421-8*	přerušovaná soulož	628-3
přebytek živě narozených nad zemřelými	701-8	přesnost	230-1
předák	354-5*	přesný věk	322-7
předběžné sčítání	202-7*	převedení na roční ukazatel	137-4
předběžný	136-1	přezkoušeč	224-5
předběžný ukazatel	136-3	přežití, pravděpodobnost	431-7
předčasné narození	605-2	přežití skupiny	904-3
předčasný porod	605-2	příbuzenský sňatek	504-2*
ředek	114-2	příbuzenství	114-3
předcházející příčina smrti	421-7	příbuzenství, stupeň	114-4
předchozí děti narozené matce	611-3	příbuznost, ukazatel	915-3
předchozí místo bydliště	802-2	příbuzný, pokrevně	114-3
		příčina předcházející smrti	421-7
		příčina smrti	421-3

příčina smrti, bezprostřední	421-6	přirozené antikoncepční	
příčina smrti, jediná	421-4	metody	628-2
příčina smrti, konečná	421-6*	přirozené metody plánovaného	
příčina smrti, prvotní	421-8*	rodičovství	628-4*
příčina smrti, přidružená	421-9	přirozené úmrtí	422-3*
příčina smrti, přímá	421-6*	přirozený přírůstek	701-7
příčina smrti, vedlejší	421-9*	přirozený přírůstek, hrubá	
příčina smrti, základní	421-8	míra	702-6
příčiny smrti, podíl úmrtí	421-11	přirozený přírůstek, metoda	814-2
příčiny smrti, sdružené	421-5	přirozený přírůstek, vnitřní	
příčiny smrti, spojené	421-5*	míra	703-1
příčiny smrti, úmrtnost	421-2	přírůstek celkový, míra	702-1
příčiny smrti, vícečetné	421-5*	přírůstek, migrační	805-5
přídavek	931-1	přírůstek, populační	701-1*
přídavek, dětský	931-3	přírůstek, přirozený	701-7
přidružená migrace	806-4	přírůstek přirozený, hrubá	
přidružená příčina smrti	421-9	míra	702-6
příhraniční pracovní migrace	803-2*	přírůstek roční, průměrná míra	702-2
přijímající, seznam	214-7	příslušnost, etnická	330-4*
příležitosti, poskytované	819-7	přistěhovalá osoba	802-6
příležitostný pracovník	351-7	přistěhovalé osoby, statistika	813-2
přímá příčina smrti	421-6*	přistěhovalí, počet	805-3
přímá standardizace, metoda	403-3	přistěhování, místo	801-5
přímé zjišťování migrace	812-2	přístroj elektronický	224-1
příměstská zóna	307-3*	přístrojové vybavení	225-3*
přímý dotaz	203-6*	přitahující faktory migrace	
případy onemocnění	420-5	(pull factors)	819-3
příprava	220-8	přítel, přítelkyně	503-3*
příprava tabulek	220-9*	přítomná osoba	310-3
přírodní oblast	302-7	přítomné obyvatelstvo	310-2
přírodní region	302-5	přítomní, seznam	207-3*
přirozená měna	201-10	přítomní žáci, počet	346-3*
přirozená měna, bilance	701-7*	přítomný přechodně	310-5
přirozená měna, statistika	212-1	přítomný žák	346-3
přirozená měna, úbytek	701-8*	přízemí	120-1*
přirozená měna, událost	211-1	psychická sešlost	424-7*
přirozená plodnost	638-4	puberta	620-2
přirozená schopnost otěhotnět	638-6	půda, obděláná	313-4
		půda, obdělátná	313-5

puerperální úmrtnost	424-4*	rekonstrukce rodin	638-2
puerperium	424-4*	rekreace, cesta	801-12
půjčka, novomanželská	931-7	relativní četnost	144-3
pull factors, migrace	819-3	relativní četnost dalších sňatků	524-3
pult ovládací	227-8*	relativní číslo	131-3*
push factors, migrace	819-2	rentiér, rentiérka	358-5
původ rodinný	114-1*	repatriace	808-2
původ, země	811-5	reprezentativní výběrový	
původní obyvatelstvo	332-2*	soubor	163-1
pyramida, věková	325-7	reprodukce	601-2
		reprodukce, čistá	710-4
		reprodukce, čistá míra	711-3
		reprodukce, demografická	710-1*
		reprodukce, hrubá	710-3
		reprodukce, hrubá míra	711-4
		reprodukce, index	711-8
		reprodukce, lidských populací	101-1*
		reprodukce, míra	711-1
		reprodukce, míra generační	711-7
		reprodukce, míra manželské	712-3
		reprodukce, míra mateřské	711-2*
		reprodukce, míra ženské	711-2
		reprodukce, míra mužské	711-5
		reprodukce, obyvatelstva	710-1
		reprodukce, prožitých let, míra	711-1*
		reprodukce, při uvažování	
		sňatečnosti, míra	712-3*
		reprodukce, společná míra	711-6
		reprodukční historie	638-1*
		reprodukční chování	624-1
		reprodukční období	620-1
		reprodukcující se soubor	710-2
		republika	303-2*
		republika spolková	305-4*
		residuální kolísání	150-6*
		residuální metoda	814-1
		respondent	204-1*
		retrojekce	720-1*
		retroprojekce	720-1*
R			
rané dětství	410-3*		
rasa	333-1		
ratio headship	111-2*		
reality, majitel	121-1*		
recesivní	912-6		
redistribuce	811-6		
redukováná míra rozvodovosti	523-6*		
redukováná míra sňatečnosti			
podle věku	520-9*		
redukové míry	133-4*		
redukové míry sňatečnosti,			
úhrn	520-9*		
redukové události	133-4*		
redukové události, úhrn	138-5*		
region	302-3		
region, ekonomický	302-6		
region, fyzicko-geografický	302-5*		
region, přírodní	302-5		
regionální demografie	102-9*		
regionální útvar statistické			
služby	204-4*		
registr obyvatelstva	213-1*		
registr populační	213-1		
registrace pohřbů	430-1*		
regulace menstruace	604-7*		
regulace porodnosti	624-6		

retrospektivní projekce	720-1*	rodičovství plánované,	
retrospektivní průzkum	203-8	výchova	933-2
revidovaný ukazatel	136-5	rodičovství, uvědomělé	625-1
revizní obvod	210-3	rodina	112-1
revizor	204-3	rodina, bezdětná	112-1*
revoluce, demografická	907-1	rodina, biologická	113-1
revoluce moderní doby,		rodina, censová	115-1*
globální	907-1*	rodina, formování	637-8
revoluce, vitální	907-1*	rodina, hlavní	111-9*
rezerva skrytá	351-10*	rodina, jádro	115-2
rezervace	304-4	rodina, migrace	806-3
rezervace domorodá	304-4*	rodina, neúplná	115-3*
rezidenční mobilita	803-6	rodina, omezování počtu dětí	624-4
reziduální schopnost otěhotnět	638-7	rodina, pravděpodobnost	
ritus	341-4	zvětšování	637-7
riziko	134-2	rodina, průměrná velikost	637-3
riziko invalidity	426-5*	rodina, rekonstrukce	638-2
riziko vystavení	134-3	rodina, rozšířená	113-7*
roční míra migrace	815-2	rodina, složená	113-7*
roční pravděpodobnost úmrtí	431-2	rodina, spojená	113-7*
roční přírůstek, průměrná míra	702-2	rodina, statistická	115-1
roční tabulka	153-2*	rodina, třígenerační	113-8*
roční ukazatel	137-2	rodina, úzká	113-1*
roční ukazatel, průměrný	137-3	rodina, vedlejší	111-10*
roční ukazatel, převedený	137-4	rodina, vícegenerační	113-8*
ročník	116-1*	rodinná domácnost	110-4*
ročník, odvodní	116-2*	rodinná domácnost, neúplná	111-10*
ročník, silný	116-2*	rodinná domácnost, úplná	111-10*
ročník, školní	345-5	rodinná jednotka, základní	115-2*
rodák	332-1	rodinná kniha	211-4*
rodák, bydlící	802-11*	rodinné jádro	113-1*
rodič	112-2*	rodinný dům	120-1*
rodiče	112-2	rodinný list	638-1
rodiče, smíšení	334-4*	rodinný původ	114-1*
rodičovská dávka	931-3	rodinný stav	211-2
rodičovství	114-6*	rodivý věk	620-1
rodičovství plánované	625-1	rodná řeč	340-3*
rodičovství plánované, program	626-1	rodokmen	215-12*
rodičovství plánované, služba	933-3	rok narození	325-5

rolník, rolnice	356-2	rozvod, hlášení	212-2*
rovnováha, populační	905-4	rozvod, rozhodnutí	511-2
rozdělení	144-1*	rozvodovost, hrubá míra	523-2
rozdělení četností	144-1	rozvodovost, index	523-6
rozdíl věku novomanželů	520-11	rozvodovost manželství, míra	523-3
rozdíl významný	164-6	rozvodovost, míra	523-1
rozdíly v úrovni úmrtnosti	402-1*	rozvodovost, míra podle doby trvání manželství	523-5
rození dětí	601-2	rozvodovost, míra podle věku	523-4
rozhodnutí o rozvodu	511-2	rozvodovost, redukováná míra	523-6*
rozložení četností	144-1*	rozvodovost, úhrnná	523-6*
rozložení geografické	301-3*	rozvody, kumulativní podíl	523-6*
rozložení podle věku	325-6	rozvoj, ekonomický	903-1
rozložení prostorové	301-3*	rozvoj, úroveň	902-3
rozložení územní	301-3	rozvojová země	903-3
rozložení v čase	138-2*	ruční zpracování	220-3
rozluka	512-2*	rula berní	214-10*
rozmístění obyvatelstva	301-1	růst ekonomický	903-1
rozpad manželství, pravděpodobnost	524-1	růst exponenciální	702-3
rozpad svazku	513-3	růst exponenciální, míra	702-5
rozpadlé manželství	512-7	růst geometrický	702-3*
rozpětí kvartilové	141-5	růst negativní	701-3
rozpětí kvartilové, polovina	141-6*	růst, populační	701-1
rozpětí variační	141-4	růst, populační nulový	701-1*
rozptyl	141-8	růst populační, optimální míra	903-2
rozptýlené obyvatelstvo	306-6*	růst, potenciální	703-5
rozptýlené osídlení	312-6	růst, přechodný	907-4
rozptýlení obyvatelstva	312-3	rušivý jev	103-3
rozsah výběru	161-5		
rozšířená rodina	113-7*	Ř	
roztažený interval	612-6	řád plodnosti	639-2
roztřídění do skupin	222-1	řád velikostní	154-5
rozvedená osoba	511-4	řada, absolutních čísel	131-2
rozvedená žena	511-6	řada, časová	150-1
rozvedení, míra sňatečnosti	520-7	řada, pozorování	140-7
rozvedený muž	511-5	řada, vyrovnaná	151-1*
rozvinutá země	903-3*	řádková tiskárna	227-6
rozvinutá země, méně	903-3	řeč	340-1*
rozvod	511-1		

řeč, obcovací	340-4*	sčítaný	204-1*
řeč, rodná	340-3*	sdílení času	227-9
řetězová migrace	806-4*	sdružené příčiny smrti	421-5
		sebeпоškození	422-5*
		sebesčítání	203-12
		sebevražda	422-5
		sebevražda, pokus	422-5*
		segregace	810-5
		sekta	341-5
		sektor, primární	357-7
		sektor, sekundární	357-8
		sektor, terciární	357-9
		sektor, tradiční	357-10
		sekundární sektor	357-8
		sekundární sterilita	621-9
		selekce	914-1
		selektivní hodnota	914-2
		selektivní hodnota, střední	914-3
		selektivní imigrace	811-3
		selhání antikoncepce	625-3
		semilogaritmický graf	155-5
		senilita	424-7*
		separace	512-2
		série hodnot	140-7
		sestra	113-3
		sestra nevlastní	113-6
		sestra plnorodná	113-3*
		sestra polorodná	113-3*
		sestupná mobilita,	920-6
		sešlost psychická	424-7*
		sešlost stařecká	424-7
		setrvání ve škole, kvocient	347-3
		sexuální abstinence	627-4
		seznam	203-3
		seznam biřmovaných	214-8
		seznam cestujících	812-7
		seznam daňových poplatníků	812-5
		seznam duší	214-6
		seznam konškrupční	214-11*

seznam krbů	214-9	skupina, zaměstnání	352-2*
seznam poplatníků	214-10	skupinová četnost	144-2*
seznam přijímajících	214-7	skupinová migrace	807-1
seznam přítomných	207-3*	skupinové osídlení	312-5
seznam voličů	812-3	skupiny, roztřídění	222-1
sezónní dělník	356-4*	skutečná délka těhotenství	603-2*
sezónní kolísání	150-5	skutečnost	206-5*
sezónní migrace	801-10	skutečný počet zemřelých	403-7
sezónní pohyb za prací	801-10*	slabá generace	116-2*
shluk	161-9	sleva na daních	931-4
shlukový výběr	161-8	sloupec	221-5*
shromážděný	130-4	sloupkový graf	155-9
shromažďovat	130-4*	složená domácnost	111-5
schema	155-4	složená rodina	113-7*
schopnost otěhotnět, přirozená	638-6	složení	144-4*
schopnost otěhotnět, reziduální	638-7	složení obyvatelstva podle pohlaví	320-1
sídelní jednotka, základní	210-5*	složení podle pohlaví	320-1
sídelní lokalita	210-5*	složka, manželská	712-1
sídliště	306-7*	složka, mimomanželská	712-2
sídlo	306-1	služba dětské sociální péče	932-4
sídlo, městské	306-4*	služba mateřská	932-3
sídlo, venkovské	306-3*	služba plánovaného rodičovství	933-3
síla pracovní	350-1*	služba statistická	204-4
síla úmrtnosti	431-4*	služby, dělník	354-3*
silný ročník	116-2*	směnná míra	711-1*
simulace	730-6	směnná míra, čistá	711-3*
síť demografická	437-1	směnná míra, hrubá	711-4*
skrytá nezaměstnanost	351-6*	směrodatná chyba	164-4*
skrytá rezerva	351-10*	směrodatná odchylka	141-9
skupina	130-8	smíšená krev	334-4*
skupina, etnická	333-2	smíšené manželství	506-4
skupina, kmenová	333-2*	smíšení rodiče	334-4*
skupina, profesní	352-3*	smrt, bezprostřední příčina	421-6
skupina, přežití	904-3	smrt, konečná příčina	421-6*
skupina, sociální	920-1	smrt, násilná	422-4*
skupina, socioprofesionální	353-6	smrt, podíl úmrtí podle příčiny	421-11
skupina, věková	325-2	smrt, prvotní příčina	421-8*
skupina, velká věková	325-4		

smrt, příčina	421-3*	sňatek, pravděpodobnost	521-3*
smrt, příčina předcházející	421-7	sňatek, pravděpodobnost uzavření	521-3
smrt, přidružená příčina	421-9	sňatek, průměrný věk	520-10
smrt, přímá příčina	421-6*	sňatek první, průměrný věk	521-5
smrt, sdružené příčiny	421-5	sňatek, první	514-8
smrt, spojené příčiny	421-5*	sňatek první, mediánový věk	521-6
smrt, vedlejší příčina	421-9*	sňatek první, modální věk	521-7
smrt, vícečetné příčiny	421-5*	sňatek první, průměrný věk	521-5
smrt, základní příčina	421-8	sňatek první, tabulkový počet	522-2
smrtnost, míra	425-6	sňatek, příbuzenský	504-2*
smrtnost, míra	421-10	sňatek, záznam	211-8
sňatečnost	501-1	sňatek, záznamní lístek	215-3
sňatečnost, dvojjvýchodná tabulka	522-4	sňatkový trh	514-4
sňatečnost, hrubá míra	520-2	sňatkový věk	520-8
sňatečnost, konečná	520-9*	sňatkový věk, minimální	504-1
sňatečnost, míra	520-1	sňatkuneschopné obyvatelstvo	514-3
sňatečnost, míra podle pohlaví	520-5	sňatkuschopné obyvatelstvo	514-2
sňatečnost, mužská	520-3	sňatkuschopnost, věk	504-1*
sňatečnost ovdovělých, míra	520-7	sňatkuschopný	514-1
sňatečnost podle věku, míra	520-9	sňatky, četnost	520-9*
sňatečnost, redukováná míra podle věku	520-9*	sňatky, četnost prvních	520-9*
sňatečnost rozvedených, míra	520-7	sňatky, kumulovaná četnost	520-9*
sňatečnost svobodných, míra	520-6	sňatky, matrika	211-7
sňatečnost svobodných, úhrnná	520-9*	sňatky, odkládání	905-9
sňatečnost, tabulka	522-1	sňatky, relativní četnost dalších	524-3
sňatečnost, úhrn		snímač	227-5
redukováných měr	520-9*	snoubenec, snoubenka	501-5*
sňatečnost, ženská	520-4	sociální demografie	104-2
sňatek	501-4	sociální důchodce	358-7
sňatek, církevní	503-2	sociální mobilita	920-4
sňatek, další	514-9	sociální mobilita, mezigenerační	920-7
sňatek, dysgenický	913-6	sociální optimum	902-5*
sňatek, hlášení	212-2*	sociální péče, program	933-5
sňatek, kandidát	514-7	sociální péče, služba dětské	932-4
sňatek, občanský	503-1	sociální péče, záznamy	812-4
sňatek, pokrevní	504-2	sociální skupina	920-1
sňatek, povolení	505-2		

sociální stratifikace	920-3	specifické míry plodnosti	
sociální třída	920-2	podle délky trvání	
socioprofesionální skupina	353-6	manželství	635-2
software	225-3*	specifické míry plodnosti	
soubor	101-4	podle pořadí	634-1
soubor reprodukcí se	710-2	specifické míry plodnosti	
soubor statistických programů	227-4	stejného pořadí	634-2
soubor výběrový	160-2*	spermatozom	602-4*
soubor výběrový		spermicidy	629-9
reprezentativní	163-1	spermie	602-4
současné manželství	637-1	spirála	629-10
současné místo bydliště	802-3	splynutí	810-3
součet čtverců nejmenší,		spojená rodina	113-7*
metoda	151-4*	spojené příčiny smrti	421-5*
součtová křivka	155-10*	spojitý	143-1
souhrnná tabulka	131-8	společná míra reprodukce	711-6
soukromá domácnost	110-4	společník, společnice	503-3*
soukromé školství	343-3	spolehlivost antikoncepce	625-4*
soukromý dům	120-1*	spolehlivost, hladina	164-7
soulož	627-2	spolehlivost, interval	164-5
soulož, přerušovaná	628-3	spolehlivost, meze	164-5*
souměstí	307-4	spolehlivost, úroveň	164-7*
soupis	203-2	spolková republika	305-4*
soupis hlav	202-1*	spontánní migrace	806-1
soupis obyvatelstva	202-1*	spontánní potrat	604-1
sourozenec	113-4	spoření	901-4
souřadnicový zapisovač	228-7*	spotřeba	901-3
soužití	503-7	správní jednotka	302-2
soužití nesezdané	112-1*	správní středisko	306-6
soužití populací	810-2	srovnávací index úmrtnosti	403-5
speciální antikoncepční		srovnávací kalendář	322-8*
metody	628-1	srovnávací poměrné číslo	133-1
specifická míra	134-6	srovnávací ukazatel	136-7
specifická míra letality	421-10*	srovnávací ukazatel lidnatosti	313-1
specifická míra úmrtnosti		srovnávací ukazatel úmrtnosti	403-1
podle pohlaví a věku	401-6	srovnávati	213-6*
specifická úmrtnostní tabulka	435-3*	stabilní populace	703-2
specifické míry plodnosti	633-9	stabilní věková struktura	703-3
		stacionární populace	703-6

stacionární populace, míra úmrtnosti	433-5*	statický model	730-2
stálá kartotéka obyvatelstva	213-2	statistická jednotka	110-1
stálé bydliště, cizinec	331-7	statistická mapa	155-3*
stálé bydliště, osoba bez stálý obyvatel	310-8	statistická rodina	115-1
standard, životní	310-3*	statistická služba	204-4
standardizace, metoda nepřímé	902-6	statistická služba, regionální útvar	204-4*
standardizace, metoda přímé	403-4	statistická tabulka	131-4*
standardizovaná míra porodnosti	403-3	statistická území, metropolitní standardní	307-4*
standardizovaný index úmrtnosti	632-7	statistické hlášení	212-2
standardizovaný ukazatel	403-5*	statistické využití	130-9*
standardní chyba	136-7*	statistické zpracování	130-9
standardní metropolitní statistická území	164-4	statistický odhad	164-2
standardní míry úmrtnosti podle věku	307-4*	statistický parametr	164-1
standardní odchylka	403-6	statistický program	227-4
standardní populace	141-9*	statistický výpis	220-1*
standardní program	403-2	statistik	130-1*
stará generace	226-10	statistik demografický	130-1*
stará osoba	116-8*	statistika	130-1*
stará populace	324-8	statistika demografická	130-1
staré osoby, úmrtnost	326-5	statistika dosaženého vzdělání	342-4*
stárnout	414-5	statistika epidemiologická	423-6
stárnutí	326-7	statistika gramotnosti	342-4*
stárnutí demografické	326-3	statistika jazyková	340-6
stárnutí individuální	326-3*	statistika konfesní	341-1
stárnutí obyvatelstva	327-1	statistika kultovní	341-1*
starobní důchodce	326-3*	statistika migrace	813-1
stařecká sešlost	358-6*	statistika migrační	812-1
stáří	424-7	statistika místa narození	813-3
stát	324-6	statistika nemocnosti	420-6
stát, federální	305-5	statistika obyvatelstva	102-4
stát, mnohonárodnostní	305-4	statistika podle stupně vzdělání	342-4*
stát, suverénní	330-6	statistika pohybu obyvatelstva	201-2
	305-3	statistika popisná	223-2
		statistika přirozené měny	212-1
		statistika přistěhovalých osob	813-2
		statistika stavu obyvatelstva	201-1

statistika stěhování	812-1	stochastický model	730-5
statistika školská	346-1	stolní počítačka	220-6
statistika školská a univerzitní	346-1*	stratifikace, sociální	920-3
statistika vystěhovalých osob	813-2	stratifikovaný výběr	162-1
statistika vzdělání	342-4	stratum	162-2
statistika zdravotnická	421-1	stroj elektromechanický	224-2
státní občanství	330-4	strom života	325-7*
státní občanství, dvojí	331-6	struktura	101-2
státní občanství, odnětí	331-4	struktura genotypová	914-7
státní občanství, osvědčení	331-3	struktura genová	914-6
státní občanství, prohlášení	331-1*	struktura úmrtí podle příčin	421-12*
státní občanství, zrušení	331-4*	struktura územní	301-3*
státní občanství, ztráta	331-5	struktura věková	325-6*
státní služba, důchodce	358-6*	struktura věková, stabilní	703-3
status animarum	214-6*	struktura věková, výchozí	703-4
status profesní	353-1*	střed aritmetický	140-1*
stav chorobný	420-7	střed obyvatelstva	312-7
stav obyvatelstva	201-8	středisko správní	306-6
stav obyvatelstva, průměrný	135-6	středisko učňovské	344-7*
stav obyvatelstva, statistika	201-1	středisková obec	306-3*
stav manželský	515-1	střednědobá projekce	720-4*
stav porevoluční	907-3	střední adaptivní hodnota	914-3
stav předrevoluční	907-2	střední délka ekonomické aktivity	362-6
stav rodinný	211-2	střední délka ekonomické aktivity, čistá	362-8
stěhování	801-3*	střední délka ekonomické aktivity, hrubá	362-7
stěhování, hlášení	212-2*	střední délka života	433-3*
stěhování, místní	803-6	střední fetální úmrtnost	411-4
stěhování, statistika	812-1	střední generace	116-7*
stěhování, vnitrostátní	803-1	střední hodnota	140-1*
sterilita	621-2	střední odborné kádry	355-2
sterilita, adolescentní	622-8	střední odborné školství	343-12*
sterilita, následná	621-9	střední odchylka	141-7*
sterilita, postpartum	622-5*	střední selektivní hodnota	914-3
sterilita, primární	621-8	střední stav obyvatelstva	401-5
sterilita, sekundární	621-9	střední škola	344-4
sterilizace	631-1	střední školství	343-7*
sterilizace, eugenická	913-4		
stipendista, stipendistka	345-2*		
stipendium	345-2*		

		T		
škola, učňovská	344-4*			
škola, vysoká	344-5*			
škola, vysoká pedagogická	344-11*	tabelátor		224-7
škola, vysoká technická	344-9*	tabelování		130-6
škola, vyšší odborná	343-11*	tabelovati		130-6*
škola, základní	344-3	tableta, pěnová		629-7
škola, zvláštní	344-7*	tabulka		153-1
školák, školačka	345-2*	tabulka, asociační		131-7*
školní děti	323-8	tabulka, číselná		131-4
školní docházka	346-4	tabulka, demografická		
školní docházka, délka	342-5	úmrtnostní		435-4
školní docházka, povinná	346-5	tabulka, dílčí		131-9
školní docházka, ukazatel	346-4*	tabulka dožívajících		432-3*
školní populace	346-2*	tabulka, dvojvýchodná		153-4*
školní ročník	345-5	tabulka ekonomické aktivity		362-1
školní učebna	345-4	tabulka fetální úmrtnosti		413-5
školní věk	346-6	tabulka, frekvenční		131-7*
školní věk, populace	346-7	tabulka, generační		153-3*
školou povinný věk, populace	346-6*	tabulka, intervalová		153-2
školská a univerzitní statistika	346-1*	tabulka invalidity		426-6
školská statistika	346-1	tabulka, kohortní		153-3
školství, druhého stupně	343-7	tabulka, kombinační		131-7
školství, prvního stupně	343-6	tabulka, kontingenční		131-7*
školství, soukromé	343-3	tabulka, korelační		131-7*
školství, střední	343-7*	tabulka, longitudinální		153-3*
školství, střední odborné	343-12*	tabulka, několikavýchodná		153-4*
školství, stupeň	343-5	tabulka odchodu ze školy		347-4
školství, systém	343-1	tabulka, perspektivní		153-5*
školství, třetího stupně	343-9	tabulka pro vybrané skupiny,		
školství, učňovské	343-12*	úmrtnostní		435-3
školství, veřejné	343-2	tabulka, průřezová		153-2*
školství, vysoké	343-9*	tabulka, roční		153-2*
školství, základní	343-6*	tabulka sňatečnosti		522-1
špatně určeno	230-11*	tabulka sňatečnosti,		
štítek děrný	224-3	dvojvýchodná		522-4
švagrovství	114-8	tabulka, souhrnná		131-8
		tabulka, statistická		131-4*
		tabulka, transversální		153-3*
		tabulka, typová		730-1*

tabulka, úmrtnostní	432-1	těhotenství, skutečná délka	603-2*
tabulka úmrtnostní, funkce	432-2	těhotenství, trvání	603-3
tabulka úmrtnostní, generační	436-2	těhotenství, umělé ukončení	604-2
tabulka úmrtnostní, intervalová	436-1*	těhotenství, zabránění	626-7
tabulka úmrtnostní, kohortní	436-2*	těhotenství, záznam o průběhu	638-3
tabulka úmrtnostní, longitudinální	436-2*	těhotenství, ztráta	411-2*
tabulka úmrtnostní, modelová	435-5*	technické vybavení	225-3
tabulka úmrtnostní, okamžiková	436-1	technické vzdělání	343-12
tabulka úmrtnostní, podrobná	435-1*	technický ústav	344-10*
tabulka úmrtnostní, specifická	435-3*	tělesná vada	360-3
tabulka úmrtnostní, transversální	436-1*	tělísko chámové	602-4*
tabulka úmrtnostní, úplná	435-1	tendence celková	150-2*
tabulka úmrtnostní, zvláštní	435-3*	teoretická demografie	102-5
tabulka, vícevýchodná	153-4	teoretický počet zemřelých	403-8*
tabulka, zkrácená úmrtnostní	435-2	teorie demografická	105-1
tabulka života	432-1*	teorie malthusiánská populační	905-2
tabulková míra úmrtnosti	433-5	terciární sektor	357-9
tabulkový model	730-1*	terénní pracovník	626-3
tabulkový počet dožívajících	432-3	terénní průzkum	203-5
tabulkový počet prvních sňatků	522-2	terénní šetření	203-5*
tabulkový počet svobodných	522-3	teritorium	305-6
tabulkový počet zemřelých	433-2*	teritorium autonomní	305-7
tabulky migrační, prvního pořadí	817-4	teritorium neautonomní	305-8
tabulky migrační, všech pořadí	817-9	terminál	227-8*
tabulky, příprava	220-9*	terminál grafický	228-7
tampon	629-4	terminál, klávesnice	227-8
tazatel, chyba	164-9	terminál vzdálený	227-10*
teenager	324-3*	timesharing	227-9*
těhotenská amenorrhoea	620-8	tiskárna řádková	227-6
těhotenské zpoždění	613-3*	tiskopis	206-1
těhotenský interval, otevřený	613-6	tlak	933-9
těhotenství	602-5	tlak populační	905-1
těhotenství, obvyklá délka	603-2*	tradiční sektor	357-10
těhotenství, pořadí	611-5	transfer obyvatelstva	808-7
		transit	801-11
		transversální analýza	103-5
		transversální tabulka	153-3*

transversální úmrtnostní		učení demografické	105-1*
tabulka	436-1*	účinnost antikoncepce	625-4
trend	150-2	účinnost demografická	625-4*
trend dlouhodobý	150-2*	účinnost migrační, index	815-5
trh sňatkový	514-4	učitel, učitelka	345-3
trojčata	606-3*	učňovská škola	344-4*
trvalá neplodnost	621-7	učňovské středisko	344-7*
trvalá pracovní neschopnost	426-3	učňovské školství	343-12*
trvalé bydliště	310-6*	údaj číselný	130-2
trvalé bydliště, nové	801-5	událost, datum	212-3*
trvalé bydliště, předchozí	801-4	událost, demografická	201-3
trvale svobodní, podíl	521-1	událost, neobnovitelná	201-4
trvání manželství, doba	524-2	událost, obnovitelná	201-5
trvání, míra	135-3	událost, průměrný počet	138-4
trvání těhotenství	603-3	událost, přirozené měny	211-1
třetí stupeň školství	343-9	událost, úhrn redukovaných	138-5*
třetí věk	324-8*	událost, výchozí	135-4
třída	345-1	události, redukované	133-4*
třída sociální	920-2	udaný věk	322-6
třídění	130-7	udržovati	213-4
třídění, chyba	230-8	úhrn redukovaných měř	
třídění, kombinační	131-7*	sňatečnosti	520-9*
třídíčka	224-6	úhrn redukovaných událostí	138-5*
tříditi	130-7*	úhrnná manželská plodnost	639-5
třígenerační rodina	113-8*	úhrnná plodnost	639-4
tubectomie	631-5	úhrnná plodnost podle pořadí	
tulák	310-8*	narozených dětí	639-6
turistika	801-12	úhrnná potratovost	640-3
typová tabulka	730-1*	úhrnná prvosňatečnost	522-9
		úhrnná rozvodovost	523-6*
		úhrnná sňatečnost svobodných	520-9*
		uchopení dat	228-3*
		ukazatel	132-9
		ukazatel aktivity	350-6
		ukazatel atraktivity	152-4*
		ukazatel čtvrtletní	137-4*
		ukazatel definitivní	136-4
		ukazatel diferenční	134-6*
úbytek, migrační	805-6		
úbytek, populační	701-2		
úbytek, přirozenou měnou	701-8*		
ubytovaná osoba	110-8		
ubývání populace	701-2*		
učebna školní	345-4		
učeň, učnice	354-8		

U

ukazatel ekonomické závislosti	358-9	ukončení školy, věk	342-6
ukazatel fetální úmrtnosti	413-3	ukončení těhotenství, umělé	604-2
ukazatel generační	138-6*	umělá inseminace	602-2*
ukazatel gramotnosti	342-2*	umělé oplodnění	602-2*
ukazatel hrubý	136-8	umělé ukončení těhotenství	604-2
ukazatel intervalový	138-5	úmrtí	401-3
ukazatel intenzity odchodu z ekonomické aktivity	361-7	úmrtí a poranění způsobené válečnými událostmi	422-7
ukazatel intenzity vstupu do ekonomické aktivity	361-5	úmrtí, bod	437-3
ukazatel kohortní	138-6	úmrtí, fetální	411-2
ukazatel lidnatosti, srovnávací	313-1	úmrtí, funkce	433-1
ukazatel měnlivosti	141-3	úmrtí, hlášení	212-2*
ukazatel měsíční	137-4*	úmrtí, jediná příčina	421-4
ukazatel mrtvorozenosti	413-1	úmrtí kojenců, pravděpodobnost	412-5*
ukazatel nadúmrtnosti	402-3*	úmrtí, lístek	430-1*
ukazatel nemocnosti	425-1	úmrtí, matrika	211-9
ukazatel okamžikový	137-5	úmrtí mezi dokončenými věky, pravděpodobnost	431-5*
ukazatel perinatální úmrtnosti	413-6	úmrtí, okamžiková pravděpodobnost	431-4
ukazatel plodnosti, syntetický	639-3	úmrtí, perinatální	411-6*
ukazatel pokrevnosti	915-2	úmrtí, pětiletá pravděpodobnost	431-3
ukazatel prevalence	425-3	úmrtí, podíl podle příčiny smrti	421-11
ukazatel průměrný roční	137-3	úmrtí podle příčin, struktura	421-12*
ukazatel předběžný	136-3	úmrtí, pozdní, fetální	411-5*
ukazatel příbuznosti	915-3	úmrtí, pravděpodobnost	431-1
ukazatel revidovaný	136-5	úmrtí, příčina	421-3
ukazatel roční	137-2	úmrtí, přirozené	422-3*
ukazatel srovnávací	136-7	úmrtí, roční pravděpodobnost	431-2
ukazatel standardizovaný	136-7*	úmrtí, úmrtnost podle příčin	421-2
ukazatel syntetický	132-5*	úmrtí, válečné	422-7*
ukazatel školní docházky	346-4*	úmrtí v důsledku nehody	422-3*
ukazatel účasti v ekonomické aktivitě	350-6*	úmrtí v nultém věku, pravděpodobnost	412-5
ukazatel úmrtnosti, srovnávací	403-1	úmrtí, záznam	211-10
ukazatel věkové preference	152-4*	úmrtí, list	430-1
ukazatel zaměstnanosti	351-8*	úmrtí	401-1
ukazatel závislosti	358-9*		
ukazatel zpřesněný	136-6		

úmrtnost biologická	424-1*	úmrtnost perinatální, ukazatel	413-6
úmrtnost časná	410-4	úmrtnost, plocha	436-3
úmrtnost časná fetální	411-3	úmrtnost podle příčin úmrtí	421-2
úmrtnost dětská	414-2	úmrtnost podle věku	414-1
úmrtnost diferenční	402-1	úmrtnost podle zaměstnání	402-4
úmrtnost dospělých	414-4	úmrtnost ponovorozenecká	410-5
úmrtnost embryonální	411-1*	úmrtnost pozdní fetální	411-5
úmrtnost endogenní	424-1	úmrtnost puerperální	424-4*
úmrtnost endogenní kojenecká	424-3*	úmrtnost, rozdíly v úrovni	402-1*
úmrtnost exogenní	424-3	úmrtnost, síla	431-4*
úmrtnost exogenní kojenecká	424-3*	úmrtnost specifická míra	
úmrtnost fetální	411-1	podle pohlaví a věku	401-6
úmrtnost fetální, tabulka	413-5	úmrtnost, srovnávací index	403-5
úmrtnost fetální, ukazatel	413-3	úmrtnost, srovnávací ukazatel	403-1
úmrtnost, hrubá míra	401-4	úmrtnost, standardizovaný	
úmrtnost, hrubá míra nepřímo		index	403-5*
standardizovaná	403-5*	úmrtnost, standardní míry	
úmrtnost, index fetální	413-4	podle věku	403-6
úmrtnost, index mateřské	424-6	úmrtnost starých osob	414-5
úmrtnost, kojenecká	410-1	úmrtnost střední fetální	411-4
úmrtnost, kvocient časné	412-4	úmrtnost, tabulková míra	433-5
úmrtnost, kvocient kojenecké	412-2	úmrtnost, upravený kvocient	
úmrtnost, kvocient		kojenecké	412-5*
novorozenecké	412-3	úmrtnost, vnitřní míra	703-1*
úmrtnost mateřská	424-5	úmrtnost ze zaměstnání	402-5
úmrtnost, míra	401-2	úmrtnostní tabulka	432-1
úmrtnost, míra dětské	414-6	úmrtnostní tabulka,	
úmrtnost, míra kojenecké	412-2*	demografická	435-4
úmrtnost, míra podle věku	401-7	úmrtnostní tabulka, generační	436-2
úmrtnost, míra ve stacionární		úmrtnostní tabulka,	
populaci	433-5*	intervalová	436-1*
úmrtnost mládeže	414-3	úmrtnostní tabulka, kohortní	436-2*
úmrtnost, neonatální	410-2*	úmrtnostní tabulka,	
úmrtnost, nepřímý odhad	430-1*	longitudinální	436-2*
úmrtnost, nitroděložní	411-1*	úmrtnostní tabulka, modelová	435-5*
úmrtnost novorozenecká	410-2	úmrtnostní tabulka,	
úmrtnost obecná	401-4*	okamžiková	436-1
úmrtnost perinatální	411-6	úmrtnostní tabulka, podrobná	435-1*
úmrtnost perinatální, index	413-6*		

úmrtnostní tabulka, pro vybrané skupiny	435-3	ústavní domácnost	110-5
úmrtnostní tabulka, specifická	435-3*	ústavní domácnost, arch	207-4*
úmrtnostní tabulka, transversální	436-1*	ústavní obyvatelstvo	310-7
úmrtnostní tabulka, úplná	435-1	uterus	602-9*
úmrtnostní tabulka, zkrácená	435-2	útvár regionální státní statistické služby	204-4*
úmrtnostní tabulka, zvláštní	435-3*	uvědomělé rodičovství	625-1
úmyslné poranění	422-6*	uvolněné osídlení	312-6*
úmyslné zabití	422-6*	uzavřená otázka	206-8
únik	230-3*	uzavřená populace	701-4
univerzita	344-5	uzavřené osídlení	312-5*
univerzitní úroveň	343-11*	uzavření sňatku, pravděpodobnost	521-3
úplná rodinná domácnost	111-10*	území	301-2
úplná úmrtnostní tabulka	435-1	území městské	311-2*
úplnost	230-2	území metropolitní	307-4*
upomínka	205-4*	území nesamosprávné	305-8*
upravený kvocient kojenecké úmrtnosti	412-5*	území samosprávné	305-7*
uprchlík	808-5	území standardní metropolitní statistická	307-4*
úraz	422-1	území venkovské	311-1*
urbanistický obvod	210-5*	územní část	302-1
určeno špatně	230-11*	územní lokalita	306-1*
úroveň	343-10	územní mobilita	801-1
úroveň existenční	905-5	územní pohyb, dočasný	801-6
úroveň rozvoje	902-3	územní pohyb obyvatelstva	201-11*
úroveň spolehlivosti	164-7*	územní rozložení	301-3
úroveň úmrtnosti, rozdíly	402-1*	územní struktura	301-3*
úroveň univerzitní	343-11*	úzká rodina	113-1*
úroveň vzdělání	343-10*	uznání otcovství	610-7
úroveň životní	902-6	uživatel	225-5
úřadovna	357-2*	uživatel bytu	111-2*
úředník jednoduché služby	354-3*	uživatel potenciální	626-2
úředník v nejvyšším postavení	354-3*	uživatelský program	226-9
úředník ve střední službě	354-3*		
úředník ve vyšší službě	354-3*		
usedlý	304-1		
ústav pedagogický	344-11*	vada	360-2
ústav technický	344-10*	vada dědičná	913-3

V

vada duševní	360-4	věk dosažený v daném roce	322-4
vada tělesná	360-3	věk důchodový	324-7
vada vrozená vývojová	424-2	věk fyziologický	327-3
váha	140-5	věk chronologický	327-5
vajíčko	602-3*	věk, jednotka	325-1
válečné poranění	422-7*	věk kombinovaný	520-12
válečné události, úmrtí		věk matek, průměrný	713-2
a poranění	422-7	věk mentální	327-4
válečné úmrtí	422-7*	věk minimální sňatkový	504-1
validita, zkouška	221-7*	věk, míra rozvodovosti	523-4
variabilita	141-1*	věk, míra sňatečnosti	520-9
variabilita, charakteristika	141-3*	věk, míry	135-1
variance	150-3*	věk novomanželů, rozdíl	520-11
variační rozpětí	141-4	věk odchodu z ekonomické	
variance	141-8*	aktivity	362-3
varianta	222-2	věk odchodu z ekonomické	
vázektomie	631-2	aktivity, průměrný	362-5
vážený průměr	140-4	věk otců, průměrný	713-2*
včasný porod	605-1	věk, populace školou povinná	346-6*
včlenění	810-4	věk průměrný	326-1
vdaná žena	515-7	věk přesný	322-7
vdova	510-5	věk při posledních	
vdovec	510-4	narozeninách	322-3
vdovská lhůta	510-5*	věk při prvním sňatku,	
vdovství	510-7	mediánový	521-6
vdovství, průměrná doba	524-4	věk při prvním sňatku,	
věda o obyvatelstvu	101-1*	modální	521-7
věda populační	101-1*	věk při prvním sňatku,	
vedlejší bydliště	310-6*	průměrný	521-5
vedlejší jádro	111-8	věk při příštích narozeninách	322-5
vedlejší příčina smrti	421-9*	věk při sňatku dané kohorty,	
vedlejší rodina	111-10*	průměrný	520-10*
vedoucí hospodářství	356-2*	věk při sňatku, průměrný	520-10
vedoucí pracovník	355-1	věk při sňatku v daném roce,	
vejcovod, podvázání	631-4	průměrný	520-10*
věk	322-1	věk při ukončení školy	342-6
věk čtvrtý	324-8*	věk, redukováná míra	
věk, děti předškolní	323-7	sňatečnosti	520-9*
věk dokončený	322-2*	věk, rodivý	620-1

věk, rozložení	325-6	ves	306-3*
věk, sňatkový	520-8	vesnice	306-3
věk sňatkuschopnosti	504-1*	vícečetné příčiny smrti	421-5*
věk, školní	346-6	vícečetný porod	606-2
věk, třetí	324-8*	vícečlenná nerodinná domácnost	111-10*
věk, udaný	322-6	vícefázový průzkum	203-9
věk, úmrtnost	414-1	vícegenerační rodina	113-8*
věk, velká skupina	325-4	vícejazyčný	340-5*
věk vstupu do ekonomické aktivity	362-2	vícenásobné započítání	230-5
věk vstupu do ekonomické aktivity, průměrný	362-4	vícerčata	606-3*
věk ženy při narození posledního dítěte	637-10	vícerodička	611-12
věková akumulace	322-8*	vícerodinný dům	120-1*
věková preference, ukazatel	152-4*	vícestupňový výběr	162-3
věková pyramida	325-7	vícevýhodná tabulka	153-4
věková skupina	325-2	vitální index	702-7
věková skupina pětiletá	325-3	vitální revoluce	907-1*
věková struktura	325-6*	vízum vstupní	812-9
věková struktura stabilní	703-3	vlastník	121-1
věková struktura výchozí	703-4	vlastnost	131-6*
věkové skupiny, míry	135-2*	vnější migrace	803-3
věkový medián	326-2	vnější paměť	226-3
velikost domácnosti	111-11	vnitrostátní migrace	803-1
velikost rodiny, průměrná	637-3	vnitrostátní stěhování	803-1
velikost výběru	161-5*	vnitřní migrace	803-1
velikostní řád	154-5	vnitřní míra porodnosti	703-1*
velká skupina věku	325-4	vnitřní míra přirozeného přírůstku	703-1
venkovská obec	311-1	vnitřní míra úmrtnosti	703-1*
venkovské obyvatelstvo	311-3	vnitřní paměť	226-2
venkovské sídlo	306-3*	vojenský důchodce	358-6*
venkovské území	311-1*	vojenský zaměstnanec	357-6
věrohodnost, kontrola	221-6*	volební obvod	306-7*
veřejná podpora, osoba, která ji dostává	358-7*	voliči, seznam	812-3
veřejné školství	343-2	volná migrace	806-1
veřejné zdravotnictví	932-1	volný byt	120-7*
veřejný zaměstnanec	357-5	vražda	422-6*
		vrozená vývojová vada	424-2
		vstup a výstup, zařízení	226-6

vstup dat	228-1	výběrová jednotka	160-4
vstup do ekonomické aktivity	361-2	výběrové šetření	160-1
vstup do ekonomické aktivity, opětovný	362-1*	výběrový postup	160-5*
vstup do ekonomické aktivity, pravděpodobnost	361-6	výběrový průzkum	202-6
vstup do ekonomické aktivity, první	362-1*	výběrový soubor	160-2*
vstup do ekonomické aktivity, ukazatel intenzity	361-5	výběrový soubor, reprezentativní	163-1
vstup do ekonomické aktivity, věk	362-2	vybírat systematicky	161-7
vstupní povolení	812-9	vycestování, povolení	812-9*
vstupní vízum	812-9	vyčerpávající sčítání	202-4
výbava genetická	911-1*	vydání dat	220-9*
vybavení programové	225-4	vydání výsledků	220-9*
vybavení přístrojové	225-3*	výdělečná činnost	350-3
vybavení technické	225-3	výdělečně činný	350-1*
výběr	160-2	výdělečně činný, koncepce	350-1*
výběr, hromadný	161-8*	výdělečně činný, samostatně	353-4*
výběr, kvótní	163-2	vyhnanec	808-6
výběr, náhodný	161-1	vyhoštění	808-3
výběr, náhodný partnerů	912-8	výchova k plánovanému rodičovství	933-2
výběr, náhodný prostý	161-4	výchozí bod	720-6
výběr, oblastní	162-7	výchozí datum	720-6*
výběr, partnerů	514-6	výchozí populace	720-6*
výběr, plán	160-5	výchozí událost	135-4
výběr, podle kvót	163-2*	výchozí věková struktura	703-4
výběr, pravděpodobnostní	161-1*	výkyv	150-3*
výběr, rozsah	161-5	výkyv náhodný	150-7*
výběr, shlukový	161-8	výměna obyvatelstva	808-8
výběr, stratifikovaný	162-1	vymírání	432-6
výběr, systematický	161-6	vymřelé generace, metoda	437-4
výběr, velikost	161-5*	vynechání	230-3
výběr, víceúrovňový	162-3	vynucená migrace	808-1
výběr, základ	161-3	vypadnutí z průzkumu	205-5*
výběr, záměrný	161-6*	výpis	220-1
výběrová chyba	164-3	výpis anonymní	215-9*
výběrová imigrace	811-3	výpis jmenovitý	215-9*
		výpis statistický	220-1*
		výpisový arch	215-11
		výplach	629-8

vyplněný	206-4*	vývojová vada vrozená	424-2
vyplňování	206-4*	významný rozdíl	164-6
výpočet	132-3	vyznání	341-3
výpočet konečných diferencí	151-6	vyznání, bez	341-6*
výpočetní technika, odborník	225-6	vzdálené zpracování	227-10*
výpočtář	132-3*	vzdálenost	819-6
výpověď chybná	230-7	vzdálený terminál	227-10*
vypovězení	808-3	vzdělání předškolní	343-4
vyrovnaná řada	151-1*	vzdělání, statistika	342-4
vyrovnání	151-1	vzdělání, statistika podle	
vyrovnání analytické	151-3	stupně	342-4*
vyrovnání grafické	151-2	vzdělání, stupeň	342-1
vysídlenec	808-6	vzdělání technické	343-12
vysídlování	808-7	vzdělání, úroveň	343-10*
výskyt nemocí	420-4	vzdělávací zařízení	344-1
výskyt onemocnění	420-3	vzdělávání	342-8
výsledek zpracování	228-6*	vzdělávání, systém	343-1*
výsledek zpracovaný	132-6	vzestupná mobilita	920-5
výsledky, vydání	220-9*	vztah	111-4
výsledky zpracované	228-6		
vysoká škola	344-5*	Z	
vysoká škola pedagogická	344-11*		
vysoká škola technická	344-9*	zabití	422-6
vysoké školství	343-9*	zabití neúmyslné	422-6*
vysokoškolský diplom	343-11	zabití úmyslné	422-6*
vystaven naději	134-2*	zábrana	933-8
vystaven riziku	134-3	zábrana malthusiánská	905-6
vystěhovála osoba	802-5	zábrana morální	905-8
vystěhované osoby, statistika	813-2	zábrana pozitivní	905-6
vystěhováli, počet	805-4	zábrana preventivní	905-7
vystěhování, místo	801-4	zabránění těhotenství	626-7
výstup dat	228-6*	záhlaví	221-5*
vysvědčení	342-7	zahraniční migrace	803-2
vyšetření předmanželské	913-5	základ	132-8
vyšší odborná škola	343-11*	základ výběru	161-3
vytlačující faktory migrace		základní data	131-1
(push factors)	819-2	základní doklad	221-2
využití statistické	130-9*	základní příčina smrti	421-8
vývoj populační	201-7	základní rodinná jednotka	115-2*

základní sídelní jednotka	210-5*	započítání vícenásobné	230-5
základní škola	344-3	zapojení	809-1
základní školství	343-6*	zapsaní žáci, počet	346-2*
zákonný svazek	501-2*	zapsaný žák	346-2
zákonodárství manželské	502-1	zapuzení	511-3
zákony imigrační	811-2	zárodečná buňka ženská	602-3
zalidnění, intenzita	312-1	zárodek	602-7
zalidněnost	120-4	zařízení	357-2
záměr populační	626-2	zařízení čtecí	227-5*
záměrný výběr	161-6*	zařízení elektronické	224-1*
zaměření, změna	347-6	zařízení kreslicí	228-7*
zaměstnané obyvatelstvo	351-5	zařízení vstupu a výstupu	226-6
zaměstnanec	354-3	zařízení vzdělávací	344-1
zaměstnanec veřejný	357-5	zařízený byt	121-2*
zaměstnanec vojenský	357-6	zasnoubení	505-1*
zaměstnanec, zaměstnankyně	353-3	zastavěná půda, hustota na	
zaměstnání	352-1	1 hektar	313-5*
zaměstnání, hledající	351-4	zastoupení celoživotních	
zaměstnání, klasifikace	352-1	emigrantů	816-5
zaměstnání, manuální	352-2	zastoupení celoživotních	
zaměstnání, nemoc	402-6	imigrantů	816-4
zaměstnání, postavení	353-1	zastoupení emigrantů	816-2
zaměstnání, skupina	352-3	zastoupení imigrantů	816-3
zaměstnání, úmrtnost podle		zastoupení migrantů	816-1
něj	402-4	zastoupení nových uživatelů	
zaměstnání, úmrtnost z něj	402-5	antikoncepce	626-4
zaměstnání, změna	921-2	zátěž genetická	914-4
zaměstnanost, ukazatel	351-7	zaučený dělník	354-6*
zaměstnaný	351-2	závislé děti	358-4
zaměstnavatel,		závislé osoby	350-5
zaměstnavatelka	353-2	závislost, ukazatel	358-9*
zaměstnavatel, změna	921-4	závislý	358-1
zánik manželství	510-3	závod	357-2*
zaokrouhlené číslo	152-1	záznam o narození	211-6
zápis matriční	211-3*	záznam o průběhu těhotenství	638-3
zápis, období matričního	212-3*	záznam o sňatku	211-8
zapisovač souřadnicový	228-7*	záznam o úmrtí	211-10
zapisovat	206-4*	záznam, předmětná osoba	215-5
započítání dvojnásobné	230-5*	záznamní lístek	215-1

záznamní lístek o křtu	215-2	zkoumání demografické	102-7*
záznamní lístek o pohřbu	215-4	zkouška konsistence	221-7
záznamní lístek o sňatku	215-3	zkouška validity	221-7*
záznamy sociální péče	812-4	zkrácená úmrtnostní tabulka	435-2
zdraví	420-2*	zkušební průzkum	202-7*
zdraví, porucha	426-1	zkušební sčítání	202-7
zdravotnická statistika	421-1	zločinné otrávení	422-6*
zdravotnický program	933-4	změna bydliště	213-5
zdravotnictví veřejné	932-1	změna bydliště poslední	802-7
zdroj	901-1	změna ekonomického odvětví	921-5
zdrženlivost pohlavní	627-4*	změna zaměření	347-6
země	305-1	změna zaměstnání	921-2
země, cílová	801-5*	změna zaměstnavatele	921-4
země, méně rozvinutá	903-3	znak dědičný	910-3
země, nerozvinutá	903-3*	znak kvalitativní	131-6
země původu	811-5	znak letální	910-5
země, rozvinutá	903-3*	znak získaný	910-4
země, rozvojové	903-3	znaky obyvatelstva,	
zemědělec	356-1	kvalitativní	104-3*
zemědělec samostatně		znázornění grafické	155-1
hospodařící	353-7*	zóna	302-4
zemědělská lidnatost	313-3	zóna předměstská	307-3*
zemědělská lidnatost na		zóna příměstská	307-3*
jednotku obdělané půdy	313-3	zpětná migrace	804-3
zemědělské obyvatelstvo	359-2*	zpětné projekce	720-1*
zemědělský dělník	356-4	zpětný migrant	804-3*
zemědělský nájemce	356-3	zpoždění těhotenské	613-3*
zemědělský podnik	357-2*	zpracované výsledky	228-6
zemědělství, obyvatelstvo		zpracování	220-2
příslušné	359-2	zpracování dat elektronické	225-1
zemědělství, pracovník	357-3	zpracování dávkové	227-7
zemědělství, pracující v něm	356-1*	zpracování nenumerné	228-5
zemřelí, očekávaný počet	403-8	zpracování numerické	228-4
zemřelí, skutečný počet	403-7	zpracování, program	226-10*
zemřelí, tabulkový počet	433-2*	zpracování průzkumů,	
zemřelí, teoretický počet	403-8*	program	227-3
získaný znak	910-4	zpracování statistické	130-9
zjišťování migrace, přímé	812-2	zpracování, výsledek	228-6*
zjišťovati	130-4*	zpracování vzdálené	227-10*

Vybrané publikované svazky Mnohojazyčného demografického slovníku

Mitmekeelne demograafia - sõnastik. Eesti väljaanne. Eesti Demograafia Assotsiatsioon. Tallinn 1993. ISBN 9985-60-015-0.

Mehrsprachiges demographisches Wörterbuch. Deutschsprachige Fassung. 2nd ed. Schriftenreihe des Bundesinstituts für Bevölkerungsforschung. Vol. 16. Harald Boldt-Verlag. Federal Republic of Germany 1987. ISBN 3-7646-1867-1.

Diccionario demográfico multilingüe. Version en español. 2nd ed. International Union for the Scientific Study of Population. U.N. Centro Latinoamericano de Demografía. Santiago 1985. ISBN 2-87040-033-0.

Multilingual demographic dictionary. English Section. 2nd ed. International Union for the Scientific Study of Population. Ordina Editions, Liège 1982. ISBN 2-87040-026-8.

Dictionnaire démographique multilingüe. Volume français. 2nd ed. Union Internationale pour l'Étude Scientifique de la Population. Ordina Editions, Liège 1981. ISBN 2-87040-017-7.

Višejezički demografski rečnik. Srpskohrvatska verzija. Institut Društvenih Nauka. Centar za demografska istraživanja. Beograd 1971.

Wielojęzyczny słownik demograficzny. Wersja polska. Polska Akademia nauk, Komitet nauk demograficznych. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne. Warszawa 1966.

Mnohojazyčný demografický slovník. Český svazek. Československá demografická společnost. Nakladatelství ČSAV. Praha 1965.

Mnogojazičnij demografičeskij slovar`. Russkoje izdanije. Demografičeskije issledovanija No. 29. ST (SOA) Ser. A/29. United Nations. New York 1964.

Monikielinen väestötieteen sanakirja. Suomenkielinen laktos. Suomen Tilastoseuran Julkaisuja. Helsinki 1962.

Flerspråkig demografisk ordbok. Svensk volym. Almqvist & Wiksell. Goteborg 1961.

Mehrsprachiges demographisches Wörterbuch. Deutschsprachige Fassung. Deutsche Akademie für Bevölkerungswissenschaft an der Universität Hamburg. Hofmann-Druck Augsburg 1960.

Wörterbuch demographischer Grundbegriffe. Deutsch, Französisch, Italienisch, Englisch. Deutsche Akademie für Bevölkerungswissenschaft an der Universität Hamburg. Hofmann-Druck Augsburg 1960.

Diccionario demográfico plurilingüe. Volumen español. Naciones Unidas. ST (SOA) Ser. A/29. Nueva York 1959.

Dizionario demografico multilingue. Volume italiano. Multa Paucis AG. Milano 1959.

Multilingual demographic dictionary. English Section. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. Population Studies, No. 29. ST (SOA) Ser. A/29. New York 1958.

Dictionnaire démographique multilingue. Volume français. Nations Unies. ST (SOA) Ser. A/29. New York 1958

Zdeněk Pavlík – Květa Kalibová
Mnohojazyčný demografický slovník, český svazek

Vydala Česká demografická společnost jako 15. svazek v řadě Acta demographica
Revize českého textu Milan Kučera
Technická redakce Ludmila Fialová
Náklad 1000 výtisků
184 strany. Vydání druhé, aktualizované.
Praha 2005

Distribuce: Česká demografická společnost
Albertov 6, 128 43 Praha 2
tel.: 221851418
fax: 224920657
e-mail: teskova@natur.cuni.cz